కథాత్రయి

(మొదటి భాగము)

గ్రంథకర్త:

శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగంపంతులు.

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీసమాజము

రాజమహేంద్రవరము.

వెల 0—12—0

కథాత్రయి

(మొదటి భాగము)

- ★ సతీమణి విజయము,
- ★ సుమిత్ర చరిత్రము,
- ★ కళావతీ పరిణయము.

ప్రకాశకులు:
హితకారిణీసమాజము
రాజమహేంద్రవరము.

సతీమణీవిజయము

గ్రంథకర్త:
కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు

ప్రకాశకులు:
హితకారిణీసమాజము
రాజమహేంద్రవరము
1950

ఇందు వచ్చు పాత్రములు

చంద్రకేతుఁడు—కోసలదేశపురాజు.

వీరసేనుఁడు—చంద్రకేతునకులోఁబడిన లక్ష్మణపురంసంస్థానాధీశుఁడు.

విక్రమసేనుఁడు—వీరసేనునికుమారుఁడు; సతీమణిభర్త.

సౌజన్యనిధి—చంద్రకేతుని మంత్రులలో నొకఁడు.

ధన్వంతరి—సతీమణితండ్రి: ఘనవైద్యుఁడు.

సునంద—వీరసేనుని రాణి; విక్రమసేనునితల్లి.

సతీమణి—ధన్వంతరి కూఁతురు; విక్రమసేనునిభార్య.

గుణవతి—చందనావతి కూఁతురు.

చందనావతి—కాశీనివాసురాలయిన సుగుణవతితల్లి.

సతీమణీవిజయము

పూర్వకాలమునందు కోసలదేశమును తన కయోధ్యాపురము రాజధానిగా సూర్యవంశపురాజయిన చంద్రకేతుఁడు పాలించుచుండెను. అతనిపాలనమునకు లోఁబడి యనేకసంస్థానాధిపతు లాతనికి కప్పము కట్టుచు సేవించుచుండిరి. ఆసామంతరాజులలో లక్ష్మణపురసంస్థానాధీశ్వరుఁ డయినవీరసేనుఁ డొకఁడు. అతఁ డాకస్మికముగా మృతినొందినందున, తత్పుత్త్రుఁ డయినవిక్రమసేనుఁడు చిన్నతనములోనే రాజ్యమునకు వచ్చెను. చంద్రకేతునకు వీరసేనునియందు మిక్కిలి ప్రేమ గనుక, అతని మరణవార్తను విన్నప్పుడు దుఃఖించి యాతనిపుత్త్రుని విద్యాబుద్ధులు చెప్పించి బాగుచేయ వలె ననెడియుద్దేశముతో వెంటనే రాజధానికి రమ్మని విక్రమసేనుని కాజ్ఞ పంపెను. విక్రమసేనుఁడు భర్తృమరణ దుఃఖితయైయున్న తల్లియొద్ద కూరుచుండి యుండఁగా సౌజన్యనిధి యనునాతఁడు రాజాజ్ఞను పట్టుకొని యయోధ్యనగరమునుండి వచ్చెను. కోసలదేశపు రాజు లాకాలమునందు నిరంకుశప్రభువు లగుటనందున వారియాజ్ఞోల్లంఘనము చేయుట ప్రాణాపాయకర మని యెఱిఁగిన దయి సాధ్వీమణి యైనయాసునంద పుత్త్రునియం దెంతప్రేమగలదయినను రాజాజ్ఞను మీఱ సాహసింపక పుత్రవియోగము సహింపలేక నాటిదినము తనభర్త మరల మృత్యుఁ డయినట్లు దుఃఖించుచు వెంటనే కొమారు నాతనివెంటఁ బొమ్మని యుత్తరువు చేసెను. అప్పుడు సౌజన్యనిధి మంచిమాటలతో నామెకు కొంతదుఃఖోపశమనము చేసి, పుత్రవియోగమునకు శోకింపకుండ బుద్ధిచెప్పి, చంద్రకేతుఁడు దయార్ద్రహృదయుఁ డనియు, విక్రమసేనునకు తండ్రిలేనిలోపము లేకుండ నతఁడు

పితృప్రతినిధియై పితృవాత్సల్యముతో సర్వవిధముల కాపాడుననియు, రా జొకయసాధ్యవ్యాధిచేత బాధపడుచున్నందున తండ్రియెడలఁ గలిగియుండిన సౌభ్రాత్రమునుబట్టి యిప్పు డీవిక్రమసేనుని పిలిపింప వలసివచ్చె ననియు, చెప్పి యామె నోదార్చెను. అప్పు డామె రాజున కసాధ్యవ్యాధి కలిగినందునకయి వ్యసనపడి, తన చెంతనున్న సతీమణి యనుచిన్నదాని నాతనికి చేతితోఁ జూపి, ఈచిన్నదాని తండ్రియే యిప్పుడు జీవించియుండిన పక్షమున రాజుయొక్క వ్యాధిని తప్పక కుదుర్చు నని చెప్పి, ఈచిన్నది ఘనవైద్యుఁ డని జగత్ప్రసిద్ధికెక్కిన ధన్వంతరికూఁతు రనియు, అతఁడు తనయవసానకాలమునందు తల్లి లేని బిడ్డ యైనయీసతీమణిని తన కప్పగించినందున నాటినుండియు తా నీచిన్నదానిని పుత్రికాప్రేమతో పెంచుచుంటి ననియు తల్లి దండ్రుల సుగుణములు పట్టుపడుటచేత బహుబుద్ధిమంతురా లయి యీచిన్నది యెల్లవారిచేతను మంచి దనిపించుకొనుచున్న దనియు సతీమణియొక్క చరిత్రమును కొంత మాట ధోరణిని చెప్పెను. ఆమె యామాటలు చెప్పుచున్నంతసేపును సతీమణి తల వంచుకొని నిలు చుండి కన్నుల నీరు పెట్టుకొనుచుండెను. అదిచూచి సునంద పోయిన వారినిమిత్తమయి యదేపనిగా దుఃఖించుట మంచిదికా దని చెప్పి యాచిన్నదాని నూరడించెను.

అప్పుడు విక్రమసేనుఁడు తల్లిని జూచి తనప్రయాణమునకు సెలవు వేడఁగా ఆమె కుమారుని బహువిధముల దీవించి కన్నులనీరు కాలువలుకట్ట ప్రేమాస్పదుఁ డయినయాచిన్నవానిని సౌజన్యనిధి కొప్పగించి "నాయనా! ఈచిన్నవాఁడీవఱ కెన్నఁడును తల్లిదండ్రు లను విడిచి పరులయొద్ద నొంటిగా మెలఁగినవాఁడు కాఁడు. లోక వ్యవహార మెఱుఁగనియీబాలకుని కెట్లు బుద్ధిచెప్పి మంచివానినిగా

దిద్దుకొందునో మీ దేహారము.'' అని చెప్పి వెళ్ళుటకు సెలవిచ్చెను. ఆచిన్నవాఁడు వెళ్ళునప్పుడు సతీమణినిజూచి, "నిన్ను పుత్రికాప్రేమతో జూచుచుండెడు మాతల్లిగారి సంరక్షణము నెప్పుడును నీ వేమఱక నేను దగ్గఱలేనిలోపము కనఁబడకుండఁ జేయుము'' అని చెప్పి తల్లి నప్పగించెను.

సతీమణి చిరకాలమునుండి మనసులో విక్రమసేనుని కామించి యుండెను. ఇంతకుముం దాచిన్నది తలవంచుకొని యేడ్చినది విక్రమసేనుఁడు తన్నువిడిచిపోవుననియె కాని తండ్రినిమిత్తముకాదు. ఆమె తండ్రియందు మిక్కిలి ప్రేమకలదే యయినను, విక్రమసేనుని యం దామెకుఁ గలప్రేమ యంతకంటె నధికమయినది. తనకు ప్రేమాస్పదుఁడయి కన్నుల యెదుటఁ గానఁబడుచున్న యతఁడు తన్నుఁబాసి శీఘ్రముగానే వెడలిపోవ నున్నాఁడని తలఁచుకొనుట వలనఁ గలిగిన యీపెద్దదుఃఖములో, ఎప్పుడో మరణమునొందె రూపా దులుసహితము తిన్నగాస్ఫురణకు రాక సగము మఱచి యున్న యా తండ్రివిషయ మయినదుఃఖము తోఁచక యడఁగిపోయెను.

సతీమణికి చిరకాలము నుండి విక్రమసేనునిమీఁద ననురాగము కలదుకాని యామె తాను బీదకుటుంబమున పుట్టినదాన ననియు, అతఁడు మహావంశమునఁ బుట్టి కిరీటాధిపత్యమున కర్హమయినవాఁ డనియు, మాత్రము మనసులో నెప్పుడును మఱచియుండినదికాదు. ఆమె తనపూర్వులు సుప్రసిద్ధులు కాకుండుటయు నాతనిపూర్వు లందఱును రాజ్యభారధూర్వహులయియుండుటయుఁ దలపోసి,ఆతనికిని తనకును గలయంతరమును విచారించి నిరాశచేసికొని, ఆకాశమునం దున్న చంద్రునిఁ గామించుట యెంతప్రయోజనకరమో తా నాతని కామించుటయు నంతేప్రయోజనకర మని భావించి సిగ్గువిడ్చి

విడుచుచు, భార్యగాఁ గాకపోయినను సేవకురాలుగా నయిన నుండి యాతనిసేవయందే తనదినములు గడపవలె నని నిశ్చయించుకొనెను. అతఁడును తనభర్త యగుచున్నయాశ యామెమనస్సులో లేకపోయినను, నవ్వుమొగముతోను తుమ్మెదలను మించిన కురులతోను తేనియలొలుకుమాటలతోను సదా యతఁడు కన్నులయెదుర మెలఁగుచుండుటచేత నామె కొకవిధ మయినయానందము కలుగుచుండెను. అందుచేత నిప్పు డాతనివిగ్రహ మామెమనస్సున పొడకట్టి యామె హృదయమును దుఃఖసముద్రములో ముంచివేయఁ జొచ్చెను.

ధన్వంతరి యమోఘము లైనకొన్నిదివ్యౌషధములను దప్ప మరణకాలమునందుఁ దనకొమారితకు మఱేదియు నిచ్చిపోలేదు. ఆరాజౌషధములలో నొకటి కోసలదేశపురాజయినచంద్రకేతుఁడు బాధపడుచున్నదీర్ఘరోగమున కమోఘ మయినమందు. సౌజన్యనిధి సునందతో రాజరోగమునుగూర్చి చెప్పినప్పుడు తనప్రియుఁడు పోఁబోవుచున్న యయోధ్యానగరమునకు తానుగూడ పోయి రాజునకు చికిత్సచేసి రోగనివారణము చేయుటవలన లాభము పొందవలయునన్న యూహ సతీమణియొక్క హృదయమునం దంకురించెను. అయినను రాజవైద్యు లందఱును రాజుయొక్క వ్యాధి యసాధ్య మయిన దని నిష్కర్షించినతరువాత లేఁతవయస్సులో నున్న యొక్క సుందరి పోయి తా నావ్యాధిని నిర్మూలింపఁజేసెద నని చెప్పినపక్షమున, తనయొద్ద నున్న యౌషధమహిమ యెట్టిదయినను రాజును దదాస్థాన వైద్యులును నమ్మి పనిచేయనిత్తురా యన్న సంశయముమాత్ర మామెమనస్సును బాధించుచుండెను. కాని యామె యంతటితో నిరుత్సాహురాలు కాలేదు. ఆమె కాయౌషధమునందున్న దృఢవిశ్వాసమునుబట్టి తన్ను రాజునకు చికిత్సచేయ నంగీకరించినపక్షమున నతడు తప్పక స్వస్థ

తను పొందు ననియు, అందువలనఁ దన యదృష్టము పండి తనకు విక్రమసేనుని రాణి కాఁగలభాగ్యము పట్టినను పట్టవచ్చు ననియు, నమ్మి తా నేలాగున నయిన నయోధ్యకుఁ బోవలె నని నిశ్చయము చేసికొని యుండెను.

ఇట్లుండఁగా విక్రమసేనుఁ డయోధ్యకుఁ బోయినకొంతకాల మునకు దాసియొకతె సునందయొద్దకు వచ్చి సతీమణి తనలో తాను మాటాడుకొనుచుండఁగా పొంచుండి వింటి ననియు, ఆమాటలవలన నాచిన్నది విక్రమసేనుని కామించియున్నట్లును తా నాతని నిమిత్త మయి యయోధ్యకు పోఁదలఁచి యున్నట్లును తన కర్థమయ్యెననియు ఆమెతోఁ జెప్పెను. ఆమాటలు విని యామె యప్పు డేమియు ననక సతీమణిని దనతో నొక్కసారి మాటాడిపొమ్మని చెప్పుమనిమాత్రము దాసితో చెప్పి దానిని పంపివేసెను.

ఇట్లు దాసిని పంపివేసి యొంటిగా నుండి సతీమణిసంగతినిదలఁ చుకొన్నప్పు డామెకు తాను పడుచుతనములో వీరసేనుని కామించిన నాటిచర్యలు స్మరణకు వచ్చి యౌవనదశలో తానునట్టియవస్థ నేపడితి ననియు, కేతకీకుసుమమును కంటకము లంటియుండునట్లుగా యౌవన దశను కామపీడ యాశ్రయించి యుండుట నైసర్గిక మనియు, అది యప్పుడు దోషముగాఁ దోఁచకపోయినను మానవదేహమునుధరించిన వారికెల్ల నీదోష ముండునదియే యనియు, తలపోయు చుండెను. ఈప్రకారముగానాలోచించుకొనుచున్నసమయములో సతీమణియామె వద్దకు వచ్చెను. ఆచిన్నది కనఁబడఁగానే సునంద "సతీమణీ! నేను నీకు తల్లినని నీ వెఱుఁగుదువుగదా" అనెను. అనఁగానే వెలవెలపోయి సతీమణి "అమ్మా! నీవు నాయజమానురాలవు" అని యూరకుండెను. 'నీవు నాకూఁతురవు. నేను నీకు తల్లిని. నామాటల కులికిపడి అలా

గున నావంక తెల్లబోయి చూచుచున్నావేమి?'' అని యామె 'తల్లి' యన్నమాట రెట్టించి పలికెను. అందుమీఁద సతీమణి తాను విక్రమసేనుని కామించినమాట సునంద గ్రహించినదేమోయని భయపడి, మనస్సు తొందరపడ చూపులు చంచలింప, "అమ్మా! నన్ను క్షమింపుము. మీరు నాకు తల్లియు కానేరరు; మీకు నేను కూఁతురను కానేరను. లక్ష్మణపురాధీశ్వరుఁడు నాకెట్లు సోదరుఁడగుట సంభవించును?'' అని యాచిన్నది మాట తడఁబడ పలికెను. 'కూఁతురగవు కాకపోయిన నీవు నాకోడలవు కావచ్చును. కూఁతురు, తల్లి, అన్న మాటలు నీమనస్సున కింపుగా నుండకపోవుటనుబట్టి చూడఁగాకోడలవనియే నీయభిప్రాయ మనుకొనెదను. ఓసతీమణీ! నాకుమారుని మీఁద నీకు ప్రేమ గలదా?'' అని యామె యడిగెను. అడిగినమాటకుత్తరము చెప్పక సతీమణి "అమ్మా! నాతప్పు క్షమింపుఁడు'' అని భయముతో పలికెను. సునందయు నంతతోనూరకుండక "ఓసతీమణీ! నాకుమారునిమీఁద నీకు ప్రేమ గలదా'' అని యడిగిన ప్రశ్నే మరల నడిగెను. "ఆతనిమీఁద మీకు ప్రేమ లేదా'' అని ప్రశ్న వేసి యాచిన్నది యడిగినమాట కుత్తరము చెప్పక తప్పించుకొనుటకయి ప్రయత్నించెనుగాని సునంద యంతటితో విడిచిపెట్టక "సతీమణీ! నాయుందల నీగుట్టు దాచుటకయి ప్రయత్నింపక నీ మనస్సులో నున్నది చెప్పివేయుము. నీనోరు చెప్పకపోయినను నీచేష్టలు నీకుఁ గలవలపును బట్టబయలు చేయుచున్నవి'' అని స్పష్టముగా చెప్పివేసెను. అందుపయిని సతీమణి యామెపాదములమీఁదఁబడి తనమనస్సాతని తగులుట యొప్పుకొని, ముఖమున లజ్జాభయములు తోఁప వినయపూర్వకముగా క్షమింప వేఁడుకొని, ధనవ్యత్యాసమును బట్టి విక్రమసేనుని వరించుటకు తనకుఁ గలయనర్హతను దెలుపుటయే కాక

తానుకామించి యున్నసంగతి యాతనికి తెలియ దన్నమాటకూడ చెప్పివేసెను. అప్పుడు సునంద "నీ వీమధ్య నయోధ్యాపురమునకుఁ బోవ నుద్దేశించుకోలేదా?" అని యాచిన్నదాని నడిగెను. సౌజన్యనిధి రాజుయొక్క యుగ్రతను జెప్పినప్పుడు తనమనస్సులో నట్టియుద్దేశము పుట్టినమాట వాస్తవమే యని సతీమణి యొప్పుకొనెను. "అయోధ్యాపురమునకు నీవు పోఁదలఁచుకొన్న దందుకొఱకా? ఓ సతీమణీ! నీవు నాతో నిజము చెప్పుము." అని యామె యాచిన్నదానినినిర్బంధముగా నడిగెను. అడుగఁగానే సతీమణి "అమ్మా! నాకయోధ్యాపురయాత్రావిషయ మయినబుద్ధి పుట్టుటకయి మీకుమాఁదుఁడే కారణము. అతఁడే నాహృదయపీఠమునందు నిలిచి యుండకపోయినపక్షమున, అయోధ్య పేరును మందుపేరును రాజుపేరును నేను తలపెట్టకపోయియే యుందును." అని యున్నది యున్నట్టు ధారాళముగాఁ జెప్పివేసెను. తనయిష్టమునుగాని యనిష్టమునుగాని తెలుపక సునంద యాచిన్నది చెప్పిన దంతయు విని, కడపట "నీ కాయౌషధమహిమయం దంతనమ్మక మున్నదా?, యనిమాత్ర మడిగెను. అప్పుడు సతీమణి యాదివ్యౌషధము తనతండ్రియొద్ద నున్న మహౌషధములలో నెల్ల నుత్తమోత్తమ మైన దనియు, అది యతఁడు చిరకాలము మహాత్ముల నాశ్రయించియు స్వానుభవము నుపయోగించియుకష్టపడి సంపాదించిన సిద్ధౌషధ మగుటచేత దానియోగము నెవ్వరికిని జెప్పక మరణకాలమునందు ప్రాణాధికురా లయినతనకు రహస్యముగా నుపదేశించె ననియు, ఆమెకు నమ్మకము పుట్టునట్లుగాఁ జెప్పెను. ఆమాటలు విన్నపిమ్మట సునంద కొంచెము సేపాలోచించి ధన్వంతరియొక్క మరణసమయమునందు తా నాతనికొమారితయొక్క యోగక్షేమముల విషయ మయి సాధ్యమయినంతశ్రద్ధ వహించెద నని వాగ్దానము

చేసియుండుట తలంచుకొని రాజుయొక్క క్షేమమునుగూడ ముఖ్యముగాఁ గోరియున్నదిగాన సతీమణియొక్క ప్రయత్నమునకు ప్రతిబంధములు కల్పింపక, అయోధ్యకు పోయి యథేచ్ఛముగా పనిచేయుటకయి యాచిన్నదానికి సెల విచ్చి ప్రయాణమునకు వలయుధనమును తగినపరివారమును గూడ సమకూర్చెను. అందుకు సతీమణి పరమానందభరితురాలయి యామెకు నమస్కారములుచేసి యామెచే ననేకాశీర్వచనములను పొంది, రాజున కారోగ్యమును గలిగించి యభీష్టఫలసిద్ధిని పొందుమని యామెవలన కడపటిదినముననుబడసి, అయోధ్యకుఁ బోవుటకు బయలుదేరెను.

సతీమణి కొన్నిదినములలో సుఖముగా నయోధ్యచేరి, సౌజన్యనిధియొక్క సాహాయ్యముచేత శీఘ్రకాలములో రాజసందర్శనము చేయఁ గలిగెను. కాని యాచిన్నదానిప్రయాణముమాత్ర మంతటితో సఫలము కాలేదు. ఆయువతివలన నౌషధము పుచ్చుకొనుటకు రాజొకపట్టున నొప్పుకొనలేదు. ఆమె తాను లోకప్రసిద్ధుఁడైన ధన్వంతరియొక్క కూఁతుర ననియు, ఆమందు తనతండ్రి యావజ్జీవమును ధారపోసి శ్రమపడి సంపాదించిన తిరుగులేని సంజీవనౌషధమనియు, చెప్పి యాయమూల్యౌషధప్రయోగముచేత మూఁడుదినములలో వ్యాధి లొంగకపోయినపక్షమున తనప్రాణముల నిచ్చెద నని శపథము పలికినమీఁదట తుదకు రాజాయౌషధసేవచేయుట కంగీకరించెను. కాఁబట్టి మూఁడుదినములలో రాజువ్యాధియైనను పోవలెను సతీమణితలయైన పోవలెను. నిజముగా వ్యాధియు నిర్మూలించినపక్షమున, కావలసిన వస్తువాహనముల నన్నిటి నిచ్చుటయే కాక యామె కోసలదేశములో నెవ్వనిఁ గోరునో యాపురుషుని భర్తగాను ననుగ్రహించినట్లుకూడ రాజు వాగ్దానము చేసెను. రాజును

స్వస్థునిగాఁ జేయుటవలన సతీమణి యపేక్షించినదియు వరలాభమే కాని ధనవస్తువాహన సమృద్ధి కాదు.

సతీమణి కాయాపథమునందుఁ గలనమ్మకము వ్యర్థము కాలేదు. మూఁడుపూటలు సేవించునప్పటి కెల్లను రాజుయొక్క శరీర స్థితిలో కొంతగుణ మగుపడెను; మితిపెట్టినమూఁడుదినములును మందు పుచ్చుకొనునప్పటికి రోగము నిశ్శేషముగా కుదిరి రాజునకు సంపూర్ణారోగ్యము కలిగినది. అప్పుడు రాజు నిర్భరానందపరవశుఁ డయి తనయాస్థానమునందుఁ గలరూపయావనగుణసంపన్ను లయిన రాజపుత్రుల నందఱిని రావించి వారిని సతీమణికిఁ జూపి, ఇష్ట మున్న యెడల వీరిలో నొక్కరిని భర్తగా వరింపవచ్చు నని చెప్పెను. ఆమె మనోవల్లభుఁడయినవిక్రమసేనుఁ డాగుంపులోనే యున్నందున, భర్తృవరణమునం దామెకు కష్టములేకపోయెను. అందుచేత సతీమణి "యితఁడే నావల్లభు" డని విక్రమసేనునిజూపి అతనితో "ఓప్రాణ నాయకుఁడా! నేను మిమ్ముఁ బరిగ్రహించెద నని సాహసించి చెప్పఁ జాలను; నన్నే మీకు సమర్పించుకొనుచున్నాను. నాయావజ్జీవమును నన్ను సేవకురాలినిగాగ్రహించినాసేవనంగీకరింపుఁడు" అని చెప్పెను. అంతట రాజాతనిని జూచి "ఓ విక్రమసేనా! నీ వీచిన్నదానిని భార్యనుగా స్వీకరింపుము. ఈమెయే నీకు ధర్మపత్ని" అని యాజ్ఞాపించెను. అప్పుడు విక్రమసేనుఁడు సందేహింపక చంద్రకేతునితో సతీమణి బీదయింటి వైద్యునికూఁతు రనియు, తండ్రిపోయినప్పటినుండియు తమ యింటనే యుండి తనతల్లి సంరక్షణలో పెరిగిన దనియు, అందుచేత తమ కాచిన్నది పరిచారికవలె నుండినదనియు, చెప్పి యామెను పాణిగ్రహణము చేసుకొనుటకు తన కిష్టములేదని తెలియఁజేసెను. అతఁడు చూపిన తిరస్కారభావమును పలికిన నిరాకరణవచనమును మనస్సున

నాటుకొనఁగా సతీమణి రాజువంకఁ జూచి "ఓ దేవా! ఏలినవారి దేహము స్వస్థపడినందుకు నాకు సంతోషముగా నున్నది. నాకంతే చాలును. తక్కినవిషయ మయి దేవర శ్రమపడవలసినపని లేదు." అని విన్నవించెను కాని రాజు తనయాజ్ఞోల్లంఘన మెవ్వరును చేయరా దని చెప్పి, ఆదినముననే పురోహితుని రప్పించి వా రిరువురకును బలవంతముగా విధ్యుక్త మయినవివాహమును జేయించెను. ఆవివాహమువలన వధూవరులలో విక్రమసేనునకు మనస్సునకు సుఖము కలుగలేదు; సంసారము చక్కబడు నన్నయాశ లేకపోవుటచేత సతీమణికిని సంతోషము కలుగలేదు. ఆమె ప్రాణత్యాగమున కయిన నొప్పుకొని యభీష్టసిద్ధిని పొంది కోరినభర్తను వరించినను, భర్తనిప్పించుటవలె భర్తయొక్కయనురాగము నిప్పించుట కోసలాధీశ్వరుని చేతిలో లేనందున ఫలానుభవము లే దనియు యందనిమ్రానిపండు తన దనుకొనుదానివలె గ్రుక్కిళ్ళుమ్రింగుచు చూచి సంతోషింపవలసినదాయెను.

విక్రమసేనుఁడు వివాహముకాఁగానే భార్యను జూచి తా నయోధ్యను విడుచుట కయి రాజువద్ద సెలవు పొందు మని చెప్పెను. ఆమె రాజును ప్రార్థించి కోరినప్రకారముగా సెలవిప్పింపఁగానే విక్రమసేనుఁడు భార్యను జూచి, వివాహ మాకస్మికముగాఁ జరిగినందున తనమనస్స్వాస్థ్యము చెడిపోయిన దనియు, అందుచేత తాను దూరదేశయాత్ర పోనుద్దేశించుకొన్నాఁడ ననియు, చెప్పి, ఆమెను తనతల్లి యొద్దకు పోయి యుండవలసిన దని యాజ్ఞాపించెను. అందుమీఁద నాయువతి మనస్సులో ఖేదపడి, దుఃఖముపయికి కనఁబడనీక భర్తను జూచి ధైర్యముతో "ఓ ప్రాణేశ్వరా! నే నెప్పుడును తమయాజ్ఞకు బద్ధురాలనే. జన్మముచేత మీతో సమానురాల నయ్యేదు భాగ్యము

నా కీశ్వరుఁడు కలిగింపక పోయెనుగదా యని సదా పరితాప పడుచు మీ విధేయసేవకురాల నయి యీశరీరములో జీవమున్నంత వఱకు మీయనుగ్రహమును సేవను గోరి వేచియుండెదను'' అని చెప్పి కన్నులనీరు నించెను. ఆమెయొక్క మాటలుగాని కన్నీరుగాని యాతని కఠినహృదయమును కరఁగింపలేకపోయినందున, అతఁడు కొంచెమయి నను జాలిపడనివాఁడయి మాఱుమాట చెప్పక తాను పోనుద్దేశించు కొన్న దేశముపేరయినను భార్యతోఁ జెప్పక యామెను విడిచి పోయెను.

భర్తయొక్క యాజ్ఞానుసారముగా సతీమణి లక్ష్మణపురమత్త వారియింటికి వచ్చెను. ఆమె రాజుప్రాణమును కాపాడి కోరినభర్తను పొందియే స్వగృహమునకు వచ్చినను, విచారగ్రస్తురాలయి నిరుత్సాహముతో దీనురాలయి యత్తగారిపాలఁ బడవలసినదాయెను. ఆమె భర్తృగృహము చేరునప్పటి కక్కడకు హృదయభేదనము చేసెడు పిడుగువంటి యుత్తరమొక్కటి విక్రమసేనునివద్దనుండివచ్చియుండెను.

ఉత్తమురాలయిన యాసునంద తనకుమారుఁడు కోరితెచ్చు కొన్న యుత్తమకులీనురాలయిన కోడలి నాదరించినట్టే సతీమణి నాదరించి మంచిమాటలు చెప్పి కొడుకు చేసిన యనాదరణ మఱచు నట్లుగా నాచిన్నదాని నోదార్చెను. కాని యామెచేసిన యాదరము వలన సతీమణి మనస్సులోసంతోషింపక, "అత్తా! నాప్రాణనాథుఁడు దేశములపాలయిపోయెను. ఇఁక నే నాధన్యుని నవ్వుమొగమును జూడను గాఁబోలును!'' అని కంట తడిపెట్టెను. అప్పుడామె కొమారుఁడువ్రాసిన యుత్తరమును దీసి "నాచేతియుంగర మెప్పుడు నీచేతికి వచ్చునో న న్నప్పుడుమాత్రమే భర్తయని పిలువుము. ఆయప్పుడనె డుకాల మెప్పుడును రాకుండు నని నేను నమ్మెదను'' అని దానిలో

భార్యనుగూర్చి యతఁడు వ్రాసినభాగమునుజదివెను. ఆమాటలువినఁగానే గుండెలు పగిలి యాచిన్నది "ఇది వజ్రకఠిన మయినవాక్యము" అని పలుకుచు మొదలునఱికిన కదళీతరువువలె నేలఁ గూలఁబడెను. అప్పుడు సునంద కోడలిని కౌఁగిలించుకొని లేవనెత్తి శాంతత వహింపవలసిన దని ధైర్యము చెప్పుచు "నాకొడుకిప్పుడు దేశాంతరము పోయినందున నీవే నాబిడ్డ"వని యనునయించి దుఃఖోపశమనము చేసెను. కాని మనస్సున కూఱట కలుగక, సతీమణి నేల చూచుచు బొటబొట కన్నీరు కార, భర్తయుత్తరమును చేతఁబట్టుకొని చూచి "నాకు భార్య లేనంతవఱకు నాకు కోసలదేశములో నేదియు లేదు" అన్న వాక్యమును జదివెను. ఆమాట లందున్నవా యని యత్తగారు ప్రశ్న వేసెను. ఉన్నవని చెప్పి కోడ లాపయిని నోట మాటరాక చిత్రపుప్రతిమవలె నిశ్చేష్టురాలయి యూరకుండెను.

మఱునాఁటి ప్రాతఃకాలమున సతీమణి యెక్కడ వెదకినను కానఁబడలేదు. ఆచిన్నది యిల్లు విడిచి వెళ్ళునప్పు డొకయుత్తరము వ్రాసి యొకదాసిచేతి కిచ్చి, అది తాను వెళ్ళినతరువాత సునందచేతి కిమ్మని చెప్పిపోయెను. ఈయుత్తరములో విక్రమసేనుఁడు తనయిల్లును దేశమును విడిచి దూరదేశములపా లగుటకు తాను కారకురా లయినందున కెంతయుఁ జింతించుచున్నా ననియు, తాను జేసినయీపాపమును పోఁగొట్టుకొని లోకనిందను తొలఁగించుకొనుటకయి విశ్వేశ్వరస్వామిసందర్శనార్థము తానిప్పుడు కాశీయాత్ర పోవుచున్నా ననియు, అతఁ డంతగాఁ ద్వేషించుచున్నభార్య మరల రాకుండ దేశాంతరము పోయిన దని తెలిపి విక్రమసేనుని స్వగృహమునకు రప్పించి సుఖపడునట్లు చేయవలసిన దనియు, అత్తగారిపేర వ్రాసెను.

అయోధ్యాపురమును విడిచినతరువాత విక్రమసేనుఁడును తిన్నగా కాశీపురమునకే పోయి, కాశీదేశపురాజువద్ద సేనలో కొలువు కుదిరి, ఆరాజునకును మగధదేశపురాజునకును జరిగిన యుద్ధములో తనశూరత్వమును గనఁబఱచి తనరాజునకు గెలుపు కలిగించి మహాప్రసిద్ధుఁడయి యుండెను. ఇట్లుండఁగా సతీమణి దేశము విడిచిపోయిన దనియు, ఇఁక నీవు స్వగృహమునకు వచ్చి సుఖముగా నుండవచ్చు ననియు, అతనికి తల్లివద్దనుండి యుత్తరమ వచ్చెను. ఆయుత్తరమును జూచుకొని యతఁడు స్వదేశమునకుఁ బ్రయాణ మగుచున్నసమయములోనే సతీమణియు యోగినీవేషముతోఁ బోయి కాశిపురమున ప్రవేశించెను. సతీమణి కాశీపురము చేరి యాపట్టణములో యాత్రార్థము వచ్చినయితరదేశపుస్త్రీలకు బసలు మొదలయిన విచ్చి యాదరణచేసెడి పుణ్యాత్ము రా లయినయొకస్వజాతివితంతువు కల దని విని ఆమెయింటికిఁ బోయెను. ఆమెయు సహజసౌజన్యముతో పరదేశము నుండి వచ్చినయాసతీమణిని సత్కరించి, తనయింట భోజనవసతులు కల్పించి యాదరించెను. ఆమె భోజనము లయినతరువాతసతీమణితో నానావిషయములనుగూర్చి మాటాడుచు, నేటిసాయంకాలము రాజు యొక్క సేన లూరిబయలను రెండువ్యూహములుగాఁ జేరి కృత్రిమ యుద్ధమును జేయఁబోవుచున్నవి చూడవచ్చెదవా యని యడిగెను. ఆమె యాప్రసంగములో తమ రాజుసేనలో కోసలదేశపురాజపుత్త్రుఁ డొకఁడు సేనాధిపతిగా నున్నాఁడనియు, అతనిపేరు విక్రమసేనుఁ డనియు, అతఁ డీమధ్యను జరిగినయొకయుద్ధములో నసమానశౌర్యము ను జూపి మహాపరాక్రమశాలియని పేరుపొందె ననియుకూడఁ జెప్పెను. ఆమాటలు విన్నపిమ్మట సతీమణికి రంగభూమికి రమ్మని వేఱుగఁ బిలువవలసిన యావశ్యకమే లేకపోయెను. అప్పుడు వారిరువు

రును సేనావ్యూహమును జూచుటకు బయలుదేఱిరి. వారు పోవు నప్పుడు త్రోవపొడుగునను విక్రమసేనునిగూర్చియే ప్రసంగించుకొను చుండిరి. రంగభూమి చేరినతరువాత విక్రమసేనునిమొగము చూచు నప్పటికి సతీమణి కొక్కసారిగా సంతోషమును దుఃఖమునుగూడ కలిగెను. అప్పుడారాజవితంతువు సతీమణిని జూచి 'ఇతఁడు చక్కని వాఁడు కాఁడా?' అని యడిగెను. "అవు నతఁడు మిక్కిలి చక్కని వాఁడే. ఇతనియందు నా కెంతో యిష్టముగా నున్నది." అని సతీమణి ప్రత్యుత్తరము చెప్పెను. ఆవితంతువు మరల వచ్చునప్పుడును సతీమణితో విక్రమసేనుని కథలనే చెప్పఁజొచ్చెను. అయోధ్యానగరములో నాతనికి బలవంతముగా వివాహము చేయుటయు, అతఁడు నిర్దయుఁడయి చేసికొన్న భార్యను విడిచిపెట్టి వచ్చి యచ్చట సేనలో కొలువుకుదురుటయు, లోనుగాఁ గలతనదురదృష్టకథను జెప్పుచున్నప్పుడు సతీమణి శాంతభావమును వహించి శ్రద్ధతో వినుచుండెనుగాని యామె యాకథను మార్చి క్రొత్తకథను జెప్ప నారంభింపఁగానే యందలిప్రతిపదమును మనస్సులో శూలమువలె నాఁటుకొనఁగా సహనము వహించి వినలేకపోయెను.

ఇప్పుడామె యారంభించినకథ విక్రమసేనుఁడు తనకొమార్తెను మోహించుటను గుఱించినది. విక్రమసేనుఁడు సతీమణిని వివాహము చేసికొనుట కిష్టము లేనివాఁడయినను, బొత్తిగా వివాహ మాడుటకే యిష్టము లేనివాఁడు కాఁడు. అతఁడు కాశీనగరమునందు సతీమణి బస యిచ్చి యాదరించినచందనావతియొక్కయింటిసమీపమునందు వాసము చేయుచున్నందున, ఆమెపుత్త్రియైనగుణవతి యనుపేరు గల రూపవతి యైనయువతిని మోహించెను. అందుచేత నతఁడు గుణవతి యొక్కగుణరూపలావణ్యాదులనుగూర్చి పద్యములు చెప్పి చదువుచు,

చందనావతియింటి కప్పుడప్పుడు వచ్చి గుణవతి యనుసార్థకనామము గలయామెకుమారీరత్నమును తన్ను వివాహ మాడు మని ప్రార్థించు చుండును. అతనికి విధ్యుక్తముగా వివాహము చేయఁబడిన ధర్మపత్ని జీవించి యున్న దని యెఱిఁగిన దయినందున, గుణవతి యాతనిప్రార్థన నంగీకరింపక యాతని కెంతమాత్రమును ప్రోత్సాహము కలిగింప కుండెను. గుణవతి చిన్నప్పటినుండియు తల్లిదండ్రులయొక్క మంచి శిక్షలోఁ బెరిగిసద్వర్తనము నేర్చుకొన్నది. ఆమెతల్లి యైనచందనావతి యిప్పు డంత ధనికురాలుగా నుండక పోయినను గొప్పవంశమునఁబుట్టి పూర్వము విశేషభాగ్య మనుభవించి యుండినది. ఆమెతండ్రియు కాశిరాజుసేనలో నాయకుఁడుగా నుండి వీరమరణము నొందెను. చందనావతి యీసంగతు లన్నిటిని సతీమణితోఁ జెప్పి, తనకొమారిత యొక్కగుణసంపదను గొంత శ్లాఘించి, ఆమె కట్టిసుగుణములు కలుగుటకు తాను చిన్నప్పటినుండియుఁ జెప్పిన విద్యాబుద్ధులు కారణము లని చెప్పిఁ కట్టకడపట విక్రమసేనుఁడు మఱునాఁటియుదయకాలము నందే కాశికానగరమును విడిచి వెడలిపో నున్నందున నొక్కసారి యీరాత్రి దర్శన మయిననిచ్చి క్షణకాలముమాటాడ ననుగ్రహింప వలసినదని యతఁడు గుణవతికిఁ బలుమాఱుసందేశములు పంపు చున్నాఁడనికూడఁ జెప్పెను.

ఈకథను వినుటవలన సతీమణిమనస్సున కెంతో నొప్పి కలిగినను, ఆమె యంతటితో నిరుత్సాహురాలుగాక యింతువలనఁ దన భర్తయొక్కపొందును గలిగించుకోవచ్చునని యొకయుపాయ మాలోచించుకొని, తానే భర్తచేత విడిచిపెట్టఁబడిన సతీమణిననియు తన్నే యాతని కయోధ్యరాజు బలాత్కారముగా వివాహము చేయించె ననియుఁ జందనావతితోఁ జెప్పి, "నాయం దనుగ్రహించి మీరను

మీపుత్రికయు నేటిరాత్రి విక్రమసేనుని రాక కంగీకరించి, గుణవతీ స్థానమున న న్నుంచవలయును" అని యామెను దైన్యముతో వేఁడు కొనెను. తా నీమాఱువేషము వేసికొని భర్తృసందర్శనము చేయఁ గోరుట యేలాగున నయినఁ దానాతనివ్రేలియుంగరమును గైకొన వలయు ననియు, ఆయుంగరమును దనయొద్దనుండి తీసికోఁ గలిగినపక్షమున త న్నాతఁడు భార్యనుగా నంగీకరించెదనని యుత్తరము వ్రాసె ననియు, సతీమణి యామెతో వివరముగాఁ దెలిపెను.

కొంతవఱకు భాగ్యహీనురాలయిన సతీమణియొక్క దుర్దశను వినుటచేత జాలిపుట్టియు కొంతవఱకు భర్తృసమాగమమును సమకూర్చినపక్షమున నామె యిచ్చెద నన్నబహుమానమునందాశ పుట్టియు చందనావతియు తత్పుత్రి యగుగుణవతియు సతీమణి కీవిషయమునఁ దమచేతనయిన సాహాయ్యమునంతను జేసెదమనియొప్పుకొనిరి. అందు చేతవెంటనే యామె వారిచేత విక్రమసేనునకు సతీమణి స్వదేశములో మరణము నొందినట్లు చూచినవారు వచ్చిచెప్పిరని వర్తమానము పంపించి, ఆరాత్రివచ్చి గుణవతినిజూచి మాటాడిపోవచ్చునని తెలియఁ జేయించెను. ఇట్లు చేయించుటలో సతీమణియొక్క ముఖ్యోద్దేశము భార్యయొక్క మరణవార్త నిశ్చయముగాఁ దెలిసెనేని యతఁడు తప్పక గుణవతిని వివాహమాడుటకు సంశయింపక యంగీకరించు ననియు, ఆయంగీకారసమయమునందు గుణవతీవేషముతో నున్న తా నాతని వలన వాగ్దానముమాత్రమే కాక వాగ్దానముతోఁగూడ నుంగరమును సహితము పొందవచ్చు ననియు, తప్ప వేఱేమియుఁ గాదు. ఆయుంగర మెట్లయినఁ దనచేతఁ జిక్కినా యతఁడు తప్పక తనకు దక్కినవాఁడే యని యామెకు దృఢవిశ్వాసము గలదు.

పంపిన సందేశప్రకారముగా నతఁడు రాత్రి చీఁకటిపడిన తరువాత నొంటిగా గుణవతిని సందర్శించుటకయి చందనానతి యింటికి వచ్చెను. అతనితో సంభాషించుటకయి గుణవతి వేషము వేసికొని యావఱకే సతీమణి గుణవతియొక్క గదిలో సిద్ధముగా దీపపుక్రీనీడను బల్లమీఁద గూరుచుండియుండెను. అవి యన్నియు గుణవతినుద్దేశించి పలికిన వని యామె యెఱిఁగిన దయినను, విక్రమసేనుఁ డప్పటిప్రసంగములోఁ బలికిన యనురాగసూచకము లగునవాక్యములును శ్లాఘనలును సతీమణికప్పుడు కర్ణరసాయనములుగానుండెను. సతీమణియొక్క మృదుసరసవచనములును నాగరికతావిలాసమును సెగపొంతఁ జేర్చిన వెన్నవలె నాతనిహృదయమునపూర్ణముగా కరఁగించినందున, విక్రమసేనుఁ డణుమాత్రమును సంకోచింపక తనకట్టిరసికజనాగ్రగణ్యురాలి చెట్టఁబట్టఁగలిగినభాగ్యము సంభవించినయెడల లోకములోఁ దనయంతటిధన్యుఁ డింకొకఁ డుండబోఁ డని నిశ్చయముగా నమ్మి యామెను పాణిగ్రహణము చేసికొనుటకును యావజ్జీవమును ప్రాణతుల్యముగాఁ బ్రేమించుటకును ఎన్నెన్నో బాసలు చేసెను. అదియంతయు భావిశుభసూచకమని భావించుకొని సతీమణి యాతఁడన్నప్రకారముగా జరుగునుగాక యని కోరుచుండెను.

విక్రమసేనుఁడు తనభార్యయైన సతీమణి తెలివి తేటలుగలయంతటిసరసురాలని యెంతమాత్రమును గుర్తెఱిఁగినవాఁడు కాఁడు. ఆమెయోగ్యతలోఁ గొంతయైనను గనిపెట్టినవాఁడయియుండినయెడల ఈవఱకామె నీప్రకారముగా ననాదరము చేసియుండఁడు. నిత్యమును జూచుచుండుటచేత నాతని కతిపరిచయమువలన నామెముఖసౌందర్యమునందు లక్ష్యము లేకపోయెను. తఱుచుగాఁ జూచుచుండుటచేత

సుందరవస్తువులయందుసహిత మనాదరమును తృణీకారభావమును గలుగుచుండుటలోకస్వభావమేకదా! భయభక్తులుగలభృత్యవారాలయి యాతనియెదుట నెప్పుడును స్వేచ్ఛతో మాటాడియుండక పోవుటచేత విక్రమసేనున కామెరసికత్వమును కౌశలమును గనిపెట్టుట కీవఱకెన్నఁడును నవకాశమేకలుగలేదు. తనభావిభాగ్యమంతయు నిప్పటిసంభాషణముయొక్క పర్యవసానముమీఁదనే యాధారపడి యుండునని యెఱిఁగినదగుటచేత సతీమణి యిప్పుడు తన వాక్చమత్కారమును రసికత్వమును పూర్ణముగాఁ గనఁబఱిచి క్షణకాలములో నాతనిని సమ్మోహపఱచి వశ్యుని జేసికొనెను. అప్పుడు విక్రమసేనుఁడు కామపరవశుఁడయి యామెనుదక్క లోకములో మఱియెవ్వరిని భార్యనుగాఁ జేకొననని ప్రమాణముచేసి తనమీఁద గలయవ్యాజానురాగమునకు గురుతుగా సతీమణి తనకిమ్మని కోరినముద్దుటుంగరము నామెవ్రేలికిఁబెట్టి ఆమెకుఁ గలప్రేమకు జ్ఞాపకచిహ్నముగా తనకు రాజు మెచ్చి బహుమానముచేసిన యమూల్యాంగుళీయకము నామె యియ్యఁగా దానిని గౌరవముతోఁబుచ్చుకొని తనవ్రేలినిధరించుకొనెను. ఇట్లు పరస్పరానురాగసూచకము లయినయాభరణములను స్వీకరించి వలపు తెలిపెడు మాటలతో విడువలేక విడువలేక యావఘూవరు లొండొరుల నెడఁబాసినతరువాత విక్రమసేనుఁ డామెవద్ద సెలవుగైకొని మఱునాఁటి ప్రాంతఃకాలముననే స్వదేశమునకు ప్రయాణ మయిపోయెను. తా నేర్పఱచుకొన్న యుపాయము పూర్ణముగా నెఱవేఱుటకయి వారల సాహాయ్య మావశ్యకముగాఁ గావలసి యున్నందున సతీమణి గుణవతిని తల్లియైన చందనావతిని దనవెంట నయోధ్యానగరమునకు వచ్చునట్లు ప్రార్థించి యొడఁబఱిచెను. వా రాపట్టణము చేరునప్పటికి రాజంతకుముందే భర్తృవియోగము నొందియున్న సునందనుజూచి పరామర్శించి వచ్చునిమిత్తము లక్ష్మణపురమునకుఁ బోయె నని తెలియ

వచ్చెను. ఆసంగతి విన్నతోడనే సతీమణి వారినివెంటఁగొని తత్క్షణమే బయలుదేఱి నిత్యప్రయాణములతో లక్ష్మణపురము వచ్చిచేరెను.

చంద్రకేతుమహారాజిప్పుడుమంచియారోగ్యదశయందుండెను. తన రోగనివారణమునకు హేతుభూతురాలయిన సతీమణియెడల నారాజునకింకను కృతజ్ఞత మిక్కిలిబలముగానే యున్నందున, అతఁడు సునందయొక్క పరామర్శ కాఁగానే మొట్టమొదట సతీమణియొక్క ప్రశంసనే తెచ్చి యామెయొక్కగుణసౌందర్యాదులను గొంతసేపభివర్ణించి యటువంటితరుణీరత్నమును విక్రమసేనుఁడు కేవలబుద్ధిహీనతచేతనే విడనాడుకొనెనని చెప్పెను. అందుమీఁద సునంద తనదుఃఖమాఁగక కోడలిమీఁది ప్రేమచేతఁ గలిగినశోకము సముద్రతరంగమువలె హృదయములోనుండి పొరలిపొరలిరాఁగాసతీమణియొక్కసుగుణసముదాయమును దలఁచుకొని రోదనము చేయనారంభించెను.అప్పుడు రాజామె నోదార్చి తానదియంతయు ఆవలఁ కేమఱచి క్షమించితినని చెప్పి యామెకు దుఃఖోపశమనము చేసెను. కాని దయార్ద్రహృదయుఁడయిన సౌజన్యనిధిమాత్రము దుఃఖమును సహింపలేక, వివేకహీనుఁడయిన విక్రమసేనుఁడు తనమందభాగ్యముచేత నారీరత్నమయిన సతీమణి కవజ్ఞ చేసి భార్యయెడను తల్లియెడను రాజునెడలను మహాపరాధియయ్యె ననియు, ఎవ్వతెనిరుపమానసౌందర్యము లోకమునంతను భ్రమగొల్పఁజాలెనో, యెవ్వతెసరసవాక్యములెల్లవారినిచిత్రప్రతిమలవలెఁ జేయఁజాలెనో యటువంటి కులాలంకారమయిన పతివ్రతాతిలకము వేయేండ్లు తలక్రిందుగా తపస్సుచేసినను లభింపదనియు, బహువిధముల విలపింపఁజొచ్చెను. అప్పుడు రాజతనిని జూచి విచారపడవలదని బోధించి, చేయిజాఱినవస్తువును దలఁచుకొనిదుఃఖపడుటవలన మనోవేదన పెరుగుటతప్ప వేఱుకార్యము లేదని నీతికఱపి, విక్రమసేను

నుద్దేశించి యతఁ డెక్కడ నున్నాఁడని యడిగెను. వెంటనే విక్రమసేనుఁడు రాజు సమక్షమునకు వచ్చి యాతనిపాదములమీఁదఁ బడి మ్రొక్కి, తానునిష్కారణముగా తనభార్యను పెట్టినక్షోభకయిచింతాక్రాంతుఁ డయి వ్యసనమును తెలుపఁగా, ఆతనితండ్రియెడలఁ గల సుహృద్భావమునుబట్టియు తల్లియెడలఁ గలగౌరవమునుబట్టియు రాజాతనినిక్షమించి పుత్రవాత్సల్యముతో మన్నించెను. కాని రాజుతాను సతీమణికి బహుమానముచేసినయుంగరము విక్రమసేనుని వ్రేలిని కానఁబడఁగానే రాజునకావఱ కాతనియం దున్నయనుగ్రహమంతయు పోయి క్షణకాలములో నాగ్రహముగా మాఱెను. ఆయుంగరమును రాజు సతీమణి కిచ్చినప్పు డామె తన కేదయిన ప్రాణాంతోపద్రవము వచ్చినప్పుడు విపద్రక్షణార్థమయి రాజువద్దకుఁ బంపినఁదక్కఁ దన బొందెలో జీవ ముండఁగాఁ దానాయుంగరము నెప్పుడు నెడఁబాయనని యనేకప్రమాణములు చేసెను. ఆయుంగరము నీ కెక్కడనుండి వచ్చినదని రాజడిగినప్పుడు వివాహదినముమొదలుకొని తా నెప్పుడును మరల సతీమణిని జూడలేదనియు, తన కీయుంగరము నొకరాత్రివేళ నొకసుందరి చీఁకటిలో నిచ్చినదనియు, నమ్మరానికథ నొకదానిని విక్రమసేనుఁడు చెప్పెను. విక్రమసేనునకు భార్యయం దిష్టము లేని సంగతి రా జెఱుఁగునుగాన, ఆమాటలచేత మఱింత యనుమానము గలవాఁడై "ఇతఁడు సతీమణిని జంపెనని నాకు సందేహము కలుగుచున్నది. ఈతనిని పట్టుకొనుఁడు" అని రాజు తనభటుల కాజ్ఞాపించెను. ఈసమయములోనే గుణవతి తనతల్లితోఁగూడఁ బ్రవేశించి విక్రమసేనుఁడు తన్ను వివాహమాడెదనని వాగ్దానముచేసియున్నాఁడు గానఁ దన్నాతఁడు వివాహము చేసికొనునట్లు శాసింపవలసినదని రాజుతో విజ్ఞాపనము చేసికొనెను. అప్పుడు రాజుకోపమునకు భయ

పడి విక్రమసేనుఁడు తా నాచిన్నదానిని పెండ్లియాడెదననియెప్పుడును వాగ్దానము చేసియుండలేదని చెప్పెను. అందుమీఁద గుణవతి తన మాటలు సత్యమని చూపుటకయి యాతఁ డిచ్చినయుంగరమును జూడుఁడని సతీమణి తనచేతి కిచ్చినయుంగరమును జూపెను. అంతే కాక యామె తన్నాతఁడు వివాహము చేసికొనెద నని దైవసాక్షిక ముగా ప్రమాణము చేసినప్పు డిప్పుడాతనివ్రేలి నున్నయుంగరమును దా నాతని కిచ్చితిననికూడఁ జెప్పెను. అందుమీఁద రాజుయొక్కయను మానము మఱింతబలపడి రాజభటులనుబిలిచి యామెనుగూడఁ బట్టు కొనుఁ డని యాజ్ఞాపించి, "సతీమణియొక్క యుంగరము మీ కెట్లు వచ్చినదో మీరు నిజము చెప్పకపోయినపక్షమున మీయిద్దఱితలలును గూడఁ దీయించెదను." అని గుణవతి విక్రమసేనుని జూచి కోప దృష్టితోఁ బలికెను. అప్పుడు తమ కాయుంగరము నమ్మినవారి నిచ్చ టకుఁ దీసికొనివచ్చుటకయి తనతల్లికి సెలవిండని గుణవతి రాజును వేఁడుకొనెను. రా జామెప్రార్థన నంగీకరింపఁగా చందనావతి వెలు పలికిఁ బోయి వెంటనే సతీమణిని దనవెంటఁ దీసికొనివచ్చెను.

అప్పుడు సాధ్వీమణి యైనసునంద తనకొడుకునకు సంభవించిన విపత్తునకయి చింతించుచు సతీమణి నతఁడు నిజముగానే చంపియుండు నని భావించుకొన్నది గాన, చిన్నప్పటినుండియుఁ బుత్రికావాత్సల్య ముతోఁ బెంచి పెద్దదానిని చేసిన ప్రేమాస్పదురా లయిన ముద్దుల కోడలు వచ్చి యెదుట నిలువఁబడఁగానే పట్టరానిసంతోషము గల దాయెను. ఆకస్మికముగాఁ గలిగినసంతోషములో రాజును దాను జూచెడుదానియందే నమ్మకము లేనివాఁడయి "నాయెదుట నిలుచున్నది విక్రమసేనుని భార్యయా?" అనియడిగెను. తనభర్తయుంకను దన్ను భార్యనుగా నంగీకరించనందున సతీమణి రాజునుజూచి "మహాప్రభూ! ఈసేవకురాలు విక్రమసేనునియొక్కభార్యారూపధారిణి గాని నిజ

మయినభార్యకాదు,'' అని ప్రత్యుత్తరము చెప్పెను. అప్పుడు విక్రమ సేనుఁడు "క్షమింపుము నాకు భార్యారూపధారిణివియు భార్యవును రెండునుగూడనీవే'' అనిబిగ్గరగాఁజెప్పెను. 'ఓప్రాణేశ్వరా ! నాఁటి రాత్రి నే నీచిన్నదానివేషము వేసికొని మీతో మాటాడినప్పుడు మీరు నన్నెంతో దయతో నాదరించితిరి. ఇదిగో మీరు వ్రాసిన యుత్తరమును జూడుఁడు'' అని సతీమణిసంతోషముతోఁ జదువుచుఁ "మీరు 'నాచేతియుంగర మెప్పుడు నీచేతికి వచ్చునో, నన్నప్పుడు మాత్రమే భర్త యని పిలువుము.' అని వ్రాసితిరి. మీరన్నట్లు మీచేతి యుంగరము నాచేతికి వచ్చినది. ఆరాత్రి మీచేతినుండి యుంగరము పుచ్చుకొన్నదానను నేనేకాని యీగుణవతి గాదు. ఇప్పు డయిన మీరు నన్ను మీరు కోరుకొన్నభార్యనుగా నంగీకరించెదరా?'' అని యడిగెను. "ఆరాత్రి నాతో మాటాడి వాక్యామృతముచేత నావీను లకు విందుచేసినది నీవే యని స్పష్టపఱిచినయెడల, నిన్నప్పుడును ప్రేమించుచు నీకు దాసుఁడ నయ్యెదను'' అని యతఁ డుత్తరము చెప్పెను. గుణవతియు నామెతల్లియు ఈయంశమును స్థాపించుటకే యిక్కడకు వచ్చి యున్నారు గాన, ఆసత్యమును ఋజువుచేయుట యామె కతిసులభ మాయెను. అప్పుడు రాజు గుణవతి సతీమణికిఁ జేసినతోడ్పాటున కెంతయు సంతోషించి, ఆమెగుణసంపత్తిని బహు విధములఁ గొనియాడి, ఆమెకుఁగూడఁ దగినభర్తను సమకూర్చుట కయి వాగ్దానము చేసెను. పితృదత్త మయినసిద్ధౌషధము ధన ధాన్యములకంటెను వస్తువాహనములకంటెను నమూల్య మయినదని యిప్పుడు సతీమణి కనుభవ మయ్యెను. ఆయౌషధప్రభావముచేతనే యిప్పుడామెలక్ష్మణ సంస్థానాధీశ్వరునికి ప్రియభార్యయు, సునందకు ముద్దులకోడలును, అయి నిరంతరసుఖసంతోషముల కునికిపట్టయ్యెను.

సం పూ ర్ణ ము

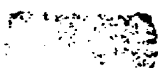
బాక్సు ప్రెస్, రాజమండ్రి—1950.

సుమిత్రచరిత్రము.

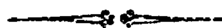
గ్రంథకర్త:
కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు

ప్రకాశకులు:
హితకారిణీ సమాజము
రాజమహేంద్రవరము
1950

ఈ నాటకమునందువచ్చు పాత్రములు

సుమిత్రుఁడు—సింహళద్వీపపురాజు
చంద్రవర్మ—మలయాళదేశపురాజు
మంజువాణి—సుమిత్రునిరాణి
బహుమానుఁడు—సుమిత్రునిసభికులలో నొకఁడు
కృష్ణుఁడు—సుమిత్రుని పుత్రుఁడు
సత్యసారుఁడు—సుమిత్రుని పుత్రుఁడు
చతురాస్యుఁడు—సుమిత్రునిభృత్యులలో నొకఁడు
వక్రచిత్తుఁడు—సుమిత్రుని సభయందలి ప్రభువు
మిత్రవింద—వక్రచిత్తునిభార్య మంజువాణిసఖి
మాలిని—మంజువాణిదాసి
రామవర్మ—చంద్రవర్మకొమారుఁడు
ప్రమతి—సుమిత్రుని కొమార్తె

వీరుగాక గొల్లవాఁడు మొదలయిన మఱికొందఱు వత్తురు.

సుమిత్ర చరిత్రము

పూర్వకాలమున సింహళద్వీపమును సుమిత్రుఁ డను రాజు పాలించుచుండెను. ఆయనకు రూపవతియు, గుణవతియు నగు మంజువాణి యనురాణిగలదు. వా రిరువురును పరస్పరానురాగము గలవారయి యపార మగుసుఖము ననుభవించుచుండిరి. ఈయుత్తమ నాయకామణితోడి ప్రణయముచేత, నతనికి బాల్యసఖుఁడును సహపాఠియు నయిన చంద్రవర్మ యను మలయాలదేశపురాజును మరలఁ జూచి యాతనికిఁ దన ప్రియభామినియొక్క సద్వర్తనమును జెప్పవలెనని యప్పుడప్పుడు పుట్టుఅభిలాషతప్ప వేరుకోరిక యేమియు లేకయుండెను. సుమిత్రుఁడును చంద్రవర్మయు పిన్ననాఁటినుండియు నొక చోటనే యేకముగాఁ బెరిగిరి; కాని వారితండ్రుల మరణానంతరమునఁ దమతమ దేశములు నేలుట కయి యెడఁబాయవలసి వచ్చినందున, వారు తఱుచుగా బహుమానములను, ఉత్తరప్రత్యుత్తరములను, ప్రియపూర్వకము లయిన క్షేమవార్తలను బంపుకొనుచుండినను బహుసంవత్సరములనుండి యన్యోన్య ముఖావలోకనములు మాత్రము లేకయుండిరి.

ఇట్లు కొంత కాలము జరుగఁగా సుమిత్రుఁడు తన్నొక్కసారి వచ్చి చూచిపొమ్మని మిత్రునకు మాటిమాటికి వర్తమానములు పంపుచు వచ్చెనందున, మలయాళమునుండి బయలుదేఱి చంద్రవర్మయుఁ బరిమిత పరివారముతో మిత్రసందర్శనార్థమయి సింహళద్వీపమునకు వచ్చెను. ఈసమావేశమునవలనఁ జిరకాల మెడఁబాసియుండి యాకస్మికముగాఁ గలిసిన యామిత్రుల కిరువురకును గలిగిన యానంద మింతింత యని

చెప్ప నలవి కాదు. రాకరాకవచ్చిన తన చిన్ననాఁటిమిత్రునకు సకలోపచారములను జేయుచుఁ జక్కఁగాఁ బరామర్శింప వలయు నని భార్యకు బోధించుటయే కాక, తన ప్రాణసమానుఁ డయిన బాల్యమిత్రుఁడు సరసనుండి చూచుచుండఁబట్టి యిప్పుడుకదా నాసౌఖ్యము పరిపూర్ణత గాంచె నని సుమిత్రుఁడు మనసులోఁ బరమానందభరితుఁ డయియుండెను. మిత్రు లిద్దఱును పూర్వకాలమును గూర్చి ముచ్చటించుచు, బాల్యావస్థయందుఁ దాము చదువుకొన్న సంగతులను, చిన్ననాఁటి యాటపాటలను, తోడిబాలురతోడఁ గూడి విహారమునకుఁ బోయినప్పుడు నడచినచర్యలను దలఁచుకొని యానందించుచు, వారిసల్లాపములయం దెల్లప్పుడును నుల్లాసమును గనఁబఱుచుచు సమీపమున నుండు మంజువాణితో వేడుకగాఁ జెప్పుచుండిరి. ఇట్లు కొంత కాలము సుఖముగా జరిగినతరువాత చంద్రవర్మతనదేశమునకువెళ్ళుటకయి ప్రయాణము కాఁగా భర్తకోరికప్రకారము మఱికొంతకాలముండి వెళ్ళు మని యాతనిని మంజువాణి ప్రార్థించి చెప్పెను.

ఈయుత్తమకాంతయొక్క సంతాపదినములు నాటితోఁ బ్రారంభ మాయెను. సుమిత్రుఁ డెంతప్రార్థించినను నిలువ నొడఁబడనివాఁడు మంజువాణియొక్క మృదుమధురవాక్యములచే మనసు కరఁగినవాఁడై దీనత్వముతో వేఁడికొనునామెప్రార్థనకుత్రోచిపుచ్చలేక చంద్రవర్మ మఱికొన్నివారములవఱకును తన ప్రయాణమును మానుకొనెను. తన మిత్రునియొక్క సుగుణసంపదయును తన యిల్లాలియొక్క సత్స్వభావమును జిరకాలానుభవమువలన లెస్సగాఁ దెలిసియున్నవాఁ డయ్యును, వేళావిశేషముచేత సుమిత్రుఁడు భార్యయందును మిత్రునియందును నిగ్రహింపరానియసూయ గలవాఁ డయ్యెను. పెనిమిటియొక్క యాజ్ఞచేత నాతనిప్రీతిని బడయుటకొఱకే

యాకాంత దినదినమును జంద్రవర్మ విషయమయి చూపుచువచ్చిన శ్రద్ధయంతయు దురదృష్టవంతుఁడైన యానృపాలునియొక్క మనోవేదనాభివృద్ధికే తోడుపడసాగెను. సుమిత్రుఁడు పూర్వము ప్రియకాంతయెడ నెంతప్రేమగలవాఁడును ప్రియమిత్రునియెడ నెంతదయగలవాఁడు నయి యుండెనో యిప్పు డంతయీర్ష్యయు నిర్దయత్వమును గలఘోరరాక్షసుఁడుగా మాఱి, తనసభికులలో నొకఁడగు బహుమానుని బిలిపించి, రహస్యముగా నాతనితోఁ దనకుఁ గలిగిన యనుమానమును జెప్పి, చంద్రవర్మను విషప్రయోగము చేసి చంపుమని యుత్తరువు చేసెను.

బహుమానుఁడు దూరాలోచనగలవాఁడును మిక్కిలియోగ్యుఁడును గాఁబట్టి తనరాజు పెట్టుకొన్నసందేహమునకు లేశమయినను అవకాశము లేదని యెఱిఁగినవాఁడయి, విషముపెట్టుటకు మాఱుగాఁ దనప్రభువుయొక్కయాజ్ఞనుఅయనకు నివేదించి, సింహళద్వీపమునుండి తప్పించుకొని యాయనతోడఁగూడి వెడలిపోవుట కొప్పుకొనెను. చంద్రవర్మయు బహుమానునిసాయముచేతఁ దనరాష్ట్రములో సుఖముగాఁ బ్రవేశించెను. అప్పటినుండియు నక్కడ రాజసభలోఁ బ్రధానుఁడుగా నుండి, బహుమానుఁ డారాజునకు ముఖ్యమిత్రుఁడును అత్యంతప్రియుఁడును నయి యుండెను.

బహుమానుఁడు పాఱిపోవుటచేత మండిపడి, రాజు మఱింత కోపముతో రాణి యున్నయంతఃపురమునకు తత్క్షణమే నడచి,అక్కడ తనముద్దులతనయుఁడైనకృష్ణుఁడు తల్లితో వేడుకగా నేదోకథ చెప్పుచుండఁగా వినుచుఁ గూర్చున్నభార్యను జూచి, కుమారుని రెక్కపట్టుకొని యావలకీడ్చి, భార్యను చెఱసాలయందుఁ బెట్టఁ బంచెను. కృష్ణుఁడు మిక్కిలి పసివాఁ డయ్యును తల్లియందు మిగుల ప్రేమగలవాఁడయి

యుండెను. కాఁబట్టి తల్లిని ఆప్రకారముగా అవమానపఱిచి కారా గృహమునకుఁ బంపుచుండఁగాఁ జూచినప్పుడు, గుండెలు పగిలిపోయి మనసులో దిగులు పెట్టుకొని, ఆహారనిద్రాదులు మాని దినదినక్రమ మున క్షీణించి తుదకు మరణావస్థను బొందునంతటి స్థితిలోనికి వచ్చెను. రాజును తనరాణిని చెఱసాలకు పంపివేసి, చతురాస్యుఁడును సత్య సారుఁడును అనునిద్దఱుభృత్యులను బిలిపించి, మీరు తిరువనందపుర మున నున్నదుర్గగుడికిఁ బోయి మంజువాణికి నామీఁద మోహము కలదో లేదో, తెలిసికొని రండని పంపెను.

రాణి కొంచెముకాలము చెఱసాలలో నున్నపిమ్మట, ఆమెకు కూఁతురు పుట్టెను. ముద్దులమూటగట్టు నాచిన్నకూఁతును జూచికొను చుండుటవలనఁ గొంత యూరటచెంది ఆమె "నాకన్నతల్లీ ! నీ వెంత నిర్దోషురాలవో నేను నంత నిర్దోషురాలనేసుమీ" యని యాచిన్న దానిని జూచి పలికెను. ఆపతివ్రతాతిలకమునకు రాజబంధుఁడైనవక్ర చిత్తునిభార్య మిత్రవింద యనునామె ప్రియసఖిగా నుండెను. ఆబిడ రాణికి కూఁతురు గలిగిన దన్నవార్తను విన్నతోడనే యామె యున్న చెఱసాలకుఁ బోయి, అక్కడ నామెకుపచారమునిమిత్తముంచఁబడిన మాలిని యనుపరిచారికం గాంచి "మాలినీ! రాణిగారు నాయందు నమ్మిక ముంచి కొమార్తెను నావశమున నిత్తురేని, ఆచిన్నదానిని తండ్రియైనరాజుసన్నిధానమునకుం గొనిపోయి చూపెద నని నీవు వెళ్ళి యామెతోడ మనవి చేయుము. ఆచిన్నదానిని చూచుటవలన నైన నాతనికి మనసు కరఁగి రాణిమీఁద దయవచ్చునేమో యెవ రెఱుఁ గుదురు?" అని చెప్పెను. మాలినియు మిత్రవిందను జూచి "తల్లీ మీరు సెల విచ్చినదాని నిప్పుడేపోయి రాణిగారితో విన్నవించెదను. ఆమె నేఁటియుదయకాలముననే యాపసిబిడ్డను గొనిపోయి రాజుసాద

ములమీఁదఁ బడవైవ సాహసించెదుపుణ్యాత్ము రా లెవ్వరైనదొర కునాయని విచారింపఁ జొచ్చినది,'' అని పలికెను. ఆమాటలకు సంతో షించి, "మాలినీ! రాజుగారిసమక్షమున నేన దనపక్షమున ధైర్య ముతో వాదించెదనని రాణిగారితో జెప్పుము.'' అని మిత్రవింద చెప్పెను. నిరపరాధిని యైనరాణిగారికి మహోపకారమును జేయఁ బూనుకొన్న నీకు శాశ్వతసుఖము కలుగునుగాక యని మిత్రవిందను దీవించి, రాణిగారితో సర్వమువిన్నపము చేసియామె ప్రీతిపూర్వకముగా నిచ్చినయాబాలికను పొత్తులలోఁ గొనివచ్చి, మాలిని యాపుణ్యవతి యొక్క చేతిలోఁ బెట్టెను.

అప్పుడు పుట్టినయాపిల్లను పొత్తులలోఁ బెట్టుకొని నడచి, రాజు కోపమునకు భయపడి పోవల దని నిర్బంధించు నిజనాధుని వాక్యములనుసహితము లక్ష్యముచేయక, మూఁకలలోనుండి త్రోవ చేసికొని రాజుసన్నిధికిఁ బోయి,మిత్రవింద యానెత్తురుగందునుఆయన పాదములమీఁదఁ బడవైచి, మోమోటమి లేక యావఱకు రాజు చేసిన క్రూరకృత్యమును గర్హించి, యేదోషము నెఱుఁగని పిల్లను తల్లిని దయతోఁ జూడుమని బహువిధముల వేఁడుకొని, జాలిపుట్టు నట్టుగా రాణిపక్షముగాఁ గొంతతడవు ప్రసంగించెను. ఆమె న్యాయ నిష్ఠురము లాడి హితము చెప్పినకొలఁదిరాజున కంతకంత కాగ్రహము బలిసి యామెను దన యెదురనుండి కొనిపొమ్మని యాపె పెనిమి టితో నుత్తరువుచేసెను. మిత్రవింద వెళ్లినపుడు పిల్లది యొంటిగా నున్నప్పుడు శిశువుయొక్కయసహాయతను జూచిన నైన నొకవేళ జాలిపుట్టునేమో యని యాబిడ్డను తండ్రి కాళ్ళసమీపముననే దిగ విడిచి పోయెను. ఆమెకొలువుఁ బాసి వెళ్ళినతోడనే దయాశూన్యుఁ

డయిన యాతండ్రి వక్రజిత్తుని బిలిచి 'నీ వీబిడ్డను గొనిపోయి సముద్రమునుదాటి నిర్జనవనములో దిగఁబెట్టి ర''మ్మని యాజ్ఞాపించెను.

వక్రచిత్తుఁడు ఉత్తమాంగన యైనమిత్రవిందవంటివాఁడు కానందున తనస్వామియాజ్ఞను శిరసావహించి యానిమిషమున నేయొకపడవ నెక్కి, ముందుగా నెక్కడ నిర్మానుష్యమైన యడవి కనఁబడునో యక్కడనాచిన్నదానిని పాఱవేయవలె ననునుద్దేశముతో బయలుదేఱెను. రాజు రాణిమీఁద మహాక్రోధముతో నున్నవాఁడు కాఁబట్టి, దేవతావాక్యమును దెచ్చుట కయి వెళ్ళియుండినసత్యసారుఁడును చతురాస్యుఁడును వచ్చుటకైనఁ గనిపెట్టుకొనియుండక, యీలోపుగానేకన్నకూఁతురుగతివిని మూర్ఛపోయి తేఱి కన్నకడుపు దహించుకొనిపోవ రాణి విలపించుచుండఁగా తనసభలోని ప్రముఖులయొక్కయు మంత్రులయొక్కయు సమక్షమున బహిరంగముగా భార్యనేరమును విచారణ చేయుటకయి యామెను రచ్చ కీడ్చెను. ఆమె చేసిననేరమును విమర్శించుట కయి దేశములోఁ గలగొప్పవారును,న్యాయాధికారులును,మంత్రులును రావింపఁ బడిరి. అప్పుడు వారందఱి యెదుటను వీసమంతయు దోషములేనియాయోషిద్రత్నము మహాపరాధము చేసినదానివలె దీనత్వముతో నిలువఁబడి వారుచెప్పు తీర్పును వినుట కయి యెదురుచూచుచుండెను. ఇంతలో సత్యసారుఁడును చతురాస్యుఁడును సభామంటపము ప్రవేశించి, పదిలముగా ముద్రవేసి భద్రపఱిచి తెచ్చిన దేవతావాక్యములుగలయుత్తరమును సగౌరవముగా రాజునకు సమర్పించిరి. అప్పుడు రాజుయొక్క యాజ్ఞానుసారముగా సభికులలో నొకఁడు ముద్రను విడఁగొట్టి, అందులోని వాక్యము లందఱకు వినఁబడునట్లుగా నీప్రకారము చదివెను—

''మంజుభాషిణి కేవలము నిరపరాధిని; చంద్రవర్మ కళంకరహితుఁడు;

బహుమానుఁడే నిజమైన భృత్యుఁడు; సుమిత్రుఁడు నిష్కారణముగా జారత్వశంకను బెట్టుకొన్న క్రూరుఁడు; ఇప్పుడు చంపఁ బంపఁబడిన కూఁతురు దొరకకపోయినయెడల రాజు సంతులేనివాఁ డయి మృతి నొందును.''—రాజు అమాత్యులయం దెంతమాత్రమును విశ్వాస ముంచక, ఇదియంతయును రాణియొక్క మిత్రులచేత పన్నఁబడిన తంత్రి మని పలికి, న్యాయాధిపతి కభిముఖుఁ డయి నీవు రాణిని విమర్శించుట కారంభించు మని యాన తిచ్చెను. భూపతి యీమాటలు పలుకుచుండఁగానే, ఒకసేవకుఁడు కొలువుకూటమునకుఁ బరుగెత్తుకొనివచ్చి రాజుగారి పుత్రుఁడైనకృష్ణుఁడు తనతల్లిని ప్రాణాంత శిక్షను పొందించుట కయి విమర్శ చేయుచున్నా రని విని వ్యసనము చేతను సిగ్గుచేతను దేహమును మఱచి యాకస్మికముగ మృతినొందె నని చెప్పెను.

ప్రియనందనుఁడైనకృష్ణుఁడు తనకుసంభవించినదురవస్థ కయి కుంది ప్రాణములు విడిచినాఁడన్నవార్త చెవిసోఁకినతోడనే మంజువాణి మొదలునఱికినయరఁటిచెట్టువలె నేలమీఁదఁబడిమూర్ఛపోయెను.పుత్ర మరణవార్త రాజహృదయమునకు శూలమువలె నాటినందున, అభాగ్యురాలైనయిల్లాలియందుఁ గొంతకనికారము జనించి, రాజు తత్క్షణమే మిత్రవిందను ఆమెపరిచారికలను బిలిచి రాణిని అవలకుఁ దీసికొనిపోయి శైత్యోపచారములు చేసి మూర్ఛఁ దేర్పుఁ డని యాజ్ఞాపించెను. రాణినావలకుఁ గొనిపోయిన కొంతసేపటికి మిత్రవింద మరలఁ జనుదెంచి, ఆమె మరణము నొందెనని చెప్పెను.

సుమిత్రుఁడు భార్య మరణము నొందెనని విన్నప్పుడు, ఆమె విషయమయి తాను చేసినక్రూరకృత్యములను చింతించి పశ్చాత్తాప పడఁ జొచ్చెను. తానామెను పెట్టినబాధలవలననే యామెమనసు వికల

లత్వము గొందెననియు, ఆమె నిరపరాధిని యనియు నిప్పుడు తలఁచెను; తన్నయొక్క కూమారుఁడును మరణము నొందినాఁడు. కాఁబట్టి చంపఁబడినకూఁతురు మరల దొరకనిపక్షమునఁ దాను సంతానము లేకుండ మృతిపొందవలసినది వాస్తవముగాఁ గనఁబడఁబట్టి యిప్పు డా దేవతావాక్యములయందును నమ్మకము తోఁచెను; కాఁబట్టి తనపోయినకూఁతురునిమిత్తమయి తనరాజ్యమునైనను విడిచిపెట్టవలెనని నిశ్చయించుకొని రాత్రిందివములు దుఃఖసముద్రములో మునిఁగి యుండి, బహుసంవత్సరములు వ్యసనముతోను దీర్ఘవిచారముతోను రాజు కాలమును గడపుచుండెను.

వక్రచిత్తుఁడు రాజపుత్రిక నెక్కించుకొనిపోయినపడవ గాలివానవలనఁ గొట్టుకొనుపోయి, చంద్రవర్మ రాజ్యము చేయుచున్నమలయాళదేశతీరమునే చేరెను. వక్రచిత్తుఁ డక్కడదిగిఁ కాపుకావుననేడ్చుచున్నయాపసిపిల్లను దయనూలి యొకచోట విడిచిపెట్టి తనపడవనైపునకు వెళ్లెను. కాని 'నీకూఁతు నచ్చట దిగవిడిచి వచ్చినా' ననిసుమిత్రునితోఁ జెప్పుటకయి సింహళద్వీపమునకుమాత్ర మాతఁడు మరల రాలేదు. ఆతఁడు వెనుకఁదిరిగి తనపడవలోనికి వెళ్ళుటకయి పోవుచుండఁగా, చేరువయడవిలోనుండి యొకవ్యాఘ్రము వచ్చి యాతనిపయికి దూఁకి, మెడ పట్టుకొని చంపి తనప్రభువుయొక్క దురార్గ మయినయాజ్ఞను నెఱవేర్చినందునకై తగినశిక్షను చేసి పోయెను. రాణి యాచిన్నదానిని రాజుకడకంపినప్పుడు సాధ్యమయినంత యందముగాఁ గనఁబడునట్లు చేసి మఱి పంపినది. కాఁబట్టి, యిప్పు డాచిన్నది యమూల్యవస్త్రములతోను రత్నఖచితము లయిన స్వర్ణాభరణములతోను అలంకరింపఁబడి యుండెను. వక్రచిత్తుఁడును తాను వెలుదేఱి వచ్చునప్పుడు ఒక కాగితముమీఁద 'ప్రమతి యని

వ్రాసి దాని నాచిన్నదానివస్త్రమున కంటించిపోయెను. ఆకాగితము మీఁదనే ఆమెది గొప్పవంశమనియు దైవవశమున దుర్దశప్రాప్తించిన దనియు సూచించుపదములు కొంతఁ గొన్ని వ్రాయఁబడి యుండెను గాని యవి స్పష్టముగాఁ దెలియఁదగినవిగా నుండలేదు.

మేఁకలను మేపుటకై యీయరణ్యమునకు వచ్చిన గొల్లవాఁడొక్కఁడు ఆచిన్నదానిరోదనపు ధ్వని విని దయార్ద్రహృదయుఁడై దాపునకు వచ్చి చూచి, పిల్లదాని నెత్తికొని యింటికిఁబోయి పెంచుటకై తనభార్య కిచ్చెను. ఆగొల్లదియు పిల్లదానిని తనకుమార్తెలకన్నను ప్రేమతోఁ బెంచుచుండెను గాని, యాగోపకుటుంబమువారు తమ యొక్కనిరుపేదతనమునుబట్టి సర్వాభరణములతో నాచిన్నది తమకు దొరకినసంగతిని దాఁచవలసినవారైరి. కాఁబట్టి ఆగొల్లవాఁడు తన భాగ్య మెక్కడనుండి వచ్చెనో యెవ్వరికిని తెలియకుండుట కయి కుటుంబముతోఁగూడ తానుండుప్రదేశమును వదలివేసి, ఆ దేశమునకు రాజధాని యైనయనంతసేనమునకు సమీపమున నున్నపల్లె చేరి, ప్రమతియొక్కనగలలోఁ గొన్నిటినివిక్రయించి పశువులమందలనుగొని యచ్చట విశేషధనవంతుఁడుగా నుండెను. వాఁడు ప్రమతిని తన కూఁతురునుగానే భావించుకొని పెంచుచుండెనే కాని, ఆమె రాచకూఁతురన్నమాటను లేశమైన నెఱిఁగినవాఁడు కాఁడు. ఆమెయు సంవత్సరక్రమమునఁ బెరిఁగి, యంతకంతకు సౌందర్యవతియై యౌవనదశను పొందెను. ఆమె గొల్లపిల్లలు సాధారణముగా నేర్చుకొనుదానికంటె విశేషవిద్యను నేర్చుకొన్నది కాకపోయినను, ఆమె స్వభావసిద్ధములైన తెలివితేటలను నడవడికను చూచినవా రందఱును చిన్ననాఁటి నుండియు నామె రాజమందిరములోఁ బెరిఁగినది కాదని యెంచుట కవకాశము లేనివారుగా నుండిరి.

మలయాళదేశపురాజైనచంద్రవర్మకును రామవర్మ యనుపేరుగల కొమారుఁ డొక్కఁడే యుండెను. అతఁ డొకనాఁడు వేటకుఁ బోయి ఆగొల్లవాని యింటిసమీపముననుండి వచ్చుచు గుమ్మములో నిలుచున్న ఆచిన్నదానిని జూచి ఆమెయొక్కరూప లావణ్యాదుల కద్భుతపడి, మోహపరవశుఁ డయ్యెను. అతఁడు తత్క్షణమే మాఱువేషము వేసికొని కందర్పుఁ డనుపేరున నాగోపగృహమునకుఁబోయి నాఁడు మొదలుకొని తఱుచుగా వానియింటికి రాకపోకలు చేయుచుండెను. చంద్రవర్మయు దనకొమారుఁడు మునుపటి వలె నిల్లుపట్టక తిరుగుచుండుట చూచి సందేహపడి, అతని జాడలను కనిపెట్టుటకై దూతలను నియమించి, వారివలనఁ దనపుత్రుఁడు గోపకామినిమీఁద మనసుతగిలియుండుటను దెలిసికొనెను. చంద్రవర్మ వెంటనే తనప్రాణమిత్రుఁడైన బహుమానుని రప్పించి, ఆసంగతి యంతయు నతనితోఁ జెప్పి, పరిమతితండ్రి యైనగొల్లవాని యింటికిఁ దనతోఁగూడ రమ్మని కోరెను.

చంద్రవర్మయు బహుమానుఁడును ఇద్దరును మాఱువేషములు వేసికొని గొల్లవాండ్రు ఇంద్రోత్సవము జరిగించుచున్న సమయమున నావృద్ధగోపకునిమందిరముదగ్గరకు వెళ్ళిరి. వా రిరువురును క్రొత్తవా రైనను, ఇంద్రోత్సవసమయమున వచ్చినవారి నందఱిని ఆదరింతురు కాఁబట్టి, గొల్లవాఁడు వారికతిథిసత్కారములు చేయుటయే కాక యుత్సవములోఁ బ్రవేశించిన తనతోడఁగూడ నానంద మనుభవింపఁ బ్రార్థించెను. ఆనందభరితు లయి యెల్లవారును తుళ్ళుచు కేరుచు నుండిరి. కులమువా రందఱును బంతులుసాగి కూడుచుండిరి; ఎక్కడఁ జూచినను ఉత్సవమునకు వలయుసంభారములు కూర్పఁబడు చుండెను; చిన్నపిల్లలును పిల్లవాండ్రును గృహముముందఱ నున్న

పచ్చికబయలిమీఁద గంతులువేయుచు కేరుచుండిరి. వారికంటెపెద్ద వాండ్రు గుమ్మమువద్దకు వచ్చిన మన్నారువానియొద్ద బొమ్మసామానులను ఇత్తడి నగలను అద్దములను గొనుచుండిరి.

ఈప్రకార మందఱును సందడిగానుండఁగా రామవర్మయు ప్రమతియు అక్కడ నడుచుచున్న వేడుకలయందుఁ బొద్దుపుచ్చుటకంటె నన్యోన్యమును సరససల్లాపములతో కాలక్షేపము చేయుటకయి మిక్కిలి కౌతూహలము కలవారయి యాసమ్మర్దముపొంతకుఁ బోవక దూరముగా నొక రహస్యస్థలమునఁ గూరుచుండిరి. తన కొమారుడు తన్నెంతమాత్రము నానవాలుపట్టుటకు వలనుగాకుండ మాఱువేషము వేసికొనియుండుటచే రాజును వారిరువురసంభాషణములు వినఁబడునంత సమీపమునకు వెళ్ళియుండెను. ఆచిన్నది తనకొమారునితో మాటాడిన వాక్యములు ప్రౌఢములు కాకపోయినను మిక్కిలి మధురములుగా నున్నందున రాజునకుఁగలిగిన యద్భుతమునకుఁ బరిమితి లేదు. అప్పుడు రాజు బహుమానునివంకఁ జూచి "హీనజాతివారిలో నింత సౌందర్యవతిని వినియుఁ గనియు నుండలేదు; నేను కనిపెట్టినంత వఱకు ఈచిన్నదాని మాటలలోను ప్రవర్తనలోను హీనజాతిదని యూహించుటకుఁ దగినయాధార మేదియుఁ గనఁబడలేదు." అని చెప్పెను. "నిస్సంశయముగా నీకన్య గోపకులమునకెల్లను రాణియై యుండు" నని బహుమానుఁడు నూఱు పలికెను.

అప్పుడు రాజు ముసలిగొల్లవానికడకు వచ్చి "ఓయీ! నీ కొమార్తెతో మాట లాడుచున్నయాచిన్నవాఁ డెవఁ"డని యడిగెను. "అతనిపేరు కందర్పుఁడు, తనకొమార్తెమీఁద ప్రేమగల దని చెప్పుచున్నాఁడు, అతనికి నాకూఁతును వివాహము చేసికొనుయోగ ముండెనేని ఆతఁడెప్పుడును కలలోనైన నెదురుచూడని లాభముతోడఁ

గూడ నామెరాఁగలదు'' అని, అమ్మఁగా మిగిలిన ప్రమతియొక్క యాభరణముల లనిభావమునం దుంచుకొని వాఁడు పలికెను. ఆగొల్ల వాఁడు నాఁడట్లు నగలుకొన్ని విక్రయించి పశువులమందలను కొన్న తరువాత, శేషించిన నగలను వివాహకాలమునం దల్లున కరణముగా నిచ్చుటకయి పదిలపఱిచి యుంచెను.

రాజు తరువాతఁ దనకొమారునివంక మగలి, ''ఓచిన్నవాఁడా! ఇదియేమి? ఎంతో వేడుకగా నడుచుచున్న యీయుత్సవమును నిరాకరించి నీమనసు మఱిదేనిమీఁదనో లగ్నమయినట్లు తోఁచుచున్నది. నేను యౌవనదశలోనున్నప్పుడు, నామనసు తగిలినమగువల కెన్నెన్నియో సూడిదల నిచ్చుచుండెడివాఁడను. వినోదకరము లయిన వస్తువులనమ్మువాఁ డట్లు దగ్గఱనుండియే పోవుచున్నను, నీవొక్క వస్తువునైనఁ గొనిపెట్టకపోవుట యెంతయు వింతగా నున్నది'' అని మాఱుగొంతుకతోఁ బలికెను. ఆరాచకొమారుఁడు తాను తండ్రితోనే మాటాడుచున్నమాటను లేశమైన నెఱుఁగఁడు కాఁబట్టినిశ్చయముగా ''ఓయివృద్ధుఁడా! అటువంటివస్తువుల నామె గౌరవింపదు; ఈప్రమతి నావలన నపేక్షించు పెద్దసూడిద నాహృదయాంతరాళములోనే దాఁచిపెట్టఁబడి యున్నది''అని ప్రమతివంకఁ దిరిగి ''నావలెనే పూర్వ మెప్పుడో నీవంటిమోహనాంగిని కామించి, తిరిగియున్న యీముసలివాఁడు వినుచుండఁగా నామనసు తెలిపెదను. ఓప్రమతీ పరాకు లేక వినుము'' అనిపలికెను. అంతలో నూరకుండక యతఁడు దయచేసి మావివాహనిర్ణయమును జూడు'' మని పలుకుచు, తాను ప్రమతితోఁ జేసిన వివాహవిషయమైన వాగ్దానమునకు సాక్షిగా నుండవలసినదని యావృద్ధుని నడిగెను. రాజంతట మాఱువేషమునుదీసి వేసి నిజస్వరూపముతో కొడుకును గద్దించుచు ''వివాహవిమోచనమును

జూచెద" నని పలుకుచుఁ వెఱ్ఱిగొల్లవానియింటఁ బుట్టినయీకులహీనురాలిని వివాహము చేసికొన సాహసించినందునకయి పలువిధముల నిందించి ప్రమతివంకఁ జూచి "యిఁకముం దెప్పుడైన నీవు నాకొమారుని మరల నిక్కడకువచ్చుట కంగీకరించితివేని నిన్నును నీతండ్రియైన ముసలిగొల్లవానినిగూడ క్రూరముగాఁ జంపించెద" నని బెదరించెను. తత్క్షణమే బహుమానునితోఁ దనకొమారుని వెంటఁ బెట్టుకొనిరమ్మని చెప్పి, మహాకోపముతో రాజు తాను ముందుగా మందిరమునకు బోయెను.

రాచబిడ్డయొక్క స్వభావము దాఁగియుండదు కాఁబట్టి రాజు వెళ్ళినతరువాత ఆతనిదూషణభాషణములవలనఁ గోపమువచ్చినదయి ప్రమతి, "మన కందఱకును హాని ప్రాప్తముకానున్నను, నేనప్పుడేమియు భయపడలేదు; ఒకటిరెండుమాటలు రాజును పలుకరించి ఆయనతో మీరాజభవనముమీఁద ప్రకాశించుసూర్యుఁడే సంకోచపడక మాకుటీరనిలయముమీఁద సహితము ప్రకాశించుచు మిమ్మును మమ్మును సమానదృష్టితో నేచూచుచున్నాఁడనిస్పష్టముగా మొగముమీఁదనే యనవలె ననుకొంటి" నిపలికి, పిమ్మటవిచారగ్రస్తురాలయి "యీవఱకు నేనేమో కలగనుచున్నానుకాఁబోలు! ఇప్పుడు మేలుకొన్నాను. యీవిషయమై యిఁక మనసున కేమియు బాధ కలుగఁజేయను. నన్ను విడిచి మీదారినిపొండి; నేను నామేఁకలపాలు పితుకుకొనుచు నాపాట్లు నేను పడుచుండెదను" అని నిస్పృహతోఁ బలికెను.

దయార్ద్రమానసుఁడైనబహుమానుఁడుప్రమతియొక్క యనువర్తనమునకు ధైర్యమునకును మెచ్చుపుట్టి, మోహాంధకార నిమగ్నుఁడై యున్న రాజనందనుఁడు జనకుని యాజ్ఞామాత్రమునఁ బ్రాణసమానమైన యామానినిని విడువఁగలవాఁడుకాఁడని రూఢిగా నెఱిఁ

గినవాఁడు కాన,ఏలాగుననైన నాకామకీకాముకుల నేకీభవింపఁజేయు మార్గమును వెదకి యందువలనఁ జిరకాలమునుండి తనమనసులోనున్న యొకయాలోచనను ఈడేరుచుకొనవలె నని నిశ్చయించెను. సింహళ ద్వీపాధినాథుఁ డగుసుమిత్రుఁడు నిజముగాఁ బశ్చాత్తప్తుఁడయి యున్నాఁ డన్నసంగతి బహుమానుఁడు చిరకాలముక్రిందనే యెఱిఁగి యుండెను. ఇప్పుడు బహుమానుఁడు చంద్రవర్మకు ప్రియమిత్రుఁడుగా నుండినను, తన పూర్వప్రభువును జన్మభూమిని మఱియొకసారి పోయి చూడవలె ననునాశనుమాత్రము బొత్తిగా వదలిపెట్టిన వాఁడుకాఁడు. కాఁబట్టి రామవర్మను ప్రమతిని తనతోఁడ సింహళద్వీపమునకు రావలసినదనియు, అచ్చట సుమిత్రుని మధ్యవర్తిత్వమునఁ జంద్రవర్మ వలన క్షమాపణమునువడసి వివాహమున కనుమతిని పొందువలయును మిమ్ముఁ గాపాడుట కారాజు నొడఁబఱిచెద ననియుఁ జెప్పెను.

ఈయాలోచనకు వారిద్దఱును సంతోషముతో నంగీకరించి నందున బహుమానుఁడే ప్రయాణమునకుఁ గావలసిన సర్వసామగ్రిని సిద్ధముచేసి యావృద్ధగోపకునిగూడఁ దమతో వచ్చుట కొడఁబఱిచెను. ఆగోపవృద్ధు ప్రమతియొక్క మిగిలియున్న యాభరణములను, ఆమెచిన్ననాఁటి బట్టలను, ఆబట్టలకంటించియున్న కాగితమునుగూడఁ దనతోఁ గొనిపోయెను. కొన్నాళ్ళు సముద్రముమీఁద సుఖయాత్ర చేసినతరువాత, వారందఱును క్షేమముగా సుమిత్రుని రాజధానికివచ్చి చేరిరి. పోయినభార్యను కొమార్తెను దలఁచుకొని మనోవ్యాధితోఁ బరితపించుచున్నసుమిత్రుఁడు బహుమానుని నత్యంతప్రేమతో నాదరించి, పరమప్రమోదముతో రామవర్మకును అతిథిసత్కారము నెఱపి గారవించెను. బహుమానుఁడు తీసికొనిపోయి రామవర్మయొక్క కాఁబోవురాణియని కనఁబఱచిన ప్రమతిమీఁదనే రాజు దృష్టియుం

తయు నుండెను. ఆమెయందుఁ దనపోయినభార్యయొక్క పోలిక కనఁ
బడినందున, ఆయన కప్పుడు క్రొత్తగా దుఃఖము లోపలినుండిబయలు
దేఱి "నే నట్లు కఠినచిత్తుఁడనై చంపింపకుంటినేని, నాకూఁతురు నిటు
వంటి చక్కనికన్నియయయే యగునుజుండీ" యని కంటఁ దడిపెట్టెను.
ఆవెనుక రాజు రామవర్మవంకఁదిరిగి "ఉత్తముఁడైన నీతండ్రియొక్క
చెలిమిని నిష్కారణముగాఁ బోఁగొట్టుకొంటిని; ప్రాణాధికుఁడైన
యాతని నేలాగుననైన నొకసారిచూడవలె నని నాకెంతో యభిలాష
మున్నది" అని పలికెను. ఆచిన్నదానిని రా జంతశ్రద్ధతోఁ జూచుటయు
తనకూఁతు రెప్పుడో చిన్నతనములోఁ దనయాజ్ఞచేతనే యడవులలో
విడిచిపెట్టఁబడిన దని చెప్పుటయు విచారించి యాగొల్లవాఁడు చిన్న
దానిని విడిచిపెట్టిరన్న కాలమున విధమును ఆమెగొప్పవంశమందుఁ
బుట్టినదగుటకు సాక్ష్యమిచ్చు తనకుదొరకిన యమూల్యవస్త్రాభరణము
లను దలఁచుకొని మనసులోఁ బరిపరివిధములఁ జింతింపసాగెను.
ఆసంగతు లన్నిటిని బాగుగ విమర్శించి వాఁడు రాజుపోయినదనుకొను
చున్న కూఁతురే యీప్రమతియని నిశ్చయము చేసికొనెను.

అప్పుడు రామవర్మయు, ప్రమతియు, బహుమానుఁడును, మిత్ర
విందయు, అందఱును గూరుచుండియుండఁగా ఆముసలి గొల్లవాఁడు
తనకుప్రమతి దొరకినవిధమును, ఆమెనుగొనివచ్చి విడిచినమనుష్యుని
పెద్దపులిపట్టుకొనఁగాఁ దానుజూచుటయుఁ జెప్పి, ఆసమయమున బ్రమ
తికిఁ గట్టఁబడిన విలువవస్త్రమును మెడయందున్న కంఠాభరణమును
బట్టకుఁగట్టియున్న కాగితమును గొనివచ్చి రాజుముందఱఁ బెట్టెను.
వానిని జూచినతోడనే మిత్రవింద యావస్త్రమును నగయు మంజువాణి
తనకూఁతున కలంకరించినవే యనియు ఆకాగితముమీఁదివ్రాత తన
మగనియక్షరములే యనియు, ఆనవాలుపట్టెను. అప్పు డక్కడనున్న

వారి కందఱికిని సందేహము నివర్తియయి, ఆమె సుమిత్రునిపుత్రిక యనుమాట విస్పష్టమాయెను. పోయినదనుకొనుచున్న కూఁతురు దొరకినది కాఁబట్టి దేవతావాక్యప్రకారము రాజుయొక్క వంశము భూమిమీఁద నిలిచినదన్నసంతోషమును, భర్తపోయినాఁడన్న దుఃఖమును, మిత్రవిందను గొంతతడవు నిశ్చేష్టురాలినిగాఁ జేసెను. ప్రిమతి తనకొమార్తెయే యయినసంగతి తెలిసినతోడనే తనబిడ్డను చూచుకొనుటకుఁ దల్లికిఋణములేకపోయెఁగదాయని దుఃఖించి, రోమో చెప్పదలఁచుకొని "నీతల్లి నీతల్లి—"అనుమాటలు దక్క మఱియేమియుఁ బలుకలేక కొంతతడవు నివ్వెఱఁగొంది యుండెను.

రా జాప్రికారము సంతోషములోను దుఃఖములోనుమునిఁగి యుండఁగా మిత్రవింద సమీపమునకువచ్చి సుప్రసిద్ధుఁడగు నొకశిల్పకారునిచేకొ్రిత్తగాచేయించిన మంజువాణియొక్క విగ్రహ మొక్కటి తనయింట నున్నదనియు, దానిపని యేలినవారు మాగృహమునకువచ్చి చిత్తగింతురేని నిజముగా మంజువాణియే యక్కడనున్నదనుకొనునంత విచిత్రముగానున్నదనియు రాజుతోమనవిచేసెను. రాజుతన భార్యయొక్క రూపమును జూడవలెనని యత్యాసక్తుఁడయి యున్నందునను, ప్రిమతి తానెప్పుడును జూచి యెఱుఁగని తల్లియాకార మేప్రికారముగా నుండునో కనవలెనని యతికుతూహలయయి యున్నందునను, అందఱును గలిసి యక్కడకు వెళ్ళిరి. ఆవింతయైన విగ్రహమున కడ్డముగానున్న తెరనుదీసి మిత్రవింద చూపఁగానే, అచ్చముగా విగ్రహము మంజువాణిని బోలియున్నందున రాజునకు దుఃఖ మాఁగక మనసులోనుండి పొరలిపొరలి రాసాగెను. కాఁబట్టి కొంతసే పాతఁడు మాటాడుటకును గదలుటకును శక్తుఁడుగాక చిత్రిప్రతిమవలె నిలువఁబడి యుండెను.

మిత్రవింద యప్పుడు రాజున కభిముఖురాలయి "మహాప్రభూ! మీరు నిశ్చేష్టులయి యుండుట చూడఁ బనివానిశిల్పకలా కౌశల్యమున కత్యద్భుత పడుచున్నట్లు కనుపట్టుచున్నారుగాన, నేను మిక్కిలి ప్రమోదించుచున్నాను. ఈవిగ్రహము కేవలము శ్రీ రాజ్ఞిగారివలె నుండలేదా?" అని యడిగెను. రాజును తుదకు హృదయము పదిలపఱుచుకొని, "నిస్సందేహముగా నేను మొట్టమొదట నామెను వరించినప్పు డేప్రకారముగా నున్నదో యిప్పుడు నదేప్రకారము గంభీరముగా నిలుచున్నది. కాని 'మంజువాణి నిజముగా నీవిగ్రహము కనుపట్టునంతవయస్సు చెల్లినది కాదు" అని చెప్పెను. "అట్లయినచో మంజువాణి యిప్పటివఱకును జీవించియుండిన నిప్పు డేరీతినుండునో యారీతినే విగ్రహమును సిద్ధముచేసిన పనివానియొక్క నేర్పును మనము మఱింత మెచ్చుకోవలసియున్నది. దేవరవారు చూడఁగాఁ జూడఁగా విగ్రహము కదలుచున్న దనికూడ భ్రమింతు రేమో యని భయ మగుచున్నది. ఇఁక తెర వేయనిండు" అని మిత్రవింద మరల బలికెను. "తెర వేయఁబోకు బహుమానుఁడా! చూడు—నీకది శ్వాసము విడుచుచున్నట్లు కనఁబడలేదా? దాని కనురెప్పలయందు చలన మున్నట్లుకూడఁ గనుపట్టుచున్నది" అని రాజు బహుమానునపుఁ జూచెను. ఇంతలో మిత్రవింద "దేవరవారి కిప్పుడు గలిగిన సంతోషమునుబట్టి విచారింపఁగా అది జీవించియున్నదని సహితము తలంతురు. ఇప్పుడు నేను తెర వేయవలెను" అనెను. రాజు "మిత్రవిందా! ఇరువది సంవత్సరము లయినను నన్నాలాగుననే తలఁచునట్లు చేయుము. ఇప్పుడును ఆదివ్యసుందర విగ్రహమునుండి యూపిరివచ్చుచున్నట్లే నాకుఁ గనఁబడుచున్నది. ఎంతవింతయులియైనను విగ్రహమున కూపిరివచ్చునట్లు చెక్కఁగలుగుదునా? దానిని పోయి యొక్క

సారి ముద్దుపెట్టుకొనెదను; మీరెవ్వరును బరిహసింపకుఁడు" అని మోహపరవశుఁడయి పలికెను. "దేవా! తాళుఁడు. ఆమె పెదవికి వేసిన యెఱ్ఱరంగింకను పచ్చిగానే యున్నది; మీరు ముద్దుపెట్టుకొందురేని మీ పెదవి కంటుకొనును. నేను తెర దిగవేయుదునా?" అని మిత్రవింద యడిగెను. "వద్దువద్దు" ఇరువదియేండ్లయినను ఆలాగుననే యుండనిమ్ము" ని రాజు వేఁడుకొనెను.

ఈసంభాషణము సమమగుచున్నంతతడవును మోకాలిమీఁద నిలువఁబడి నోరు కదలింపక సావధానముగా జననియొక్క నిరుపమానమైన విగ్రహమువంకనే చూచుచున్న ప్రమతి "నాప్రియమాత వంకఁ జూచుచు, ఎంతకాలమయిన నీప్రకారముగానిలుచుండఁగల" నని పలికెను. అంతట మిత్రవింద రాజువంకఁ జూడ్కి నిగిడించి, 'యీయాలోకనసౌఖ్యమును గొంతసేపు మఱచి తెరయైనను వేయ ననుజ్ఞయిండు; లేదా యింతకంటె నద్భుతము నొకదానిని జేసెద నందుకైన సమ్మతింపుఁడు. నిశ్చయముగానే నేనివిగ్రహమును కదలునట్లు చేయఁగలను; అంతయేకాదు—దేవరవారి సెలవయ్యేనేని, పీఠమునుండి దిగివచ్చి మీహస్తము పట్టుకొనునట్లుసహితము చేయఁగలను. కాని నేనాలాగునఁ జేసినపక్షమున, నేనేదో క్షుద్రదేవతయొక్క యుపాసనవలనఁ జేయుచున్నా నని మీరు తలంతురు.—కాదని నేను ప్రమాణము చేయఁగలను" అని చెప్పెను. ఆమాటలకు రాజు విస్మయపడి, "నీవామెచేత నేమిచేయింపఁగలవో దానినంతను జేయింపుము; కన్నులపండువుగాఁ జూచెదను. విగ్రహము చరించునట్లు చేయుదానికి మాటాడునట్లుకూడఁ జేయుట కష్టముకాదు కాఁబట్టి ఆమెచేత నీవేమి పలికించినను కూడఁ గర్ణరసాయనముగా వినఁగల" నని పలికెను.

మిత్రవింద యప్పుడు రాజున కభిముఖురాలయి "మహాప్రభూ! మీరు నిశ్చేష్టులయి యుండుట చూడఁ బనివానిశిల్పకలా కౌశల్యమున కత్యద్భుత పడుచున్నట్టు కనుపట్టుచున్నారుగాన, నేను మిక్కిలి ప్రమోదించుచున్నాను. ఈవిగ్రహము కేవలము శ్రీ రాజ్ఞిగారివలె నుండలేదా?" అని యడిగెను. రాజును తుదకు హృదయము పదిల పఱుచుకొని, "నిస్సందేహముగా నేను మొట్టమొదట నామెను వరించినప్పు డేప్రకారముగా నుస్నదో యిప్పుడు న దేప్రకారము గంభీరముగా నిలుచున్నది. కాని మంజువాణి నిజముగా నీవిగ్రహము కనుపట్టునంతవయస్సు చెల్లినది కాదు" అని చెప్పెను. "అట్లయినచో మంజువాణి యిప్పటివఱకును జీవించియుండిన నిప్పు డేరీతినుండునో యారీతినే విగ్రహమును సిద్ధముచేసిన పనివానియొక్క నేర్పును మనము మఱింత మెచ్చుకోవలసియున్నది. దేవరవారు చూడఁగాఁ జూడఁగా విగ్రహము కదలుచున్న దనికూడ భ్రమింతురేమో యని భయ మగుచున్నది. ఇఁక తెర వేయనిండు" అని మిత్రవింద మరల బలికెను. "తెర వేయఁబోకు బహుమానుఁడా! చూడు—నీకది శ్వాసము విడుచుచున్నట్టు కనఁబడలేదా? దాని కనురెప్పలయందు చలన మున్నట్టుకూడఁ గనుపట్టుచున్నది" అని రాజు బహుమానునకుఁ జూపెను. ఇంతలో మిత్రవింద "దేవరవారి కిప్పుడు గలిగిన సంతోషమునుబట్టి విచారింపఁగా అది జీవించియున్నదని సహితము తలంతురు. ఇప్పుడు నేను తెర వేయవలెను" అనెను. రాజు "మిత్రవిందా! ఇరువది సంవత్సరము లయినను నన్నాలాగుననే తలఁచునట్లు చేయుము. ఇప్పుడును ఆదివ్యసుందర విగ్రహమునుండి యూపిరివచ్చుచున్నట్లే నాకుఁ గనఁబడుచున్నది. ఎంతవింతయులిగ్గైనను విగ్రహమున కూపిరివచ్చునట్టు చెక్కఁగలుగుదునా? దానిని పోయి యొక్క

సారి ముద్దుపెట్టుకొనెదను; మీరెవ్వరును బరిహసింపకుఁడు'' అని మోహపరవశుఁడయి పలికెను. "దేవా! తాళుఁడు. ఆమె పెదవికి వేసిన యెఱ్ఱరంగింకను పచ్చిగానే యున్నది; మీరు ముద్దుపెట్టు కొందురేని మీ పెదవి కంటుకొనును. నేను తెర దిగవేయుదునా?'' అని మిత్రవింద యడిగెను. "వద్దువద్దు'' ఇరువదియేండ్లయినను ఆలాగుననే యుండనిమ్మ'' ని రాజు వేఁడుకొనెను.

ఈసంభాషణము నడుచుచున్నంతతడవును మోకాలిమీఁద నిలువఁబడి నోరు కదలింపక సావధానముగా జననియొక్క నిరుపమానమైన విగ్రహమువంకనే చూచుచున్న ప్రమతి "నాప్రియమాత వంకఁ జూచుచు, ఎంతకాలమయిన నీప్రకారముగానిలుచుండఁగల'' నని పలికెను. అంతట మిత్రవింద రాజువంకఁ జూడ్కి నిగిడించి, 'యీయాలోకనసౌఖ్యమును గొంతసేపు మఱచి తెరయైనను వేయ ననుజ్ఞయియ్యుండు; లేదా యింతకంటె నద్భుతము నొకదానిని జేసెద నందుకైన సమ్మతింపుఁడు. నిశ్చయముగానే నేనీవిగ్రహమును కదలునట్లు చేయఁగలను; అంతయేకాదు—దేవరవారి సెలవయ్యెనేని, పీఠమునుండి దిగివచ్చి మీహస్తము పట్టుకొనునట్టుసహితము చేయఁగలను. కాని నేనాలాగునఁ జేసినపక్షమున, నేనేదో క్షుద్రదేవతయొక్క యుపాసనవలనఁ జేయుచున్నానని మీరు తలంతురు.— కాదని నేను ప్రమాణము చేయఁగలను'' అని చెప్పెను. ఆమాటలకు రాజు విస్మయపడి, "నీవామెచేత నేమిచేయింపఁగలవో దానినంతను జేయింపుము; కన్నులపండువుగాఁ జూచెదను. విగ్రహము చరించునట్టు చేయుదానికి మాటాడునట్టుకూడఁ జేయుట కష్టముకాదు కాఁబట్టి ఆమెచేత నీవేమి పలికించినను కూడఁ గర్ణరసాయనముగా వినఁగల'' నని పలికెను.

ఈపనికొఱకె కావలెననే మిత్రవింద సిద్ధముచేసి యుంచినవాద్యములును సంగీతములును మంగళధ్వనులతో మ్రోగసాగెను. చూచువారందఱును అద్భుతరసాక్రాంతులగునట్లుగా విగ్రహమప్పుడు పీఠమునుండి దిగివచ్చి, చేతులతో సుమిత్రునికంఠమును కౌఁగిలించుకొని, భర్తకును కూఁతుకును శుభములు ప్రసాదించుటకయి భగవంతునిఁ బ్రార్థించుచు, మాటాడసాఁగెను. ఆవిగ్రహ మట్లు సుమిత్రుని నాలింగనము చేసికొనిన వల్లభుని పుత్రికను దీవించినందున కంత యాశ్చర్యపడ వలసినపని లేదు—నిజముగా ఆవిగ్రహము జీవించి యున్నరాణియే.

వెనుకటియాపత్సమయమున రాణిప్రాణములను గాపాడుటకు మఱియొకయుపాయము తోఁచనందున, మిత్రవింద యప్పుడు రాణి కాలము చేసినదని రాజుతో గొప్పయసత్యమును జెప్పెను. నేఁడు ప్రతిమ దొరికినదన్నశుభవార్తను వినువఱకును తాను జీవించి యున్నట్లు రాజునకుఁ దెలియుట యిష్టము లేనిదై, మంజువాణి యప్పటినుండియు యోగ్యురాలయినమిత్రవిందతోఁ గలిసి యన్యు లెఱుఁగకుండ నామెయింటనె తలదాఁచుకొని యుండెను. ఆమె రాజు తనవిషయమునఁ జేసినయాపదలను నాఁడే మఱచి పోయినను, నోరు లేనిపసిపిల్లవిషయ మయి చేసినక్రూరకృత్యములనుమాత్రము మఱచి పోఁగలిగినది కాదు.

పోయిన దనుకొన్నభార్య జీవించుటయు, చిన్ననాఁడే యెడఁ బాసినకూఁతురు గృహము చేరుటయు, విలోకించి దీర్ఘకాలము విచారములపాలయి యున్నయారాజప్పుడు పొందినయానందమునకు మితము లేదు. ఏమూలఁ జూచినను సంతోషవాక్యములును మంగళ

తూర్యములును దప్ప మఱియేమియు వినఁబడలేదు. సంతుష్టాంతరంగు లైనయాదంపతులు హీనజాతినాతిగా నెన్నఁబడినప్పటికిని తమ కూఁతును వరించినందుకయి రామవర్మను ఆమెను వాత్సల్యముతో బెంచి పెద్దదానిని జేసినందుకయి గొల్లవానిని బహువిధముల గొనియాడిరి. తాము చేసినప్రయత్నము లన్నియుఁ దుద కనుకూల ముగా ఫలించినందున బహుమానుఁడును మిత్రవిందయు నపరిమితానందము నొందిరి. ఎవ్వరును ప్రతీక్షింపని యీసంతోషములో నేదియు లోపము లేకుండఁ జేయుటకోయనఁ జంద్రవర్మసహిత మప్పుడు వచ్చి రాజమందిరమును జొచ్చెను. ఆతఁడు మొట్టమొదటఁ గొడుకును బహుమానుఁడును గనఁబడక పోయినప్పుడు ఆవఱకే బహుమానుఁడు స్వదేశమునకుఁ బోవఁగోరి యున్నసంగతి నెఱిఁగినవాఁడుగాన వారిరువురును సింహళద్వీపములో దొరకుదురని యూహచేసి, సాధ్యమయినంతశీఘ్రముగాబయలుదేఱి, సుమిత్రునిజీవితకాలములో నెల్లను మిక్కిలిసుదిన మయినయీసంతోషసమయముననే యచ్చట నుట్టిపడెను.

చంద్రవర్మ వారితోఁగూడ సంతోషము ననుభవించుటయే కాక, అక్రమముగాఁ దనమీఁద జారత్వశంకను మోపినసుమిత్రుని యపరాధమును మన్నించి బాల్యములో నాతనితో నెంతమైత్రి గలిగి యుండెనో యిప్పుడును మరల నంతమైత్రి గలవాఁడాయెను; చంద్రవర్మ ప్రమతిని తనకొడుకునకుఁ జేసికొొన నని నిరాకరించు చున్నభయ మిప్పు డేమియులేదు. ఇప్పు డామె కులహీనురా లయినగొల్లపడుచు గాక, సింహళద్వీపరాజ్యమున కుత్తరాధికారిణి యైనరాజయువతి యాయెను. కాఁబట్టి ప్రమతికిని రామవర్మకును మహావైభవముతో

వివాహమహోత్సవము జరిగెను. చిరకాలము కష్టపరంపర ననుభవించిన సుకృతాత్మురా లయినను భవానియొక్క శ్రమ యంతయు నాంటితో నివారణ మాయెను. ఆమె పుత్రికలతోను పెనిమిటితోను గలిసి సకలసంపదలతోను తులతూగుచు బహుకాలము సమస్త సౌఖ్యముల ననుభవించుచుండెను.

సంపూర్ణము.

శాక్స ప్రెస్, రాజమండ్రి—1950.

కళావతీపరిణయము.

గ్రంథకర్త:

కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీసమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

కళాపూర్ణోదయమునందు వచ్చు పాత్రలు.

రాజవాహనుఁడు—ఘూర్జర దేశపు రాజు.

కళావతి—రాజవాహనుని కుమార్తె; విజయసారుని భార్య.

సౌజన్యనిధి—కళావతి పురుషవేషము వేసికొన్నప్పటి పేరు.

లీలావతి—రాజవాహనుని ప్రథమ భార్య.

మంజుభాషిణి—రాజవాహనుని ద్వితీయ భార్య; కళావతిసవతితల్లి

చంద్రవర్మ—మంజుభాషిణి యన్నకొడుకు.

విజయసారుఁడు— కళావతి వరియించినభర్త.

మిత్రదాసుఁడు — విజయసారుని మిత్రుఁడు; రాజవాహనుని పరిచారకుఁడు.

కుటిలాస్యుఁడు — మాళవదేశస్థుఁడు; విక్రమసింహుని సేనాధిపతులలో నొకఁడు.

వంశవర్ధనుఁడు—రాజవాహనుని యుద్యానమునందు దొరకిన యొక ప్రభువు.

బలవర్ధనుఁడు — రాజవాహనుని పెద్దకొడుకునకు వంశవర్ధనుఁడు పెట్టిన పేరు.

వీరసేనుఁడు—రాజవాహనుని పెద్దకుమారుఁడు.

గుణవర్ధనుఁడు—రాజవాహనుని రెండవకొడుకునకు వంశవర్ధనుఁడు పెట్టిన పేరు.

విక్రమసేనుఁడు—రాజవాహనుని రెండవకుమారుఁడు.

విక్రమసింహుఁడు—మాళవదేశపు రాజు.

దృఢసేనుఁడు—మాళవరాజుయొక్క ప్రధానసేనాధిపతి.

కళావతీపరిణయము

పూర్వకాలమునందు రాజవాహనుఁ డనురాజు ఘూర్జరదేశమును పాలించుచుండెను. అతని కృష్ణభార్య యైనలీలావతి యొక పుత్రికను, ఇద్దఱుపుత్రులను, కని వారి శైశవదశయందే కాలధర్మము నొందెను. వారిలో కొమార్తెయైన కళావతి తండ్రియొద్దనే పెరుగుచుండెను గాని, పెద్దవానికి మూడుసంవత్సరములును చిన్నవానికి సంవత్సరమును ప్రాయ మున్నప్పుడు పుత్రులనిద్దఱిని ఎవ్వరో యెత్తుకొనిపోయిరి. ఆపుత్రులగతియేమాయెనదో వారినిదొంగిలించినవారెవ్వరో రాజనకుమారి యెంతప్రయత్నముచేసినను తెలియలేదు. అందుచేత రాజు తనకొమార్తెకే రాజ్యమిచ్చి యల్లునిని కొమార్తెను తన యొద్దనే యుంచుకొనుటకు నిశ్చయించుకొనియుండెను.

అటుపిదపకొంతకాలమునకు రాజు మంజుభాషిణి యను దానిని మరల వివాహము చేసికొనెను గాని యామె కుత్సితురాలై సవతికుమార్తెయైన కళావతియెడల మిక్కిలి క్రూరురాలయి ప్రవర్తింప మొదలుపెట్టెను. ఆమె మనసులోపల కళావతిని ద్వేషించుచున్నను తనమనోభావము బయలుపడనియ్యక పైకి చిన్నదానియందు ప్రేమగలదానివలె నటించుచు తియ్యనిమాట లాడుచుండెను. కళావతి నెలాగునైనను తన యన్నకొమారుఁడైన చంద్రవర్మ కిచ్చి వివాహము చేయించి, రాజవాహనుని యనంతరమునందు రాజ్యమాతని పాలుచేయించవలయు నని యామె మనసులో నొకయూహ కలదు. రాజునకు కొమార్తెయందున్న ప్రేమాతిశయమునుబట్టి తప్పిపోయిన కుమాళ్ళు మరలదొరకనిపక్షమున తనరాజ్యము నతఁడు తప్పక కొమార్తెకే యిచ్చునని యామె యీవఱకే తెలిసికొని యుండెను.

అయినను చంద్రికయొక్క సాకారముచే ప్రోత్సాహమునకే కళావతి నవచంద్రికకుఁగాని, రాణియైన మంజుభాషిణికిఁగాని తెలియను సహితము తెలియకుండ విజయసారుఁ డనువానిని రహస్యముగా గాంధర్వవివాహమున భర్తనుగాఁ జేసికొనెను.

విజయసారుఁడు బాలకాలమునం దున్నరాజపుత్రులలో నెల్లను మిక్కిలి విద్యార్థికుఁడు గాను, వినయశీలము గలవాఁడు గాను, ఉండెను. విజయసారునితండ్రి రాజవాహనునిసేనలో సేనానాయకుఁడుగా నుండి, రాజపక్షమున నిలిచి ధైర్యసాహసములతో పోరాడి యొకయుద్ధమునందు శత్రువీరులచేత చంపఁబడెను. అప్పుడు వాని భార్య గర్భవతియై యుండి, మగనిపోయిన దుఃఖముచేత నానాటికి కృశించి మగశిశువును గని పురిటిదినములలోనే లోకాంతర గతురాలయ్యెను. ఆశిశువుయొక్క నిరాధారత్వమును జూచి జాలిపడి, అతనితండ్రి తనవిషయమున కనబఱచిన ప్రభుభక్తిని స్వామికార్యనిర్వహణదక్షత్వమును విచారించి రాజవాహనుఁ డాశిశువును తన యంతఃపురమునకు రప్పించి, అక్కడనే తనబిడ్డలతో సమానముగా పెరుఁగునట్లు చేసి విద్యాబుద్ధులు చెప్పించెను. అందుచేత కళావతియు విజయసారుఁడును పసితనమునుండియు నొక్కచోటనే పెరిగి, ఒక్క గురువద్దనే విద్యాభ్యాసము చేయుచు వచ్చుటచేత, ఆటపాటలు మొదలుకొని సమస్తవిషయములయందును పరస్పరమైత్రి గలవారయి యుండిరి. బాల్యమునందు వారిలోఁ గలిగిన యన్యోన్యమైత్రియు ప్రేమమును వయసుతోఁగూడ వృద్ధియగుచు వచ్చినందున, పెద్దవారయిన తరువాత వారిర్వురును చెప్పక రహస్యముగా గాంధర్వవిధిప్రకారముగా వివాహము చేసికొనిరి.

మంజుభాషిణి తనసవతికొమార్తెయొక్క చర్యలను కనిపెట్టుటకయి సదా వేగులవారిని నియమించి యుంచుటచేత కళావతియొక్క రహస్యమెలాగునో తెలిసికొని యావివాహవార్తను వెంటనే తనభర్తకు తెలియఁజేసెను. కొమార్తెగౌరవమును విచారింపక సేవకపుత్రుని వివాహమాడిన దన్నగారాటు చెవిసోకఁగానే రాజు భగ్గున మండిపడి, తత్క్షణముననే విజయసారుఁడు దేశము విడిచిపోవునట్లాజ్ఞాపించి. ఇఁక ముం దాతఁడు తప్పును స్వదేశమునకు రాకుండునట్లు ఖండితముగా నుత్తరువుచేసెను. రాజాజ్ఞ నతిక్రమింపక విజయసారుఁడు మరుదినముననే యుజ్జయినీనగరమునకు పోవుటకయి ప్రయాణ మయి యుండెను. ఈలోపల రాణి తనకొమార్తెకు సంభవించిన భర్తృవియోగమును గూర్చి దుఃఖపడుచున్నదానివలె నటించుచు, స్వకార్యలాభముకొఱకామెయనుగ్రహమును పొంద నెంచి, విజయసారుఁడు స్వదేశమును విడిచి పోవుటకు ముందుగా రాత్రియొకఁగడియ దంపతుల కిద్దఱకును యేకాంతస్థలమునందు సమావేశము కలుగఁజేసెదనని చెప్పి కళావతి నోదార్చెను. ఈసమావేశమును గలుగఁజేయుటవలన కొమార్తెయొక్క దయను సంపాదించి, మంచిదానివలె నటించుచు మాయవేషము వేసి తండ్రియనుమతి పొందక చేసికొన్న దగుటచే మొదటి వివాహము శాస్త్రవిరుద్ధ మయినదనియు చెల్లఁగూడని దనియు సమయము చూచి యామెమనసున కెక్కునట్లుగా బోధించి యొప్పించి ఆమెబుద్ధిని మరలించి యట్లయిన తనమేనల్లుని వివాహము చేసికొనునట్లు చేయవలెనని యుద్దేశించెను.

రాణి యేర్పఱచిన యేర్పాటు ప్రకారముగా కళావతియు విజయసారుఁడును రహస్యస్థలమున సమావేశమయి యన్యోన్యానురాగము తేటపడునట్లుగా మాటాడుకొన్న మాట లెన్నియైనను

గలవు. కడపట విడిచిపోవునప్పుడు కళావతి తనవ్రేలినున్న రత్నఖచిత మయిన యుంగరమును దీసి యిది తనకు తల్లి ప్రేమతో నిచ్చినదని చెప్పుచు విజయసారుని వ్రేలికి తొడిగి దీనిని తన జ్ఞాపక చిహ్నముగా యావజ్జీవమును విడువక ధరింపవలసినదని వేడుకొనెను. విజయసారుండును తన దేహములో ప్రాణముండంగా దాని నెప్పుడును విడువనని వాగ్దానముచేసి, తనమెడనున్నపచ్చలపదకమునుదీసి కళావతికంఠమునం దగిలించి దానినెప్పుడును విడువక తనయెడంగల ప్రేమకు సూచకము గా పదిలముగా కాపాడ వలసిన దని ప్రార్థించెను. అంతటవారి వారు యావజ్జీవమును ఒండొరులయందు ప్రేమను విడువకుండునట్లును స్వప్నావస్థయందును పరస్పర ద్రోహమును తలంచకొనకుండునట్లును ప్రమాణములు చేసికొని మహాదుఃఖముతో నొకరొకరులను విడిచి పోయిరి. కళావతి వియోగదుఃఖమునకు తాళలేక భర్తనుతలచుకొని సదా పరితపించుచు రాజాంతఃపురమునం దొంటిగా దిన మొకకల్ప ముగా కాలము గడుపుచుండెను. విజయసారుండును కాళ్ళు ముందు కును మనస్సు వెనుకకును నడువ భార్యావియోగమునకు దుఃఖించుచు విధిలేక యెట్లో యుజ్జయినీనగరమునకు వెడలిపోయెను.

ఉజ్జయినీనగరమును చేరినతరువాత విజయసారుండక్కడ నానాదేశములనుండి వచ్చియున్న రాజపుత్రులతో సహవాసము చేయుచు నానావిధముగా దినములుపుచ్చుచుండెను. ఇట్లుండగా నొక నాండా రాజపుత్రులలో నాయా దేశముల స్త్రీలవిషయమున ప్రసంగ ముకలిగి, వారు వారు తమతమ దేశపుస్త్రీలను భార్యలను పొగడ మొదలుపెట్టిరి. అప్పుడు విజయసారుండు తనహృదయమునుండి యెప్పు డును వెడంబాయకున్న తనప్రియభార్యను దలంచుకొని, లోకము నందలి సుందరులలో తనభార్యయంతటి పతివ్రతయు గుణవతియు

వేఱొక్కతెయం దుండ దని వారితో దృఢముగా వాదించెను. ఆసమయ మునం దక్కడనున్న రాజపుత్రులలో నొక్కఁడైన కుటిలాస్యుఁ డను వాఁడామాటలకు సహింపలేక, తనజన్మస్థాన మగు మాళవదేశము లోని స్త్రీలకంటె నొకఘూర్జరాంగన యధికురా లన్నవాక్యమునకు రోషము కలవాఁడయి, విజయసారునివంకఁ దిరిగి "నీభార్యయొక్క పతిభక్తినిగూర్చి నాకు నమ్మకము కలుగకున్నది" అని పలికెను. ఆమా టలమీఁద ఘర్షణ పెరిఁగి కొంతసేపు వాదము జరిగినపిమ్మట విజయ సారుఁడు తనభార్యయొక్క పాతివ్రత్యమును పరీక్షించుటకయి కుటి లాస్యుని ఘూర్జరదేశములోని తనవాసస్థాన మగుసౌరాష్ట్రపురము నకుఁ బంపుటకును, అతఁడు పోయి సర్వప్రయత్నములును జేసి యేవిధ ముచేతనైనను కళావతియొక్క చిత్తమును లోఁగొని యామెను వశపఱచుకొని తానిచ్చివచ్చిన పచ్చలపతకమును తెచ్చినపక్షమున తన కామె ప్రేమపూర్వకముగా నిచ్చినముద్దుటుంగరము నాతనికిచ్చి వేయుటకును, ఒప్పుకొనెను. కుటిలాస్యుఁడును తా నామెను వశపఱచు కొని పతకము దీసికొనిరాలేకపోయినపక్షమున తా నాతనికి పది వేలరూప్యము లిచ్చున ట్లొడఁబడెను. ఈప్రకారముగా నొండొరులు పందెములు వేసికొని శపథములు పలుకుకొన్నతరువాత, కుటిలాస్యుఁడు వెంటనే యుజ్జయినీనగరమును విడిచి ఘూర్జరదేశమునకు ప్రయాణ మయిపోయెను. విజయసారుఁడు తనభార్యయొక్క నడవడియం దత్యంత విశ్వాసము కలవాఁడు గనుక పందెమును తప్పక తానే గెలిచెద నని దృఢముగా నమ్మియుండెను. కుటిలాస్యుఁడు కొన్నిదినములలో సౌరాష్ట్రపురమును జేరి ఆమెభర్తవద్దనుండి వచ్చినట్లు కళావతికి వర్తమాన మంపఁగా, ఆమె యత్యంతాదరముతో నాతని రప్పించి క్షేమవార్త లడిగి భర్తృసఖుఁడని మిక్కిలియాదరించి గౌరవించెను.

కాని నూగానిఁ జామిడుగాడ ... వలపుగలిగియున్నా నేలపొంగుచుఁగానే యూఁమి యూగానిని గళ్లిపట్టకవలె ... నిరాకరించుచున్నను. అమెను వశ్యురాలినిగాఁ జేసికొనుట కట్టి ప్రయత్నములవలన ప్రయోజన మేమియు నుండదని యూగానును శీఘ్రముగా తెలిసికొనెను.

అయినను తానేజాలన్న ప్రయత్నమును గలుగవలెనన్న తలంపు మాత్రము గూగానిహృదయమును విడువక యుండెను. ... కళావతీవలా... వ్యాయముల్లని విన్చి, ... యూగానియమా ... వన్ని విజయునాయని నందించి ... మేలోనున్న ... నగు సిన్చ యము చేసికొని, కళావతి యుక్క పరిచారికలకు కొందఱికి లంచమిచ్చి వారిని వశపఱుచుకొని వారిసాహాయ్యమున ... రాత్రి సమ కడ కళావతీ యుక్క పడకగదిలో ప్రవేశించి మంచముక్రింద దాఁగి యుండెను. యథాప్రకారముగా కళావతి ... మంచము మీఁద పరుండి నిద్రపోయినదాని మంచముక్రిందనే దాఁగియుండి, ... గాఢముగా నిద్రపోయిన పిదపవాని ... మెల్లఁగా లేచివచ్చి, గదిలో నున్నవస్తువులు ... నిపుణ ముగా పరిశీలించి, ... ఱ్ఱ నామమునీఁద వ్రాసికొని, పిదపను కళావతి శరీరమును పరీక్షించి యూమె మెడ మీఁద సొకపుట్టుమచ్చ యుండుట కనిపెట్టి, కడపటి విజయునాయఁ డిచ్చిపోయిన ... లోని పచ్చలపతకమును మెల్లఁగా కొంకి విడదీసి ఆసి బట్టకొనిన ముక్కెము..., ... పడవా ... కొంత గది విడిచిపోయెను. ... నా ... బయలుదేఱి యుద్ధయనిరగరముకు ... విజయునాని చూచి కళావతిని తోడ్కొనుచుకొని రాజా ... రాత్రి శయన గృహమునఁ గడపితి నదియు తన ... పచ్చలపతకము నిచ్చి

ననియు గొప్ప చెప్పుకొనెను. విజయసారుఁ డామాటలు నమ్మక పోయెను.

కుటిలాస్యుఁడు—వివరముగా నే నానవాళ్ళు చెప్పినప్పుడయిన నీవు నామాటలు నమ్మవా? ఆ మొగదిలో సరిగ యంచులు గలిగిన పట్టుమేలుకట్లు కట్టఁబడి యున్నది. గోడలకు భారతయుద్ధమును వివరించుపటములు తగిలింపఁబడి యున్నవి.

విజయసారుఁడు—సత్యమే కాని యీసంగతులు నీవు కన్నులతో చూడక యితరులవలన విని తెలిసికొని యుండవచ్చును.

కుటి—ఆగదికి దక్షిణపువైపున రెండుగవాక్షము లున్నవి. వానితలుపులమీఁద విచిత్రవర్ణములతో మిక్కిలి మనోహరములయిన నెమళ్ళను హంసలును వేయఁబడి యున్నవి.

విజ—ఇదియు నీవు పరులవలన వినియుండవచ్చును. ఆచిత్రపటములసౌందర్య మూరివారు కండ్లకని నిత్యప్రసంగముగా నుండును.

కుటి—(కోకముడి విప్పి పచ్చలపతకమును పయికిఁ దీసి) ఈపతకము నయిన నీ వెఱుఁగుదువా? నాకారాత్రి యామె యిచ్చిన దదిగో. ఆమె దీనిని తనమృదుహస్తములతో కంఠమునుండి తీసి నామెడను తగిలించినప్పటి యామె శృంగారచేష్ట యిప్పటికి నాకు కన్నులఁగట్టినట్టున్నది. పూర్వ మొకప్పుడు తనకు దీనియం దత్యంతగౌరవ ముండె నని చెప్పుచు దీని నామె తనమెడనుండి తీయు నప్పుడు నే నామెమెడమీఁద నెడమవైపున చిన్నకెంపుపుట్టుమచ్చను గూడ ప్రత్యక్షముగాఁ జూచితిని. నీ విక నయిన నామాటయందు విశ్వాసముంచెదవా?

ఈకపటపటువాక్యములను వినుచున్నంతసేపును విజయసారథి మనస్సు సందేహముతోను దుఃఖముతోను కొట్టుకొనుచుండెను. ఈప్రసంగము ముగిసినతరువాత నతండు కొంచెముసే పాలోచించి కళావతి తనయెడల ద్రోహము చేసినమాట సత్య మని నిశ్చయము చేసికొని, ఆమెమీఁద పట్టరానికోపము గలవాఁడయి యాగ్రహావేశముచేత దేహము కంపముండ, ఆమెను కొన్ని దూషణోక్తులు పలికి, ఆమెవద్దనుండి పచ్చలపదకమును దెచ్చినపక్షమున, దానిచ్చెదనన్న యూరన్న కిచ్చిన [illegible] యుంగరమును కుటిలాస్యునకిచ్చి వేసెను. ఇంతవఱకును ప్రాణాధికముగాఁ జూచుకొనుచున్న యా యుంగరము నాతని కిచ్చి పంపివేసి, కళావతిమీఁదఁగలిగిన యాగ్రహమునకు శాంతిగానక కోపోన్మాదముతో వెంటనే తనప్రాణమిత్రుఁడును కళావతియొక్క పరిచారకులలో నొకఁడు నయిన మిత్రదాసుఁడనువానికి తనవిషయ మయి యామెచేసిన ద్రోహకార్యమునంతను వివరముగా వ్రాసి, ఆమెను సోమనాథపట్టణమునకు యాత్రకయి వచ్చి భర్త తనవెంటఁ దీసికొనిపోవుచున్నమిషమీఁద నిల్లు వెడలించి త్రోవలోఁ జంపివేయుమని యుత్తరము వ్రాసెను. అప్పుడే కళావతి పేరకుండ నొకయుత్తరమును వ్రాసి దానిలో తా నామె ముద్దుమొగముఁ జూడక ప్రాణములు నిలుపఁజాల ననియు, తాను మరల స్వదేశములో నడుగుపెట్టినయెడల మరణదండనము విధింతు రనియు రాజాజ్ఞాపించినను ప్రియురాలి నిమిత్తమయి సోమనాథపురమునకు సాహసించి వచ్చెద ననియు, అక్కడకు మిత్రదాసునితోడఁ దప్పక రావలయు ననియు, విజయసారుఁ డామెకు నమ్మకము పుట్టునట్టుగా మోసపుమాట లనేకము లాయుత్తరములో వ్రాసెను. ఆమెమాయ యుమర్మము నెఱుఁగని నిష్కపటస్వభావురాలు గనుకను, లోకము

లోని సమస్తపదార్థములకంటె భర్తమీదనే యెక్కువ ప్రేమగలది గనుకను, భర్తృసందర్శనము నిమిత్తము తనప్రాణములనయినను విడువ నెంచియున్నది గనుకను, అణుమాత్రము ననుమానపడక యాయుత్తరములోని మాటలన్నియు సత్యము లని నమ్మి, మిత్రదాసుని త్వరపెట్టి యారాత్రియే యామె సోమనాథపట్టణమున కాతని తోడ ప్రయాణమయి యిల్లు విడిచిపెట్టెను.

ఆ రాత్రి యిల్లువిడిచి, నిత్యప్రయాణములు చేయుచు దాదాపుగా సోమనాథపురమునకు సమీపమునకుఁ బోయినతరువాత మిత్రదాసుఁడు విజయసాహసున కంతమనసు గలిసిన మిత్రుఁడయినను క్రూరమయిన యాతనియాజ్ఞను నిర్వహింప నిష్టములేనివాఁడయి దారిలో తనమిత్రుఁడు వ్రాసిన యుత్తరములోని సంగతుల నామెకుఁ జెప్పెను. ప్రాణాధికుఁడుగా నెంచుకొనుచున్న భర్తను గలిసికొనుటకయి పోవుచుండుటకు మారుగా నాభర్తయొక్క యాజ్ఞచేత నిష్కారణముగా చంపఁబడుటకయి పోవుచుండుట తెలిసికొన్నప్పు డామె మనస్సునకుఁ గలిగిన వ్యథ యింతంతని చెప్పుట కలవిగాదు. ఆమనోవేదనకు సహింపలేక యామె ప్రాణములు విడుచుటకు యత్నింపఁగా, మిత్రదాసుఁ డామె నోదార్చి ధైర్యముచెప్పి, అట్టిసాహసకార్యమును జేయక భర్త తనతప్పిదమును దెలిసికొని పశ్చాత్తాపపడు కాలము వచ్చువఱకు వేచియుండవలసిన దనియు, ఈలోపల మరల తండ్రిగారి గృహమునకు తనతోఁబడిని రావలసిన దనియు, ఆమెను బహువిధముల బోధించి బతిమాలుకొనెను. ఎంతచెప్పినను తండ్రిగారిగృహమునకు వచ్చుట కామె యంగీకరింపక, తన్ను భర్త యెంత యనాదరము చేసి చంపింపఁ దలఁచుకొన్నను తానుమాత్ర మాతని

మీఁద ప్రేమను పూనవలె ననియు, ఆమెచేత తా నజ్ఞునికి
పోయి మునిపాదదర్శనము చేసి యాగాసి సన్నిధానమున నే
ప్రాణములు విడిచెద ననియు, తన మనోనిశ్చయమును మంత్రిపుత్రునితో
జెప్పెను. అతఁడు వివాహము చేయుట యాలోచింపుము లేక యీ నిశ్చయ
ము ప్రస్తుతమునకు మానుము గాక, ఆ వనవాసిని సుందరి యొక నాఁడు
ప్రయాణము చేయుచుండుటను చూచి గోప్యముగా పురుషవేషము
వేసికొనుచున్నది మీరు కనుఁగొనిన నాసమయమునందు నిజముగా నాతోఁ జెప్పెను.
ఆమె పురుషవేషము వేసికొన్నదని వారు సర్వలోకమోహనమని చెప్పి
రాజె నాకిచ్చిన యాయుధము గాక దాని నామమే చెప్పి, మంత్రపుత్రుఁడా
సముచేత దేహము స్వాధీనపరచుకొనుట దానికి నుపాయము తలఁచిన
దని చెప్పి, తాను శీఘ్రముగా నా పురము చేరి యా పట్టమున
రాజు తనమీఁద ననుమానపడు నన్న భయముచేత నా నగరముక్కు పలవు
గైకొని మంత్రిసుతుఁడు మనకల పౌరుష్యముల కేఁగెను. కొన్ని
దుష్టదేవతలకు స్త్రీలకు విషము కావలెనని మంత్రిపుత్ర
వైద్యుని దగ్గఱకు పుచ్చుకొని, రాజపుత్రునకు భూపతియొక్క శమనము
విజయునకు కళావతితోను మిత్రిని గలవాఁడై యున్న ప్రయత్న
ములకు విఘ్నము కలుగఁ జేయు మన్నాఁడు. పిన్న ద్వేషముచేత వానికి
కిచ్చెను. కాని యా యాత్రావైద్యుఁడు రాజపుత్రునికి దుష్టభావ
మును చక్కఁగా నెఱిఁగినవాఁడవుటచేత నా విషము నమ్మి దానిని యిన
విషౌషధము వెయ్యక పుచ్చుకొనఁగానే విషమునకు సామర్థ్యము
కలుగఁజేసి పుచ్చుకొన్నవారికి కొన్నిగంటల కాలమువఱకును మృతు
లవలె నగపడునట్లు చేసి, రాజునకు విషమని యిచ్చెను. సర్వలోకమోహన
మను దివ్యౌషధమును చెప్పి రాజే యనుగ్రహపూర్వకముగా నిచ్చి
నట్టి నాయుధము నమ్ముకొని యప్పుడు మిత్రిదాసునకు నమస్కరము చేసి

కళావతికిచ్చి, ఆమెను బహువిధములు దీవించి, ఆమెను దారిపొడుగు
నను రక్షించుట కయి బహుదేవతల ప్రార్థించి, వెనుకకు మరలెను.

కళావతి పురుషవేషముతో నరణ్యమార్గమునఁ బ్రయాణము చేయుచు కొంతకాలమునకు వవకాశముచేఁ జిన్నతనములో నపహరింపఁ బడిన తన తమ్ము లున్నస్థానమునకే వచ్చి చేరెను. ఆచిన్నవాండ్ర నపహరించిన వంశవర్ధనుఁడనువాఁడు రాజవాహనుని స్థానమున ను మన్నవగల ప్రభువుగాను ..., ... గ్రామములు నమ్మి ... స్వామిద్రోహినిగా భావించి తన్ను నిష్కారణముగా రాష్ట్రమునుండి వెడలగొట్టించిన పగను సాధించుటకయి రాజపుత్రుల నెత్తు కొనివచ్చి తాను రహస్యముగా వాసముచేయుచున్న యరణ్యములోని యీగుహయందే వారిని పెంచుచుండెను. అతఁడా బాలురను మొట్టమొదట రాజుమీఁదగలపగను తీర్చుకొను నిమిత్తమే దొంగి లించి తెచ్చెను, వారియందు దయాంతరంగుఁడును కలవాఁడగుటచే వారిని తనకడుపునఁబుట్టిన బిడ్డలవలెనే పెంచుచు, మిక్కిలి శ్రద్ధతో వారికి విద్యాబుద్ధులు నేర్పుచు, పెద్దవారిని జేసెను. వారును రాజపుత్రు లగుటవలన సహజముగా వచ్చిన ధైర్యసాహసములను కలవారగు ఆహారార్థము నిత్యమును వేఁటాడమరిగినవారగుటచేత శరీరదార్ఢ్య మును చురుకుఁదనమును కలవారయి, తమ బలపరాక్రమములను జూపి ప్రసిద్ధిపొందఁ గలుగుటకయి తమ్ము యుద్ధములకు నంపుమని నిత్యమును తమ పెంపుడుతండ్రిని బలవంతపెట్ట మొదలుపెట్టిరి. దైవ వశముచేత వీరు నివసించెడి యీగుహకే కళావతివచ్చుట సంభవిం చెను. ఆమె సోమనాథపట్టణమునకుఁబోయి యక్కడనుండి భర్త సందర్శనార్థము ముద్దయునికి బోవలెనని బయలుదేరిదారితప్పి, ఆఁకలి తోను శ్రమతోను కొంతసేపరణ్యమధ్యమునఁ దిరిగి, అం దక్క

డను నిలువ తావుగాని యాహారము గాని గానక యొక గుహను జూచి, దానిలోపల ధనము పుచ్చుకొని యన్నము పెట్టువా రెవ్వరైన దొరుకుదురేమో యన్న యాశతో లోపలఁ బ్రవేశించెను. ఆమె యెంత పురుషవేషము వేసికొని పయికి ధైర్యమును నటింపఁ బ్రయత్నించు చున్నను, స్వభావముచేత నబల యై యుండుటచేతను సుకుమారముగా పెరిఁగియున్నయామె కాయల్ప కాలపురుషవేష మాకస్మికముగా ధైర్యమును కష్టముల కోర్చుసామర్థ్యమును గలిగింప లేకపోయెను. ఆమె గుహ చొచ్చి చూచునప్పటికి లోపల నెవ్వరును లేరు. కాని యొక దొకపాత్రలో పాకముచేసిన మాంసముమాత్రముండెను. దుస్సహ మగు నక్షుద్బాధచేత నామె యడిగి పుచ్చుకొనుట కయి యితరులు వచ్చినదాఁక తాళలేక, ఆమాంసము నొకకుండలో వడ్డించుకొని తినుచు, ఇట్లు చింతించెను. "అయ్యో! మనుష్యునికిఁ బడ నెంత ప్రయాసకర మయినది! నాకుఁ గలిగినమార్గాయాస మింతంతని చెప్పశక్యము కాదు. రెండుదినముల నుండి నాకు భూమియే పాన్పగుచున్నది. పర్వతాగ్రమునుండి మిత్ర దాసుఁడు చూచినప్పుడు మిక్కిలిసమీపముగాఁ గానఁబడిన సోమనాథ పురదేవాలయ మిప్పు డెంతకును దూర మగుచున్నట్లు తోఁచుచు, ఎంత నడిచినను దూరము తఱుగకున్నది. నాశరీరపు సత్త్వము నన్ను విడిచినను భర్తృసందర్శనాభిలాషమాత్రము విడువక నాదేహములో ప్రాణములను నిలిపి నాకు ధైర్యమును గలిపి ప్రయాణమునకుఁ బురి కొల్పుచున్నది. ఓహో! నాప్రాణవల్లభా! విజయసారా! నీవు కఠిన హృదయుఁడవయి నా కింత ద్రోహమును దలఁచినావు!"

ఈప్రకారముగా నామె తనలోఁ దాను తలఁచుకొనుచున్నసమయములో నెవ రొకపురుషుఁడు స్త్రీతోఁగూడ వేఁటకుఁ బోయి యుండిన

ఆ సహోదరు లిద్దఱును వేటనుండి యింటికి వచ్చిరి. వారిలో నొకనికి బలవర్ధనుఁ డనియు రెండవవానికి గుణవర్ధనుఁ డనియు వంశవర్ధనుఁడా నామములు పెట్టెను. కాని వారిని జను లిడిన నామధేయములు పెద్దవానికి వీరసేనుఁడనియు చిన్నవానికి విక్రమసేనుఁడనియు చిన్నతనములో తండ్రి యుంచెను. కాని యీ బాలురు మాత్రము తమ నిజమైన పేరు తెలియక తమతండ్రి యెవ్వరో యెఱుఁగక వంశవర్ధనునే తండ్రినిగా భావించుకొను చుండిరి. వంశవర్ధనుఁడు ముందుగా గుహలో ప్రవేశించి కళావతిని జూచి ఆచిన్నవాండ్రను లోపలికి రాకుండ నిలిపి "అన్నలారా! మీరు లోపలికి రాకుఁడు. ఏదో వనదేవత మనయాహారమును తినుచున్నది" అనెను. రాజపుత్రు లిద్దఱు నొక్కసారిగా "లోపల నేమున్నది?" అని యడిగిరి. వంశవర్ధనుఁడు "గుహలోపల నెవ్వఁడో యొకదివ్యపురుషుఁడో సిద్ధపురుషుఁడో కూరుచుండి యున్నాఁడు" అని చెప్పెను. పురుషవేషమును ధరించి యున్న కళావతి నిజముగా వారి దృష్టి కంత చక్కఁగానే కానఁబడెను. వారి కంఠధ్వనులు విని యామె గుహలోనుండి లేచి వెలుపలికి వచ్చి వారిని జూచి 'ఓ సహోదరులారా! నాకేమియు హానిచేయకుఁడు. నేను మీగుహలో ప్రవేశించకముందు మీవద్ద ధనమిచ్చి కొనిగాని వేఁడుకొనిగాని యాహారము పుచ్చుకో వలె ననియే యుద్దేశించి యుంటిని. కాని క్షుద్బాధ నన్ను మీరు వచ్చువఱకును తాళియుండకుండఁ జేసినది. క్షమింపుఁడు. నేను నట్టింట ధనము గ్రుమ్మరించి పోయినను ముట్టుకొనువాఁడను గాను. ఇదిగో నేను తిన్నయాహారమునిమిత్తము మీ కొకరూప్యము నిచ్చుచున్నాను. ఈసమయమున మీరిక్కడకు రాకయుండినను నేను భోజన మయినతరువాత మీనిమిత్తము యీరూప్యమును లోపల విడిచి యీయన్న దాతలను రక్షించుటకయి యీశ్వరుని ప్రార్థించియే

యావల పోయి యుందును." అని హస్తమును వారి చేతిలో పెట్టెను. వారు దానిని పుచ్చుకొనక మరల నిచ్చివేసిరి. అది గాంచి స్త్రీస్వభావముచేత పిరికిదైన కళావతి వారివంకఁ దిరిగి "సోదరులారా! నామీఁద మీకు కోపము వచ్చినట్లున్నది. నేను చేసిన యపరాధము నిమిత్తము మీరు నన్నిప్పుడు దండింపఁ దలఁచుకొన్నను జీవనమును తీయకుండినయెడల నేనప్పుడే చచ్చి యుందును."

వంశ—నీపేరేమి? నీ వెక్కడకు పోవుచున్నావు?

కళావతి—నాపేరు సౌందర్యనిధి. మాళవదేశమునందు నా కొకయాప్తబంధు డున్నాడు. అతనిని జూచుటకై నేను బయలు దేరి పోవుచు దారిలో తప్పినవాడనై యీ మహారణ్యమునకు లోఁబడవలసినవాఁడ నైతిని.

వంశ—ఓ సౌందర్యనిధీ! మేము వసించు మహారణ్యమును బట్టి మేము మూర్ఖుల మనుకొనవలదు. క్షుద్రమనియు మాహృదయ ములు క్రూరములయిన వనియు తలఁపకుము. నీవిక్కడకు మంచి వేళకు వచ్చితివి. ఇప్పుడు సాయంకాలమగుచున్నది. ఈరాత్రి నీవు మాతోఁగూడ నుండి మావలన సత్కారమును బొంది మేము ప్రీతిపూర్వకముగాఁ బెట్టెడు భోజనము నంగీకరించి సుఖనిద్రచేసి తెల్లవారినతరువాతఁ బొమ్ము—ఓ బాలకులారా! మీ రీయువకు నాదరింపుఁడు.

అప్పు డామె సహోదరులయిన యాయువకులు పెద్దవాని వాక్యము వినయపూర్వకము లయిన సంభాషణలు చెప్పుచు నింకము దానును నమస్కృతపాదపనిగా నెంచి మంచి పలుకుచు, చేయిపట్టుకొని కళావతిని సుఖాసీనుఁ జేసి కొనిపోయి గృహమునఁ బెట్టిరి. వారామె నట్లు గృహమునఁ బెట్టి తాము వేఁటాడి తెచ్చిన లేడిమాంసమును

ఫలములను, తేనెను, ఆమెముందుంచిరి. కొంతసేపు సుఖసల్లాపము జరిగినమీఁదట ఆచిన్నవాండ్రు తాము తెచ్చినమాంసమును పాకము చేయుటకయి లేవఁగా కళావతి తానును వారికి సహాయురాలయి యుక్తముగా పాకముచేసి పాకశాస్త్రమునందుఁ దనకుఁ గలనైపుణ్యము నంతను గనఁబఱిచెను. సాధారణముగా గొప్పరాజులకడుపునఁ బుట్టినబిడ్డలు పాకశాస్త్రము నేర్చి వంటచేయుటయందు సమర్థురాండ్రుగా నుండకపోయినను, కళావతిమాత్రము నక్కడ విద్యలతోడ పాటుగా పాకశాస్త్రముకూడ నభ్యసించి నానావిధములపాకములు చేయుటకు నేర్చుకొనెను. ఆమె వంటచేయుచు మనోహరముగా పాట పాడుచున్నప్పు డాచిన్నవాండ్రాపాట విని "దేవత భూమికి దిగి వచ్చినదా రమణీ? [illegible]" అని యాశ్చర్యపడఁజొచ్చిరి. ఆమె సౌమ్యముఖమును జూచినప్పుడు వారిలోవాఁడు "ఈమె యెంత నవ్వుచు మాటలాడుచున్నను ముఖవర్చస్సుబట్టి చూడఁగా నీమె మనస్సులో నేదో దుఃఖవిచారమున్నట్టు తోఁచుచున్నది" అనుకొనిరి.

ఆమెయందున్న సుగుణగౌరవముచేతనో పైకిఁ దెలియక పోయినను లోపల నున్నట్టి స్వాభావికబంధముచేతనో ప్రథమదర్శన మాత్రము మొదలుకొని యాసోదరుల కామెయందు మితిమీఱినయను రాగము కలిగెను. ఆమెకు వారియెడఁ గలిగినప్రేమకును పరిమితి లేదు. ఆమెను నట్టడవిని ప్రాణవల్లభుఁ డిట్లువిడచిపోయినదానికి శోకయుండినపక్షమున, వారిలోఁ గలిగినయన్యోన్యమైత్రికిని వాత్సల్యమునకును కళావతి తనకుఁ గలిగినశోకమునంతను వారితోఁ గలిసి యా గుహాయందే గడపుటకు సంతోషపూర్వకముగా నభిలషించియుండెను. తగినంతవిశ్రాంతినిపొంది బదులికలిగి ప్రయాణముచేయ శక్తురాలగువఱకును వారియొద్దనే యుండుటకయి యామె వారిప్రార్థనమీఁద

నంగీకరించెను. రాత్రి భోజనముచేసి సుఖనిద్ర పొందినతరువాత తెల్లవారి లేచి యన్నదమ్ములు వేటకు పోవునప్పుడు వారామెను కూడ బిలిచినను, దేహ మస్వస్థముగా నున్నందున నామె వారి వెంట పోలేకపోయెను. [illegible] పినిమిట్టి త స్నానాదరణ చేసినమువలన గలిగిన సుఖమును తీర యామె యస్వస్థతకు కారణ మయ్యెను. అంతట వారామెయొక్క సెలవు పుచ్చుకొని ప్రయాణమైనను కళావతియొక్క రూపమును గుణములను ప్రశంసించుచు వేటనిమిత్తము పోయిరి.

వారు వెళ్ళినకొంతసేపటికి మిత్రవాసు ఇచ్చినయౌషధము మాట స్మరణకు వచ్చి, కళావతి యాయౌషధమును వేసికొని కొంతకాలములో శవమువలె పడిపోయెను. అదినమున వేటనేకొన్నిమృగములు పడినందున వానిని తీసికొని వసువర్ధనుడు బలవర్ధనుడును గుణవర్ధనుడును మరలి శీఘ్రముగానేవచ్చి యిల్లుచేరిరి. వారిలో బలవర్ధనుడు ముందుగా సింహాసనికి బోయి చూచి, ఆమె యలసి నిద్రించుచున్నదని యెంచి, వచ్చి సహోదరుల నిద్రాభంగము కలుగునని మెల్లమెల్లగా నడచుచువచ్చి తమ్ములతో జెప్పెను. అంతయును చప్పుడు కాకుండ పడకపోయి చూచి యామె శ్వాసము విడుచుచున్నట్లు గానక సందేహపడి అన్నగారిని తిన్ననిని లోపలికి బిలిచెను. వారందరును పోయి పరీక్షించినగాని యామె మృతినొందనని నిశ్చయము చేసికొనిరి. అప్పు డాసోదరు లిద్దఱును తామామెతో కొద్దికాలమే మైత్రి గలవా రయినను, ఆబాల్యస్నేహము గలవారి వలె నామెనిమిత్తము విలపింప మొదలుపెట్టిరి.

అప్పుడు వసువర్ధనుడు వారి నూరడించి కొంతవఱకు దుఃఖశాంతి చేసి శీఘ్రముగా శవము నిల్లు వెడలించుప్రయత్నము చేయ

వలె నని చెప్పెను. అప్పుడేడుపు చాలించి వారు ముగ్గురును శవమును మోచుకొనిపోయి, ఒకశమీవృక్షము నీడను పచ్చికమీఁద మెల్లఁగా శవమును దింపి, పండిన పుష్పములు పత్రములు మొదలగునవి కప్పి, ఆమె కగ్నిసంస్కారము కల్పింపవలె నని యీశ్వరుని ప్రార్థించి, చింతాక్రాంతులయి గర్భధనమును పోఁగొట్టుకొన్నట్లు విలపించుచు నింటికి వచ్చిరి.

వారు వెళ్ళిపోయిన కొంతసేపటికి కామగ్రహమునుండి ముక్కు-పుటము నగ్గపోయి గాలి లోనవచ్చి, కళావతి శవముమీఁద కప్పఁబడియున్న యాకులను పువ్వులను విసరి వైచి, మెల్లఁగా లేచి కూరుచుండి యది స్వప్నావస్థయని భ్రమించినది, తనలో దాని నిద్ర తేలిపోయి మొదలుపెట్టెను. "అయ్యో! ఇంతవఱకును నే నొకగుహలో నున్నట్లును, అక్కడ దేవతలుగోరిన యక్షులు చిన్నవాండ్రతోఁ గలిసి వంటచేసినట్లును, కలఁగంటయు గాని. ఇంతలో నే నిక్కడ కెట్లువచ్చితిని? ఈపువ్వులు మొదలగునవి నామీఁద కెట్లువచ్చినవి? ఇదియేమి భ్రాంతి" అని యాలోచించి, మరల ఆ గుహవద్దకు పోవుటకు మార్గమునుగాని, గుహలోనున్నవారి జాడనుగాని, ఏ మార్గమును తెలిసికొనలేక యదియంతయు కలగాంచిన వలె యుండునని నిశ్చయించుకొనెను. ఇల్లు కొంచెము ప్రక్కనే దగ్గఱయుండి, ఆమె యాలోచన యంతయు నిక పురుషవేషముతోఁ బోయి భర్తను వెదకవలె నని యుండుటచేత దాని కేలాగునను కనుఁగొని సోమనాథపురమునకుఁ బోవలె నని ప్రయాణమయి లేచి మెల్లఁగా నడువసాగెను.

ఈలోపల నాకస్మికముగా నెవ్వరును నమ్మకోని వింతసంగతి యొకటి సంభవించెను. కొంతకాలమునుండి రాజవాహనునకును మాళవదేశపురాజగు విక్రమసింహునకును పొలిమేరనుగూర్చి

వివాద మున్నందున మాళవరా జెవ్వరికి దెలియకుండఁ దన ప్రధాన సేనానాయకుని సేనలతో ఘూర్జరదేశము మీఁదికి యుద్ధయాత్రకుఁ బంపెను. అట్లు దండెత్తివచ్చిన మాళవరాజసేన యీసమయమునందు కళావతియునగుచున్న యరణ్యములోనే విడిసియుండెను. అప్పటికా సేనతోఁగూడ విజయసారుఁడును వచ్చియుండెను. అతఁడు మాళవసైన్యముతోఁ గలిసివచ్చెను, ఘూర్జరసేనతోఁగూడి తన్ను దేశమునుండి వెడలఁగొట్టినరాజపక్షమున నిలిచి స్వదేశరక్షార్థము పోరాడవలె నన్న దేశాభిమానముతోనే యిప్పటికి వచ్చెను గాని శత్రువులతోఁ గలిసి తనరాజుతో యుద్ధము చేయవలె నన్నయూహతో రాలేదు. విజయసారుఁ డిప్పటికి కళావతి తనయెడల స్నేహముగలఁ దవనియే నమ్మియుండెను. మిత్రవిందాసుతుఁడు తనకాంక్షను చెల్లించినట్టును కళావతి మృతినొందినట్టును ఉత్తరము వ్రాసినందున కొంత ప్రేమతోఁ జూచుచుండిన ప్రియురాలు మరణము నొందుటయు తన్మరణమునకు తానే కారకుఁ డగుటయు మనస్సునకు మిక్కిలి భారముగాఁ దోఁచి విజయసారునకు ప్రాణము దుర్భరముగా నుండెను. అందుచేత నతఁడు ప్రాణమునం దాశ లేక యుద్ధమునందు చంపఁబడి కాని స్వదేశమునకు మరల వచ్చినయెడల నారాజుచేతనైనఁ జంపఁబడి కాని దేహము విడువవలె నన్ననిశ్చయముతోనే యీదేశమునకు వచ్చెను. సోమనాథపురమునకు పోకమునుపే కళావతి దారిలో మాళవసేనానాయకులలో నొకనిచేతఁ జిక్కి, అతనిచేతఁ దమ ప్రధానసేనానాయకుఁ డయిన దృఢసేనునకు కానుక చేయఁబడెను. దృఢసేనుఁడును పురుషరూపధారిణియై యున్నయాకళావతియొక్క యాకారమును వర్తనమును మిక్కిలి హృద్యములుగా నున్నందున, సౌజన్యనిధి యన్న పేరుతో నున్నయామెను తనవద్ద ముఖ్యపరిచారకునిగా నుంచుకొని మిక్కిలి యాదరముతోఁ జూచుచుండెను.

మాళవరాజుయొక్క సేన తనరాజధానియందికి వచ్చుచున్న దన్నవార్త విని రాజవాహనుఁడు సాధ్యమైనంతశీఘ్రముగా సేనాసన్నాహము చేసికొని ప్రయాణము చేయించి యుద్ధసన్నద్ధుఁడయి యాసేన నెదుర్కొనుటకు బయలుదేరెను. ఇట్లు బయలువెడలిన [illegible]ంకుసేనలును వచ్చి యీసైన్యములోఁ [illegible] గలిసి కొనెను. అప్పుడు బలవర్ధనుఁడును గుణవర్ధనుఁడును వచ్చి తమసేన లతో యుద్ధము చేయుటకు రాజవాహనునియొక్క సేనలోఁ జేరిరి. మాళవసమస్తులును యున్న సంపన్న వా [illegible] ముగ ప్రకట మున యుద్ధము చేయఁబోవుచున్నారని తెలిసి మిగుల నెలుఁగనివా రలైనను యుద్ధరంగమునందు తమశౌర్యశౌర్యములనుగనఁబఱుపవలె నని యతిఉత్సాహములు గలవారై యుండిరి. వారితోఁ గూడ వృద్ధుఁడైన వంశవర్ధనుఁడును బోయి రాజసేనలోఁ గలిసెను. అతఁడు రాజునకుఁ గొడుకులతోడివియోగమును గలిగించి తాను దుఃఖము కలుగఁజేసినందున కయి చిరకాలమును మనస్సులో పశ్చాత్తాప పడుచుండి తాను వయఃకాలములో మహాశూరుఁడయి యున్నందున రాజునకు యుద్ధరంగమున సహాయుఁడయి యుపకారముచేసి తాను చేసినయపకారమునకు ప్రతికారము చేయవలె నన్న పరిశుద్ధచింతతో సంతోషపూర్వకముగా రాజవాహనునియొక్క దండులోఁ జేరెను. అప్పు డుభయసైన్యములకును ఘోరయుద్ధ మారంభ మయ్యెను. ఆయుద్ధమునందు విజయసారునియొక్కయు వంశవర్ధనునియొక్కయు బలవర్ధనగుణవర్ధనులయొక్కయు నిరుపమానమైనయసహాయశూరత్వ మువలనఁ గాని, లేకపోయినయెడల ఘూర్జరులకే యపజయముగలిగి రణరంగమునందు రాజవాహనుఁడు నిహతుఁడైయుండును. అసలు గురుమహాశూరులును వీరత్వము రూపముదాల్చిన ట్లుండి పోరాడి

రాజున కడ్డపడి యతనిప్రాణములను కాపాడి, శత్రువీరులను పాఱఁదోలి ఘూర్జరులకు విజయముకలుగునట్లు చేసిరి. యుద్ధమునందు సహితము తాన్కోరినమరణము దొరకనందున విజయసారుఁడు యుద్ధము ముగిసినతరువాత రాజవాహనుని యుద్యోగస్థులలో నొకనికి లోఁబడి, దేశమువెడలనడఁచినతరువాత మరల వచ్చిన యపరాధమునకయి విధింపఁబడుమరణశిక్షను పొందుటకు కిష్టపడి సంసిద్ధుఁడ నయియున్నానని చెప్పెను. పురుషవేషములోనున్న కళావతియు ఆమె యజమానుఁడయిన దృఢసేనుఁడును, మాళవరాజుసేనలో నొకదళవాయిగానున్న యామెయొక్క పూర్వశత్రువైన కులాలాస్యుఁడును, సైనికులచేతపట్టుకోఁబడి కారాబద్ధులుగాఁ జేయఁబడుటకై రాజయినరాజవాహనుని యొద్దకు తీసికొనిరాఁబడిరి. ఈయుద్ధగృహీతులు రాజసమ్ముఖమున నున్నప్పుడే మరణదండనము విధింపఁబడుటకై విజయసారుఁడు రాజువద్దకుఁ గొని రాఁబడెను. విశేషమైనయీసమయమునందే నిజపరాక్రమమువలన రాజునకుఁ జేసినమహోపకారమునకు కృతజ్ఞుఁడై బహుమానమును పొందు నిమిత్తము బలవర్ధనగుణవర్ధనులతోఁగూడ వంశవర్ధనుఁ డక్కడికి రావింపఁబడెను. మిత్రదాసుఁడు రాజపరిచారకులలో నొకఁడైనందున, ఆసమయమునందుఁగూడ రాజసన్నిధానమునందే యుండెను. కనుకఁ బట్టి యప్పుడు విజయసారుఁడును, కళావతియు, ఆమె నూతనయజమానుఁ డయినదృఢసేనుఁడును, మిత్రకార్య తత్పరుఁడైన మిత్రదాసుఁడును, మిత్రద్రోహియైనకులాలాస్యుఁడును, రాజుయొక్క పుత్రులయినబలవర్ధనగుణవర్ధనులును, వారిని దొంగిలి కొనిపోయిన వంశవర్ధనుఁడును అందఱును రాజసమక్షమునందే వేఱువేఱుకోరికలతోను భయములతోను నిలిచియుండిరి.

రాజు తన్నుఁడని మనమోడున్న భయముచేఁగ నోరు మెదల్పక, తన మరణదండనమును రాజముఖమునుండి వినుటకు సంతోషపూర్వకముగా వేచియుండెను. కళావతి నిదర్శనార్థము కొనియున్న దృష్టాంతమును మొదట మాటాడినవాఁడని వెనుకనే చెప్పియున్నాము గదా! అతఁడు ధైర్యమున ప్రసిద్ధికెక్కినవాఁడు. సౌజన్యమునందుఁగూడ నంతప్రసిద్ధుఁడే. అప్పుడు రాజునకిట్లు విన్నవించెను "మహారాజా! నీవు నీచేతిక్రింది సరిహద్దుల నుండి సంపాదింపఁబడిన ధనమును స్వీకరించి విడిచిపెట్టవలసియున్నది. నేను కిరాతకుమారుఁడను మాళవదేశస్థుఁడను; మాళవదేశస్థులకు సహజముగానున్న ధైర్యముతోనే నేనిప్పుడు నా ప్రాణములు విడువఁబడెదను. ఇది నేను క్షమింపుమని యుమను నిప్పుడనిన్ను ప్రార్థింపవలసియున్నది" అని కళావతి నిమువంకకు రాజునకుఁ జూపి "ఈడున్నవాఁడు మీ రాష్ట్రదేశముననే పుట్టి పెరిగినవాఁడు. ఇతఁడు నాసేవకుఁడు. యజమానులవద్ద కొలువు కుదిరిన సేవకులలో నితఁడు నిరవద్యహృదయుఁడును, విశ్వాసము గలవాఁడును, ఎల్లప్పుడు మంచిగా నడచువాఁడును, సత్యసంధుఁడును, ఉపచారపరుఁడును, మిక్కిలి యుక్తుఁడు నైయుండెను. మాళవదేశస్థునియొద్ద సేవకుఁడుగా నుండుటతప్ప మీ దేశమునకుఁ గాని మీకుఁ గాని యెట్టి చేయపరాధమును జేసియుండఁడు. కావున మునిపారిగనుఁ దగుదండనమును నావలన వలసిన దండనమును గొని మీరు యువ్వాని రక్షింపక పోయినను నిరపరాధియైన యీతనిని మాత్రము రక్షింపుము" అని వేఁడుకొనెను.

అప్పుడు రాజు తనకొమార్తెయైన కళావతివంకకు మొగము వక తేటపాటుఁజెందియు మారువేషముతో నున్నందున నప్పుడానవాలు పట్టలేకపోయినను, లోపలినుండి సహజ మమతప్రేమ

గయొకటి పుట్టుకొనిరాఁగా దృఢసేనునితో "ఈతనిని నే నెప్పుడో తప్పక చూచియున్నాను. ఇతని మొగము నాకు మిక్కిలి పరిచితమయి నదిగాఁ గానఁబడుచున్నది. ఎందుచేతనో చెప్పలేకపోయినను నాకీచిన్నవానిమీఁద నపరిమితమగు మోహము పుట్టుచున్నది" అని కళావతివంకఁ దిరిగి "ఓ చిన్నవాఁడా! నీకు ప్రాణదానము చేయుచున్నాను. దీర్ఘాయుష్మంతుఁడ వయి బ్రతుకుము. నీవు నన్ను మఱియొకవరము కోరుము. యుద్ధకృత్యమునకుఁ బోయియున్న యీయుత్తమశాత్రవుని బ్రతుకు వేఁడినను తప్పక యిచ్చెదను" అని చెప్పెను. "ఈయనుగ్రహమునకు దేవరవారియెడల మిక్కిలి కృతజ్ఞుఁడనయి యున్నాను" అనికళావతి రాజునకు ఉత్తరము చెప్పెను.

అప్పుడు దండనాయకులు న్యాయనిధి యేమి వేఁడుకొనవలెనని యత్యాతురులయి యుండిరి. దృఢసేనుఁ డామెను జూచి "ఓ న్యాయనిధీ! నీవు వేఁడఁ దలఁచినది యేదో నేనెఱుఁగనుగాని నీవు నా ప్రాణమును వేఁడ నక్కఱలేదు" అనెను. "ఓ దృఢసేనా! నేను నీప్రాణదానము నిప్పుడు వేఁడఁ దలఁచుకోలేదు. నే నడుగఁ దలఁచుకొన్నది మఱియొక కార్యమున్నది" అని కళావతి చెప్పెను. ఇట్లు చెప్పు పయికి కృతఘ్నులుగాఁ గానఁబడిన మనదృఢసేను డాశ్చర్యపడుచుండెను. ఇంతలో కళావతి కుటిలాస్యునిమీఁద దృష్టిపఱపి, అతఁడు తనవ్రేలిని పెట్టుకొనియున్న యీయుంగర మాతని కెట్లువచ్చెనో చెప్పింపుఁడని రాజునుకోరెను. రాజామె కావరము నిచ్చి, కుటిలాస్యునివంకఁ జూచి, నీవ్రేలినున్న యీరత్నఖచితమయిన యుంగరము నీకెట్లు వచ్చెనో నిజము చెప్పక పోయినయెడల పట్టకారులు పట్టించి బాధించెద' మని బెదరించెను. అంతమీఁద నతఁడు కామవిజయపాలునితో పందెము వేసినవిధమును, తరువాత తాను మోసముచేసి యాతని నమ్మించిన క్రమమును,

తనయకుఁ జెప్పినట్లుగా మొదటినుండి కపటవర్తకుని పూసగుచ్చినట్లు చెప్పి, తన దుష్టత్వమునంతను ఒప్పుకొనెను. అప్పుడు తనభార్య నిర్దోషురాలని వినుటవలన విజయరాజునికిఁ గలిగిన మోదఖేదముల పరిమాణ మింతింత యని చెప్ప సాధ్యము కాదు. విజయరాజుఁడు వెంటనే ముందుకువచ్చి వికారముగానున్న మధుగ్రహుఁడైన కళావతిని చంపుమని తాను మంత్రిదాసున కిచ్చిన యాజ్ఞను రాజముందరి నొప్పు కొని 'ఓకళావతీ! నాప్రియురాలా! నాప్రాణేశ్వరీ! నాభాగ్య దేవతా!' అని యేడ్వమొదలుపెట్టెను. తనప్రియభర్త తననిమిత్త ము యిట్లువిలపించుచుండఁగా చూచిసహింపలేక, కళావతిపురుష వేషమును దీసివేసి నిజరూపమును గనఁబఱిచెను. దయావిహీనుఁ డయి తాను ద్రోహము దలఁచినప్రియభార్యయొక్క సందర్శనము వలన మనస్సులో నున్నవ్యధయంతయుఁ బోయి విజయరాజున కపార మయినయానందము కలిగెను. పోయిన దనుకొనుచున్న తన కూఁతురు వింతగా మరల లభించి కన్నులపండువు చేయుచుండుటవలన రాజవాహనునకుఁ గలిగిన యమృతప్రమోదములును మేరమీఱి నవిగా నుండెను. అప్పుడు రాజు సంతోషమును పట్ట జాలక కొమా ర్తెను జేరఁదీసి కౌఁగిలించుకొని, విజయరాజున కభయదానముచేసి యాతని నల్లునిగా నంగీకరించెను. వంశవర్ధనుఁడుకూడ తానుచేసిన నేరము నొప్పుకొనుట కిదే మంచిసమయ మని యెంచి, ఆసంతోష సమయమునందే బలవర్ధనగుణవర్ధనులను రాజసన్నిధిని పెట్టి, వా రాతనికొమారు లైన వీరసేన విక్రమసేను లనియు, వారిని చిన్నతన మునందు తానే యపహరించి కొండగుహలోనుంచి పెంచితి ననియు సర్వమును రాజునకువివరించెను. అటువంటి సంతోషసమయమునం దపరాధి యైనను దండించుట కెవ్వరికి బుద్ధిపుట్టును? తప్పిపోయినవను

కొన్నకూఁతురు మరల నేత్రోత్సవముగా కంటఁబడెను; చిన్ననాఁడే మృతులయి రనుకొన్నకొడుకులు బ్రతికివచ్చి మహాయోధులయి తన సమిత్రము ధైర్యముతో పోరాడి తనపాలిటిరక్షకు లయిరి. రాజున కింతకంటె సంతోషము మఱి యేమి కావలెను?

అప్పుడు కళావతి తనకు యజమానుఁడుగా నుండిన మాళవ సేనానాయకుఁడైన దృఢసేనున కుపకారము చేయుటకు అవకాశము కలదయి యాతని ప్రాణము రక్షింపవలసిన దని తండ్రిని ప్రార్థింపఁగా, రాజాతని కభయప్రదానముచేసి కొమార్తకోరికను చెల్లించెను. అంతట దృఢసేనుని మధ్యవర్తిత్వముచేత మాళవరాజునకును రాజవాహనునకును సంధి కలిసి, ఉభయరాజులకును యావజ్జీవమును మైత్రి సంభవించెను.

కుచ్చితు లయినమంత్రిభాషిణిమాత్రము గన కుతంత్రములు సాగకుండుటను, తన మేనల్లుఁ డయినచంద్రవర్మ యుద్ధములో చచ్చియుండుటను, చెంగపెట్టుకొని క్రమక్రమముగా కృశించి పరలోకగతుఁ డయ్యెను. తక్కినవా రందఱును పరమానందభరితు లయి చిరసౌఖ్యము ననుభవించుచుండిరి.

సంపూర్ణము.

శాక్సు ముద్రాక్షరశాల, రాజమహేంద్రవరము—1950.

కథాత్రయము

(రెండవ భాగము)

గ్రంథకర్త:

శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగంపంతులు.

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీసమాజము

రాజమహేంద్రవరము.

వెల 0—13—0

కథాత్రయి

(రెండవ భాగము)

★ భానుమతీ కళ్యాణము,

★ ధర్మకవచోపాఖ్యానము,

★ పద్మినీ ప్రభాకరము.

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీసమాజము

రాజమహేంద్రవరము.

భానుమతీ కల్యాణము

గ్రంథకర్త:

కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీ సమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

ఈ కథలో వచ్చు పాత్రములు

పురుషులు.

వజ్రసేనుఁడు—కళ్యాణపురపరిపాలకుఁడు.

విజయవర్మ—చోళమండల రాజు; వజ్రసేనునిచుట్టము.

విక్రమబాహుఁడు—ఉదయగిరిదుర్గాధీశుఁడు; విజయవర్మమిత్రుఁడు.

ప్రతాపరుద్రుఁడు—చంద్రగిరిదుర్గాధీశుఁడు; విక్రమబాహుని చెలికాఁడు.

అరిష్టవర్మ—విజయవర్మసవతితమ్ముఁడు.

వక్రబుద్ధి—నిపుణికకు ప్రియుఁడు.

స్త్రీలు.

ఇందుమతి—వజ్రసేనునికూఁతురు; విక్రమబాహుని ప్రియురాలు.

భానుమతి—వజ్రసేనుని మేనకోడలు; ప్రతాపరుద్రుని ప్రియురాలు.

చతురిక—ఇందుమతియొక్క చేటిక.

నిపుణిక—ఇందుమతియొక్క చేటిక.

భా ను మ తీ క ల్యా ణ ము

కళ్యాణపురరాజ్యాంతఃపురములో ఇందుమతి యనియు, భాను మతియనియు, ఇద్దఱు చక్కని రాచకన్నియలు గలరు. వారిలో నిందుమతి కళ్యాణపురాధీశ్వరుఁ డయిన వజ్రసేనునికూఁతురు; భాను మతి యాతని మేనకోడలు. ఆయిరువురిలో భానుమతి యానందశీలు రాలు; ఇందుమతి గంభీరస్వభావము గలది. భానుమతి నవ్వుకథలు చెప్పి తనమఱఁదలికి సదా వినోదము కలిగించు చుండును. చుట్టుపట్ల నేది జరగుచున్నను మహోల్లాసశీలురా లయినభానుమతి మనస్సున కదియెల్లను వినోదకరముగా నుండి నవ్వులాట కాస్పదమగుచుండును.

ఆకాలమునందు పాండ్యమండలము వారితో జరిగిన మహా యుద్ధమునందు తనశౌర్యమును బాహువీర్యమును గనఁబఱచి విజ యము నొంది ప్రసిద్ధికెక్కినవిజయవర్మ తనకు సహాయు లైనయిద్దఱు రాజపుత్రులతో మరల స్వదేశమునకుఁ బోవుచుఁ దన యాప్తబంధుఁ డయినవజ్రసేనుని జూచిపోవుట కయివచ్చి కళ్యాణపురములోఁ గొంత కాలముండుట తటస్థించెను. అట్లువచ్చినయతిథులలో చోళమండలరా జయిన విజయవర్మ గాక యాతనిమిత్రుఁడయిన యుదయగిరి దుర్గా ధీశుఁ డయిన విక్రమబాహువును, వారివెంట వచ్చినచంద్రగిరిదుర్గా ధీశుఁ డయినవాక్చాతుర్యమును తీవ్రస్వభావమును గలప్రతాపరుద్రుఁ డును ముఖ్యులు. తనయింటికి విందు కయి వచ్చినయారాజపుత్రులను దనపుత్రికకును మేనకోడలికిని జూపి, అతిథిసత్కారము చూపి వారి నాదరించుటకయి వజ్రసేనుఁ డాకన్యలను నియమించెను.

వా రందఱు నొక్కచోటఁ జేరఁగానే ప్రతాపరుద్రుఁడు తన మిత్రులతోడ వినోదకరము లయిన సరససల్లాపముల కారంభించెను. తనవాక్చమత్కారము నితరులకు తెలుపక యడఁగియుండుట కిష్టము లేని దయి. భానుమతి మధ్యను తానందుకొని యాతనిమాటల కడ్డము వచ్చి "అయ్యా! మీ రెంతో శ్రమపడి ప్రసంగము చేయు చున్నారుకాని యిచ్చట మీమాట లెవ్వరును వినుచుండలేదు" అని యాతని మాటలలోఁ దనమాట యొకటి కలిపెను. భానుమతి యెంత వదరుఁబోతో ప్రతాపరుద్రుఁడు తా నంతవదరుబోతే యయినను తనయెడల నామె చూపినయీయతిథిసత్కారము రుచియింపనివాఁ డయి గొప్పవంశమునందుఁ బుట్టి మర్యాదతోఁ బెరిఁగినకన్య కిట్టి యధికప్రసంగము యుక్తము కాదని యతఁడు తలచెను. అంతేకాక వెనుకటిసారి తా నిచ్చటకు వచ్చినప్పుడుకూడ భానుమతి చతురవచనములతో తన్నే యెగతాళి చేయుచువచ్చుట యాతని కప్పుడు స్మరణకు వచ్చెను. ఇతరులు తమ్ముఁ బరిహాసించినప్పుడు తామితరులను బరిహాసము చేయుస్వభావము గలవారి కుండునంతకోపము మఱి యొకరి కుండదు. ఆలాగుననే యీభానుమతికిని ప్రతాపరుద్రునికిని కోప మెప్పుడును ముక్కుననే యుండును. కాఁబట్టి వాఙ్నిపుణు లయిన యీయిద్దఱు నొక్కచోటఁ గూడినప్పు డెప్పుడును సరసత్వ మంతకంతకు ముదిరి వాక్కలహముగాఁ బరిణమించి నవ్వులు పువ్వు లయి యొండొరులను దూషించుకొనుచు కోపముతో లేచిపోకుం డుట తటస్థింపలేదు. అందుచేతఁ దనమాట లెవ్వరును వినుచుండ లేదని పలికి తనసంభాషణము సాగనీయక యామె నడుమ నడ్డము వచ్చినప్పుడు ప్రతాపరుద్రుఁ డామె యక్కడ నుండుటయే యెఱుఁగ నట్లు నటించుచు "నాపాలిటి తిరస్కార దేవతా! నీ వింకను

బ్రతికియున్నావా?' అని కుశలప్రశ్నము చేసెను. ఆమాటతో నప్పుడు వా రిద్దఱికిని క్రొత్తవాగ్యుద్ధ మారంభ మయినది. ఆపోరాట ములో వాగ్రణశూరు లయినయాయిరువురును నర్మోక్తి బాణముల నొండొరులమీఁదఁ బ్రయోగించుకొను చున్నప్పుడు భానుమతి యతఁడు మహాపరాక్రమశాలి యని యెఱిఁగినదయ్యును సంగ్రామ భీరుఁ డని సూచించుచు నాతనిపిక్కబలమును శ్లాఘించి మనస్సు నొప్పించుటకుఁ బ్రయత్నించుటయేకాక, విజయవర్మ యాతనియుక్తి నైపుణి కానందించుచుండుట కనిపెట్టి యతఁడు విజయవర్మయొక్క యాస్థాన పరిహాసకుఁ డని బ్రహ్మాస్త్రమువలె మధ్య నొకవాక్యప్రయో గముచేసి యాతని నెత్తిపొడిచెను. ఈవఱకు భానుమతి యాడినమాట లన్నిటికంటెను కడపటఁ బ్రయోగించినయీపరిహాసోక్తియొక్కటియే ప్రతాపరుద్రునిహృదయమధ్యమునం దమోఘబాణమయి నాటుకొని యెక్కువనొప్పి కలిగించెను. ఆమె తనపిక్కబలమును మెచ్చిరణభీరుఁ డని సూచనచేసినను దాను రణశూరుఁడ నని యెఱిఁగినవాఁ డగుట చేత నామాట నాతఁ డెంతమాత్రమును లక్ష్యము చేయలేదు. కాని 'విజయవర్మయొక్కయాస్థానపరిహాసకుఁడు' అన్నయెత్తిపొడుపుమాట మాత్రము సత్యమునకు మిక్కిలిచేరువయిన దగుటచేత వజ్రసదృశ మయినయాతనిహృదయమున నాటుకొని మర్మచ్ఛేదము చేసి, ఉన్న మాట యన్న నులుకువచ్చు నన్నసామెతను సత్యము చేసెను. తామే మాటనేర్పరుల మని యితరుల నెగతాళి చేయుచుండువారికి లోకులు తమ్ము పరిహాసకు లని పిలిచినప్పుడు వచ్చునంతరోషము మఱి యెప్పు డును రాదుగదా!

అప్పుడు వినయవతి యైనయిందుమతి యారాజనందనుల ముందుఁ దా నేమియు మాటాడక యూరక కూరుచుండెను; విక్రమ

బాహువు కాలమహిమచేత నాసుందరియొక్క సౌందర్యమునందుఁ గలిగినయాధిక్యమును సావధానముగాఁ బరీక్షించుచు ఆమెసుందర విగ్రహముయొక్కయద్భుతశృంగారమునుగూర్చి తలపోయు చుండెను. ప్రతాపరుద్రునికిని భానుమతికిని జరగుచున్నవినోదకర మయిన సరస సల్లాపమును విని వేడుక చూచుచు, విజయవర్మ వజ్రసేనునివంకఁదిరిగి చెవిలో మెల్లగా 'ఈచిన్నది మంచిపౌరుషము గలయువతి. ఈమె ప్రతాపరుద్రునికి తగినభార్య యగును.' అనిపలికెను. 'ఓ మహారాజా! ఒక్కవారముదినములు వీరిద్దఱును దంపతు లయినపక్షమున, కేకలతో పిచ్చివాండ్రయిపోవుదురు.' అని వజ్రసేను డాతనిమాటకు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. వజ్రసేనుఁడు వారి దనుకూలదాంపత్యము కాఁజాల దని తలఁచినను, విజయవర్మమాత్ర మీవాచానిపుణులనిద్దఱిని దంపతు లనుగాఁ గూర్చవలె నన్నతలఁపును విడిచిపెట్టలేదు.

అటుతరువాత నొకనాఁడు విజయవర్మ విక్రమబాహునితో మాటాడునప్పు డొక్కభానుమతీప్రతాపరుద్రులవివాహముమాత్రమే కాక మఱియొకవివాహముకూడ నుద్దేశింపఁబడినట్లు స్పష్టపడినది. మాటలధోరణిలో విక్రమబాహుఁ డిందుమతియొక్క గుణాతిశయ మును శ్లాఘించుటనుబట్టి యాతనిమనస్సామెమీఁదఁదగిలినట్లు విజయ వర్మ కనిపెట్టి, "మిత్రుఁడా! ఇందుమతిమీఁద నీకనురాగముగలదా?" అని యడిగెను. "క్రిందటిసారి యీకళ్యాణపురమునకు వచ్చినప్పుడు నే నామెను వీరదృష్టితోఁ జూచితిని. అప్పుడుసహితము నాకన్నామెను తగిలెనుగాని ప్రేమ నిలుపుట కప్పుడు నామనస్సులో నవకాశము లేక పోయినది. యుద్ధ మంతమునొంది సంధి జరగిన యీకాలమునందు యుద్ధచింత లన్నియు నామనస్సును విడిచిపెట్టఁగా వానిస్థానమున నిష్ఫలము హృద్యము లైనమృదుచింతలు గుంపులుగుంపులుగా ప్రవే

శించి యిందుమతి యెంతసౌందర్యవతియో చూపి యుద్ధమునకుఁ బోకపూర్వమునందుఁగూడ నే నామెను కామించినట్లు స్మరణకుఁదెచ్చి నామనస్సు నాయువతీమణిమీఁదికిఁ బురికొల్పుచున్నవి'' అని విక్రమ బాహుఁ డుత్తర మిచ్చెను. విక్రమబాహుఁ డిందుమతిమీఁదఁ దనకు గలవలపు దాచక యనుగఁగా నే బయలుపఱుచుటచేత విజయవర్మ మనస్సు కరఁగినవాఁ డయి యాక్షణముననే తనచుట్టమును మిత్రుఁడు నయినవజ్రసేనునియొద్దకుఁ బోయి విక్రమసేను నల్లునిగాఁ జేకొనుట కంగీకరింపవలసిన దని ప్రార్థించెను. వజ్రసేనుఁ డాసంబంధమును సమ్మతించెను. విక్రమబాహుఁడు విద్యావయోరూప గుణసంపత్తి గలవాఁ డగుటచేత నాతనిని భర్తనుగా గ్రహించుట కిందుమతిని ఒప్పించుట విజయవర్మ కంతకష్టము లేకపోయెను. విజయవర్మయొక్క ప్రోత్సాహమువలన నిందుమతీవిక్రమబాహుల వివాహమహోత్సవము నకు శుభముహూర్తమును వెంటనే నిశ్చయింపఁబడెను.

వివాహదినమప్పటికిఁగొన్ని దినములేయుండినను విక్రమబాహు నకు దినమొక యేడుగాఁ గానఁబడి కాలముగడపుట దుర్భరమయ్యెను. తమకిష్టమయినకార్యముమీఁద దేనిమీఁదనైనను మనస్సు నిలిపి నప్పుడు పడుచువాండ్రు సామాన్యముగా నత్యాతురులయి యుందురు గాన, నిర్వ్యాపారముగా నున్నప్పుడు వారి కన్యచింత మనస్సులోఁ జొరక కాలవిలంబ మెంతయల్పమయినను దుస్సహమగును. కాఁబట్టి యీకాలములో శీఘ్రముగా నుబుసుపోవునిమిత్త మొకవిధమైన వేడు కగా ప్రతాపరుద్రుఁడును భానుమతియును నొండొరులను వలచునట్లు చేయుటకయి యేదోవింత యైనయుపాయ మొకటి యాలోచింప వలయునని విజయవర్మ విక్రమబాహునితోఁ బ్రస్తావించెను. అప్పుడు వారిలోవా రదిబాగున్నదని సంతోషించి, వెంటనేపోయి తమయోచ

నను వజ్రసేనునితోఁ జెప్పఁగా నతఁ డామోదించి తానుగూడఁ దన చేతనైనసాహాయ్యమును చేసెద నని వాగ్దానముచేసెను. ఇందుమతి సహితము తనవదినగారికి మంచిభర్తను లభింపజేయుటకయి పన్నెడి యుపాయములో నేదైనఁ జిన్నపని తనమీఁద బెట్టినయెడల, తానును తోడుపడెదనని తనయభిమతమును దెలిపెను. పురుషులందఱును జేరి భానుమతి ప్రతాపరుద్రునివలచి కామించుచున్నదని యతనితోఁ జెప్పి నమ్మించునట్లును, ఇందుమతి ప్రతాపరుద్రుఁడు భానుమతిని వలచి కామించుచున్నాఁడని యామెతోఁ జెప్పి నమ్మించునట్లును జేయవలె నని విజయవర్మ యప్పు డొకయుపాయ మాలోచించెను.

విజయవర్మయు, వజ్రసేనుఁడును, విక్రమబాహుఁడును మొట్ట మొదట పని కుపక్రమించిరి. ఒకనాఁటిమధ్యాహ్నమునఁ బ్రతాప రుద్రుఁ డొంటిగాఁబోయి తోఁటలోనియొకపొదరింటఁ గూరుచుండి చదువుకొనుచుండఁగా సమయము కనిపెట్టి, విజయవర్మయు సహాయులును దోఁటలోనికిఁబోయి యాపొదరింటికిఁ జేరువ నున్నయొకచెట్టు నీడను గూరుచుండి ప్రతాపరుద్రునికి వినఁబడునట్లుగా మొట్టమొదటఁ గొంతసేపు తమలోఁ దామేదోమఱియొకసంగతి ముచ్చటించి, తరువాతఁ గార్యాంశమునకు దిగి వారిలో విజయవర్మ వజ్రసేనునిఁ జూచి "ఓయీ! సఖుఁడా! చేరువకురమ్ము. మొన్ననాతో నీవేదో చెప్పవచ్చి సగముచెప్పి మానితివే. అదియేమి? నీమేనకోడలు భానుమతికి ప్రతాపరుద్రునిమీఁద మనసు తగిలినదా? ఆచిన్నదాని కేపురుషునిమీఁదను మనసు తగులునని యెన్నఁడును నే ననుకోలేదు." అని మెల్లగాఁ బ్రసంగమున కారంభించెను. "నే నంతకుమునుపే యనుకోలేను. అందులోను పయికెప్పుడును తాను ద్వేషించుచున్నట్లు తోఁపఁజేసెడు ప్రతాపరుద్రునినే యది కామించి ప్రేమించుట మహాద్భుతముగా

నున్నది.'' అని వజ్రసేనుఁడు పలికెను. అప్పుడు విక్రమబాహు డందుకొని భానుమతి ప్రతాపరుద్రునిపై వలపు నిలుపుట సత్యమే యనియు, భానుమతిని వరించున ట్లాతనిని చేయలేకపోయినపక్షమున భానుమతి తప్పక మన్మథతాపముచేత ప్రాణములువిడుచునని యిందు మతియే తనతోఁజెప్పిన దనియు, వారిసంశయనివారణము చేసెను. ప్రతాపరుద్రుఁడెప్పుడును సాధారణముగా సుందరులందఱిని వారిలోను ముఖ్యముగా భానుమతిని ద్వేషించుచుండువాఁ డగుటచేత వీరిదాంపత్యము పొసఁగుట యసాధ్యమని వజ్రసేనుఁడును విక్రమబాహువును దమయభిప్రాయములను గనఁబఱిచిరి.

ఈప్రసంగము విన్నంతసేపును విజయవర్మ తాను భానుమతి విషయమయి జాలిపడుచున్న వానివలె నటించి, ''ఈసంగతియెవ్వరైనఁ బ్రతాపరుద్రునితోఁ జెప్పిన బాగుండును.'' అని హెచ్చరించెను. ''చెప్పుటవలన నేమిప్రయోజనము? ఇది సందుచేసికొని పరిహాసమున కారంభించి యతఁ డాచిన్నదానిని మఱింత బాధపెట్టును.'' అని విక్రమబాహుఁడు పలికెను. ''అట్లు బాధించెడుపక్షమున మనము ప్రతాపరుద్రుని నుపేక్షించి చంపవలెను. నిజముగా భానుమతి బహు యోగ్యురాలు. ఒక్క యీప్రతాపరుద్రుని మోహించుటలోనే కొంచెము తెలివితక్కువ కనఁబఱిచినది కాని యామెతక్కిన సమస్త విషయములలోను మిక్కిలి తెలివి కలదిగాఁ బ్రవర్తించుచుండును.'' అని పలుకుచు విజయవర్మ లేచిపోదము రండని మిత్రులను బిలిచి, పొదలోనుండి వినుచున్నయీసంభాషణమును గూర్చి తనలోఁదా నాలోచించుకొనుచు కయి. ప్రతాపరుద్రుని నొంటిగా విడిచిపెట్టి మిత్రబృందముతో నచ్చటినుండి వెడలిపోయెను.

ఈప్రసంగము జరుగుచున్నంతసేపును ప్రతాపరుద్రుఁడు లతాగృహములోనుండి యత్యాతురతతో చెవులొగ్గి వినుచు, భానుమతి తన్నుఁగామించినదన్నమాట చెవినిబడ్డప్పుడు "ఇంతటివింత పుట్టునా, ఈవైపరీత్యము సాధ్యమగునా?" అని తనలోఁ దలపోయుచుండెను. వారాస్థలము విడిచిపోయినతరువాత నతఁడు సావకాశముగాఁ గూరుచుండి తనకుఁదానే యాక్షేపసమాధానములు చెప్పుకొనుచులోలోపల నిట్లాలోచించుకొన మొదలుపెట్టెను. "ఇది వారు నన్నువంచించుట కయి పన్నినమాయవేష మయి యుండదుగదా! ఉండదు. నవ్వులాట మాటలుగాక వా రీవిషయమయి మిక్కిలి గంభీరముగా మాటలాడి ఇందుమతివలన సత్యము నంతను దెలిసికొని యాయువతినిగూర్చి పరితాపపడినట్టు కనఁబడినారు. నన్నుమోహించినదా! నే నామెను బదులు మోహింపవలెనా! నేనీవఱకెన్నఁడును వివాహమాడఁదలఁచుకోలేదు. వెనుక నేనొకసారి యావజ్జీవమును బ్రహ్మచారినిగానుండి చావవలెనని చెప్పినప్పుడు, వివాహమగునంతవఱకును బ్రతుకుదునని నేననుకోలేదు. వా రాయువతి గుణవతియనియు రూపవతి యనియుఁ జెప్పుచున్నారు. ఆమె యట్టిదే యగును. ఒక్కనన్ను మోహించిన విషయములోఁదక్క మిగిలినసమస్తవిషయములలోను ఆమె యెంతో బుద్ధిమంతురాలఁట! ఆమెబుద్ధిహీనతను స్థాపించుట కిది యొకగొప్ప హేతువు కాఁజాలదు. అదిగో భానుమతియే యిక్కడకువచ్చుచున్నది. నేఁడామె నాకంటి కత్యంతసౌందర్యవంతురాలుగాఁ గనుపట్టుచున్నది. ఆమెముఖమునం దిప్పుడు కొన్ని మోహచిహ్నములు నాదృష్టికి పొడకట్టుచున్నవి." అనునంతలో భానుమతి యతనిని సమీపించిస్వభావకటుమార్గమున "మనస్సులో నా కిష్టము లేకపోయినను వారు నిన్ను భోజనమునకు తోడుకొనిరమ్మని పంపఁగా వచ్చినాను" అని పిలిచెను.

ఆవఱకెన్నఁడును బ్రతాపరుద్రుఁ డిటువంటి మృదువచనము లామెవిష యమయి తననోట రానిచ్చిన పాపమునఁ బోనివాఁ డయినను ఇప్పుడు మాత్రము "ఓసుందరీ! నావిషయమై నీవింతశ్రమపడినందుకు మిక్కిలి కృతజ్ఞుఁడ నయి యున్నాను" అని యామెమాటలకుఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చెను. భానుమతి మఱిరెండుమూడు మోటుమాట లని వెడలి పోయి తరువాత నప్పు డాడిన యామృదుత్వము తప్పినమాటలలో వలపును దెలిపెడు గూఢార్థ మేదో లోపల దాఁగియున్నట్టు తాము గ్రహించితినని భావించుకొని "ఈ చిన్నదానియెడల నే నిప్పుడు దయ చూపకపోయినయెడల నేను మహాక్రూరుఁడ నగుదును. ఈమెయెడల నేను బ్రేమవహింపనిపక్షమున నేను రాక్షసుఁడను. ఇప్పుడు పోయి నే నీమెసందర్శనము చేసికొనెదను." అని యతఁడు మనసులోని యుద్రేక మాపుకోలేక బిగ్గరగా ననెను.

ఈప్రకారముగాఁ బ్రతాపరుద్రునినిమిత్తమై వారు పన్నిన వలలో నతఁడు పడినందునఁ ఇఁక భానుమతివిషయమయి నిర్వహింప వలసిన యిందుమతివంతుమాత్రము మిగిలి యుండెను. అందుచేత నిందుమతి యీకపటనాటకప్రయోగమునకయి తనచేటిక లయినచతు రికానిపుణికలను పిలిపించి వారిలో నిపుణికనుజూచి "ఓచెలీ! నీవిప్పుడే పరుగెత్తుకొనిపోయి సల్లాపమందిరములో విజయవర్మతోను విక్రమ బాహునితోను సంభాషించుచున్న నావదినె భానుమతిని జేరి చెవిలో నేకాంతము నేనును చతురికయు తనవిషయమై యేదో చెప్పుకొనుచు శృంగారవనములో విహరించుచున్నామనియు, నీవిప్పుడు రహస్య ముగాఁ బోయి సూర్యకిరణములతోడ్పాటుచేతనే పరిపక్వఫలములను బొంది కృతఘ్నులవలె సూర్యకిరణములనే లోపలఁ జొరనీక వారించు చున్నద్రాక్షతీఁగ లల్లిబిల్లిగానల్లుకొన్న లతాగృహమునందుఁ బ్రవేశించి

మామాటలు వినవలసినదనియు, చెప్పుము'' అని యుపదేశించెను.
ఇప్పు డామె భానుమతినాకర్షింప నుద్దేశించినతీఁగలయిల్లింతకుమునుపు
ప్రతాపరుద్రుఁడు సావధానముగాఁ దనమిత్రుల సంభాషణ మాలకిం
చుచుఁ గూరుచుండిన పొదరిల్లే. ''ఇదెంతపని? ఇప్పుడొక్కనిమిషము
లోనే నామె నిక్కడకు వచ్చునట్లు చేసెదను'' అనిచెప్పి నిపుణిక
యప్పుడే వెడలిపోయెను.

తత్క్షణమే యిందుమతో చతురికను దనవెంట నుద్యానవనము
నకుఁ గొనిపోయి, ''ఓచతురికా! భానుమతి యిక్కడకు వచ్చినప్పుడు
మనమీపొదరింటిదగ్గఱనుండి ముందుకును వెనుకకును నడచుచు,
ప్రతాపరుద్రునిగుఱించిమాత్రమే మాటాడవలెను. నే నాతని పేరెత్తి
నప్పుడెల్లను నీ వాతనిని బట్టు పొగడినట్టు పొగడుచుండవలెను. నేను
నీతోఁ బ్రతాపరుద్రుఁడు భానుమతిని వలచి యెట్లు కామపీడపాలగు
చున్నాఁడో యావిషయమునుగూర్చి ముచ్చటించెదను. మనముశీఘ్రమ
ముగా పనికారంభించవలెను. అదిగో భానుమతి మనమాటలు వినవలె
నని గబ్బిలమువలె చెట్లనంటిపట్టుకొని పొదలచాటుననుండి యెట్లు
ప్రాఁకుచువచ్చుచున్నదోచూడు'' అని చెప్పిచూపెను. వారు తోడనే
తమకథ వినిపించుటకారంభించి ఇందుమతి తన్నేమో చతురికయడు
గఁగా నుత్తరముచెప్పుచున్న దానివలె ''కాదు నిశ్చయముగాకాదు.
ఓచతురికా! ఆబిడ యితరులయెడ మిక్కిలి తిరస్కారభావముకలది.
ఆబిడ యెదుటివారిని మాటలచేత గడ్డిపఱకగా తీసివేసినను, ఆబిడ
మనసుమాత్ర మడవిమృగమువలె బెదరుస్వభావము కలదేసుమా''
అనిపలికెను. ''ఓయిందుమతీ! ప్రతాపరుద్రునికి భానుమతిమీఁద నంత
యధికప్రేమ యుండుటనిశ్చయమేకదా! అని చతురిక మరల నడి
గెను. ''నిశ్చయమని విజయవర్మయు నాప్రాణనాయకుఁడయిన విక్రమ

బాహును నాతోఁజెప్పి యేలాగునయిన భానుమతి కీసంగతి తెలుపు మని నన్నుబతిమాలుకొన్నారు; మీకుఁ బ్రతాపరుద్రునిపయి నిజమైన ప్రేమ యున్నపక్షమున మీరీసంగతి నెప్పుడును భానుమతికిఁ దెలియ నీయవలదని నేనువారికిహితబోధచేసినాను'' అనియిందుమతి చెప్పెను. ''అవును. ఆతనివల పామెకు తెలియనిచ్చుట యెంతమాత్రమును మంచిదికాదు. ఈవార్త కొంచె మూ మెచెవిని బడినపక్షమున,ఆతని నెగతాళిచేసి బ్రతుకనియ్యదు'' అనిచతురిక మరలఁ బలికెను.''ఓ చెలీ! నిజమునకు ప్రతాపరుద్రుని మించినబుద్ధిమంతుఁడును గుణవంతుఁడును రూపవంతుఁడును పడుచువాండ్రిలో నేనెఱిఁగినంతవఱకు నాదృష్టికి మఱియెవ్వరును గానరారు. అయినను భానుమతిమాత్ర మతనిని దూషించును'' అని యిందుమతి ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. ''అట్లు నిష్కా రణముగా దూషించుట యామెకు నిశ్చయముగా యోగ్యమయినపని కాదు.'' అని చతురిక పలికెను. ''కాదు అయినను సాహసముచేసి యీమాట యాబిడతో నెవ్వరుచెప్పఁగలరు? నేను చెప్పినపక్షమున నన్ను పరిహాసముచేసి నిలువనియ్యదు'' అని యిందుమతి మాఱుపలి కెను. ''ఓసఖీ! నీవు నీవదినెగారి స్వభావమును తిన్నగాఁ గనిపెట్ట లేదు. ప్రతాపరుద్రునివంటిధీమంతుని నిరాకరించుట కామె యంత బుద్ధిలేనిదనుకొన్నావా? కాదు'' అని చతురిక యనెను. ''ప్రతాప రుద్రుఁడు మంచిఖ్యాతి సంపాదించినాఁడు. ఒక్కనాప్రియభర్తను విక్రమబాహుని విడిచిపెట్టినపక్షమున కర్ణాటకదేశములో నితఁడే యగ్రగణ్యుఁడు అని యిందుమతి యాతనిని మెచ్చుకొనెను. అంత టితో నాప్రసంగమును మార్పవలెనని యిందుమతి సూచనచేయఁగాఁ జతురిక ''అమ్మా! నీవివాహమెన్నిదినములున్నది?'' అని యడిగెను. రేపటిదినమే వివాహమని చెప్పి, ''నేనుపెండ్లికిమంచి చీరయు రవికయుఁ

దెప్పించుకొన్నాను. అవి నీవుచూచి యేలాగుననున్నవో చెప్పుదువు గాని నాతోరా” అనియిందుమతి చతురికను దనవెంటఁ దీసికొని యింటికిఁబోయెను. భానుమతి వారిసంభాషణ మంతయు నత్యాదర ముతో వినుచుండి వారుదూరముగాఁ బోయినతరువాత తనలోదాను వారు నాచెవులలో నిప్పులుపోసి వెళ్ళినారు. ఇదియంతయు సత్యమే యగునా? ఓతిరస్కారభావమా! ఓగర్వమా! మిమ్ము నేటితోవిడిచిపెట్టు చున్నాను. నాకు సెలవిండు.“ ఓప్రతాపరుద్రా! నన్ను కామించు చున్నావా! ప్రేమాస్పద మయిననీపాణిగ్రహణమునకయి నాదుష్ట హృదయమును సాదుచేసి నీవిషయమున నేఁజేసినయపరాధమునకిఁకఁ బ్రతిక్రియ చేసెదను” అని తలపోయుచు మనస్సమాధానము చేసి కొనుచుండెను.

ప్రాఁతశత్రువు లిట్లాకస్మికముగా క్రొత్తమిత్రులయి యొండొరులను వలచుటయు, సత్స్వభావము గలవిజయవర్మయొక్క వినోద కర మైనమాయోపాయమువలన పరస్పర మిత్రులుగావంచింపఁబడిన కాముకీకాముకులు ప్రథమసమావేశము పొంది సల్లాపసౌఖ్య మనుభ వించుటయు, చూచువారిహృదయముల కెంతో వేడుకగా నుండక పోదు. కాని యీలోపల నిందుమతికి సంభవించిన శోచనీయమయిన దురదృష్టకథనుగూర్చి మన మిప్పుడు చింతిల్లవలసి యున్నది. వివాహ మహోత్సవము నడచి సంతోషకరము కావలసిన యామఱుచటిదిన మిందుమతికిని సౌజన్యనిధి యైనతజ్జనకునికిని తీఱనిమనోవ్యథను తెచ్చి పెట్టినది.

విజయవర్మ కరిష్టవర్మ యనుసవతితమ్ముఁ డొకఁడు కలఁడు. అతఁ డన్నతోఁగూడ యుద్ధభూమినుండి యిప్పుడుకళ్యాణనగరమునకు వచ్చి యుండెను. ఇతఁ డసంతుష్టుఁడును దుస్స్వభావము గలవాఁడు

నయి సదా పాపకార్యములు చేయుటకై యుపాయము లాలోచించు చుండును. ఈఖలుఁ డన్నగారిని అన్నగారిమిత్రుఁ డయినందున విక్రమబాహునిని, మనస్సులో ద్వేషించు చుండును. కాఁబట్టి యీ దుష్టుఁ డిప్పు డన్నగారికిని విక్రమబాహునకును మనోవ్యాకులత కలుగఁచేసి యందువలన తాను హీనమైనయానందమును పొందుటకయి యిందుమతియొక్క యీవివాహము నెట్లయిన చెడఁగొట్టవలెనని నిశ్చయించుకొనియుండెను. ఈవివాహకార్యమునందు విక్రమబాహున కెంత యుత్సాహము గలదో యంతయుత్సాహము విజయవర్మకును గలదని యరిష్టవర్మ దృఢముగా నెఱుఁగును. ఈదుష్టకార్యమును సాధించునిమిత్తము గొప్పబహుమాన మిచ్చెదనని యాశబెట్టి ప్రోత్సాహపఱిచి తనవలెనే దుర్మార్గవర్తనుఁ డయినవక్రబుద్ధియను వాని నొకనిని నియమించెను. ఈవక్రబుద్ధి యిందుమతి సేవకురా లయిననిపుణికను వివాహమాడవలె నన్నతలంపుతో దాని ననుసరించుచుండెను. ఈసంగతి కనిపెట్టి యరిష్టవర్మ వక్రబుద్ధిని రహస్యముగా రప్పించి, ఇందుమతి నిద్రపోయినతరువాత నిపుణిక నేఁటిరాత్రి యిందుమతియొక్క బట్టలను ధరించుకొని విక్రమబాహుఁ డిందుమతియే యని నమ్మి మోసపోవునట్లుగాఁ దనయజమానురాలు శయనించు మేడగదిలోనిగవాక్షములోనుండి నీతో మాటాడునట్లు చేయవలె నని చెప్పి వాని నొప్పించెను. ఆదుష్టుఁడు కార్యవిఘాతముచేయ నుద్యోగించినది యీకుత్సితోపాయముచేతనే. ఈయేర్పాటు చేసి యరిష్టవర్మ శీఘ్రముగా విజయవర్మయొద్దకును విక్రమబాహునియొద్దకును బోయి యిందుమతి వ్యభిచారిణి లనియు, నిశీథవేళయందు తన గదికిటికీలోనుండి పరపురుషులతో మాటాడుచుండు ననియు, వారితోఁ జెప్పెను. ఇదియంతయు నిఁక రేపు పెండ్లి యనఁగా జరిగినది. అతఁ

డారాత్రియే వారినిద్దఱిని దీసికొనిపోయి చూపెద ననియు, గవాక్ష ములోనుండి యిందుమతి యన్యపురుషునితో సంభాషించు చుండఁగా వారే చెవులార వినవచ్చు ననియు చెప్పెను. అప్పు డరిష్టవర్మ వెంట వారిద్దఱును వచ్చుటకు సమ్మతించిరి. అంతట విక్రమబాహుఁడు విజయవర్మను జూచి, 'ఇందుమతిని వివాహ మాడకుండుటకుఁ దగి నంతదోష మేదియైననేఁటిరాత్రి నా కిందుమతివద్ద కనఁబడినపక్షమున వివాహముహూర్తసమయమున బంధువు లందఱును జేరియున్నప్పుడు నేనామె నవమానపఱిచెదను' అని తనయుద్దేశము చెప్పెను.'ఆమెను పెండ్లికూఁతునుగా కుదుర్చుటలో నీకు నేను సహాయుఁడ నయినందున ఆమె నవమానపఱిచి చిన్నపుచ్చుటలోఁగూడ నీకు నేను తోడు పడెదను.' అని విజయవర్మయుఁ జెప్పెను.

అరిష్టవర్మ నాఁటిరాత్రి యిందుమతియొక్కపడకగదిచెంతకు వారిని గొనిపోయినప్పుడు వక్రబుద్ధి వీధిలో మేడక్రిందగవాక్షమున కెదురుగా నిలుచుండి యుండుటయు నిపుణిక గవాక్షములోతలఁబెట్టి క్రిందనున్నవక్రబుద్ధితో మాటాడు చుండుటయు వారికంటఁ బడినవి. తా మావఱ కిందుమతి కట్టుకొని యుండఁగాఁ జూచినబట్టలనే యప్పుడు నిపుణిక ధరించుకొని యున్నందున, ఆమాటాడునది యిందు మతియే యని విజయవర్మయు విక్రమబాహుఁడును నమ్మిరి.

నేరమును తాను ప్రత్యక్షముగాఁ గనిపెట్టినా ననుకొన్నప్పుడు విక్రమబాహునికి వచ్చినకోపమునకు పరిమితి లేదు. నిర్దోషురా లయిన యిందుమతిమీఁద నాతనికిఁ గలప్రేమ యంతయు క్షణకాల ములో ద్వేషముగా మాఱిపోయినది. అతఁ డీవఱ కనుకొన్నప్రకా రముగా బంధువు లందఱిముందును దేవాలయములో నాయబల యపరాధము బయలఁబెట్టవలె నని నిశ్చయించుకొనెను; ఉత్తముఁ

డయిన విక్రమబాహుని వివాహ మాడఁబోవుచున్న దినమునకు ముందటిరాత్రియే మఱియొకపురుషునితో తనగదికిటికీలోనుండి సంభాషణ చేసినదుర్మార్గురాలి కెంతశిక్ష చేసినను అధికము కా దని యెంచుకొని విజయవర్మయు నాతనినిశ్చయము నామోదించెను.

మఱునాఁడు లగ్నసమయమునందు వివాహవేదికకు సమీపమున నందఱును జేరి కూరుచుండఁగా, పెండ్లికొడుకును పెండ్లికూఁతురును వచ్చి పురోహితునియెదుట నిలువఁబడిరి. అప్పుడు పురోహితుఁడు వివాహమంత్రముల నుపక్రమింపఁ బోవుచుండఁగా, విక్రమబాహువు మహారోషముతో దూషణభాషణము లాడుచు నందఱిముందఱను నిరపరాధిని యైనయిందుమతియొక్క దోషమును ఘోషించెను. అతఁ డప్పు డాడినవింతమాటల కద్భుతపడి నిశ్చేష్టురాలయి యిందుమతి నమ్రతతో 'ఇటువంటిమాట లనుట కిప్పుడు నాప్రాణనాయకుఁడు మతిస్థిమితము కలిగియే యున్నాఁడా?' అని మెల్లగా ననెను.

అప్పుడు వజ్రసేనుఁ డతిభయోద్రేకముచేత వడఁకుచు విజయవర్మవంకఁజూచి 'ఓ మిత్రుఁడా! నీవు మాటాడవేమి?' అనెను. 'నే నే మని మాటాడను? నాప్రాణమిత్రుని నొకయయోగ్యురా లయిన కాంతతోఁ గూర్చుటకుఁ బ్రయత్నించుటచేత నేనుసహిత మవమానముపా లయినాను. ఓ వజ్రసేనా! ఈశ్వరసాక్షిగా చెప్పుచున్నాను. నేనును, నాతమ్ముఁడును, నొప్పినొందిన యీవిక్రమబాహుఁడును గతరాత్రి నట్టనడి రేయి యీమె తనగదికిటికీలోనుండి పరపురుషునితో మాటాడు చుండఁగాఁ గన్నులార చూచి చెవులార విన్నాము' అని విజయవర్మ పలికెను. ప్రతాపరుద్రుఁడు 'ఇది యంతయు చూడఁగా నాకిది పెండ్లికథలాగున నే కనఁబడు చుండలేదు' అని యద్భుతపడఁ జొచ్చెను.

'ఓ యీశ్వరుఁడా! సత్యము నీ వెఱుఁగుదువు' అని నోట మాట రాక మందభాగ్యురా లయినయిందుమతి గుండెలు పగిలి మూర్ఛిల్లి శవమువలె నేలఁ బడిపోయెను. ఇందుమతి మూర్ఛ తేఱునో లేదో చూచినదాఁక నిలువక వజ్రసేనునకుఁ దాము తెచ్చిపెట్టిన యాపదనైన లేశమును గణింపక విజయవర్మయు విక్రమబాహుఁడును దామచ్చటినుండి చివాలున లేచిపోయిరి. అప్పుడు వచ్చినకోపావేశము వారి నంతటి కఠినహృదయులనుగాఁ జేసినది. ప్రతాపరుద్రుఁడుమాత్ర మక్కడ నట్టే యుండి యిందుమతిని మూర్ఛ తేర్చుటలో భానుమతికి సాయము చేయుచు 'ఆమె కెట్లున్నది' అని యడిగెను. "ప్రాణము పోయినట్లున్నది" అని చెప్పి, భానుమతి తనకు మఱదలియందుఁ గలప్రేమాతిశయమునుబట్టి యెంతో ఖేదపడెను. ఆచిన్నదానియొక్క సౌశీల్య నీతివర్తనములను చక్కగా నెఱిగినదగుట చేత భానుమతి తానప్పుడామెవిషయమైనమాటల నెంతమాత్రమును నమ్మలేదు. అదృష్టహీనుఁడైనతండ్రిచర్య వేఱువిధముగా నుండెను. అతఁడు తనకొమార్తెయొక్క యపకీర్తికథను నమ్మినవాఁడయి, తన ముందాచిన్నది మృతినొందినట్లు పడియుండఁగాఁ జూచి తెచ్చుకొన్న తలవంపు తొలఁగునట్లు మోడ్చినకన్నులు విప్పక యింతటితో మృతి నొందిన మేలుగా నుండునని కోరుచు నామెపయిని బడి విలపించుచుండుట యెంతయుఁ బరితాపకరముగా నుండెను.

వృద్ధుఁ డయినయాపురోహితుఁడు బుద్ధిశాలియు మానుష స్వభావమును చక్కగా గుర్తెఱిఁగినవాఁడు నయి యుండెను. తన మీఁద నితరులు దోషారోపణము చేయఁగా విన్నప్పుడు గలిగిన యిందుమతి ముఖలక్షణములను, అపరిమితలజ్జాభయము లామె మోమునఁ దోఁచుటయు, అంతలో వెలవెలపా టడరి యాచిహ్నము

లను కప్పివేయుటయు, తనకన్యాత్వదూషణమునుగూర్చి విజయవర్మ పలికినపలుకు లబద్ధము లని తెలుపుచుఁ గన్నులనుండి క్రోధాగ్ని బయలువెడలుటయు, అన్నియు నతఁడు జాగ్రత్తతోఁ గనిపెట్టి యిందుమతి యనపరాధిని యని నిశ్చయించి, చింతాక్రాంతుఁ డయి యున్న తండ్రినిఁ జూచి 'అయ్యా! ఈమె తప్పక నిర్దోషురాలు. తనపై మిథ్యాదోష మారోపించుటచేతనే యీామె యిట్లు మూర్ఛిల్లినది. నామాట సత్యము కానియెడల నీవు నన్నిఁక బుద్ధిహీనుఁడని పిలువ వచ్చును. ఇంతమాత్రము, నే నీసుందరియొక్క నిష్కళంకతయే కని పెట్టలేకపోతినేని, నేను చదివినచదువును, నాలోకానుభవమును, నా వయస్సును, నాగౌరవమును, అన్నియు వ్యర్థములు కావలెను' అని దృఢముగాఁ జెప్పెను.

ఇంతలో నిందుమతి మూర్ఛ తెలియఁగాఁ బురోహితుఁడామెను జూచి 'అమ్మాయీ! వారు నీమీఁద నిందమోపినది నీ వేపురుషు నితో మాటాడు చుండఁగాఁ జూచితిమని?' అని యడిగెను. "నే నేపురుషుని నెఱుఁగను. ఆపురుషుఁ డెవఁడో నాకు నిందకట్టినవారికే తెలియవలెను' అని యుత్తరముచెప్పి తరువాతఁ దండ్రివంకఁ దిరిగి యిందుమతి 'ఓ తండ్రీ! అనర్హమైనవేళయందు నాతో నేపురుషుఁ డైన నెన్నఁడైన మాటాడినట్టుకాని నిన్నటిరాత్రి నే నెవ్వరితోనైన సంభాషించినట్టుగాని నీ కణుమాత్ర మైననిదర్శనము కనఁబడినపక్ష మున నన్ను నీవిఁక నింటికి రానియ్యక ద్వేషించి చంపివేయుము' అని పలికెను.

"ఇంతలో విజయవర్మయు విక్రమబాహుఁడును తప్పక యేదో భ్రమపడినారు" అని పలికి పురోహితుఁడు వజ్రసేనునితో నీవీచిన్నది మృతినొందిన దని ప్రవాదము వేయవలసినదనియు, వారు వెడలి

పోయినప్పు డీమె మరణసదృశ మైనమూర్ఛలో నుండినందున సులభముగా నమ్ముదురనియు, అతఁడు మయిలపట్టి యథావిధిగా నపరక్రియలు జరపి స్మరణార్థ మయినట్లుగా సమాధిపయి నొకవేదిక నిర్మింపవలయుననియు, ఆలోచన చెప్పెను. "అట్లు చేయుటవలనఁ బ్రయోజనమేమి? ఎవరి కేమిలాభము కలుగును?" అని వజ్రసేనుఁ డడిగెను. "ఈమరణవార్తలవలన నెల్లవారిహృదయములలోనునిందా స్మృతి పోయి యీమెవిషయమయి జాలిపుట్టును. కలుగవలసిన ప్రయోజన మంతయు నింతేకాదు. తానాడినమాటలనుబట్టి యీమె మృతినొందినదని విక్రమబాహుఁడు విన్నప్పుడు ఆతనిధ్యానమంతయు నీమెమరణముమీఁదికిఁ బోవును. అప్పు డాతనిమనస్సులో నిజ మయినయనురాగలేశ మేమూలనయిననుండి యుండినపక్షమున, ఈమె యెడలఁ దాను జేసినదోషారోపణ మసత్యము కాదనియే యతఁడు భావించినను మనోవ్యాకులత నొంది యామాట లేల యనిపోతినా యని పశ్చాత్తాపపడకమానఁడు" అని పురోహితుఁడు చెప్పెను. "ఓ వజ్రసేనా! నీవు పురోహితుఁడు చేసినహితబోధ ననుసరింపుము. విజయవర్మమీఁదను విక్రమబాహునిమీఁదను నాకెంతప్రేమ యున్నదో నీకే తెలిసినను నే నీరహస్యమును వారికి వెల్లడిచేయ నని యిదిగో ప్రమాణపూర్వకముగాఁ జెప్పుచున్నాను." అని ప్రతాపరుద్రుఁడు చెప్పెను.

వజ్రసేనుఁ డప్పుడు వారు చేసినహితబోధ కొప్పుకొని, "నే నిప్పుడు దుఃఖసముద్రములో మునిఁగి యున్నందున గడ్డిపఱక చేతికి దొరకినను పట్టుకొనుచున్నాను." అని విచారగ్రస్తుఁ డయి పలికెను. దయార్ద్రహృదయుఁ డయిన యాపురోహితుఁ డప్పుడు వారి నోదార్చి ధైర్యము చెప్పుటకయి లోపలికిఁ దీసికొనిపోయెను. అప్పుడు ప్రతాప

రుద్రుఁడును భానుమతియు నొంటిగా నుండిరి; వారిమిత్రు లటువంటి వినోదకరతంత్రమును పన్ని తాము వేడుక ననుభవించఁ దలఁచు కొన్నది యీసమావేశసమయమునందే. ఆమిత్రు లిప్పుడు చింతా క్రాంతు లయి యున్నందున నేడుక యన్నతలఁపే మరల నెప్పటికిని రాకుండ వారిహృదయములను పూర్ణముగా విడిచిపెట్టి పోయిన ట్లున్నది.

వారిలో ప్రతాపరుద్రుఁడు ముందుగా మౌనముద్రను విడిచి పలుకరించి, "ఓభానుమతీ ! నీ వింతతడవును దుఃఖపడుచునే యున్నావా?" అని యడిగెను. "ఇంతటితో తీఱలేదు. నే నింకను మఱికొంతసేపు దుఃఖపడియెదను" అని భానుమతి యుత్తర మిచ్చెను. "పాపము! నీమఱఁదలియెడ వారపరాధము చేసినారని నేను నిశ్చ యముగా నమ్ముచున్నాను" అని ప్రతాపరుద్రుఁడు పలికెను. "నా మఱఁదలి విషయ మయి యిటువంటిన్యాయవచనము పలికినపురుషుఁ డెంతయయిన నాగౌరవమున కర్హుఁడు" అని భానుమతి మెచ్చెను. "అటువంటిగౌరవమును జూపుట కేదైనమార్గ మున్నదా? ఈప్రపంచ ములోని దేనిమీఁదను నాకు నీమీఁద నున్నదానికంటె నెక్కువ ప్రేమ లేదుసుమా. ఇది నీకు వింతగా తోఁచవచ్చును" అని ప్రతాప రుద్రుఁడనెను. "నీవునామాట నమ్ముదువో లేదోకాని యీప్రపంచ ములోని దేనిమీఁదను నాకు నీమీఁద నున్నదానికంటె నెక్కువ ప్రేమలేదని నేనునుజెప్పఁగలను. నేనుజెప్పినది యసత్యముకాదు. నేనులేనిదియొప్పుకొనను; ఉన్నదిలేదనను నామఱఁదలినిగూర్చి నాకు విచారముగానున్నది" అని భానుమతి బదులుచెప్పెను. "నేనుధరిం చిన యీఖడ్గముతోడు! నామీఁద నీకనురాగముకలిగినట్లే నాకును నీమీఁద గాఢానురాగము కలిగియున్నది. ఇఁక నీసేవకుని కేమిపని

నియమించెదవో నియమింపుము." అని ప్రతాపరుద్రుఁడు వచించెను. "విక్రమబాహుని వధింపుము" అని భానుమతి విధించెను. ప్రతాప రుద్రుఁడు విక్రమ బాహునియెడల మిక్కిలి స్నేహము గలవాఁ డగుటచేతను, అతఁడేదో భ్రాంతిచేత నట్లుచేసియుండునని నమ్మినవాఁ డగుటచేతను, "ఈప్రపంచమంతయు నాకు లభించినను నేనాపని చేయను" అని చెప్పెను. "నామఱఁదలి కట్లుపాపముకట్టితిరస్కారము జూపి ద్రోహముచేసిన యీవిక్రమబాహుఁడు వధ్యుఁడు కాఁడా? ఓహో! నేనేపురుషుఁడనైతినా?" అని యూరకుండెను. "ఓభాను మతీ! నామాట విను" అని యతఁడేమో చెప్పవచ్చెను. భానుమతి యతనిమాట కడ్డమువచ్చి "విక్రమబాహునిపక్షమునఁ జెప్పెడుమాట యేదియు నేను వినను. నామఱఁదలు కిటికీలోనుండి పరపురుషునితో మాటాడిన దఁట! ఇది యెంతమాట! ఆ ఖలునిమూలమున నిష్కార ణముగా నిరపరాధిని యైనసుశీల దుర్భాషలకు లోనయినది ; అప ఖ్యాతిపాలైనది ; చెడిపోయినది. విక్రమబాహుని నిమిత్తమయినను నే నిప్పుడు పురుషుఁడనైతినా? లేదా నానిమిత్తమయి పౌరుషము చూపఁగలమగవాఁడు నాకిచ్చట మిత్రుఁడయ్యెనా ? కాఁడు. మగతన మంతయు వట్టితేనెమాటలలోను స్తుతిపాఠములలోను కరఁగిపోవు చున్నది. కోరికలవలన నే నిప్పుడు పురుషుఁడను కాఁజాలను. కాఁబట్టి నే నిఁక నాఁడుదాననై యుండి శోకములో మునిఁగి చావవలసినదే" అని భానుమతి తనమఱఁదలిపగ తీర్చుకొనుటకయి పౌరుషమెక్కిం చెడు మాటలతో నాతనిని పురికొల్పసాగెను. "ఓభానుమతీ! నీవు దొడ్డదానవు. కొంచెము శాంతి పొందుము. ఇదిగో నీమీఁద నాకు ప్రేమగలదని నీచేతిలోఁచేయి వేసెదను." అని ప్రతాపరుద్రుఁడనెను. నిజముగానే నీకు నామీఁద ప్రేమయున్నపక్షమున ప్రమాణముచేయు

టకుఁగాక నీచేతిని వేఱుపనికుపయోగింపుము'' అని యామె మాఱు పలికెను. 'నీమనఃపూర్తిగా నీవు విక్రమబాహుఁడిందుమతికపకారము చేసినాఁడనియే తలఁచుచున్నావా?' అని ప్రతాపరుద్రుఁడడిగెను. 'నామనఃపూర్తిగా ముమ్మాటికిని నేనాలాగుననే తలఁచుచున్నాను' అని భానుమతి యుత్తరమిచ్చెను.'ఇఁకచాలును ఇదిగో నేను కృతప్రతిజ్ఞుఁడ నయినాను. ఇప్పుడే పోయి నేను విక్రమబాహుని పోరాటమునకుఁ బిలుచుచున్నాను. నీచేయి యొక్కసారి ముద్దుపెట్టుకొని వెడలి పోయి, కృపాణధారణప్రశస్త మయినయీహస్తముతో నాతనికి బుద్ధి కఱపెదను. నేను చెప్పినదందయుఁ జేసితీఱెడువాఁడ నని భావింపుము. నీవిఁక హాయిగాఁబోయి నీమఱఁదలి నోదార్చుము' అని ప్రతాపరుద్రుఁడు పీరాలాపములు పలికెను.

ఈప్రకారముగా నిచ్చట భానుమతి ప్రతాపరుద్రునితో బలముగా వాదించి తన రోషభాషణములతో నాతనికి శౌర్యావేశము పుట్టించి యిందుమతిపక్షమునఁ బోయి ప్రియమిత్రుఁడయిన విక్రమబాహునితోఁ బోరాడుట కాతనిని డీకొల్పుచుండఁగా, అచ్చట వజ్రసేనుఁడు విజయవర్మవిక్రమబాహులయొద్దకుఁ బోయి పరాభవదుఃఖము చేత దనకూఁతురు ప్రాణములువిడిచినదని చెప్పి తనబిడ్డయెడలఁ జేసినఁ యపచారమునకుఁగాఁ దనఖడ్గమున కుత్తరము చెప్పవలసినదని వారిని యుద్ధమునకుఁ బిలుచుచుండెను. కాని వా రాతనిముసలితనమునుశోకమును విచారించి యాతనియందుగౌరవముచూపి 'అయ్యా! ఈవార్ధకదశలో మీరు మాతో కయ్యము పెట్టుకొనకుఁడు' అని వారించుచుండిరి. ఈసమయమునందే ప్రతాపరుద్రుఁడుకూడ నక్కడకుఁబోయి ఖడ్గముదూసికొని నీ విందుమతికిఁ జేసినమహాపరాధమునకై యీఖడ్గమునకుత్తరవాదము చెల్లింపవలసియున్నదని విక్రమబాహుని తనతో

ద్వంద్వయుద్ధమునకుఁ బిలిచెను. "భానుమతి వీరావేశము తన కెక్కించి యాతని నీపనికిఁ బంపినది" అని విక్రమబాహుఁడును విజయవర్మయు దమలోఁ దా మనుకొనిరి. ద్వంద్వయుద్ధమునఁ గలిగెడియసందిగ్ధమైన పరీక్షకంటె నామెనిర్దోషత్వమును స్థాపింపఁగల ప్రబలతరమైన నిదర్శనము నాక్షణమం దీశ్వరుఁ డనుగ్రహింపక యుండినయెడల, ప్రతాపరుద్రునియొక్క యుద్ధాహ్వానము నంగీకరించిన విక్రమబాహున కాతనితో ఘోరయుద్ధము జరిగియుండును.

విజయవర్మయు విక్రమబాహుఁడును ప్రతాపరుద్రునియొక్క యుద్ధాహ్వానమును గూర్చి చెప్పుకొనుట ముగింపకమునుపే దండవిధాయకుఁ డొకఁడు వక్రబుద్ధిని బంధించి తెచ్చి యపరాధినిగా రాజయిన విజయవర్మముందుఁ బెట్టెను. అరిష్టవర్మచేతఁ దా నాదారుణకర్మమునందునియోగింపఁబడినవార్తను వక్రబుద్ధి తనమిత్రులతోఁ జెప్పుచుండఁగా దైవికముగా నొకరిచెవిని బడినందున నేరము బయలఁబడెను. విక్రమబాహుఁడు వినుచుండఁగా విజయవర్మయొక్కసన్నిధియందు వక్రబుద్ధి తనలో నారాత్రికిటికిలోనుండి మాటాడినది యిందుమతీవేషమును ధరించి వారి కిందుమతి యను భ్రమపుట్టించిననిపుణిక కాని యిందుమతి కాదని చెప్పి తన నేర మొప్పుకొని, ఉన్న సత్యమంతయుఁ జెప్పివేసెను. ఆమాటలతోనే వారికిందుమతియొక్కనిరపరాధత తేటపడి యావఱకువారిమనసులోనున్న యనుమానమంతయు నివారణమయ్యెను. ఇంకనుసంశయలేశ మేమూలనైనను వారిహృదయములలో నించుక దాఁగియున్నయెడల, అదియును తనదౌష్ట్యము వెల్లడియగుటచే నన్నగారికోపమునకు వెఱచి యాకస్మికముగా కళ్యాణనగరమును విడిచిపోయిన యరిష్టవర్మయొక్కపలాయనవార్త వలన నిర్మూల మయ్యెను.

ఇందుమతిమీఁద తాను నిర్హేతుకముగా నిందమోపితినని తెలిసి కొన్నప్పుడు విక్రమబాహుఁడు తన క్రూరవాక్యములవలననే యామె మృతినొందినదని యెంచుకొని మనస్సులో నింతంతనరాని పరితాపము నొందెను. అప్పు డామెగుణవిశేషము లన్నియు తలఁపునకు వచ్చి మొట్టమొదట నాతఁడు మోహించినట్టిరూపముతో నాయబలయొక్క సుందరవిగ్రహ మాతనికన్నులకుఁ గట్టినట్లగపడెను. 'నీవిప్పుడు విన్న మాటలు నీమనస్సునకు శూలములవలె నాటుకొనలేదా ?'' అని విజయవర్మయడుగఁగా, 'వక్రబుద్ధి నిజకథ చెప్పుచున్నప్పుడాతనిమాట లొక్కటొక్కటియే విషశరప్రయోగమువలె నాహృదయమునఁబ్రవేశించి ప్రత్యక్షువమును నొప్పించి యంతకంతకు మర్మచ్ఛేదము చేయుచున్నవి' అని యాతఁ డుత్తరము చెప్పెను. పశ్చాత్తప్తుఁడయి వేఁగుచున్న విక్రమబాహుఁ డప్పుడు వజ్రసేనునిపాదముల మీఁదబడి 'నిర్దోషురాలయిన నీకొమార్తెమీఁద నిష్కారణముగా దోషారోపణముచేసిన తప్పుమన్నింపు' మని వేఁడుకొని, తననూతనవధువుపై లేనిదోషమును నమ్మిన పాపమునకు శిక్షగాఁ దనకిప్పుడేమిప్రాయశ్చిత్తము విధించినను దనప్రియురాలినిమిత్తమైసహించి దానికిలోఁబడెద నని చెప్పెను. రూపమునం దిందుమతిని బోలినట్టియు నిప్పుడు తనకు త్తరాధికారిణిగా నేర్పడినట్టియు: దనస్వీకృతపుత్రిక నొకదానిని మఱునాఁటియుదయముననే పెండ్లిగూడ వలయునని వజ్రసేనుఁడతనికిఁ బాపపరిహారార్థముగాఁ బ్రాయశ్చిత్తమును విధించెను. తన్ను వివాహ మాడుమన్న కన్యయెట్టిదో యెఱుఁగనివాఁ డయినను విక్రమబాహుఁ డాడినమాట తప్పనివాఁడయినందునఁ దానాకన్య కుబ్జయైనను దప్పక పాణిగ్రహణము చేసికొనెదనని వాగ్దానముచేసెను. అతనిస్వాంత మంతయు దురంతచింతాక్రాంతమయి వేఁగుచున్నందున నిప్పులలోఁ

బొరలించినట్లు బాధపడుచు నిద్రపట్టక లేచిపోయి యాతఁ డారాత్రి యంతయుఁ దనప్రియురాలికయి వజ్రసేనుఁడు కట్టించినసమాధియొద్దకు బోయి కన్నీటితో దానినభిషేకించుచు విలపించుచు నిమిష మొక్క మహాయుగమువలె నక్కడఁ గడపెను.

మఱునాఁటి ప్రాతఃకాలమున నతఁడు తనమిత్రుఁడైన విజయ వర్మతోడఁగూడ దేవాలయమునకుఁ బోవునప్పటికే పురోహితుఁడును వజ్రసేనుఁడును మేనకోడలును రెండవవివాహమును నడపుటకై యచ్చటఁ గూడియుండిరి. అప్పుడు వజ్రసేనుఁడు వాగ్దత్తయైన క్రొత్త పెండ్లికూఁతునుదెచ్చి విక్రమబాహునియెదుట నిలిపెను. విక్రమ బాహునకు మొగము కనఁబడకుండునట్లుగా నావధు వప్పుడు మేలి ముసుఁగు వేసికొనియుండెను. "ఓసుందరీ! పుణ్యాత్ముఁ డైనయీపురో హితునిసమ్ముఖమందు నీహస్తము నాచేతికిమ్ము; నీకు నన్నువరింప నిష్టమున్నచో నీపాణిగ్రహణముచేసి యిదిగో నీభర్తనగుచున్నాను" అని తెరలోనున్నయువతినిగూర్చి విక్రమబాహుఁడుపలికెను. "వెనుక నేను బ్రతికియున్నప్పుడే నేను నీప్రథమభార్యను" అని ప్రచ్ఛన్ను రాలైన యాయువతి పలికి, మొగమునుండి మేలిముసుఁగు తీసివేసి యీవఱకు భ్రమగొల్పినరీతిగా వజ్రసేనుని పెంపుడుకూఁతురుగాక కన్నకూఁతురైన వెనుకటియిందుమతియే మరలనయ్యెను. ఇందుమతి మృతినొందిన దనుకొనుచుండిన విక్రమబాహున కీయింద్రజాలమద్భుత ప్రమోదజనక మయినందునఁ గొంతసేపతఁడుసంతోషపరవశత్వములో తనకన్నులనేతాను నమ్మలేకపోయెను. విక్రమబాహునివలెనేయద్భుత రసాక్రాంతుఁడయియున్న విజయవర్మ సంతోషమునుపట్టఁజాలక "ఇది మృతినొందిన యిందుమతిరూపము కాదా?' అని యాశ్చర్యపడ సాగెను. అప్పుడు వజ్రసేనుఁ డాతనినిజూచి 'ఓరాజా! తనమీఁదియుప

పాదము జీవించి యున్నంతవఱకును మృతురా లయియుండి, ఆయప పాదము చావఁగానే యిందుమతి పునర్జీవితురా లైనది'. అనెను. ఈయద్భుతకథ యంతయు వివాహ మయినతరువాత సావకాశముగా వారికి విప్పిచెప్పెద నని వాగ్దానముచేసి పురోహితుఁడువివాహతంత్రమును నడపుచుండఁగా, ప్రతాపరుద్రుఁడువచ్చి యీసమయమునందే తనకును భానుమతికిని గూడ వివాహము చేయవలసిన దని కోరెను. దాంపత్యమునకు భానుమతి కొంచెము సందేహించుచున్నట్లు కనఁబడగాఁ బ్రతాపరుద్రుఁడు నీగు ట్టంతయు నిందుమతి వలన నెఱిఁగినాఁడనని యామెకుఁ దనమీఁదఁ గలమోహాతిశయమునుగూర్చి చెప్ప మొదలుపెట్టినపుడు వా రావిచిత్రనాటకప్రయోగము నంతను బయటఁబెట్టిరి. ఒండొరులమీఁద నెన్నఁడును లేనిప్రేమ మున్నట్టు చెప్పఁగా నమ్మి యిద్దఱును మోసపోవుటయు, అసత్యమయినవినోదక్రీడయొక్క ప్రభావమువలననే తా మిరువురును సత్యమయినయన్యోన్యానురాగము పొందినవా రగుటయు, వా రప్పుడు కనిపెట్టిరి. మోసపుతంత్రముచేతఁ గూర్పఁబడిన వారిపరస్పరప్రణయపాశము వారిహృదయముల నినుపగొలుసువలె దృఢముగా బంధించి యిప్పు డీస్పష్టీకరణశాతహేతికిని దుశ్ఛేద్య మయ్యెను. ప్రతాపరుద్రుఁడు తా నామెను పరిణయ మయ్యెదనని చెప్పినందునఁ దన్నుగూర్చి లోక మేమనుకొనునో యనుచింత యావంతయుఁ బొందక యితరులపరిహాసమును లెక్కగొనకుండుటకు నిశ్చయించుకొనెను. అందుచేత నతఁడు ముందు తమ్మితరులు చేయఁబోయెడుపరిహాసమునకుఁ దానే యిప్పు డుపక్రమించి నవ్వుచు "ఓ ప్రాణేశ్వరీ! నీవు నామీఁదవలపుచేతఁ బ్రాణములు విడుచుచున్నా వని విని నీమీఁది జాలిచేతనే నిశ్చయముగా నిన్నిప్పుడు వరించు చున్నాను సుమా!"

అని నవ్వెను. "ఓ ప్రాణేశ్వరా! నామీఁదిప్రేమచేత నీవు కృశించి ప్రాణత్యాగము చేసికొనఁబోవుచున్నా వన్నవార్త విని నీప్రాణము లను కాపాడుటకొరకే నేనును లోఁబడినాను సుమా!" అని భాను మతి ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. ఈ ప్రకారముగా మనస్సమాధానముచేసి కొని యీపిచ్చిదంపతు లితరేతరప్రియు లయినందున నిందుమతీ విక్రమబాహులవివాహానంతరమున వారివివాహముకూడ యథా విధిగా జరపఁబడెను. ఈసంక్షోభమున కంతకును కారకుఁ డయిన యరిష్టవర్మ కల్యాణపురమును విడిచి పాఱిపోవుచుండఁగాఁ ద్రోవలో బట్టుకోఁబడి యీసమయమునందే యిక్కడకుఁ దీసికొని రాఁబడెను. కుతంత్రమువలన తాను భంగము చేయఁదలఁచుకొన్న యీవివాహ మహోత్సవము కన్నులలో నిసుక పోసినట్లుగాఁ దనకన్నులయెదుటనే మహావైభవముతో జరగినందున, అసూయాపరుడయి యాశా భంగము నొంది సగము చచ్చియున్నయరిష్టవర్మ కాపెండ్లి వేడుకలును విందులును సంతోషమునుజూచి పరితపించుటకంటె నెక్కువశిక్ష వేఱొక్కటి యప్పు డక్కఱలేకపోయెను.

సం పూ ర్ణ ము.

భాస్కర ముద్రాక్షరశాల, రాజమహేంద్రవరము—1950.

ధర్మకవచోపాఖ్యానము

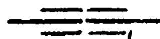

గ్రంథకర్త:
కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు

ప్రకాశకులు:
హితకారిణీ సమాజము
రాజమహేంద్రవరము
1950

ఈ నాటకమునందు వచ్చు పాత్రములు

పురుషులు

జనకుఁడు—మిథిలానగరపురాజు.

ధర్మకవచుఁడు— జనకమహారాజు కొంతకాలము రాజప్రతినిధిగా నేర్పఱిచిన ప్రభువు.

యుగంధరుఁడు—మిథిలానగరములోని యొకరాజపుత్రుఁడు.

సుమిత్రుఁడు—మదనదాసుని చెలికాఁడు.

వీరవర్మ—పద్మావతియొక్క తోడఁబుట్టినవాఁడు.

బ్రహ్మానందస్వామి—యతివేషముతో నున్నప్పటి రాజు పేరు.

స్త్రీలు

దయామతి—మదనదాసునితోఁడబుట్టినపడుచు.

మనోరంజని—మదనదాసునిప్రియురాలు.

పద్మావతి—ధర్మకవచునిభార్య.

ధర్మకవచోపాఖ్యానము

మిథిలానగరమును పూర్వకాలమునందు జనకుఁ డనుమహా రాజు పాలించు చుండెను. అతఁ డతిశాంతాత్ముఁ డయినందునఁ దన ప్రజలు రాజశాసనములను మీఱి నడిచినప్పుడుసహితము వారిని శిక్షింపనొల్లకుండెను. తనభార్యకానిస్త్రీతో సంసారము చేయుపురుషుని శిరశ్ఛేదము చేయవలయు నని యాదేశమునం దొకరాజశాసనము కలదుగాని రాజు దాని ననాదరము చేసి యట్టినేరము చేసిన వారిని శిక్షింపక యుపేక్షించుచు వచ్చుటచేత జనులట్టిశాసన మున్న మాటనే మఱచి యథేష్టముగా విహరింపఁ జొచ్చిరి. అందుచేత జనులనేకులు తమకూఁతు లిల్లువిడిచి బ్రహ్మచారులవెంట లేచిపోయి నిర్భయముగా వారితో స్వైరవృత్తిని విహరించుచున్నారని రాజుతో మొఱ్ఱపెట్టుకొనిరి. తనయతిదయాళుత్వమువలన నైనయుపేక్షచేత జనుల కిట్టియనర్థము మూడుచున్నదని తెలిసికొని రాజు మనస్సులో ఖేదపడి ఇంతవఱకును తనకరుణాళుత్వముచేత జనరంజకుఁ డయి దొడ్డవాఁ డనిపించుకొనుచున్నతా నిప్పు డాకస్మికముగా నిర్దయత్వమును బూని యవివేకు లయినకాముకులను మరణశిక్షల పాలుచేసి క్రూరుఁ డనిపించుకొన నిష్టములేనివాఁ డయి, కొంతకాలము తాను రాజధానిని విడిచి దేశాంతరసంచారము చేయుచుఁ దాను లేనికాలములో రాజకార్యములను నిర్వహించుటకు మంత్రులలో నొకనిని దనకుఁ బ్రతినిధిగా నేర్పఱిచి యాతనిచేత నిర్దాక్షిణ్యముతో కామచోదితులయి పూర్వోక్తశాసనమును మీఱిన పడుచుకాముకులను శిక్షింపఁజేయవలెనని నిశ్చయించుకొనెను. కాఁబట్టి రాజు కాల

ములో ధర్మవర్తనముచేతను కర్మనిష్ఠతచేతను మిథిలానగరమునందు మహర్షి యని ప్రసిద్ధిగన్న ధర్మకవచునిఁ దనకు మాఱుగా ధర్మాధికారమునందు నియోగింపఁ దలఁచుకొని తనయుద్దేశమును ప్రధాన మంత్రి యైన యుగంధరునికిఁ దెలుపఁగా నతఁడు "ఇట్టిరాజానుగ్రహమునకు గౌరవమునకును నర్హుఁ డైనవాఁ డీమిథిలానగరములో నెవ్వఁ డైనను న్నపక్షమున ధర్మకవచుఁ డొక్కఁడే యనుటకు సందేహము లేదు" అని పలికెను. అంతట రాజు తనయాత్రాకాలములో రాజ్యపాలనము చేయుట కయి ధర్మకవచుని నియమించి తానొంటిగా పాదచారియై కాశీయాత్ర పోయెద నని బయలు దేఱి మిథిలానగరమును విడిచిపోయెను. అయినను రాజు కాశీయాత్ర మిష పెట్టిబయలు దేఱినను నిజముగాఁ బోవక తరువాత రహస్యముగా మరల మిథిలానగరమునందుఁ బ్రవేశించి పయికి మహర్షివలెఁ గనఁబడుచున్న ధర్మకవచునివర్తనమును గొంతకాలము పరీక్షించవలె నని సన్యాసి వేషముతోఁ బ్రచ్ఛన్నుఁ డయి తిరుగు చుండెను.

ధర్మకవచుఁ డిట్లు క్రొత్త రాజ్యాధికారమును బూనిన కొన్ని దినములలోనే మదనదా సనెడియౌవనసంపన్నుఁ డొక్క సుందరయువతిని జననీజనకులయింటినుండి లేవఁదీసి తనయింటఁ బెట్టుకొనుట తటస్థించెను. ఈనేరమున కయి రాజభటులు మదనదాసుని బట్టుకొని నూతనరాజప్రతినిధిగారి సమక్షమునకుఁ దీసికొనిరాఁగాఁ జిరకాలమునుండి యనాదరణ చేయఁబడి యున్న యాపురాతనశాసనమునుబట్టి యతఁ డాసుందరభాగ్యుని చెఱసాలలోఁ బెట్టించి తల తీయించివేయుట కుత్తరవు చేసెను. ఇప్పు డీయపూర్వ దండనమువలనఁ బట్టణమునం దంతటను గొప్పసంక్షోభ ముకలిగెను. ఎల్లవారును మదనదాసుని యీప్రథమదోషమును క్షమించుట యుక్తమని తలఁచి

యుండిరి. అప్పుడు ప్రధానమంత్రియైనవృద్ధయుగంధరుఁడుసహితము జాలిపడినవాఁడయి మదనదాసునిప్రాణరక్షణార్థముఁ జెప్పఁదలఁచుకొని ధర్మకవచునియొద్దకుఁ బోయి "అయ్యా! పడుచునేరము చేసిన యీభాగ్యహీనునికి సజ్జనాగ్రగణ్యుఁ డయినముసలితండ్రి యొకఁ డున్నాఁడు. పుత్రశోకమునఁ బరితపించుచున్నయీవృద్ధుని జూచియైనను మదనదాసుని యీమొదటితప్పిదమును మన్నింపుఁడు' అని దీనముగా వేఁడుకొనెను. "ఒక్కరివిషయమున మనము ధర్మశాస్త్రమును మీఁఱినపక్షమున జనులు ధర్మమునం దాదరము లేనివారై నిర్భయముగా యథేచ్ఛావిహారమును మఱిగి చెడుదురు. కాఁబట్టి మన మపరాధులయెడల దయ తలఁచగూడదు. ఇతఁడు తప్పక చావవలసినవాఁడే" అనిధర్మకవచుఁడు ఖండితముగాఁబలికి యాతనిప్రార్థన నంగీకరింప నిరాకరించెను.

మదనదాసుఁడు కారాగృహమునం దుంచఁబడినప్పుడు సుమిత్రుఁ డనుమిత్రుఁడాతనిజూచుటకయి యచ్చటికిఁబోగా నతఁడు "ఓ మిత్రరత్నమా! నాయందు దనుగ్రహించి నీవునాకొక్క యుపకారము చేయవలెను. ఈదినముననే యొకవిహారమునందు యోగినిగాఁ జేరఁదలఁచుకొన్న నాచెల్లెలయినదయామతి యొద్దకుఁబోయి, ఆమెతో నిప్పటి నాదుర్దశనుజెప్పి నానిమిత్తమయి యొకసారి శ్రమపడి ధర్మకవచుని సన్నిధికిఁబోయి సోదరుని ప్రాణదానముచేయ నాతనిని వేఁడుకొమ్మని చెప్పుము. ఆమెపోయి వేఁడుకొన్నయెడల ప్రాణరక్షణము గలుగునని నన్నొకయాశ బాధించుచున్నది. ఇతరులమనసున కెక్కునట్లుగా నేర్పుమాటలతో బోధించియెటువంటి వారినైన లోఁబఱుచుకొనఁగలసామర్థ్య మామెయందున్నది. అంతేకాక యౌవనవతియైన కన్య పోయి కాళ్ళమీఁదఁబడి కన్నీరు కాలువలుగట్ట దీనముగా వేఁడు

కొన్నప్పుడెటువంటి రాతిగుండె గల కఠినపురుషునిహృదయ మైనను నిమిషములో నీరుగా కరఁగకమానదు'' అని వేఁడుకొనెను.

మదనదాసునిచెల్లె లయినదయామతి యాదినమునందే మిథిలానగరమునందలి యొకవిహారముతో శిష్యురాలుగాఁ బ్రవేశించి, శిక్షాప్రాకాల మయినతరువాత గురూపదేశమును బొంది యోగిని యయి యాశ్రమస్వీకారము చేయవలె నన్నతలంపుతో నొకసన్యాసిని మఠముయొక్క విధులనుగూర్చి యడుగుచుండెను. ఇట్లడుగుచున్న సమయములో సుమిత్రుఁడామఠద్వారము చేరి బిగ్గరగా ''ఈమఠములో నున్నవారికి తపోవిఘ్నము కలుగకుండునుగాక!'' అని కేక వేసెను. ''ఎవరిదో మాట వినఁబడు చున్నది'' అనిదయామతిమఠములోనియోగినితోఁ జెప్పెను. ''అది యెవ్వనిదో పురుషునిగొంతుక, నీవావలికి పోయి యతఁ డేపనిమీఁద వచ్చెనో తెలిసికొని రా. పురుషునితో నీ విప్పుడు మాటాడవచ్చునుగాని నేను మాటాడరాదు. నావలెనే నీవును యోగినివిగా నభిషిక్తురాల వయినపిమ్మట మన మఠాధిపతిసమ్ముఖమునందుఁ దప్ప నీ వేపురుషునితోను మాటాడగూడదు. ఆయనసన్నిధియందుసహితము మన మొకపురుషునితో మాటాడెడుపక్షమున మన మొగ మాతనికి కనఁబడనియ్యఁగూడదు. మొగము కనఁబడనిచ్చినపక్షమున మాటాడఁగూడదు'' అని యోగిని పలికెను. ''యోగిను లయినమీకింతకంటె నెక్కువ స్వాతంత్ర్యములు లేవా?'' అని దయామతి యడిగెను. ''ఇఁక చాలవా?'' అని యోగిని యుత్తరమిచ్చెను. ''చాలును. ఇంతకంటె నెక్కువస్వాతంత్ర్యములు కావలెనని నాకోరిక కాదు. ఇక్కడియోగినుల పవిత్రతను కాపాడుటకయి తగినన్నినిబంధన లుండుటయే నాయభిమతము;'' అని దయా

మతి పలుకు చుండఁగా నింతలో మరల వెలుపలినుండి పిలుపు వినఁబడెను. అప్పు డాయోగిని దయామతినిజూచి "సోదరీ! అతఁడు మరల పిలుచు చున్నాఁడు. నీవు పోయి పలుకుము" అని చెప్పెను. అంతట దయామతి గుమ్మమువద్దకుఁ బోయి తన్నుఁజూచి నమస్కరించిన సుమిత్రు నాశీర్వదించి, యిప్పుడు పిలిచినవా రెవ్వరని యడిగెను. అప్పుడు సుమిత్రుఁడామెను గౌరవముతో సమీపించి" ఓకన్యామణీ! నీకు మేలగునుగాక! ఇక్కడకు క్రొత్తగా నాశ్రమస్వీకారమునిమిత్తము వచ్చినట్టియు మందభాగ్యుఁ డయినమదనదాసుని తోఁబుట్టువయినట్టియు దయామతి నొక్కసారి నాకంటికిఁ గనఁబఱిచి పుణ్యము కట్టుకొనఁగలవా?" అని వేఁడెను. "మదనదాసుఁడు మందభాగ్యుఁడా! అతని కేమితటస్థించినది? నేనే దయామతిని, ఆతని చెల్లెలను." అని యామె విచారముతోఁబలికెను. "దయార్ద్రహృదయ వైనయోసుందరాంగీ? నీసోదరుఁడు నీకు తనయాశీర్వచనములు చెప్పు మన్నాఁడు. అతఁ డిప్పుడు చెఱసాలలో నున్నాఁడు." అని యతఁడు చెప్పెను. "హా! నాగుండెలు పగులుచున్నవి! అతని కాగతి యేలపట్టినది?" అని యామె యడిగెను. అతఁ డొకకన్య నింటినుండి లేవదీసినందునఁ జెఱసాలలోఁ బెట్టఁబడినాఁ డని సుమిత్రుఁడు చెప్పెను. "ఆకన్య నాప్రాణ మయినమనోరంజని కాదుగదా!" అని దయామతి వెచ్చనూర్చెను. మనోరంజనియు దయామతియు దగ్గఱబంధువులు కాకపోయినను చిరకాల మొక్కపాఠశాలలోఁ జదువుకొన్నచిన్ననాఁటి చెలికత్తె లగుటచేత వారొండొరులను ప్రాణతుల్యులనుగా భావించుకొనుచుండిరి. మనోరంజనిమనస్సు తనయన్నగారిమీఁదతగిలియుండుట దయామతి యెఱిఁగిన దయినందున తనచెలికత్తెయొక్కప్రార్థనచేత నాతఁ డాయవివేకకార్యమున కొడఁబడి యుండు నని యామెయూహ

చేసెను. "మనోరంజనియే" అని సుమిత్రుఁడు చెప్పెను. "అయినపక్ష మునన్నాయన్నగారు చిన్నదానినివివాహంమాడవచ్చును." అనిదయా మతి పలికెను. "నీయన్నగారు కన్నెను సంతోషపూర్వకముగా వివా హము చేసికొనుటకు సిద్ధముగానే యున్నాఁడు. కాని క్రొత్తరాజ ప్రతినిధి యంగీకరింపక యాయపరాధమున కయి నీసహోదరునికి మరణదండనమును విధించినాఁడు. నీవుపోయి నీదయనీయవాక్యముల చేతను ప్రార్థనలచేతను ధర్మకవచునిమనసు కరఁగించి మెత్తపఱిచినం గాని లేనియెడల నీసోదరుఁడు ప్రాణములు విడువవలసినవాఁడే. ఈకార్యమునందు నీవు నీసామర్థ్యమును జూపవలెను. ఈపనినిమిత్తమే నేను భాగ్యహీనుఁ డయిననీయన్నగారియొద్దనుండి నీయొద్దకు సందేశ మును గొనివచ్చినాను." అని సుమిత్రుఁడు జాలిపుట్టునట్లుగాఁ జెప్పెను. "అయ్యో! ఇట్టువంటియాపత్సమయములోఁ దోడఁబుట్టిన వాని ప్రాణము నిలుపఁగలుగుటకు దగినసామర్థ్యము నాయొద్ద నేదియు లేకున్నదిగదా? ధర్మకవచునిమనసు కరఁగింపఁగలశక్తి నాకుఁ గలదని నే ననుకోను." అని దయామతి నిట్టూర్పు విడిచెను. "నీశక్తినిగూర్చి నీవు సందేహపడఁగూడదు. లేనిపోనియధైర్యమువలన మనముప్రయ త్నము చేయుటకు భయపడి మనము పొందఁగలిగినమేలు నే పోఁగొట్టు కొందుము. అమ్మా! నీవు తప్పక ధర్మకవచునియొద్దకుఁ బొమ్ము. కన్యకలు పాదములమీఁదఁబడి దుఃఖపడి దీనత్వముతో ప్రార్థించి నప్పుడు దేవతలవలెనే మనుష్యులును వరప్రసాదు లగుదురు." అని సుమిత్రుఁడు ప్రోత్సాహవాక్యములు పలికెను. "నేనిప్పుడే పోయి యీవార్త మఠాధికారులకు విన్నవించి సెలవుగైకొని తిన్నగాధర్మ కవచునియొద్దకుఁ బోయెదను. నీవుపోయి నాయందు దయ యుంచు మని నాయన్నగారితోఁ జెప్పుము. కార్యసాఫల్య మయినపక్షమున

నావిజయవార్త నీరాత్రియే యాతనికిఁ జెప్పి పంపెదను.'' అని పలికి దయామతి సుమిత్రుని బంపివేసెను.

తరువాత వెంటనే బయలుదేఱి దయామతి రాజమందిరము నకుఁబోయి ధర్మకవచునియొక్క పాదములమీఁదఁ బడి 'ఓమహా ప్రభూ! నేను దుఃఖార్తనై దేవరవారితో మొఱ్ఱపెట్టుకొనుటకయి వచ్చినాను. దేవర యీదీనురాలి మొఱ్ఱ యాలకించి కటాక్షింపవల యును.' అనివిన్నపము చేసికొనెను. 'నీవుచేయఁదలఁచుకొన్న విన్నప మేమి?' అని ధర్మకవచుఁ డడిగెను. ఆమె తాను వచ్చినకార్యమును మహావినయముతో విన్నపముచేసి, యెటువంటి కఠినచిత్తునిహృదయ మయినను కరఁగునట్లు దీనాలాపములతోఁ దనసోదరునికి ప్రాణదా నము చేయు మని యాతనిని వేఁడుకొనెను. "ఓ కన్యామణీ! నీవు వచ్చినకార్యమునకు ప్రతిక్రియ లేదు. నీసోదరుని కీవఱకే శిక్షవిధింపఁ బడినది. ఇఁక నతఁడు తప్పక చావవలసినవాఁడే.'' అనిధర్మకవచుడు చెప్పెను. "అయ్యో! న్యాయమయిన దయినను నాపట్ల రాజశాసన మెంతక్రూరముగా నున్నది! ఇఁక నేను నాయన్నగారు మృతుఁడయిన ట్లెంచుకోవలసినదే. అయ్యా! మీకు దేవుఁడు మేలుచేయునుగాక!', అని యక్కడనుండి వెడలఁబోయెను. అప్పు డామెవెంట వచ్చిన సుమిత్రుఁడు "అమ్మా! ఇంత వేగముగా నిస్పృహతో మరలుట నీతి గాదు. ఇంకొకసారి పోయి యాయనకాళ్ళమీఁదఁ బడి బ్రతిమాలు కొమ్మ''అని యామెను మరలఁ బురికొల్పెను. అంతట దయామతి మరలఁ బోయి ధర్మకవచునిపాదములఁ బడి లేవక దయచూపవలసిన దని ప్రార్థించెను. "ఓకాంతా! లెమ్ము. కాళ్ళమీఁదినుండి లెమ్ము. శిక్ష యీవఱకే విధింపఁబడినందున కార్యము మించిపోయినది.'' అని ధర్మకవచుఁడు మరలఁ బలికెను. "నాసోదరుని దేహములో ప్రాణము

లున్నంతవఱకును కార్యము మించిన దనరాదు. దేవరయనుగ్రహ మున్నపక్షమున నాప్రార్థనవలన చెడినకార్యమే మరల చక్కఁపడ వచ్చును. రాజులకుఁగాని రాజప్రతినిధులకుఁగాని ధర్మాధికారులకుఁ గాని దయను బోలఁదగినయలంకార మింకొకటి లేదు.'' అని యింకను జెప్ప మొదలు పెట్టెను. "నన్ను పీడింపక యిక్కడనుండి శీఘ్రముగా వెడలిపొమ్ము'' అని ధర్మకవచుఁడు తెగనాడెను. అయినను దయామతి మాత్ర మంతటితో విడువక మేఱింత బ్రతిమాలుకొనుచు "అయ్యా! నీస్థితిలో నాయన్నగారును నాయన్నగారిస్థితిలో నీవును నుండినపక్ష మున, ఆతనివలె నీవును నింద్రియదౌర్బల్యముచేతఁ గామవికారము నకు లోఁబడి యుందువుగాని నీవలె నతఁడుమాత్ర మింతకఠినచిత్త తను వహించి యుండఁడు. ఇప్పుడు నీయధికారమును నాకిచ్చి నిన్ను దయామతినిగాఁ జేయవలె నని యీశ్వరుని ప్రార్థించుచున్నాను. అట్టిభాగ్య మెన్నఁడైన దటస్థించునా? తటస్థింపదు. అపరాధికిని ధర్మాధికారికిని గలభేదము నీకు బోధపడునట్లు చేయుటకై నేనీ నిదర్శ నము నూరక చెప్పినాను.'' అని నానావిధముల ప్రలపించుచుండెను. "ఓసుందరీ! నీ వింతటితోఁ దృప్తినొందుము. నీసోదరుని దండించు నది రాజశాసముకాని నేను కాను. అతఁడు నాబంధువైనను సోదరుఁ డైనను కుమారుఁడైనను, ఈప్రకారముగా జరగితీరవలసినదే. అతఁడు తేపటినదిము చావక తప్పదు.'' అని యతఁడు ఖండితముగాఁబలికెను. 'తేపటిదినమా? ఇంతయాకస్మికముగా ప్రాణముతీయింపక యాతనిని రక్షింపుఁడు. ఇంత శీఘ్రముగా మృతినొందుట కతఁడు సంసిద్ధుఁడు కాలేదు. వంటయింట కోడిపిట్టను జంపవలసివచ్చినప్పుడు సహితము కొంతకాలము పెరుఁగనిచ్చి మఱి చంపుదురు. అటువంటిస్థితిలో తోడి మానవునిప్రాణములు కొనుటకై యింత వేగిరపడుట ధర్మమగునా?

నీలోనీవు చక్కగా నాలోచించుకొమ్ము. నాయన్నగారు చేసిననేర మునే చేసియున్నవారు లోకములో ననేకు లున్నను వారిలో నొక్క రికిని మరణదండనము కలుగలేదు. కాఁబట్టి యిప్పు డీటువంటిక్రూర శిక్షను విధించుటకు నీవే మొదటివాఁడ వగుచున్నావు; అనుభవించుట కతఁడు మొదటివాఁ డగుచున్నాఁడు. నాసోదరుఁడు చేసినయపరాధము నకు లోనగుట పడుచుతనములో నున్నవారికందఱికిని సామాన్య గుణ మగునో కాదో నీహృదయము నడిగి తెలిసికొమ్ము. సర్వ సామాన్యమయిన స్వాభావికగుణమని నీహృదయము చెప్పిన పక్ష మున నాసోదరునిప్రాణము రక్షింపుము.'' అని యామె యాతని హృదయమును మధ్యవర్తినిగాఁ గోరిప్రార్థించెను. ఇప్పుడాతనిమనస్సు కూడ దయామతియొక్క యసమానసౌందర్యమునకు భ్రమించి మదన దాసుఁడు చేసినయపరాధముసే యామెవిషయమునఁ జేయఁ గోరు చున్నందున, దయామతిచేసిన సంభాషణములో నెల్లను కడపటి వాక్య ములు బాణములవలె ధర్మకవచునిమనస్సులో దృఢముగా నాటు కొనెను. అప్పు డాతనిమనస్సులో ధర్మకామములకు రెంటికిని పోరాట మారంభముకాఁగా నతఁడు దయామతినుండి తనముఖమును త్రిప్పు కొనెను. "ఓసౌజన్యనిధీ! నన్నుఁజూచి మొగ మేలత్రిప్పుకొనెదవు? నీకొక్కలంచమును సమర్పించుచున్నాను. నాయెడ ప్రసన్నుఁడవయి యిటుచూడుము.'' అని యామె పలికెను. లంచమన్నమాటకద్భుత పడి యతఁడు "ఏమీ! నాకే లంచమిచ్చెదవా?'' అని యడిగెను. "ఓసుజనాగ్రగణ్యా! వేఱువిధముగా భావింపఁబోకు నేను నీకిచ్చెద నన్నలంచము భగవంతునికిఁగూడ ప్రీతికరమయినదే. అది ధనకనక రత్నమయ మయినలంచముకాదు. ఇప్పుడునీకు సమర్పింపఁబోవునది దయాళుఁ డయినప్రాణదాతయొక్క మేలు గోరి రక్షితుఁ డయినతన

జీవనము నీశ్వరసేవకయి ధారపోసిన విశుద్ధకన్యయు నీశ్వరుఁడు మెచ్చు నట్లుగా కృతజ్ఞతతోఁ జేయుప్రార్థనారూప మయిన లంచము'' అని యామె తనభావమును వివరించెను. ఆమాటలువిని యాతఁడు మఱే మియు పలుకక 'ఓకాంతా! ఇప్పుడు పొమ్ము రేపు రమ్ము,' అని చెప్పెను. రేపు రమ్మన్న చిన్నమాట కామె పరమానందభరితురా లయి యొక్కదినము గడు విచ్చుటచేతఁ దనభాతృవరుని ప్రాణరక్ష ణార్థము మరల వేఁడుకొనుట కవకాశము కలిగినదని కొంతయాశ పెట్టుకొని యామె యక్కడనుండి కదలి 'ఈశ్వరుఁడు నీగౌరవమును కాపాడునుగాక!' అనిపలుకుచు వెడలిపోయెను. ధర్మకవచుఁ డామా టలు విన్నప్పుడు తనహృదయములో "తథాస్తు! నేను నీసురూపసుగు ణములనుండి కాపాడఁబడుదునుగాక!'' అనుకొనుచుండఁగా నింతలో దుర్వాంఛలు మరలవచ్చి యతనిమనస్సును బాధింపఁ జొచ్చినందున నతఁడు తనమనస్సులో "ఏమి యీవింత! నేనామెను కామించు చున్నాను; ఆమె మృదుమధురవాక్యములుమరల వినఁగోరుచున్నాను. ఆమె ముఖదర్శనమువలన నేత్రోత్సవము చేసికొనఁ గోరుచున్నాను; ఇది స్వప్నమయియుండునా యేమి? మనుష్యకోటికి ప్రియశత్రుఁడయిన మాయలమారి కాముఁడు మహాతపస్విని వలలోఁ బడవేయుటకయి తపస్వినినే మచ్చు పెట్టుచున్నాఁడు! ఎంతసౌందర్యముగల జాకాంగ నయు నణుమాత్రమును నాహృదయమును నేఁటివఱకును చలింపఁ జేయఁగలిగినది కాదు, ఇప్పుడేమోకాని విశుద్ధచరితయైన యీకాంత నాహృదయము సంచలింపఁజేసి నన్ను పరిపూర్ణదాసునిగాఁ జేయు చున్నది. ఇంతవఱకు నేను పురుషులుసుందరులనుగామించిరనివిన్నప్పు డెల్లను జెఱునవ్వునవ్వి యాశ్చర్యపడుచుంటిని. ఆహా! ఏమి యీమా శ్చర్యము!'' అని తలపోయుచుండెను.

పాపముతోడి పోరాటములో ధర్మకవచుఁడారాత్రి తనచేఁ గూ్రరశిక్షపొంది జీవితాశ విడిచి చెఱసాలలో పరితాపపడుచున్న మదనదాసునికంటెను నధికబాధను బొందెను. ఆరాత్రి యతివేష ముతోనున్నరాజు కారాగృహమునకుఁ బోయి పశ్చాత్తాపమును వైరాగ్యమును బోధించి యీశ్వరభక్తి యుదయింపఁజేసి మనశ్శాంతిని కలిగించినందున చెఱసాలలో మదనదాసుఁడు నిర్విచారముగానే యుండెను. కాని ధర్మకవచునిమనస్సుమాత్ర ముయ్యెలవలె నిటునటు నూఁగులాడుచు చంచలము లయినపాపచింతనలచే బాధపడు చుండెను—ఆతనిమన స్సొకసారి నిష్కళంకురా లయినదయామతిని సన్మార్గమునుండి తొలఁగించి మానధనము నపహరించి యామెను చెఱుపవలెనని యభిలషించుచుండెను; ఇంకొకసారి తాను బుద్ధిపూర్వకముగా చేయఁదలఁచుకొన్న పాపకృత్యమునకు భయపడి పరితాప పడుచుండెను. అయినను కట్టకడపట పుణ్యాపాపముల కీప్రకారముగా నయిన పోరాటములో పాపచింతలకే గెలుపుకలిగెను. అందుచేత నిమిషకాలముక్రిందట లంచమన్నపేరు విన్నమాత్రముననే యులికి పడినయాతఁడిప్పుడు సందేహింప యాకన్యను ప్రియసోదరుని యమూల్యప్రాణదాన మనుదుర్నిరోధన మయినపెద్దలంచముతో తప్పుతోవ కీడ్చుటకు నిశ్చయము చేసికొనెను.

మఱునాఁటియుదయమున దయామతి తన దర్శనమునకు వచ్చినప్పుడు ధర్మకవచుఁడామె నొంటిగాఁ దనయొద్దకు రప్పించుకొని ఆమెమీఁద తనకుఁ గలిగినవలపును తేటపఱిచి, "ఓదయామతీ! మనోరంజని మదనదాసునివిషయములో చేసినట్లుగా నీవు నీకన్యాత్వ మును నాపాలుచేసినయెడల, నేను నీసహోదరునికి ప్రాణదానము చేసెదను" అని చెప్పెను. "అయ్యా! ఇటువలెనే నాసోదరుడు మనో

రంజనిని కామించినాఁడు. ఇంతటితప్పిదమునకే మీరాతనిప్రాణములు తీసెదమని చెప్పుచున్నారు" అని దయామతిపలికెను. "ఓకాంతా మణీ! మదనదాసునికొఱకై మనోరంజని రాత్రివేళ తనతండ్రిగృహము విడిచివచ్చినట్లుగా నీవును రహస్యముగా రాత్రివేళ నాయొద్దకువచ్చున ట్లొప్పుకొన్నపక్షమున, నీసోదరునిప్రాణము రక్షించెదను." అని యతఁడు స్పష్టముగాఁ జెప్పెను. తనసహోదరుని కేనేరముచేసినందున కయి మరణదండనమును విధించెనో యానేరమునే తానును జేయనెంచి యతఁ డిప్పుడు కన్యాత్వము దూష్యమగునట్లుగా తన్ను ప్రేరేపించు చుండుటవలన దయామతి మనస్సులో కళవళపడి క్షణకాల మూర కుండి "నాసోదరవిషయమునఁగూడ నేనెప్పుడును నామానరక్షణము నకు భంగమువచ్చెడుసాయమును జేయఁజాలను. నన్నొరులు మెడ మీఁద కత్తిపెట్టి బాధించి చంపఁబూనినను నేనామరణవేదననైన పుష్పహారమువలె వహించి సహించియుండఁగలుగుదునుగాని మాన భంగమునకు సహింపను." అని తెగనాడి మరల "మీరు నాగుణ మును పరీక్షింపవలెనని యిట్లనుచున్నారుకాఁబోలును!" అని పలి కెను. "పరీక్షనిమిత్తముగాదు. ఈశ్వరునితోడు! నాహృదయపూర్వ కముగానే నే నీప్రార్థన చేయుచున్నాను." అని యతఁడు చెప్పెను. అటువంటి యవమానకర మయినదుష్కార్యవిషయమై యతఁ డీశ్వర నామమునుచ్చరించినందునకయి కోపపరవశురాలయి "ఓకిరాతుఁడా! నీయీదుర్వృత్తమును నేను లోకమునకు వెల్లడించెదను. కాముకా! తత్క్షణము నీవు నాసోదరుని క్షమించి విడిచిపెట్టితివా విడిచిపెట్టు లేదా నే నిప్పుడే పోయి నీవెట్టివాఁడవో లోకమునకంతకుఁ జాటెదను" అని దయామతి పలికెను. "ఓసుందరీ! తొందరపడఁబోకు. నీమాటలు లోకములో నెవ్వరు నమ్ముదురు? లోకములో పేరుమోసిననావంటి

గొప్పవానిమాటముందఱ నీమాట గవ్వకుఁగొఱగాదు. నీతోఁ బుట్టువు ప్రాణము రక్షింపఁ దలంపుగొంటివా, నాప్రార్థన చెల్లింపుము. లేదా రేపతనిచావు నిశ్చయము. నీవితరులతో నీ యిచ్చవచ్చినట్లు వదర వచ్చును. అయినను లోకమునకు మాత్రము నీనోటినుండవచ్చిన సత్యకథయందుకంటె నానోటినుండి వెడలినయసత్యవాక్యమునందే యెక్కువగౌరవముండును. కాఁబట్టి నీలోనీవు చక్కఁగా నాలోచించుకొని రేపు వచ్చి యుత్తరము చెప్పు" అని యతఁడు నిశ్శంకముగా మరలఁ బలికెను. "నే నీసంగతి యెవ్వరితో మొఱపెట్టుకొనను? నేను జెప్పినను నామాట యెవ్వరు నమ్మెదరు?" అని తనలో దా నను కొనుచు, ఆతనితో మాఱుమాట పలుకక దయామతి యక్కడనుండి గిరుక్కున మరలి తిన్నఁగా తనసోదరుఁ డున్న చెఱసాలవంక నడిచెను. ఆమె చెఱసాల చేరునప్పటికి యతివేషముతోవచ్చి రాజక్కడ మదన దాసునకు హితబోధచేసి యీశ్వరభక్తి నుపదేశించుచుండెను. అతఁ డాసన్యాసివేషముతోనే మనోరంజనియొద్దకు సహితము పోయి యామెతో సంభాషింపఁగా, ఆమె కన్నుల నీరుపెట్టుకొని తనతప్పి దము నొప్పుకొని నిజమయినపశ్చాత్తాపముతో కామవికారమునకు మనఃపూర్వకముగా లోఁబడుటలో మదనదాసునికంటెఁ దానేయధిక దోషము చేసితి నని చెప్పెను.

దయామతి చెఱసాలలోఁ బ్రవేశించి సోదరుఁడు కంట బడ గానే కన్నీరునించుచు "అన్నా! నీ కాత్మరక్షణము కలుగునుగాక నీవు సత్సంగమమునఁ బ్రొద్దుపుచ్చుచున్నావు!" అని పలికెను. ఆమాటవిని "ఎవరువారు?" అని రాజామెవంకఁజూచి "లోపలికిరమ్ము ఇటువంటిచల్లనిమాట పలికినవారి నాదరింపకుండరాదు." అని పిలిచెను. "అయ్యా! నేనీమదనదాసునితో లెక్కరెండుమాటలు

మాటాడి వెడలిపోయెదను. మీరు క్షణకాలము దూరముగా నుండ వలెను'' అని దయామతి యతనిని తొలఁగ వేఁడుకొనెను. రాజు వెంటనే యాచోటు విడిచి, కావలివానిని బిలిచి తన్ను వారిసంభాషణము వినఁబడుస్థలమునందుఁ గూరుచుండఁ బెట్టుమని యడిగి వాఁడుచూపిన రహస్యస్థలమునందుఁ గూరుచుండెను. అప్పుడు మదన దాసుఁడు తన చెల్లెలినిజూచి "సోదరీ! ఏమిశుభవార్త ?'' అని యడి గెను. "నీవు రేపటిదినము దేహము విడుచుటకు సంసిద్ధుఁడవయి యుండవలెను'' అని యామె యుత్తరముచెప్పెను. "ఓదయామతీ! దీని కేదియు ప్రతిక్రియలేదా?'' అని యతఁ డత్యాతురముతో మరల నడిగెను. "ఉన్నది దానికి నీవొప్పకున్నయెడల, గౌరవము పోఁగొట్టు కొని నీవు మానహీనుఁడ వగుదువు'' అని యామె గంభీరస్వరముతో బలికెను. "ఓసహోదరీ!అదియేదోనన్నొక సారివిననైననువిననిమ్ము.'' అని నిస్పృహతోఁ బలికెను. "మదనదాసా! నీవదివిన్నచోస్థిరమయిన కీర్తికాయమును బోఁగొట్టుకొని యస్థిర మయినయీ హేయకాయ మును వ్యర్థముగాఁ గొంతకాలము నిలుపుకొనుట కాశపడుదువేమో యని నాకు భయ మగుచున్నది. నీవు మృతికి సంసిద్ధుఁడ వయి యున్నావా? మరణమన్న భయపడుట యెట్టివారికిని సహజముగా నున్నది. మరణవేదన మనము నిత్యమును కాలిక్రింద నలగద్రొక్కు చీమ కెంతయుండునో మనకు నంతేయుండును.'' అని దయామతి చెప్పమొదలుపెట్టెను. "ఇట్టి పిఱికిమందు వేసి నన్నేల వృథాగా చంపెదవు? నేను చావవలసి యున్నయెడల, చేతులు చాచుకొని యెదురుగాఁబోయిమృత్యుదేవతనుకౌఁగిలించుకొందునుగానిదుష్కీర్తి కాంతను నేను వరింతునా?'' అని మదనదాసుఁడు విచారముతోఁ బలికెను. "ఓమదనదాసా! నీవిప్పు డన్నమాట మనచనిపోయిన

పెద్దలు విన్నను మెచ్చుకోఁదగినదిగా నున్నది. నీవు చావవలసిన దే పయికి మేకవన్నె పులివలె సాధువర్తనుఁడుగాఁ గనఁబడుచున్న యాధర్మకవచుఁడు నేను నాకన్యాత్వమాఱిచేసి తనపాలు చేసినపక్షమున నీకుప్రాణదానముచేయునఁట! అతఁడు నామానమును గోరక ప్రాణమును గోరియుండినయెడల నీనిమిత్తమయి నాప్రాణమునుగడ్డిపరకవలె విడిచిపెట్టియుందును'', అనియామె చెప్పెను. ''ఓదయామతీ'', నామీఁద నీకుఁగల దయయొక్క ఋణమును నేను తీర్చుకోఁజాలను., అని యతఁడు పలుకుచుండెను. ''బహుభాషలెందుకు? రేపటియుదయకాలమున నీవు చావు సిద్ధముచేసికొని యుండుము'' అని చెల్లెలనెను. ''చావు భయంకరమైనదికదా!'' అని యన్నయనెను. ''అవమానము చావుకంటెను నధికభయంకరమయినదిసుమా!'' అని చెల్లెలు మరలఁ బలికెను. ఇప్పుడు మరణవిచారము బలపడి యాతనిహృదయమునాక్రమించి వివేకము నందుండి పోఁగొట్టినందున, పాపము చేసినవారికొక్కరికిఁదక్క నితరుల కూహింపనలవిగాని యనుభవైకవేద్యములయిన మరణవేదనలను మనస్సులో ననుభవింపుచు మదనదాసుఁడు ''నాప్రియసోదరీ! నాప్రాణములెట్లయినను నిలుపుము. ప్రాణములెవ్వరికిని దీపికదా! సోదరప్రాణరక్షణార్థమై నీవు చేసెడి యీయల్పపాపము దేవునకసమ్మతముగాక పుణ్యకార్యమే యగును.'' అని దీనముగాఁ బలికెను. ''ఓరిపిఱికిపందా! ఓరి నీతి మాలినపాపీ! నీచెల్లెలియవమానమువలన నీప్రాణములు కాపాడుకొనఁ జూచుచున్నావురా? ఛీ! ఛీ! ఛీ! ఒక్కటిగాక నీకు నూఱుశిరస్సు లున్నను వానినెల్ల నీచెల్లెలి సిగ్గుపాటునూడనోర్చుటకంటె ముందుగా నొక్కొక్కదానినే కోయుటకొగ్గఁగలమానవంశమున కుండవలసిననీతిగుణలేశము నీయందున్నదనుకొన్నాను.'' అని యామె యన్నగారిని దూఱనాఁడు

చుండఁగా నతఁడు 'నాప్రాణతుల్యవైన యోప్రియసోదరీ! నామాట వినుము—'' అని తన దౌర్బల్యమునుగూర్చి యేమో యాక్షమార్పణచేయఁ బోవుచున్న సమయములో రాజక్కడకువచ్చి ''ఓమదనదాసా! నీకును నీచెల్లెలికిని జరగినసంభాషణమును నేను గోడచాటుననుండివిన్నాను. ధర్మకవచుఁ డీచిన్నదానిని చెఱుపవలెనని యెంతమాత్రమునుద్దేశించి యుండఁడు. ఈమెమనశ్శుద్ధిని పరిశోధించవలెననియే యతఁడీమాట యనియుండును. ఈమె నిష్కళంక మయినమనఃపరిశుద్ధత కలదయి యాతనిప్రార్థనను నిరాకరించుచు శ్లాఘ్య మయినయుత్తరము చెప్పి నందునకయి యతఁడు మనస్సులో నపారప్రమోదము నొందియుం డును. అతఁడునిన్ను క్షమించునన్నయాశ కవకాశము లేశమునులేదు. కాఁబట్టి నీవీశ్వరప్రార్థనములో గడియలు గడుపుచు, దేహావియోగ మునకు సంసిద్ధుఁడ వయి యుండుము.'' అని యుపదేశించెను. అతని మాటలవలన మదనదాసుఁడు తెలివితెచ్చుకొని పశ్చాత్తప్తుఁ డయి ''ఓప్రియసోదరీ! నాయపరాధమును క్షమింపుము. నేను ప్రాణముల మీఁద నత్యాశనుబెట్టుకొని యున్నాఁడనుగాన, ఆయాశను దెగఁ గోయుటకయినేను పనిచేసికోవలెను.''అని తాను చేసినయపచారము నకు సిగ్గును వ్యసనమును పొందినవాఁ డయి తనమొగము చెల్లెలికిఁ జూపఁజాలక లోపలికి లేచిపోయెను.

అప్పుడు రాజు దయామతితో నొంటిగా నున్నందున, ''నిన్ను సౌందర్యవతినిగాఁ జేసినయీశ్వరుఁడు నిన్ను మహాగుణవతినిగాఁగూడ జేసి యున్నాఁడు'' అని పలికి యామె నీతివర్తనమును మనోదార్ఢ్య మును గొంత శ్లాఘించెను. ''అయ్యో ! పాపము ! పరమదయాళుఁ డయినరాజు ధర్మకవచుఁ డేమోమంచివాఁడని భ్రాంతిపడి మోస పోయినాఁడుగదా ! ఆయన యెన్నటికైన మరలవచ్చి తనరాజ్యమును

వహించి నాకు దర్శనమిచ్చి మాటాడుట తటస్థించినపక్షమున, నే నీరాజప్రతినిధియొక్క గుట్టంతయు బయలఁ బెట్టెదను.'' అని దయామతి పలికెను. తాను బయలఁబెట్టెద నని బెదరించుచున్న గుట్టు నిప్పుడే బయలఁబెట్టుచున్నా నని దయామతి యెంతమాత్రము నెఱుఁగదు. "నీవు చెప్పిన దంతయనాదరణీయము కాదుగాన యిప్పు డున్నస్థితిని బట్టి చూడఁగా ధర్మకవచుఁడు నీవు తనమీఁద మోపిననేరమును తప్పించుకోవచ్చును. కాఁబట్టి నీకు నే నొక్కహితబోధ చేసెదను ; నీవు దాని నాదరించి వినవలెను. నీ విప్పు డొక్కపుణ్యకార్యమును జేసి నిష్కారణముగా బాధితురాలయి యున్ననిరపరాధిని యగు నొకసుందరికి మహోపకారమును నీసహోదరునికి కారాగృహవిమోచనమును నీవిశుద్ధచరిత్రమున కణుమాత్రమును కళంకమును కలుగకుండఁ జేయవచ్చును. ఈసంగతి విన్నపక్షమున రాజుపరమానందభరితుఁ డగును.''అని రాజుత్తరము చెప్పెను. పాపకార్య మొక్కటి కాకపోయినపక్షమున, ఎటువంటిసాహసకృత్యమును జేయు మన్నను జేయుటకు తాను సంసిద్ధురాలనై యున్నానని దయామతి మాఱు పలికెను. సుకృతము సదా ధీరత్వము కలదిగానే యుండును గాని యెప్పుడును భీరుత్వమును గలిగి యుండదని పలికి, కొంతకాలము క్రిందట సముద్రములో నోడ మునిఁగినప్పుడు మృతుఁడైనమహావీరుఁ డయినవీరవర్మయొక్క చెల్లెలు పద్మావతిపేరు నీ వెప్పుడైన విన్నావా యని రాజడిగెను. "విన్నాను. ఆమె మిక్కిలి దొడ్డయిల్లాలనియెల్ల వారును జెప్పుకొందురు'' అని దయామతి చెప్పెను. "ఆసాధ్వీమణి ధర్మకవచునిభార్య. ఆమె కన్నగారు మహౌదార్యముతో నిచ్చిన యమూల్య మయినయరణ మంతయు నతఁడు పోయినపడవతోనే మునిఁగిపోయినది. పాపము! ఆమె కందువలన నెంతవిపత్తు వచ్చినదో

విన్నావా ? ఆపతివ్రతాతిలకము ప్రాణతుల్యుఁ డయినయన్నగారిని పోఁగొట్టుకొనుటయే కాక యాధననాశమువలనఁ బయి కెంతో మంచి వాఁడుగాఁ గనఁబడుచుండెడు తనభర్తయొక్క యనుగ్రహమునుగూడ బోఁగొట్టుకొన్నది. నిర్మలచరిత్ర యైనయామెయం దేదో తాను దుష్ప్రవర్తనమును గనిపెట్టినట్టు నటించుచుచు సోదరమరణదుఃఖము చేత విలపించు చున్నయామెను విడిచిపెట్టి, ధర్మకవచుఁడు ధనము పోయిన దన్నవిచారముచేత భార్య నొల్లక మఱింత దుఃఖముపాలు చేసెను. ఇటువంటియన్యాయప్రవర్తనమువలన మఱియొకసుందరి కయినపక్షమున తనమనస్సులోఁ గలయనురాగరస మింకిపోవలసిన దే కాని యీసాధ్వీమతల్లికిమాత్రము ప్రవాహమధ్యమున నేదైన నడ్డు పడినపక్షమున నది మఱింత యురువడితో పొరలి పారునట్లుగా మన సులోనివలపువెల్లువ తొంటికంటెను నధికోద్రేకముతో తన్ను నిరో ధించునూరెఁ డయినభర్తమీఁదికి పరుగువాఱుచున్నది.'' అని చెప్పి దయామతి ధర్మకవచునియొద్దకుఁ బోయి పయి కాతఁడు కోరినపని కంగీకరించినట్టు నటించి నాఁటియర్ధరాత్రమున వచ్చెద నని చెప్పి నట్టును తన్మూలమున మదనదాసునియొక్క ప్రాణము రక్షించి తరు వాత పద్మావతికి దయామతివేషము వేసి చీఁకటిలోధర్మకవచునిగలిసి కొనుటకయి సంకేతస్థలమునకు దయామతికి మాఱుగా పద్మావతిని బంపునట్టును తానాలోచించిన యుపాయమును దెలిపి- యాకపట సన్యాసి "ఓకుమారీ! పుణ్యశీలురాల వయిననీ వీపని చేయుట కెంత మాత్రమును సంశయింపవలసినపని లేదు. ధర్మకవచుఁ డామెభర్త భార్యాభర్తల నిద్దఱి నొకటిగాఁ గూర్చుటవలనఁ బుణ్యమేకాని పాపము రాదు'' అని బోధించెను. దయామతి యీయుపాయమున కెంతయు సంతోషించి రాజుపదేశించినప్రకారముగా చేయుట కయి

యప్పుడే వెడలిపోఁగా, రాజును పద్మావతి కీసంగతిని దెలుపుట కయి యామెయొద్దకు పోయెను. ఇంతకు పూర్వమే యతఁడు సన్యాసివేష ముతో భాగ్యహీనురా లయినయాయిల్లాలియొద్దకుఁ బోయి పర మార్థోపదేశము చేసి దుఃఖోపశమనము చేయుటకయి రాకపోకలు చేయుచు, అట్టిసమయములయం దామెనోటినుండియే పయిసంగతి నంతను దెలిసికొనెను; అతఁడు పరిశుద్ధుఁ డయినపుణ్యపురుషుఁడని యామెమనస్సులో దృఢముగా నమ్మియున్నందున అతఁడు తానేర్ప ఱిచిన యుపాయమునుగూర్చి చెప్పఁగానే యతఁ డాజ్ఞాపించినట్లు చేయుట కయి వెంటనే యొప్పుకొనెను.

రా జేర్పఱిచినప్రకారముగా ధర్మకవచునితో మాటాడిదయా మతి పద్మావతియింటికి వచ్చునప్పటి కామెనిమిత్తము రా జక్కడనే వేచియుండి "నీవు మంచిసమయమునకు వచ్చినావు. ఆమహానుభావుని వద్ద విశేషము లేమి" అని యడిగెను. దయామతి తాను కార్యసాఫ ల్యము చేసికొని వచ్చినక్రమము సర్వమును నివేదించి, ధర్మకవచుని గృహముతోఁ జేరి చుట్టును మంచియిటుకగోడ గలయుద్యానవన ములో పడమటివైపున నొకద్రాక్షతోఁట గల దనియు, ఆతోఁట లోనికిఁ బోవుట కొకగుమ్మ మున్న దనియు చెప్పి యతఁడు తనచేతి కిచ్చిన రెండుతాళముచెవులను రాజునకును పద్మావతికినిజూపి యందు పెద్దచెవితో తాళముతీసి ద్రాక్షతోఁటలోనికిఁ బోవచ్చు ననియు చిన్నచెవితోతాళముతీసి తోఁటలోనిదొడ్డితోవనుండి గృహారామము నకుఁ బోవచ్చుననియు, నిశీథసమయమునం దతని నక్కడఁ గలసి కొనునట్లు తానుసంకేతముచేసి తనసోదరునికి ప్రాణదానము చేయున ట్లతనిచేత వాగ్దానముఁ బడసివచ్చితిననియు ఎవ్వరైన వెనుక వచ్చు చున్నారేమో యని యడుగడుగున తిరిగితిరిగి చూచుచు తనకంఠ

స్వర మెవరికైనఁ దెలియునేమో యన్న భయముచేత గుండెలు తటతటఁగొట్టుకొనఁ హీనస్వరముతో గుసగుసలాడుచు నతఁడు రెండు సారులు తనకు దారిచూపఁగఁ దాను పరిశీలనతో స్థలమునంతనుఁ జూచివచ్చితిననియు, అక్కడ నడచినకథ యాద్యంతము పూసగ్రుచ్చి నట్లు క్రమముగా వినిపించెను. "మీయుభయులకును జరగిన సంకేతము పద్మావతి తెలిసికొని యాచరింపవలసినవి మఱియే వయిన నున్నవా? అని రాజడిగెను. "మఱేవియు లేవు. ఇంతే ఈమె చీఁకటి పడినతరువాత వెళ్ళవలెను. అక్కడ నేనల్పకాలముమాత్రమే యతనితో నుండెద ననిచెప్పి, నావెంట నొకసేవకుఁడు తోడువచ్చె ననియు నాసేవకుఁడు నాయన్నగారిపనిమీఁదనే నే నక్కడకుఁ బోవు చున్న ట్లనుకొను ననియు నతనికి బోధపడునట్లు చేసినాను." అని దయామతి చెప్పెను. ఆమె నిర్వహించుకొనివచ్చిన కార్యరీతియొక్క నిపుణతకు రాజామెను మెచ్చుకొనెను. అంతట దయామతి పద్మావతివంకఁ దిరిగి "ఓసోదరీ! నీవాతనియొద్ద సెలవుగైకొని మరలివచ్చునప్పుడు నీవుచేయవలసినపని కొంచె మున్నది. నీవప్పుడు సూక్ష్మస్వరముతో "నాసోదరునిమాట మఱవకుండవలెను అని మాత్రము చెప్పిరావలెను." అని చెప్పెను.

ఆరాత్రి పద్మావతిని సంకేతస్థలమునకు దయామతివెంటఁబెట్టుకొనిపోయి తా నీయుపాయముచేత తనమానమును కాపాడుకొనుటయే కాక యన్నగారిప్రాణములనుగూడఁ గాపాడఁగలిగితి ననుకొని యపరిమితసంతోషము నొందెను. అయినను రాజుమాత్రము మదనదాసునిప్రాణరక్షణవిషయ మయి తృప్తినొందక యానడిరేయి తాను కారాగృహమునకుఁ బోయెను; అర్ధరాత్రిమప్పు డతఁ డక్కడకుఁ బోవుటయే క్షేమకరమయ్యెను; అతఁ డారాత్రి చెఱసాలకుఁ

బోయియుండని పక్షమున ఆరేయియే మదనదాసుని శిరశ్ఛేదము చేసియుందురు. రాజు కారాగృహమునకుఁ బోయిన కొంతసేపటికి క్రూరకర్మఁడైనరాజప్రతినిధియొద్దనుండి యారాత్రియే మదనదాసుని శిరస్సునుఖండించి సూర్యోదయము కాకమునుపే తనకు తెచ్చి చూపవలసినదని యుత్తరువు వచ్చెను. కాని రాజు కారాగృహాధికారితో మాటాడి మదనదాసుని తలదీయుట నిలుపునట్లుచేసి నాఁటి ప్రాతఃకాలమున చెఱసాలలోమృతినొందిన యొకకారాబద్ధునియొక్క శిరస్సును గొనిపోయి చూపి ధర్మకవచుని వంచించునట్లు వాని నొడఁబఱిచెను. కారాగృహాధికారి యెంతమాత్రము ననుమానపడక రాజును నిజమయిన సన్యాసియనియే విశ్వసించినను, వాఁడు మదనదాసుని శిరశ్ఛేదము నాపుట కొకపట్టున నొప్పుకొననప్పుడు రాజావలికిఁబోయి మరలవచ్చి రాజుచేవ్రాలుతోను ముద్రతోను నున్న యొకయుత్తరమునుదెచ్చి వానికిఁ జూపెను. ఆయుత్తరము రాజు స్వహస్తముతో లిఖించినదగుటయు మదనదాసుని ప్రాణరక్షణము చేయుట రాజాభిమత మగుటయు నావ్రాతవలనఁ గనిపెట్టి, రాజు తన కాప్తుఁడుగా నున్నయీసన్యాసిచేత రహస్యముగా నీయాజ్ఞను పంపియుండునని నిశ్చయించుకొని, రాజాజ్ఞను మన్నించి మదనదాసుని ప్రాణత్రాణము చేయుట కొప్పుకొని, మఱునాఁటియుదయమున వాఁడామృతునియొక్కతలను నతికి ధర్మకవచునియొద్దకుఁ గొనిపోయి చూపెను.

అంతట రాజు కొన్ని హేతువులచేత యాత్ర మాని తాను మరల రాజ్యభారము వహింపవలసి వచ్చినదని తనపేరుతోనే ధర్మకవచుని కొకయుత్తరము వ్రాసి, దానిలో నాతఁడు ప్రాతఃకాలమునసే తన్ను పురబహిర్ద్వారమువద్దనే కలిసికొని యక్కడనే యధి

కారము నొప్పగించవలసినదని యాజ్ఞాపించెను. ఆయుత్తరములోనే తనప్రజలెవ్వరైనఁ దమకు జరిగినయన్యాయములనుగూర్చి మొఱ్ఱ పెట్టుకొనఁ దలఁచినపక్షమున పురములోఁ దాను ప్రథమప్రవేశము చేయునప్పుడే వీధిలోఁ దన్ను సందర్శించి విన్నపము చేసికొనవచ్చు నని పురవీథులలోనెల్లఁ జాటింపవలసిన దని యుత్తరువు చేసెను.

తనసోదరుని గలిసికొన్నుట కయి దయామతి యక్కడకువచ్చు నని యెఱిఁగి రాజు సన్యాసివేషముతోనే తెల్లవాఱుజామున చెఱ సాలకుఁ బోయి యామెరాకకయి ప్రతీక్షించుచు, ఆమెవచ్చి తన్నడిగి నప్పుడు కొన్ని రహస్యకారణములను బట్టిమదనదాసునిశిరస్సు ఖండింపఁ బడినట్లు చెప్పుటయే యుచిత మని తలఁచుకొని యట్లు చేయుటకు నిశ్చయించుకొనియుండెను. ఇంతట దయామతి యచ్చటికివచ్చి తన యన్నగారిని విడుదలచేయుటకయి ధర్మకవచుఁడు పంపినప్రాణప్రదాన పత్రిక వచ్చిచేరినదా యని విచారింపఁగా అతఁడు "నీయన్నగారిని ధర్మకవచుఁ డీలోకమునుండి పంపి వేసినాఁడు. మొండెము నెడఁబాసిన మదనదాసుని శిరస్సు రాజప్రతినిధియొద్దకుఁ బంపఁబడినది." అని చెప్పెను. పిడుగువంటి యావార్త చెవినిబడఁగానే శోకసంతప్తురాలయి యాకాంత దేహమువుఱచి "ఓదిక్కుమాలిన మదనదాసా! ఓదయా మతీ! నీవెంత నిర్భాగ్యురాలవైతివే! ఓక్రూరచిత్తుఁడా! ధర్మకవచా! నీవెంత పాపాత్ముఁడవురా! ఓలోకమా! న్యాయమెక్కడనున్నది?" అని బహువిధముల ప్రలపింప మొదలుపెట్టెను. ఆమాయసన్యాసి యామె నూఱడించి ధైర్యము చెప్పి, ఆమె కొంతదుఃఖశాంతి పొంది స్వస్థచిత్తయైన పిమ్మట రాజునాటియుదయముననే రాజధానికి రాఁబో వుచున్నాఁడని చెప్పి ఆమె ధర్మకవచుఁడు చేసినయన్యాయమునుగూర్చి రాజుతో మొఱ్ఱపెట్టుకోవలసిన క్రమమంతయు నామె కుపదేశించి

విచారణలో మొట్టమొదట నిమిత్తము లామెకు వ్యతిరిక్తముగా నున్నట్లు కొంతవఱకు కనఁబడినను భయపడవలదని దిటవుచెప్పెను. రాజిట్లు దయామతికిఁ జేయవలసినబోధను జేసి యామెను విడిచిపోయి తిన్నగా పరిభావతిగృహమునకు నడిచి యామె యేప్రకారముగా వర్తింపవలయునో యావివరమంతయు నామెకు సవిస్తరముగా బోధపఱిచెను.

అటుతరువాత రాజుసన్యాసివేషముతో నున్నప్పటితన కాషాయ వస్త్రములను విడిచి రాజయోగ్యము లైనయమూల్యవస్త్రములను ధరించి యితరరాజచిహ్నములఁదాల్చి, తనయాగమమునభినందించుటకయి వేచియున్న వేలకొలదిప్రజలు అవ్యాజభక్తి కలవారయి మంగళవాద్యములతో నెదుర్కొని జయజయధ్వనులు బోరు కలుగ నానందించుచుండఁగా, మిథిలానగరములోఁ బ్రవేశించెను. అప్పుడు ధర్మకవచుఁడు పురబహిర్ద్వారమువద్దకు రాజున కెదురుగాఁ బోయి, రాజాధికారసూచకములయినముద్రలు మొదలయినవానిని రాజునకు విధ్యుక్తముగా నొప్పగించెను. ఆసమయమునందు గుంపులోనుండి తన విన్నప మాలింపవలసినదని మొఱ్ఱయిడుచు ముందుకువచ్చి దయామతి యిట్లు మనవిచేసికొన నారంభించెను —'న్యాయకర్తవయినయో మహాప్రభూ! ఒకకన్య నింటినుండి లేవఁదీసినందునకయి మరణదండనము నొందిన మదనదాసనువాని తోఁబుట్టువును నేను. నాసోదరుని క్షమించి ప్రాణదానము చేయవలసినదని నేను దీనురాలనయి ప్రభువయిన ధర్మకవచునిపాదములమీఁదఁ బడినాను. నేనాతని నెంతదీనముగా ప్రార్థించితినో, మొదట నాప్రార్థన నాతఁడెట్లు నిరాకరించెనో, మరల నేనెట్లు వేఁడికొంటినో, దీర్ఘమయిన యీకథయంతయు నేనేలినవారికి నివేదింపవలసినయావశ్యకము లేదు. అవాచ్యమయిన దానిపర్యవసానము

మాత్రము దుస్సహదుఃఖముతోను లజ్జతోను దేవరవారికి మనవిచేసి కొనెదను. నేనెన్నివిధములఁ బ్రార్థించినను ధర్మకవచుఁడు దయార్ద్ర చిత్తుఁడుగాక, తన్నుకాముఁడు ప్రేరేపించి పాపకార్యమునకు నేనంగీ కరించి తనకు నామానమును సమర్పించినంగాని నాప్రార్థన చెల్లించి నాసోదరుని విడుదలచేయనని చెప్పెను. కొంతసేపునాలో నేనుత్రొక్కులాట పడి పాపభీతిచేత పరితపించి, సోదర స్నేహము నామనోదార్ఢ్యము నడఁగఁద్రొక్కఁగా, తుట్టతుదకు నేనుమానభంగమునకుసహించిధర్మ కవచుని ప్రార్థన నంగీకరించి లోఁబడినాను. అయినను ధర్మకవచుండు తాను చేసిన వాగ్దానముతప్పి, మఱునాఁటివేఁకువను నాసోదరునితల తెఱుగుట కుత్తరవుపంపెను.'' అని చెప్పుచుండఁగా రాజుతానామాటలు నమ్మునట్టుగానటించెను. అప్పుడు ధర్మకవచుఁడు రాజశాసనమునుబట్టి మరణదండనము నొందిన సోదరునిమరణదుఃఖావేశమువలన మతిచెడిన దయి యీచిన్నదట్లు వదరుచున్నదని మనవిచేసెను. ఇంతలోతనగోడ వను మొఱపెట్టుకొనుటకయి పద్మావతికూడ రాజసన్నిధికి వచ్చెను. పద్మావతి యీప్రకారముగా రాజునుసమీపించి ''ఓమహాప్రభూ!సత్య మున కెప్పుడును జయముకలుగవలెను. ఇప్పుడు దయామతి చెప్పిన మాటలు సత్యములుకావు. నే నీతఁడు విధ్యుక్తముగా వివాహమాడిన భార్యను. తాను ధర్మకవచునితోఁ గడపితి నన్నరాత్రి నే నీతనితో తోఁటలోఁగడిపినాను. ఇదిసత్యము. ఇందువిషయమంలు నేనేమిబాస చేయుమన్ననుచేసెదను.'' అనిపలికెను. అంతట తనమాటల యొక్క సత్యమునుగూర్చిబ్రహ్మానందస్వామినడిగి తెలిసికొనవలసినదని దయామతి చెప్పెను. రాజు తాను సన్యాసివేషముతో ప్రచ్ఛన్నుఁడయి యున్న ప్పుడు బ్రహ్మానందస్వామియనుపేరు పెట్టుకొని పట్టణములో గూఢముగా తిరుగుచుండెను. దయామతియుపద్మావతియు నిద్దఱునుగూడ రాజుతమ

కుపదేశించినరీతిగా నొక్కయక్షరము నైనను మీఱక నడుచు కొనిరి. మిథిలానగరమునందు సర్వజనసమక్షమున దయామతియొక్క నిర్దోషిత్వమును స్థాపింపఁదలఁచి రాజీయంత్రము పన్నెను. అటువంటి హేతువుచేతనె వారిద్దఱును తమకథలో కొంత వ్యత్యాసము కలుగు నట్లుగా చెప్పిరన్నమాటను లేశమయినను చింతింపక ధర్మకవచుఁడు పరస్పరవిరుద్ధముగా నున్నవారిసాక్ష్యమువలననే దయామతి తన మీఁదమోపిన నేరమునుండి తప్పించుకొని తాను పరిశుద్ధుఁడయినట్లు లోకమునకుఁ గనఁబఱుపఁదలఁచుకొని, అకారణముగా నిరపరాధిని పరులుదూషించునప్పుడుకలిగెడుకోపమునభినయించి క్రూరదృష్టితోఁ జూచుచు "ఓమహారాజా! ఇంతవఱకు నేను నవ్వుచు నూరకున్నాను. ఇప్పుడు నాకు శాంతత పోవుచున్నది. ప్రస్తుతస్థితినిబట్టి చూడఁగా నెవ్వఁడో ఘనుఁడొకఁడు తానుచాటున నాయకుఁడుగానుండి ప్రేరేపించి యీయిద్దఱు చెడుపడుచులచేతను పయికీయాట యాడించుచున్నట్టు కనఁబడుచున్నది. ఈదుర్ణయమును బయికిఁ దీయుటకు దేవరవారు నాకనుజ్ఞ యియ్యవలెను." అని వేఁడెను. "నీమాటలు నాకామోదకర ముగానున్నవి. నీ వన్నట్టీదుర్ణయమును తప్పక పయికిఁదీసి దోషిని నీ మనస్సునకు తృప్తికలుగునట్లు కఠినముగా శిక్షింపవలసినదే. మంత్రియుగంధరా! కొంచెము శ్రమచేసి యీధర్మకవచునితోఁ గూడు నుండి యిందలిదోషమును వెలికిఁదీయుటకయి నీవితనికి తోడుపడుము; వీరిని ప్రేరేపించినసన్యాసిని నే నిప్పుడే పిలిపించెదను; అతఁడు వచ్చిన తరువాత విచారణచేసి సత్యమును కనుఁగొని చేసిననేరమునకు తగి నట్లుగా నీమనసు వచ్చినశిక్ష చేయుము. నేను కొంచెముసేపు మిమ్ము విడిచి యావలికిఁ బోయిరావలెను. ఓధర్మకవచా! ఈయుపప్రతిష్ఠ వ్యవ హారములో దోషనిర్ధారణము చేయువఱకును నీవిక్కడనుండి కదలఁ

బోకు" మని చెప్పి, రా జక్కడనుండి వెడలిపోయెను. తనవ్యవహారములలో తన్నేమధ్యవర్తినిగాను ధర్మకర్తగాననునిర్ణయించినందునకయి ధర్మకవచుం డెంతో సంతోషించెను. రాజు తనవేషమునుమార్చి క్రొత్తవేషము వేసికొనుటకొఱకే యావలికిం బోవలసినవాం డయినందున, వెంటనేకాషాయవస్త్రధారణముచేసి నెత్తినిండ ముసుంగు వేసికొని సన్యాసివేషముతో మరల వచ్చి యుగంధర ధర్మకవచుల యెదుట నిలువంబడెను. వృద్ధుండయినయాయుగంధరుండు తనయుత్తమస్వభావమునుబట్టి ధర్మకవచునిమీంద నిష్కారణముగా మిథ్యాదోషారోపణము చేసినారని నమ్మి యాకపటసన్యాసినిజూచి "ఓయతీంద్రా! నీవీస్త్రీలను ధర్మకవచునిమీంద మిథ్యాపవాదము వేయుండని బోధించి పంపినావా?" అని యడిగెను. ఆమాయసన్యాసి తనకంఠముమార్చి మాఱుగొంతుకతో "రా జెక్కడనున్నాండు?" నేనుచెప్పెడిది వినవలసిన వాండు జనకమహారాజు" అని యుత్తరముచెప్పెను. "ఆరాజిప్పుడు మాలోనేయున్నాండు. నీవు చెప్పంబోవుదానిని మేమే యాతనికి బదులుగా వినియెదము. చెప్పెడిదేమో న్యాయముగా జెప్పు" అని యుగంధరుం డడిగెను. ఆయతి యప్పుడు దయామతియొక్క వ్యవహారమును తీర్ప వలసిన భారము నామె యెవ్వరిమీంద నింద మోపెనో వారి మీందనే పెట్టినందునకయి నిర్భయముగా రాజును దూషించి, తాను మిథిలానగరము నందె ప్రచ్ఛన్నుండుగా నుండి యనేకదౌర్జన్యములను కన్నులారం జూచుచు సహించి యూరకున్నందునకయి రాజు ననేకవిధముల యథేచ్ఛముగా నిందింపంజొచ్చెను. యుగంధరుం డాదూషణోక్తులకు సహింపలేక ప్రభుభక్తికొంచెమయినను లేక రాజనిందచేసినందునకయి యామాయయతిమీంద కోపపడి, రాజద్రోహము చేసిన యపరాధముక్రింద నతనిని దండించుటకయి

చెరసాలకుఁ గొనిపోవునట్లు రాజభటుల కాజ్ఞాపించెను. అప్పు డక్కడ నున్నవారందఱు నద్భుతపడునట్లుగా మునుఁగుఁదీసివేసి యాకపటయతి తనముఖము చూపె, ధర్మకవచుఁడు తత్తఱపడి భయభ్రాంతుఁ డయి నిశ్చేష్టుఁడయి నిలువఁబడఁగా. ప్రత్యక్షముగా జనకమహారాజయ్యెను.

అప్పుడు రాజు మొట్టమొదట దయామతిని పేరుపెట్టి పిలిచి "ఓసాధ్వీమణీ! నీవెనుకటి సన్యాసిగో యిప్పుడు రాజయినాఁడు. అయినను నేనిప్పుడు రాజచిహ్నములను దాల్చినమాత్రమున నాహృదయమును మార్చుకోలేదు. తొంటివలెనే నేనిప్పుడును నీసేవకు సంసిద్ధుఁడనయి యున్నాను" అని పలికెను. "ఓమహారాజా! ఏలినవారియొక్క ఘనతనెఱుఁగక శ్రమపెట్టి దేవరవారిచే పనిచేయించుకొన్నయీసేవకురాలియపరాధమును క్షమించవలెను" అని దయామతి మాఱుపలికెను. అంతట రాజామెమంచితనమును మఱికొంత శోధింపవలెనని యెంచి మదనదాసుఁడు బ్రతికియున్నవార్తనుజెప్పకదాచి "నీయన్నగారి ప్రాణరక్షణముచేయనందుకు నీకు నేనేక్షమార్పణము చేయవలసియున్నది" అని చెప్పెను. అప్పుడు ధర్మకవచుఁడు ప్రచ్ఛన్నవేషముతో నుండి రాజే తనదుష్టచేష్టలను కనిపెట్టినాఁడని తెలిసికొని, "ఓమహారాజా! ఈశ్వరునివలె దేవరవారే సాక్షులయియుండి నాయకృత్యములనుప్రత్యక్షముగా చిత్తగించిరనియెఱిఁగినప్పుడుకూడనాదోషమును నేనొప్పుకొనిపక్షముననాపాపముశతగుణితమగును. కాఁబట్టి దయామయా!నాయవమానమును పొడిగింప వేఱుగ విమర్శపెట్టక నాయొప్పుదల మీఁదనే నన్నుదండింపుఁడు. దేవరవారిని నే నిప్పుడు జేసెడుప్రార్థన యంతయు శీఘ్రముగా మరణదండనమును విధించి యనుగ్రహింప వలయుననుట యొక్కటిదక్క వేఱేదియులేదు." అని మ్రొక్కెను. "ధర్మకవచా! నీయపరాధములుప్రత్యక్షదృష్టములు. కాఁబట్టి యింతకుముందుమదన

దాసుఁడు తలయొగ్గినవధ్యశిలమీఁదనే నీ శిరస్సును ఖండించుటకు మే మిప్పు డుత్తరువుచేయుచున్నాము. నీవును వెంటనే యాతని గలిసికొను టకయి ప్రయాణము కట్టియుండుము.' అనిపలికి రాజు పద్మావతివంకఁ దిరిగి "ఓపతివ్రతామణీ! నీవిఁక వైధవ్యమునుబొందకతీఱదు. మేమిప్పు డీతని సొత్తంతయు నీపాలు చేయుచున్నాము గాన దానితో నీవు మఱి యొక మంచిభర్తను పునఃపరిణయముకమ్ము." అని చెప్పెను. "ఓమహా ప్రభూ! యోగ్యతముఁడైనను నాకు వేఱొకభర్తయక్కఱలేదు. ఓకరు ణానిధీ! ఈదీనురాలిని కరుణించి పతిభిక్షపెట్టి రక్షింపుము." అని రాజు పాదములమీఁదబడి సుశీలయైన యాపద్మావతి మదనదాసుని ప్రాణరక్ష ణార్థమయి దయామతి వేడుకొన్నట్లుగానే కృతఘ్నుఁడయిన తనభర్త యొక్క ప్రాణదానము నిమిత్తము వేఁడుకొని దయామతివంక మరలి "ఓదయామతీ! నీమధురవాక్కులను గొంతసేపు నాకెరువిచ్చి నీవు నా పక్షమువూని నాకు మాఱుగా రాజుపాదముల మీఁదవ్రాలి ప్రార్థించి యాతని రాతిమనస్సును కరఁగింపుము. నీయుపకారము నాకిప్పుడుచేసి పుణ్యము కట్టుకొంటివా నేను కృతజ్ఞురాలనయి యావజ్జీవమును నీసేవ చేయుచు నీఋణముతీర్చుకొనెదను." అని ప్రార్థించెను. ఓపద్మావతీ! తెలివిమాలినదానవయియూరక యాచిన్నదానినిపీడించెదవేమి?దయా మతి యిప్పుడునీపక్షమున నిలిచి తన భ్రాతృఘాతకునిప్రాణమునిలుపు మని ప్రార్థించిన పక్షమున చచ్చిపోయిన యన్నగారియొక్క యాత్మ భూతమయివచ్చి యామెను పట్టుకొని బాధింపదా?" అని రాజనెను. "ఓదయామతీ! ఇఁక జాగుచేయక శీఘ్రముగా రాజుగారి పాదముల మీఁదఁబడుము; చేతులెత్తి మ్రొక్కిప్రార్థింపుము. మానమువహించి యూరకున్నావేమి? నామనవి వినుము. లోకములోనుత్తమోత్తములు వద్ద సహితము లోపములుండక మానవు. అప్రకారముగానే నాభర్త

యొద్దను కొన్నితప్పులున్నవి. అయినను మొట్టమొదట తప్పిదములు చేసినవారేపిమ్మటపశ్చాత్తప్తులయి మఱింత యోగ్యులగుదురని పెద్దలు చెప్పుదురు. ఓదయామతీ! ఇంకను చెల్లెలిమీఁదనీకుదయపుట్టలేదా?" అని పద్మావతి దీనముగా నడిగెను. "మదనదాసునియొక్క ప్రాణమును గొన్నందునకే నీభర్తయిప్పుడు తనప్రాణము లిచ్చుచున్నాఁడు." అని రాజుపలికెను. ఇట్లు పలుకుచుండఁగానే సుగుణరాసియైన దయామతి ముందుకువచ్చి రాజద్భుతప్రమోదవివశుఁడగునట్లుగా నడుగులమీఁద వ్రాలి, తన సహజదయాదాక్షిణ్యబుద్ధి వ్యక్తమగునట్లుగా "ఓమహా ప్రభూ! ఏలినవారనుగ్రహించి నాసోదరుఁడు మృతినొందనట్లు భావించి యీయపరాధియెడఁ గటాక్షింపుఁడు. నాముఖసందర్శనము చేయు వఱకును ధర్మకవచుఁడుపరిశుద్ధహృదయముతోనే స్వకృత్యమునునిర్వ హించెనని నేనిప్పుడు దృఢముగా నమ్ముచున్నాను. ఈతనిమృతికి నేనే కారణభూత నగుటచేత నాయందనుగ్రహించి యాతనిని రక్షింపుఁడు. తా నెందు నిమిత్తమయి మరణదండనమును బొందెనో యానేరమును నిజముగాఁ జేసినవాఁడగుటచేత నాసోదరుని విషయములో న్యాయ విరుద్ధమేదియు జరగలేదు" అని విన్నవించెను.

తనశత్రువుయొక్క ప్రాణము రక్షింపవలసిన దని వేఁడుచున్న యీయుత్తమాంగనయొక్క యోగ్యతకు ప్రతిఫలము రాజప్పుడు చెఱసాలలో ప్రాణసంశయ స్థితిలోఁబడియున్న మదనదాసుని రప్పించి చచ్చినాఁడనుకొనుచున్నయీసోదరునిఁ బ్రాణముతోనేయీమెకర్పించి, "ఓదయామతీ!నీచేయినాచేతికిమ్ము. నీనిమిత్తమయియీమదనదాసుని క్షమించినాను. ఇష్టమున్నయెడల నీవు నాయర్ధాంగివి కావచ్చును. అప్పుడు నీసోదరుఁడును నాకాప్తబంధుఁడగును." అని సెలవిచ్చెను. ఇంత లోపల ధర్మకవచుఁడు తనకుప్రాణభయములేదని ధైర్యము తెచ్చుకొని

కొంత తేటమొగముతో ఆశగల చూపులతో నిలువఁబడఁగా, రాజాతని వంకఁజూచి "ఓధర్మకవచా! నీవిఁక నీభార్యను ప్రేమతో నేలుకొమ్ము" ఆమె యోగ్యతవలననే నీకిప్పుడు ప్రాణరక్షణము కలిగినది కాఁబట్టి యింకనైన నీవామె గుణోత్కర్షము నెఱిఁగి యుచితాదరముతోఁ ప్రవర్తింపుము," అని బుద్ధిచెప్పి పద్మావతిని 'ఓసాధ్వీ!నీవు నీభర్తతోఁ గూడి చిరకాలము సౌఖ్యమనుభవింపుము.'' అనియాశీర్వదించెను. ధర్మకవచుఁడు తనేగతవర్తనమునకు సిగ్గుపడి, అల్పకాలమధికారము వచ్చినప్పుడుదయనుమఱచికఠినచిత్తతనువహించినందున కనుతాపపడి, దయాగుణముతో సమానమైన యుత్తమగుణము మఱేదియు లేదని తెలిసికొని, భార్యను కృతజ్ఞతతోస్వీకరించెను.

అప్పుడు రాజు మనోరంజనిని విధ్యుక్తముగా వివాహము చేసికోవలసినదని మదనదాసుని కాజ్ఞాపించి, దయామతియొక్కయుత్తమగుణములును యోగ్యవర్తనమును తనహృదయము నాకర్షించినందున నామెను పాణిగ్రహణము చేసికొనవలెననియున్న తనయభిమతమును మరలఁ దెలిపెను. ఆమె గురూపదేశమునుబొందియింకను మఠములో యోగినిగాఁ జేరక వివాహమాడుటకు యోగ్యమయిన స్వతంత్రస్థితిలోనే యున్నందున, యతివేషముతో సకలసద్గుణసంపన్నుఁడయిన యారాజు తనకుఁ జేసిన మహోపకారములవలనఁ గలిగిన కృతజ్ఞతాబుద్ధి తన్ను తనపూర్వపుపూనికనుండ మరలింపఁగా యోగిని కావలె నన్నయుద్యమమును మానుకొని రాజు తన కనుగ్రహింపఁదలఁచుకొన్న గౌరవమును సంతోషపూర్వకముగా నంగీకరించి యాతని సహధర్మచారిణియగుట కొప్పుకొనెను. దయామతి యిట్లు మిథిలానగరమునకు రాణియయినది మొదలుకొని యామె సద్వర్తనమునుబట్టియు దృష్టాంతమునుబట్టియు మిథిలానగరములోని

కన్యలందఱును యోగ్యవర్తనమును నేర్చుకొని యామె మార్గము నవలంబించి మరల నొక్కరును మనోరంజని మదనదాసుని దీసికొని యిల్లు విడిచినట్లు ప్రియునితో పితృగృహమును విడిచి వెడలక జననీజనకులకును బంధువర్గమునకును సంతోషమును గలిగించుచుండిరి. దయాగుణగణనీయుఁడయిన యారాజును సకల సద్గుణమణిఖని యగు దయామతి తనకు ప్రాణాధిక యై ధర్మపత్నిగా లోకములోని యెల్ల భర్తలలోను ధన్యతముఁడయి చిరకాలము సుఖ మనుభవించుచు రాజ్యము చేసెను.

కొండపల్లి ముద్రాక్షరశాల, రాజమహేంద్రవరము—1950.

ఈ నాటకమునందువచ్చు పాత్రములు

పురుషులు

౧. వసుదేవుఁడు—పాండ్యదేశపురాజు మంత్రులలో నొకఁడు; పద్మిని తండ్రి.

౨. ప్రభాకరుఁడు—పాండ్యదేశ సేనాధిపతి; పద్మిని భర్త.

౩. మిత్రపాలుఁడు—ప్రభాకరుని మిత్రుఁడు.

౪. దుష్టబుద్ధి—పాండ్యదేశపుసేనలో నొకనాయకుఁడు.

౫. శూరవర్మ—పాండ్యదేశపు సేనానాయకులలో నొకఁడు.

స్త్రీలు

౬. పద్మిని—వసుదేవుని కూతుఁరు; ప్రభాకరునిభార్య.

౭. రాధిక—దుష్టబుద్ధిభార్య.

పద్మినీప్రభాకరము

మధురాపురమునందలి మహాధనసంపన్నుఁ డయినవసుదేవుఁ డనుమంత్రిశిఖామణికి గుణవతియు రూపవతియు నైనయేకపుత్రి పద్మిని యను కన్యామణి కలదు. ఆచిన్నదానియొక్క సుగుణసంపదనుబట్టియు ధనసంపదనుబట్టియు రాజకుమారు లనేకు లాచిన్నదానిని పాణిగ్రహణము చేసికొనవలె నని యాశవహించి వేచి యుండిరి. అయినను తన్నాశించియున్నరూపలావణ్య సంపన్నులయిన స్వదేశస్థులగు రాజపుత్రు లెవ్వరును పద్మినికి రుచింప లేదు. శరీరసౌందర్యమునకంటె మన స్సౌందర్యము నధికముగా గౌరవించెడి యాచిన్నది చిన్నప్పటి నుండియు తనతండ్రియింటికి వచ్చుచు బీదదశనుండి స్వశక్తిచేత క్రమక్రమముగా గొప్పస్థితికి వచ్చి యున్నపరదేశస్థుఁ డగునొక నల్లని క్షత్రియవీరునిమీఁద తనమనసు నిలిపెను. ఆతనిపేరు ప్రభాకరుఁడు. అతఁడు తనసద్వర్తనముచేత వసుదేవుని యనుగ్రహమునకు పాత్రుఁ డయి యాతనిదయవలననే తా నిప్పు డున్న యున్నతస్థితికి వచ్చినవాఁ డగుటచేత పలుమా రాతనిగృహమునకు వచ్చుచుఁ బోవుచుండెను.

హీనదశనుండి వచ్చిన యటువంటిపురుషుని భర్తనుగా వరింప నపేక్షించినందున కయి పద్మినిని మనమంత నిందింపవలసినపని లేదు. ఒక్క నల్లరూపును దూరముగా నుంచినపక్షమున, లోకములోని యుత్తమోత్తమకన్యను చెట్టపట్టుటకుసహిత మర్హత నిచ్చెడుగుణ సంపదలో నాప్రభాకరునివద్ద లోప మణుమాత్రమును లేదు. అతఁడు మహాధైర్యశాలియైనవీరభటుఁడు; బౌద్ధులతో జరిగినఘోరయుద్ధములలో నతఁడు పాండ్యదేశపుసేనలోఁ గొలువుండి తనధైర్యశౌర్యము

లను జూపి, నిరుపమానపౌరుషముచేత రాజానుగ్రహమునకుఁ బాత్రుఁడయి సేనాధిపత్యమును బొందుటయేకాక జనులవిశ్వాసగౌరవములకును స్థాన మయ్యెను.

అతఁడు బాల్యమున బహుదేశములు తిరిగినవాఁ డగుటచేత పద్మిని యాతనిదేశాటనవృత్తాంతములను వినుట కత్యంతాభిలాష కలదయి యాతని నడుగు చుండును. అతఁడు చిన్నతనములో తాను పడిన కష్టములను, తా నప్పుడప్పుడు చేయుచువచ్చిన యుద్ధములను మెట్టను సముద్రముమీఁదను తాను బొందినయాపదలను, తా నా యాపదలను తప్పించుకొన్న సూక్ష్మమార్గములను, శత్రువులు తన్ను చెఱఁబెట్టిబాధించిన విధమును, తాను తిరిగినదేశములయందు మేఘమండలము నంటుపర్వతములలోను మహారణ్యములలోను దాను జూచినవింతలను, ఆయాదేశజనులవిచిత్రవర్తనములను, మృదుమధురవాక్యములతో హృదయాకర్షకముగాఁ జెప్పుచుండఁగా నాచిన్నది యత్యాసక్తితో వినుచు నడుమ నెవ్వరైనఁ బిలిచినచో వేగిరపాటుతోఁబోయి లోపలగృహకృత్యములను నిర్వహించి యప్పుడే మహావేగమున మరల వచ్చి యతనినివాక్యామృతపానముచేత తనచెవులను దనుపుకొను చుండును. ఆచిన్నది యొకనాఁడు సావకాశముగాఁ గూరుచుండి యాతనిని బిలిచి తా నావఱకప్పుడప్పుడు భాగభాగములుగా వినుచు వచ్చిన యాతనిచరిత్రమునంతను మొదటినుండియు నొక్కసారిగా పూర్ణముగా వినిపింపు మని యడిగెను. అతఁ డది సందుచేసికొని తనకథనుచెప్ప మొదలుపెట్టి జాలిపుట్టునట్టుగా తనచిన్ననాఁటి కష్టకథలను నడుమనడుమ వర్ణించుచు పలుమా ఱామెకన్నులనుండి నీరు వచ్చునట్లు చేసెను. అతఁడు తనకథను ముగించునప్పటి కాతని కామెకు జాలిపడినట్లుగాఁ గొన్నినిట్టూర్పులుపుచ్చి యాచిన్నది కథ

సంతాపకరముగాను వినోదకరముగానుగూడ నున్నదని పలికి. తన యం దనుగ్రహించి యావిచిత్రమును శ్రమపడి చెప్పినందునకయి తన కృతజ్ఞతను దెలిపి, ఆకథ దయారసలేశముగల రసికులా లయినకన్య విస్సపక్షమున తత్క్షణము వలచి వరింపఁగోరునంతయింపుగాఁ జెప్పఁ బడిన దని యాతనినేర్పును శ్లాఘించెను. ఇట్లాచిన్నది లజ్జావినయ శృంగారచేష్టలతో తనవలపును సూచింపఁగా నతఁడు గూఢమయిన యామె మనోభావమును గ్రహించి, తన కామెమీఁదఁ గలిగిన గాఢానురాగమును తేటపఱిచి తండ్రియెఱుక లేకుండ రహస్యముగా గాంధర్వవివాహమునఁ దన్నుఁ వరించుట కాకన్యారత్నముయొక్క యంగీకారమును బొందెను.

తనరూపవిశేషముగాని ధనవిశేషముగాని తన్ను వసుదేవుఁ డల్లునిగా నంగీకరించునని యాశపెట్టుకొనుటకు తగినంత గొప్పవి కావని యతఁడు దృఢముగా నెఱుఁగును. అయినను వసుదేవుఁడు తనకొమార్తెకు తనయిచ్చవచ్చిన రాజపుత్రునివరించుటకు స్వాతంత్ర్య మిచ్చి యుండెను; ఆస్వాతంత్ర్యమునుబట్టి యాచిన్నది మంత్రిపదమున కర్హుఁ డయిన తనబంధువర్గములోని యొక రాజకుమారుని భర్తనుగాఁ గోరుకొనునని తలఁచియుండెనే కాని విదేశస్థుఁడైన యాకులముతక్కువ వానిని వరించునని యతఁడు స్వప్నావస్థయం దయినను దలఁచియుండ లేదు. ప్రభాకరుఁడు రూపమునందు నల్లనివాఁడే యయినను పద్మిని యాతనిచర్మమును జూచి మోహింపక శూరత్వాదిగుణములను కామించి తన హృదయము నాతనికర్పించి తన ధనప్రాణముల నాతని పాలుచేసెను. అనేకము లైన యాతనియుత్తమగుణములనుబట్టియే పద్మిని యాతనియందు బద్ధానురాగము గలదయినందున, తనతోడి రాచకన్నె లందఱును సామాన్యముగా విరసభావముతోఁ జూడఁదగిన

యాతనిశరీర నైర్మల్యమునుసహితము లఘుదృష్టితోఁ జూడక యా కాంతాతిలకము తన్నువరించి ధన్యులు కాఁదలఁచుకొనియున్న రూప లావణ్యసంపన్ను లయినస్వజాతిరాజకుమారులయెల్లశరీరముల కంటెను తనప్రియునికృష్ణదేహమునే శ్రేష్ఠమయినదానినిగా భావించుకొనెను.

వారివివాహ మెంత రహస్యముగా జరపఁబడినను చిరకాలము దాఁగియుండక యావృత్తాంత మల్పకాలములోనే వృద్ధుఁ డయిన యావసుదేవుని చెవిని బడెను. పిడుగువంటియావార్త చెవినిబడఁగానే యతఁడు దురాగ్రహావేశముచేత దేహము కంపింప, ఇంటఁ గాలు నిలువక వెంటనే రాజస్థానమునకు పరుగెత్తి కృతఘ్నుఁ డయినప్రభా కరుఁడు మాయలచేతను మంత్రములచేతను తన ప్రియపుత్రికయైన పద్మినిని వశ్యురాలిని జేసికొని తనయనుమతి పొందకుండ వివాహ మాడుట కింటినుండి లేవఁదీసెనని సభవారితో మొఱపెట్టుకొనెను.

ఈసమయమునందే బౌద్ధులకును పాండ్యమండలప్రభుత్వము వారికిని యుద్ధము పొసఁగినందున, తామావఱకుఁ గోలుపోయిన సింహళద్వీపమును మరల జయించి స్వాధీనపఱుచుకొనవలెనని యోడ సేనలు సముద్రముమీఁదఁ బంపుచున్నబౌద్ధయోధులతో యుద్ధము చేయుటకయి మహావీరుఁడయినప్రభాకరునికొలు వప్పు డవశ్యముగా రాజునకు వెంటనే కావలసి యుండెను. బౌద్ధులతో ఘోరయుద్ధము చేసి యమోఘవిజయము నొందఁగలిగిన మహాశూరుఁ డొక్కప్రభా కరుఁడే యని యెల్లవారును దృఢముగా నమ్మియున్నందున, ఎల్లవారి దృష్టియు నాతనిమీఁదనే యుండెను. ఆతనిశక్తియుక్తులను రాజెఱిఁ గినవాఁ డగుటచేత స్వదేశగౌరవమును నిలుపుట కతఁడుదక్క వే ఱొక్కఁడు సమర్థుఁడు లేఁ డని నిశ్చయించి యాతని సభకు పిలిపించి సేనాధిపత్య మిచ్చి పంప సిద్ధముగా నున్నకాలములోనే వసుదేవుఁ

డాతనిని విమర్శించి దోషనిర్ధారణముచేసి శిక్షింపవలసినదని యభి యోగము తెచ్చెను. ఆకాలమునందా దేశపు రాజశాసనమునుబట్టి యట్టినేరము చేసినవాఁడు మరణశిక్షపాలు కావలసియుండెను.

ఇట్టిస్థితిలో నభియోగము వచ్చినప్పుడు సభికులు వసుదేవుఁడు వృద్ధుఁడును సత్యసంధుఁడు నగుటచేత నాతనిమాటలను సావధాన ముగావిని,కోపావేశముచేత నతఁడు తగిననిదర్శనములులేనిదే లేనిపోని దోషారోపణములు చేసినను సహించి విమర్శించి, ఏమిసమాధానము చెప్పెదవని ప్రభాకరునడుగఁగా నతఁడు తానాకన్యను లోఁగొనుట కయి యవలంబించిన మార్గమును తాను తనకథను జెప్పినవిధమును నేమియుఁ దాఁచక యున్నది యున్నట్లుగా సర్వమునునిష్కపటముగా సభవారిముందేకరువుపెట్టెను. మధురగంభీరస్వరముతో హృదయ రంజకముగా వినిపించిన కథ యాద్యంతము విని రాజు తలయూఁచి యీకథ నీతనినోట వినుట తటస్థించిన పక్షమున వసుదేవునికూఁతురే కాక తన కూఁతురు సహితము వలచి పైఁబడక మాన దనిపలికెను. పద్మినియొక్క చిత్తాకర్షణమునకయి యతఁడుప్రయోగించిన మాయ లును మంత్రములును మాయయు మర్మమునులేని యతని ఋజు వర్తనయొక్కటి దక్క వేఱేవియు లేవనియు, అతఁడు ప్రయోగించిన సమ్మోహనమంత్రమంతయు తన మృదుకథను తేనె లొలుకుమాట లతో మనసుకరఁగునట్లు కర్ణరసాయనముగా వచించుట యొక్కటియే యనియు సభికులందఱుగూడ విస్పష్టపడెను. అంతట పద్మినినిగూడ సభకుఁ బిలిపించి యడిగినప్పు డాచిన్నదికూడ తన ప్రేమానుబంధ మునకుఁ గలకారణ మాతఁడు వినిపించిన విచిత్రచరిత్ర మొక్కటియే యగుట తెలిపి, తన్ను చిన్నప్పటినుండియు విద్యాబుద్ధులుచెప్పి పెంచి పెద్దదానిని జేసినందుకయిన తండ్రియెడల తాను వినయగౌరవములు

చూపి కృతజ్ఞతతో నడుచుకోవలసినధర్మమునొప్పుకొని యుత్తమాంగ నలకు భర్తలయెడలఁ జూపవలన యధికతరమైన యుత్కృష్టధర్మమునుబట్టి తాను తండ్రికంటె భర్త నెక్కువ గౌరవించవలసి వచ్చినదని చెప్పెను.

అప్పుడు వసుదేవుఁడు తాను ప్రభాకరునిమీఁదఁ జేసిన దోషారోపణములు నిరాధారములయినవని తెలిసికొని, ఆతనిని చాపునకుఁ బిలిచి నిష్కారణముగా తా నతనిమీఁద మిథ్యాదోషము మోపినందు నకువిచారపడి, నిజముగాతనకోమార్తెకతఁడుభర్తయగుట మనస్సులో నిష్టము లేకపోయినను చేయవలసిన కార్యము వేఱొకటికాన రానందున తానతనికిఁ గన్య నిచ్చితినని చెప్పి, "ప్రభాకరా! అజ్ఞ మీఱికన్నతండ్రికి మనోవ్యధ వృద్ధిపొందించుటకయి నాకితరపుత్రికలు లేక యీపుత్రిక యొక్క తెయేయైనందుకు కొంత సంతోషించుచున్నాను" అని పలికెను. ఈకష్టమీవిధముగా తీరినందున, ప్రభాకరుఁ డితరప్రతిబంధము లేవియు లేనివాఁడయి చిన్నప్పటినుండియు నలవాటుపడుటనుబట్టి కష్టములన్న నాహారనిద్రలవంటి సహజధర్మములని భావించు స్వభావముగలవాఁడగుటచేత సేనాధిపత్యమును వహించి సింహళద్వీపమునందు యుద్ధము నడపి నూతనకష్టములను మీఁద వేసికొనుటకుత్సాహపూర్వకముగా నంగీకరించెను. పద్మిని గూడ తానింటివద్దనుండి యొంటిగా సుఖమనుభవించుటకంటె భర్తతోడనుండి కష్టము లనుభవించుటయే యోగ్యతరమనిభావించి మహోత్సవముతో నాతని వెంటఁ బ్రయాణమయ్యెను.

ఇట్లు భార్యను వెంటఁబెట్టుకొని సేనాసమేతుఁడయి యోడ నెక్కి సముద్రయాత్రచేసి యతఁడు సింహళద్వీపమునందు దిగఁగానే యొక గొప్పఝంఝామారుతమువలన శత్రువులయోడలుపగిలి చెద

రిసవనియు యుద్ధముచేయవలసిన యావశ్యకమంతమాత్రమును లేక లంక సురక్షితముగానున్నదనియు శుభవార్త తెలియవచ్చెను. అయినను ప్రభాకరుఁడు శ్రమపడవలసిన ఘోరతరమయినయుద్ధ మొకటి యిప్పుడు క్రొత్తగా నారంభమయ్యెను. నిరపరాధిని యైనయాతని భార్యయెడఁగల యసూయాద్వేషములవలన బైలుదేఱిన శత్రుప్రుళిప్పు డాతనిపాలికి గర్భశత్రువు లయిన బౌద్ధులకంటెను నధికభయంకరు లయిరి. సేనానాయకుఁడయిన ప్రభాకరుని మిత్రులలో మిత్రపాలుని కంటె నెక్కువచనవరియు నెక్కువనమ్మకమునకు పాత్రుఁడయిన వాఁడును మఱియొకఁడు లేఁడు. మిత్రపాలుఁడు నిండుయౌవనమున నున్నవాఁడు; మహాసౌందర్యవంతుఁడు; నిరుపమానవాక్చాతుర్యము గలవాఁడు; ఎప్పుడును నవ్వుమొగము పూని యుల్లాసముతో నుండు వాఁడు; మహావీరుఁడు; సరససల్లాపములచేత కామినులయుల్లములు రంజిల్లఁజేయు రసికత్వముగలవాఁడు. ఇటువంటివానిని జూచినప్పుడు వయసు ముదరినతరువాత చక్కఁదనము గల చిన్నకన్నెలను పెండ్లి చేసికొన్న ప్రభాకరునివంటివారి మనస్సులో ననుమానమును భయమును గలుగవలసినదే కాని ప్రభాకరుఁడు పరులమీఁద ననుమానపడుట యెట్టిదో యెఱుఁగని దొడ్డస్వభావము గలవాఁడగుటచేత పరుఁడు తనయెడల ద్రోహము తలఁచు నన్నయనుమానమే యతని మనస్సున కెప్పుడును తట్టలేదు. ప్రభాకరుఁడు పద్మినితోడితనవివాహవ్యవహారమునం దీమిత్రపాలునినే నియమించి, ఉభయులమధ్యను సందేశములు నడుపుటకీతనినే దూతనుగా నుపయోగించెను. సుందరులవద్ద హృదయరంజకముగా చమత్కృతితో సంభాషించుటలోఁ దనమిత్రునివద్ద నున్నంతసామర్థ్యము తనవద్ద లేదని తెలిసికొని, తన ప్రతినిధిగాఁ బోయి కన్యావరణముచేసి రావలసినదని నర్మగర్భముగాఁ

బలుకుచు ప్రభాకరుఁడు పలుమాఱు మిత్రపాలుని పద్మినియొద్దకుఁ బంపుచు వచ్చెను. కపట మెఱుఁగని యట్టివంటి యమాయికత్వ మాతనికిఁ గలగుణాలంకారములలో నొక్కటి యని చెప్పవలసినదే కాని దాని నొకదోషమునుగా పరిగణింపరాదు. అందుచేతపతివ్రతా శిరోమణియైన పద్మినికి తన ప్రాణేశ్వరుఁ డయిన ప్రభాకరునికి తరు వాత నామిత్రపాలునియందే యధికవిశ్వాసమును ప్రేమయునుండుట వింతగాదు. ఆదంపతులకు వివాహానంతరమునఁగూడ మిత్రపాలుని తోడి తమవ్రవర్తనమునందేమియు వ్యత్యాసము కలుగలేదు.అతఁడు మునుపటివలెనే తఱుచుగా వారి యింటికిఁబోవుచు, ఆదంపతులతో యథేచ్ఛముగా సంభాషించుచుండెను. ప్రభాకరుఁడు గంభీరస్వభా వముగల మితభాషియైనను, మనసువచ్చిన ట్లమితముగామాటాడు తన మిత్రునియొక్క సంభాషణను విని యానందించుచుండెను. పెండ్లికాక పూర్వము తాను సందేశము గొనివచ్చినప్పటి కాలమునందువలెనే యిప్పుడును మిత్రపాలుఁడును పద్మినియు నరమరికలేక కలిసి మాటా డుచు నానందించుచుందురు.

కొంతకాలముక్రిందట ప్రభాకరుఁడు మిత్రపాలునికి దండులో గొప్పయుద్యోగమిచ్చి విశ్వాసార్హునిగా నెంచి తనకు సహాయునిగా జేకొని యాతనిని సదా తనయొద్దనే యుంచుకొనియుండెను. ఆతని కట్లు గొప్పయుద్యోగమిచ్చుట సేనలో చిరకాలమునుండి కొలువు చేయుచుండుటచేత తానాయుద్యోగమున కెక్కువయర్హుఁడ నని భావించుకొనుచున్న దుష్టబుద్ధికి కడుపుమంటగానుండి కనఁబడినచోట నెల్ల నాక్షేపించుచు, స్త్రీలవద్దఁ గూరుచుండి తియ్యనికథలు చెప్పు టకుఁదక్క యుద్ధకార్యములకు వేనికిని బనికిరా వని యతఁడు మిత్ర పాలుని పరిహాసించుచుండెను అందుచేత దుష్టబుద్ధి మిత్రపాలుని

మాత్రమేకాక ప్రభాకరునిగూడ మనసులో ద్వేషించుచుండెను. ప్రభాకరుని ద్వేషించుట కతఁడుమిత్రపాలునియెడ దయగలిగియుండు నన్న యొక్క కారణమేకాక ప్రభాకరుఁడు తనభార్యయైనరాధికయం దనురాగము గలవాఁడయి యున్నాఁడని నిష్కారణముగా దుష్టబుద్ధి తనమనస్సులో పెట్టుకొన్న లేనిపోని యనుమానమొక్కటికూడ కారణముగానుండెను. ఇట్లకారణవైరము వహించి దుష్టబుద్ధి పగ సాధింపవలెనని నిశ్చయించి యొక్కసారిగా మిత్రపాలుని ప్రభాకరుని పద్మినిని నాశనముచేయుటకయి యొకయుపాయ మాలోచించెను.

దుష్టబుద్ధి మాయలమారియు మనుష్యస్వభావమును జక్కగా నెఱిఁగినవాఁడు నగుటచేత లోకములో పురుషుఁడు పొందఁదగిన వేదనలలో నెల్ల భార్యయెడల జారత్వశంకవలనఁ గలిగెడుమనోవేదనయత్యధికమయిన దనియు దుర్భరమయిన దనియు తెలిసికొన్నవాఁడయి, తాను ప్రభాకరునిమనస్సులో మిత్రపాలుఁడు పద్మినివిషయ మయి ద్రోహవర్తనము కలవాఁడయినట్టు శంక కలిగింపఁగలిగినపక్షమున ప్రభాకరుఁడు గాని మిత్రపాలుఁడు గాని యుభయులు గాని ప్రాణములు పోఁగొట్టుకొందు రని తలఁచి, ఆమాయోపాయముచేత పగ తీర్చుకోవలెనని నిశ్చయము చేసికొనెను.జయశాలియైన తమసేనాధిపతి క్రొత్తగా వివాహమాడినభార్యతోడఁగూడ వచ్చుటయు, శత్రుసేన గాలివానచేత సముద్రములో చెల్లాచెద రయిపోయినదన్నశుభవార్త తెలియుటయు, సేనలో నెల్లవారికిని మహోల్లాసజనకముగా నుండుటచేత సింహళద్వీపములో నున్నసైనికులెల్లరు జేరి నాఁటిదిన మొక్కగొప్పయుత్సవము చేసిరి. ఆయుత్సవములో నెల్లవారును సంతోషాతిశయముచేత మితముతప్పి తాగ్రి మెక్కువగా భుజించిరి. సైనికు లతివిస్తారముగా తాగ్రి యల్లరిచేసి జనుల కొత్తుఁడు కలిగింప

కుండఁ జూచుటకును, క్రొత్తగా వచ్చిదిగినసేనలవలనఁ దద్వీపవాసుల కేవిధమయినయాయాసమును కలుగకుండఁ గాచుటకును అధికార మిచ్చి యారాత్రి ప్రభాకరుఁడు మిత్రపాలుని నియమించెను. ఆరాత్రియే దుష్టబుద్ధియు తాను వారిని జెఱుపుట కయి పన్నినకుత్రోపాయమును ప్రయోగించుట కారంభించెను. కావలిగా నున్నయుద్యోగస్థుఁడు త్రాగుట గొప్పతప్పిదమేయయినను, దుష్టబుద్ధి తియ్యని మాటలు చెప్పి తనకు సేనాధిపత్యమం దున్నట్లు కల్లప్రేమను భక్తిని గనఁబఱిచి భ్రమింపఁజేసి మిత్రపాలు నధికముగా త్రాగునట్లుచేసెను. మిత్రపాలుఁడు మొట్టమొదట త్రాగుటకు సందేహించి కొంతసేపటి వఱకును మద్యమును నిరాకరించినను, కడపట దుష్టబుద్ధియొక్క యుత్సాహవచనములకును భ్రాంతిగొలుపుపాటలకును లోనయి సురను సేవించుట కారంభించి యొకపాత్రము తరువాత నొకపాత్రముగా మెల్లమెల్లఁగా సురతో గర్భమును పూరించెను. ఆతని ముఖద్వారమునుండి గర్భకుహరములోఁ బ్రవేశించిన గర్భశత్రువయిన యామద్యభూత మించుకసేపటిలో నాతనిబుద్ధిని మ్రింగివేసినందున, మత్తెక్కి వివేకహీనుఁడయి యున్నయామిత్రపాలుఁడు దురాత్ముఁడయినదుష్టబుద్ధియొక్క ప్రేరణముచేత నొకసేనానాయకునితో కలహము పెట్టుకొని కత్తిదూసికొని లేచి, నడుమ కలహము వారించుటకయి యడ్డము వచ్చినశూరవర్మ యనునుద్యోగిని గాయపఱిచెను. అప్పుడాకలహముతో పలువురుచేరి పోట్లాట కారంభించిరి. ఈకలహమున కంతకును కారకుఁడయినదుష్టబుద్ధియే త్రాగుబోతుల కొందఱు చేరి పెట్టుకొన్న యీచిఱుకయ్యము భయంకరమయిన మహాయుద్ధమయినట్లుగా కంటఁబడినవారితో నెల్లఁజెప్పుట కారంభించి, దేశోపద్రవకరమయినజనసంక్షోభము పుట్టినప్పుడు వాయించుభేరిని వాయించు

నట్లు చేసెను. ఆభేరీధ్వని విని నిద్రపోవుచున్న ప్రభాకరుఁ డులికిపడి లేచి, వేగిరపాటుతో వస్త్రాదికము ధరించి తిన్నఁగా సేనాని వేశమునకు నడిచివచ్చి యీసంక్షోభమునకుఁ గారణ మేమని మిత్రపాలుని నడిగెను. అప్పటికి సురాపానమువలన తలకెక్కినమత్తు కొంత దిగినందున మిత్రపాలుఁడు తన యవివేకతను ప్రభాకరునిముందఱఁ జెప్పుటకు సిగ్గుపడి సదుత్తరము చెప్పక యూరకుండెను. అంతట దుష్టబుద్ధి తనమిత్రుఁడయినమిత్రపాలుని నేరమును బయలఁబెట్టుట కిష్టము లేనివానివలె నటించుచు, సత్యము చెప్పవలసినదని ప్రభాకరుఁడు తొందర పెట్టఁగా విధిలేక చెప్పుచున్న వానివలె జరిగినకథ యంతయు నేకరువుపెట్టి, అందు తాను ప్రోత్సాహపఱిచి చేసినపనిమాత్రము మఱుఁగుపఱిచి మిత్రపాలుని తప్పిదమును దాచుచున్న ట్లగపడుచు నుపాయముతో సేనాపతిదృష్టియం దాతని నేరము మఱింతహీనముగాఁ గనఁబడునట్లు చేసెను. తనసైనికులలో నెంతటి చనవరియైనను తనయాజ్ఞ నతిక్రమించి నడిచినప్పుడు దయాదాక్షిణ్యములు తలఁచి క్షమించి యూరకుండుస్వభావము కలవాఁడు కాకపోవుటచేత నతఁడు వెంటనే మిత్రపాలుని తానిచ్చినపనినుండి తొలఁగించెను. ఈప్రకారముగా దుష్టబుద్ధి నాటినయుపాయబీజము మొలకయెత్తి ప్రథమదినముననే ఫలింపనారంభించినందున, ఆతఁడు లోపల సంతోషించి తాను మనస్సులో ద్వేషించెడుశత్రువును తన మాయావాగురలోఁ బడవేసి జీవనము తీసివేయించుటలో తృప్తినొంది యుండక యారాత్రి నడచినపనిని బట్టియే తనపగవానిని పూర్ణముగా చెఱుపవలెనని నిశ్చయించుకొనెను.

తనయజమానునియాగ్రహమువలనగర్వభంగముగలవాఁడయి మిత్రపాలుఁడు తనకు పరమాప్తునివలె నభినయించుచున్న దుష్టబుద్ధి

వద్దకుపోయి, నాఁటిరాత్రి తానాప్రకారముగా తప్పత్రాగి మృగము వలెఁబ్రవర్తించి తన యజమానుని యనుగ్రహమును పోఁగొట్టు కొన్నందుకు ఖేదపడి, తన దుర్వర్తనమువలనఁ దాను పూర్ణముగా పాడయితిననియు, అట్టియపరాధము చేసినతరువాత మరల నేమొగ ముతోఁ బోయి తాగుఁబోతునని యొప్పుకొని తనపని తన కిమ్మని వేఁడుకోఁగలుగుదుననియు, చెప్పుకొని తనబ్రతుకును రోయఁజొచ్చెను. అతని దీనాలాపములు విని జాలిపడువానివలె నటించి దుష్టబుద్ధి లోక ములో లోపములేనివాఁ డెవ్వఁ డుండు ననియు నెంతటి వివేకికైనను ప్రమాదముచేత నొకానొకప్పుడు తాగుట సంభవింపవచ్చుననియు నపాయము తప్పించుకొనుట కుపాయమాలోచింపవలెనుగాని యాపద వచ్చినప్పుడు దిగులుపడి కూరుచుండుట బుద్ధిమంతుని లక్షణము కాదనియుఁ జెప్పి యోదార్చి, ఇప్పుడు ప్రభాకరుఁడు భార్య యెంత చెప్పిన నంతచేయుచున్నవాఁడగుటచేత పోయి యామెకాళ్ళమీఁదఁ బడి భర్తతోఁజెప్పి క్షమించునట్లు చేయవలసినదని వేఁడుకొమ్మనియుఁ ఆమె దయార్ద్రహృదయముగల యుత్తమురాలగుటచేత నీమాట తీసి వేయక తన భర్తతోఁజెప్పి నిన్నాతనిదయకు మరలఁ బాత్రుని జేయుననియు, హితోపదేశముచేసెను. ఇది తనపగను సాధించుకొను టకయి దురుద్దేశముతో చేయకపోయినయెడల మంచి యుపదేశమే కాని దుష్టబుద్ధిమాత్ర మాతనిని పాడుచేయుటకు మార్గముగానుండు ననియే యీయాలోచనను జెప్పెను.

దుష్టబుద్ధియొక్క మాట విని మిత్రపాలుఁడు పద్మినియొద్దకుఁ బోయి యామెమనస్సు కరఁగునట్లుగా తనకు సంభవించినకష్ట మామెతోఁజెప్పుకొని, భర్తతోఁజెప్పి పోయినజీవనమును మరల నిలిపి దీనునిరక్షించిన పుణ్యము కట్టుకొమ్మని బహువిధములఁ బ్రార్థించెను.

దీనదయాళురా లయినయాకాంతామణి యాతని కభయహస్తమిచ్చి పంపివేసి, ప్రతిదినమును మిత్రపాలుఁడుచేసిన యల్పదోషము క్షమించి యాతనిపని యాతనికియ్య వలసినదని భర్తను వేఁడుకొన మొదలు పెట్టెను. అటువంటి నేరముచేసినవాని నంతశీఘ్రముగా క్షమించుట యుక్తముకాదని చెప్పి యతఁడు భార్యమాటను తీసివేయలేక కాల హరణము చేయుచురాఁగా, ఆయిల్లా లంతటితో నూరకుండక మాపు చేసెదరా రేపుచేసెదరా యని భర్తను పలుమారు తొందరపెట్టుచు మిత్రపాలునియొక్క పక్షమవలంబించి యాతఁడు తనదోషమునకుఁ బశ్చాత్తాపపడి యెంత కుంగిపోయినాఁడో చెప్పి, అతఁడు చేసిన యాయల్పదోషమున కతనికంత క్రూరదండనము విధించిన ధర్మము కాదని న్యాయనిష్ఠురములాడి, ఆతనిని శీఘ్రముగాదయ చూడవలసిన దని నిర్బంధపెట్టుచుండెను. ప్రభాకరుఁడప్పటికిని దయచూపక యుపే క్షింపఁగా పద్మినిభర్తనుజూచి "ఓప్రాణనాథా ! మీపాదసేవకురాలి యందు మీరింత దయ తప్పవచ్చునా? మీకు ప్రాణమిత్రుఁడయి నేను మీచెట్టఁబట్టుటలో సర్వవిధముల సహాయుఁ డయినమిత్రపాలుని విషయములోనే నేను మీతో నింతదూరము మనవిచేయవలసివచ్చు చున్నదిగదా? ఇంతదీనముగా ప్రార్థించుచున్నను మిత్రవిషయములో నింతమాత్రపు చిన్న యుపకారమునుజేయ ననుగ్రహింపనివారు గొప్పవిషయములో నేమియుపకారము చేయఁగలరు?" అని బహు విధముల నొక్కిచెప్పెను. దయారసముట్టిపడునట్లుగా నంతమృదువుగా నడిగిన యామెప్రార్థనను నిరాకరింప నోరురాక ప్రభాకరుఁడు మిత్రపాలుని తప్పక క్షమియించెద నని భార్యచేతిలోఁ జేయివేసి వాగ్దానముచేసి కొంత కాలముమాత్ర మోర్చియుండవలసిన దని బతిమాలుకొనెను.

ఒకనాఁడు మిత్రపాలుఁడు తనపనినిమిత్తమయి పద్మినిని సందర్శించి వేఁడుకొని యొకదారిని వెడలిపోవుచుండఁగా నానిమిషమునందే మఱియొకదారిని ప్రభాకరుఁడును దుష్టబుద్ధియుఁ గలిసి లోపలికివచ్చుట తటస్థించెను. అప్పుడుమాయోపాయములయందు మహానిపుణుఁడయిన దుష్టబుద్ధి తనలోఁదా ననుకొన్నట్లు "ఇటువంటిచేష్టలు నాకుసరిపడవు" అని హీనస్వరముతో పలికి తలపంకించెను. ప్రభాకరుఁడా మాటను వినినవాఁడయ్యును దాని నంతగాపాటింపక లోపలికిఁబోయి భార్యతోమాటాడి యాసందడిలో నప్పుడామాటనే మఱచిపోయెను గాని తరువాత నాతని కాసంగతిని మరల జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకోవలసిన యవసరమొకటిసంభవించినది. పద్మినియతనినివిడిచి లోపలికిఁబోయిన తరువాత తనకుఁ గలిగిన సందేహమును దేనినో తీర్చుకొనుటకయి యడిగినట్లుగా దుష్టబుద్ధిప్రభాకరునిజూచి మీరు పద్మినిని వరించుటకయి ప్రయత్నము చేయుచున్నకాలములో మీకామెమీఁద వలపుగల దన్నయంశము మిత్రపాలుఁ డెఱుఁగునా యని ప్రశ్నవేసెను. ఎఱుఁగునని చెప్పి యతఁడొక్క యెఱుఁగుటమాత్రమేకాదు మాయిరువుర నడుమను సందేశములనుగూడఁ గొనిపోవుచు వచ్చెనని ప్రభాకరుఁడు పలుకఁగా, ఆలాగుననా యని పలికి దుష్టబుద్ధి పెదవి విఱిచి యూరకుండెను. దుష్టబుద్ధి నిష్కపటియనియు మంచివాఁడనియు నతఁడు నమ్మియున్నందున, అతనికప్పుడు తాను దుష్టబుద్ధితోఁగూడి లోపల బ్రవేశించునప్పుడన్నమాటయు మిత్రపాలుఁడు పద్మినియొద్ద నుండుటయు స్మరణకురాఁగా దానికంతకు నేదోయర్థమున్నదని యతఁ డూహించి యతనికి దెలిసినదేమైన నున్నయెడలఁ దనకప్రియమయినను సందేహింపక తనతోఁ జెప్పవలసినదని దుష్టబుద్ధిని వేఁడుకొనెను, తమ హృదయములో కాపట్యములేనివారు పరులనుగూడ

తమయెడ్లఁ [illegible]వించి వారిమాయలను మర్మములను దెలిసికోలేకవారు చెప్పినదియెల్లను పరిశుద్ధహృదయముతోనే చెప్పుదురని భ్రమించి మోసపోవుచుందురు. అందుమీఁదట దుష్టబుద్ధి "మిత్రుఁడా! మనస్సులోపుట్టిన పిచ్చియూహలనెల్ల వెల్లడిచేయుట యెన్నఁడైన ధర్మమగునా? ఒకానొక సమయమునం దెంతమంచివారల హృదయముల యందును దుష్టచింత లుదయముకావచ్చును. కాఁబట్టి పదింబదిగ విచారించి సత్యమును దృఢముగా స్థిరపఱచుకొనువఱకును తోఁచిన దానినెల్లఁ బరులతోఁ జెప్పఁగూడదు." అని పలికి అనాలోచితములయిన తనమాటలవలన ప్రభాకరుని మనస్సునకు కొంచెము నొప్పి కలిగిన పక్షమున తరువాత తనమన స్సెంతో దుఃఖపడుననియు, తన మనస్సులోని దురూహల నెఱుఁగఁ గోరుట ప్రభాకరునియొక్క మనశ్శాంతి కెంతమాత్రమును తగదనియు, అల్పములైన యనుమానములనుబట్టి మంచివారి పేరును భంగముకలిగించుట యుక్తముకాదనియు, నీతులను జెప్పఁజొచ్చెను. ఈమాటలవలన ప్రభాకరునియొక్క మనస్సు చెదరి యతని మనస్సులో నేదోయనుమానము పుట్టినదని దృఢముగా తెలిసికొన్నతరువాత నాదురాత్ముఁ డాతనిమనస్సంతుష్టిని చెడఁగొట్టుట కిష్టములేని వానివలె నటించి జారత్వశంక నెప్పుడును మనస్సులో పెట్టుకొనగూడదనియు నట్టిశంకయే యెల్లపాపములకును మూలమనియు బోధించి యాహితబోధవలననే జారత్వశంక యతనిహృదయమునందు మఱింత రవులు కొల్పెను. అప్పుడు ప్రభాకరుఁడు నిట్టూర్పుపుచ్చి "చెలికాఁడా! నాభార్యరూపవతియనియు వాక్చమత్కృతి కలదనియు సంగీతసాహిత్యముల యందు నిపుణురాలనియు నేనెఱుఁగుదును. అయినను గుణసంపదమాత్రమొక్కటిలేకపోయినపక్షమున స్త్రీలయం దీచెప్పినగుణములన్నియు నవగుణములగును. తగినంత నిదర్శనములేని దే

మాత్రము నేనా మెగుణము మంచిది కాదనినమ్మఁజాలను" అనిపలికెను. "లేని పాపము కట్టుకోరాదు. ఆమెయందు లేశమైనను దోషమున్నట్టు నాకునిదర్శన మేదియుఁగనఁబడలేదు. నిదర్శనములేక యూరకయొకరు చెప్పినమాటలు నమ్మనినీస్వభావమునకు నే నెంతో సంతోషించు చున్నాను. నీవు నీభార్యమీఁద నెప్పుడును నిష్కారణముగా నను మానపడఁగూడదు. మిత్రపాలుఁ డామెయొద్దకు వచ్చుచుఁ బోవుచున్న ప్పుడు నిపుణముగాఁ బరిశీలించి మఱియొకయభిప్రాయమును గుదురు కొనవలెనుగాని తొందరపడరాదు. స్త్రీలస్వభావము నాకు చక్కగా తెలియును. భర్తలవద్ద సిగ్గుచేత సాహసింపలేక కొన్నివిషయములలో నితరులవద్ద కొంతయెక్కువ స్వేచ్ఛతో ప్రవర్తించినంతమాత్రముచేత వారివిషయమయి యన్యథా భావింపఁగూడదు" అనిహితోపదేశము చేసి, దుష్టబుద్ధి మెల్లఁగా వివాహప్రసంగము తెచ్చి పద్మిని తన్ను వరించుటలో ప్రభాకరుఁడు మాయలను మంత్రములను ప్రయోగించి లోఁబఱుచుకొన్నట్లు తండ్రికి నమ్మకము కలిగించి యావృద్ధుని వంచించిన దని తోఁచునట్లు సూచనగా నడుమనడుమ కొన్నిమాటలు జాఱ విడుచుచు వచ్చెను. తన్నుఁ గూర్చినవగుటచేత నామాటలు సూటిగా తత్క్షణమే ప్రభాకరునిహృదయాంతరాళమున నాటుకొనఁగా అతఁడు తండ్రిని మోసపుచ్చ సాహసించిన చిన్నది భర్తను మోసపుచ్చుటకు మాత్రము సందేహించునా యని భార్యవిషయమయి సందేహపడ నారంభించెను.

అప్పు డాదుష్టుఁడు తానేమియు నెఱుఁగనివానివలె నభిన యించి యటువంటి యప్రశస్తప్రసంగము తెచ్చినందుకు క్షమింపు మని ప్రభాకరుని వేఁడుకొనెను. ప్రభాకరుఁడు నిజముగా మనస్సులో వ్యాకులత నొందినవాఁ డయ్యును పయికి తా నాప్రసంగమువలన

నేమియు చలింపకున్న ట్లగపడుచు మరికొన్నిసంగతు లడిగి నిర్భయముగాఁ జెప్పవలసిన దని దుష్టబుద్ధిని బలాత్కారపెట్టెను. ఆసంభాషణము జరుగుచున్నంతవఱకును దుష్టబుద్ధి మిత్రపాలుని తనమిత్రుఁడని పిలుచుచు నతనిలోపములను గప్పిపుచ్చుటకయి ప్రయత్నించుచున్నట్టు మాటలవలన సూచించుచు, పద్మిని మిక్కిలి చక్కనివారయి లేఁబ్రాయములో నున్నస్వదేశపురాజకుమారుల నెల్ల నిరాకరించి రూపవంతుఁడు కాని వయసుమీఱినప్రభాకరుని గోరుట స్వభావవిరుద్ధ మగుటయు, తొందరపడి యనాలోచితముగా నొకకార్యము చేసినవారు తరువాత తమయవివేకమును దలఁచుకొని పశ్చాత్తప్తులగుట సహజ మగుటయు నేర్పుతోఁ జెప్పి, కడపట మిత్రపాలునికి పని యిచ్చుట కొంత యాలస్యముచేసి యీలోపల నాతనివర్తన మెట్లుండునో యాతనికి పని యిప్పించువిషయమయి పద్మిని యేయేవిధములఁ బాటుపడునో కొంచెము కనుగలిగి చూచుచుండవలసిన దని యాలోచన చెప్పెను.

ఉపాయశాలియైనయాదుష్టాత్ముఁడు తనశక్తినంతను వినియోగించి యమోఘమయిన కుతంత్రమును పన్ని, పద్మినియొక్క సుగుణసంపత్తి నే యామెయొక్క వినాశమునకు మార్గముగాఁ జేయు నాలోచించి మొట్టమొదట మిత్రపాలుని పిలిచి యిచ్చకములాడి తనపనినిమిత్తమయి పద్మినియొద్దకుఁబోయి వేఁడుకొనున ట్లాతని నొడఁబఱిచి సింగారించి పంపి, తరువాత ప్రభాకరునియొద్దకుఁ బోయిపరమాప్తునివలెమాటాడి యాతనిమనస్సులో శంకావిషబీజమును నాఁటి నిర్దోషురాలయిన యాపతివ్రతాతిలకమును స్వగుణరజ్జువులతోనే యురిపెట్టుకొని యందనాయాసముగా కూలునట్లు పెద్దపన్నుగడ పన్నెను. వారిప్రసంగము చాలించి వెళ్ళఁబోవునప్పు డాదుష్టాత్ముఁడు దృఢమయినదృష్టాంతము కనఁబడువఱకును పద్మినిని నిరపరాధినిగానే భావింపవలసిన దని

ప్రభాకరునితో మఱిమఱిచెప్పి ప్రార్థించెను. ప్రభాకరుఁడును తాను వేగిరపడక సావకాశముగా వేచియుండెద నని పలికెనుగాని నాఁటి నుండియు నతనిమనస్సుమాత్రము మరల కుదుటఁబడక శాంతియన్న మాటయెఱుగనిదై యుండెను. గతదినమువఱకును నతఁడు హాయిగా పొందుచున్ననిద్రను నాఁటినుండియు మరల నతనికిఁ దెచ్చుటకు నల్ల మందు మొదలయిన లోకములోనియుత్తమవస్తువులకు వేనికిని సాధ్యము కాలేదు. ఆక్షణమునుండియు నాతనిమనస్సే యతనికిస్వాధీనము కా లేదు; అతనిశరీరమే యతనికి భారముగా కనఁబడఁజొచ్చెను; అతనికి యుద్ధము నందభిరుచి తప్పిపోయినది; సేనలనుగాని ధ్వజములనుగాని వ్యూహములనుగాని భేరులనుగాని జూచునప్పుడు వీరరసముతో నుప్పొంగి పరుగువాఱెడి యాతనియాత్మ నిరుత్సాహమయి సంతోష హీనమయ్యెను. అతఁడు మతిపోయినవాఁడయి యొకప్పుడు పద్మిని నిర్దోషురాలని తలఁచును; మఱియొకప్పుడామె దోషురాలని తలఁచును; ఒకప్పుడు దుష్టబుద్ధిమాటలు సత్యములుకావని యెంచును; మఱి యొకప్పుడతనిమాటలు సత్యములని యెంచును; ఒకప్పుడుమిత్రపాలుని వర్తనము తనకుఁదెలియకున్న బాగుండునని భావించును; మఱియొ కప్పుడు తెలియుటయే మంచి పనియైనదని భావించును. ఈవిధముగా నతఁడు మతిస్థైర్యము చెడిన వాఁడయి యొకనాఁడు కత్తి దూసికొని తిన్నఁగా దుష్టబుద్ధియొద్దకుఁ బోయి యాతనిజుట్టుపట్టుకొని తత్క్షణము పద్మినియొక్క యపరాధమును స్థాపించుటకుఁ దగిన నిదర్శనమును జూపకపోయిన పక్షమున నిష్కారణముగా యోగ్యురాలియందు మిథ్యాదోషమారోపించి కల్లలాడినందున కయి యాతని నాలుకను గోసెదనని బెదరించెను. అందుమీఁద దుష్టబుద్ధి తన నిష్కాపట్య మును మంచితనమునే తనకీగతి తెచ్చినట్లభినయించి లేనిదోషము

తెచ్చుకొని, జరీపువ్వులుగల యెఱ్ఱపట్టురుమాలెప్పుడయిన నీవు నీభార్యవద్దఁ జూచినావా యని మొగ మింతచేసికొని యడిగెను. వివాహసమయమునం దట్టిరుమాలొకటి తానే తన భార్యకిచ్చితినని ప్రభాకరుఁడు పలికెను. "ఆరుమాలుతోనే మిత్రపాలుఁడు నేఁడు మొగము తుడుచుకొనుచుండఁగా నేను ప్రత్యక్షముగాఁ జూచినాను" అని యాదుష్టుఁడు మొగము జేవురింపఁ బలికెను. "నీవు చెప్పినదే సత్య మయినపక్షమున వారిప్రాణములుతీసి నాపగతీర్చుకొనువఱకును నేను నిద్రపోను; నేఁడు మొదలుకొని మూఁడు దినములలోపల తప్పక మిత్రపాలుఁడు యమలోకముచేరును; ఇఁక భార్యారూపమైయున్న యారాక్షసియొక్క వధవిషయమయి నేను పోయి తరువాత నేదో యుపాయ మాలోచించెదను" అని ప్రభాకరుఁ డనెను.

జారత్వశంకను మనస్సులోఁ బెట్టుకొని యున్నవారికి గడ్డిపఱక చేయని విషయములు సహితము వేదవాక్యమువంటి ప్రబలప్రమాణములుగాఁ దోఁచునుగదా! మాయకప్పియున్న ప్రభాకరుని దృష్టి కప్పుడు మిత్రపాలుని చేతిలోఁ బడిన రుమాలు మిత్రపాలుని కది యెట్లులభించినదో యను విచారమైన నక్కఱ లేకయే యిద్దఱిప్రాణములను గొనుటకు చాలినంత నిదర్శనముగాఁ గనఁబడినది. ఆరుమాలు నెప్పుడును పద్మిని మిత్రపాలుని కిచ్చియుండనులేదు, ఆమె ప్రియవల్లభుఁడు తనకు ప్రీతిపూర్వకముగా నిచ్చినవస్తువు నితరుల కిచ్చుటకంత యవివేకినియుఁ గాదు; ఈవిషయములో పద్మినియు మిత్రపాలుఁడును గూడ నుభయులును ప్రభాకరున కణుమాత్రమును ద్రోహముతలఁచి యెఱుఁగని నిర్దోషులే. దుర్మార్గులైన యాలోచనలుచేసి కపటోపాయములు పన్నుటలో నసమాన పాండిత్యముగల కుటిలవర్తనుఁడయిన యాదుష్టబుద్ధియే దూరాలోచనలేని యమాయి

కురాలయిన తనభార్యచేత రహస్యముగా నెవ్వరికో చూపి యట్టినేత నేయించుకొనుటకుఁ గావలె నన్నమిషమీఁద దొంగతనముగా తానా రుమాలు తెప్పించి, మిత్రపాలుఁడు దానినిపుచ్చుకొనునట్లుచేసి యది యాధారముగాఁ జేసికొని పద్మిని తా నారుమాలును మిత్రపాలుని కిచ్చినట్లుగా తోఁపఁజేయవలె నన్నదురుద్దేశముతో దాని నతఁడు వచ్చుమార్గమునఁ బడవైచెను.

ప్రభాకరుఁడు కొంతసేపటికి భార్యయొద్దకుఁ బోయి తనకు తల నొప్పివచ్చినట్లు నటించి తనకణతలకు కట్టుకొనుటకయి యారుమాలు తెచ్చి యియ్యవలసినదని యడిగెను. ఆమెలోపలికిఁబోయి మఱియొక రుమాలుతెచ్చి చేతికిచ్చెను. అతఁడది క్రిందఁబడవైచి "నేనడిగిన దిది కాదు. నేను మనవివాహసమయమునందు నీకిచ్చిన జరీపువ్వుల పట్టు రుమాలు" అని కోపదృష్టితోఁ బలికెను. ఆమె లోపలికిఁ బోయి మరల వెదకెను గాని యామె కది యెక్కడను గనఁబడలేదు. ఒరులు దాని నానటికే దొంగిలియున్నప్పు డది యెట్లు దొరకును? ఆమె వట్టి చేతులతో మరల భర్తవద్దకు రాఁగా నతఁడు "నీవా రుమాలు పోఁగొట్టి గొప్పయపరాధము చేసినావు. పదిలముగా వద్ద నుంచు కొన్నంతకాలము భర్త యధికానురాగముతో వశ్యుఁడయి యుండు ననియు వద్ద నుంచుకొనక పాఱవేసినను పరుల కిచ్చినను భర్త ప్రతి కూలుఁడయి నాఁటినుండియు ద్వేషించుననియు దానిమహిమలు చెప్పి యొకసిద్ధుఁ డారుమాలును మాతల్లి కిచ్చెను. అదియామెబ్రతికి యున్నంతకాలమును ప్రాణపదముగా దాఁచుకొని తనయవసానకాల మునందు నాచేతికిచ్చి పెండ్లిసమయమునందు నాభార్య కిమ్మని చెప్పిపోయెను. ఆమె చెప్పినట్టుగా దానిని నేను నీకిచ్చినాను. అనాద రముచేసి నీవది పరులపాలు చేసినావు" అని పలికెను. ఆమాటల

కామె భయపడి తెల్లపోయి "దానిప్రభావ మట్టి దని నేనెఱుఁగను" అని యూరకుండెను. "దానిమహిమ లనిర్వచనీయములు. నీ వది తప్పక తీసికొని రావలెను." అని యతఁడు మరల నిర్బంధపఱుపఁగా నప్పు డామెరుమాలునుమాత్రమే కాక దానిమూలమున భర్తయొక్క యనురాగమునుకూడఁ బోఁగొట్టుకొనవలసివచ్చునేమో యని భీతిచేత వడఁకుచు నోట మాటరాక నిలువఁబడెను. అప్పు డతఁడు లేచి యేదో సాహసకార్యమును చేయఁబోయినట్లుగా నలువంకలు చూచుచు తత్క్షణ మారుమాలు తెచ్చి కన బఱుపవలసినదని బిగ్గరగా కేక వేసెను. రుమా లెక్కడను కనఁబడకపోవుటచేత నేమి చేయుటకును తోఁచని దయి నిరపరాధిని యైనయాకాంతాశిరోమణి పరియాచకమునకయి భర్తతనమీఁద లేనికోపమును వహించినాఁడేమో యని భ్రమపడి, "ప్రాణేశ్వరా! మీమనసు నాకిప్పుడు తెలిసినది. మిత్రపాలునికి శీఘ్రముగా పని యియ్యవలసినదని నేను మిమ్ము నిర్బంధపఱతునని నానిర్బంధమునుతప్పించుకొనుట కయి మీరిట్లు మనసులో లేనికోపమును నైకిఁజూపుచున్నారు" అని పలికి యాతని గుణములను కొంత శ్లాఘించెను. అంతట దుష్టబుద్ధి చెప్పినదానికి పద్మినియొక్క వర్తనము సరిపోఁగా నతఁడచ్చట సహించినిలువలేక చివాలున గదిలో నుండి లేచిపోయెను. అందుమీఁదట తనభర్త కేదో తనమీఁద నను మానము పుట్టినదని పద్మినికప్పుడు మనస్సులో సందేహము కలిగెను.

అతని కట్టియనుమానము కలుగుటకు కారణమును తానేమి కలిగించితినాయని కొంతసేపు చింతించి దేనిని కనుఁగొనలేక నిష్కారణముగా భర్తయందే లేనిదోషము నారోపించితినేమోయని తన్ను తానే నిందించుకొని, మధురాపురమునుండి యేదో యశుభవార్త వచ్చినందువలననో రాజకార్యములలో నేదో తొందర వచ్చినందు

వలననో యాతని మనస్సు కొంచెము కలఁగియుండునని తలఁచికొని యామె మనస్సమాధానము చేసికొనెను. అయినను మనస్సంతటిలో శాంతిపొంది స్వస్థపడనందున పరిపరివిధముల నాలోచించి, "సర్వ కాల సర్వావస్థలయందు నేకరీతిగా మనస్సు నుంచుకొనుటకు పురుషులు దేవతలుగారు పెండ్లికి ముందు భార్యయందుండెడి యనురాగము మగవారికి వారిమీఁద పెండ్లియైనతరువాత నుండదు." అని యింతలో మరల మనస్సు మార్చుకొని "అయ్యో! భర్తయందు లేనిపాపములు కట్టుచున్నాను గదా! ఆయన నిట్లుదయావిహీనునిగా భావించుటచేత నేనే నింద్యురాలను' అని యామె నొచ్చుకొనఁ జొచ్చెను.

అటుతరువాత ప్రభాకరుఁడు భార్యను కలిసికొన్నప్పు డతఁడు తనకు ద్రోహము తలఁచి యన్యునిమీఁద మనసు నిలిపితివని పద్మినిని స్పష్టముగానే దూషించెను గాని యాపురుషుఁ డెవరో పేరును మాత్రము చెప్పినవాఁడు కాఁడు. ఆమాట చెవిని బడఁగానే యామె నిలువెల్లను చెమర్ప నోటమాటరాక నిశ్చేష్టితురాలయి వితాకుపడి చిత్రప్రతిమవలె నయ్యెను. అతఁడును పెద్దపెట్టున నేడ్వఁజొచ్చెను. మగనియేడుపు విని యామె కొంత తెలివి తెచ్చుకొని "అయ్యో! నాపాలిటికి కిది మహాదుర్దినము. ఇట్లు మీరేల దుఃఖించెదరు?" అని పలికెను. "బీదతనము, రోగము, తిరస్కారము మొదలయిన సమస్త కష్టములను నేను ధైర్యముతో సహింపఁగలిగితిని గాని యిప్పుడు నాభార్య చేసినద్రోహము నన్ను ధైర్యహీనునిగాఁ జేసి నాహృదయమును పగిల్చివేసినది. నీ విప్పుడు నాపాలిటికి పయికి సురూపమును సువాసనయుఁగలిగి తాఁకిన శిరోవేదనము కలిగించెడువిషలత వయినావు. నాపాలిటికి కాలసర్పమవయిన నీ వీభూమిమీఁద జన్మింపకుండిన

పక్షమున నంత మేలుగ నుండును?'' అని యతఁ డామెను విడిచిలేచి పోయెను. అతఁడు లేచిపోయినతరువాతఁ గొంతసే పభాగ్యురాలయిన యాచిన్నది యేమిచేయుటకును తోఁచని దుఃఖ వ్యాకులపడుచు నిశ్చే తుకముగా భర్త తనయందనుమానపడినందున కద్భుతపడి యింతలో మనోవ్యాకులతచేత కన్నులు మూఁతపడ నారంభింపఁగా తనపరిచారికను పిలిచి గదిలో పక్కవేయుమని చెప్పి, పెద్దలు తమబిడ్డలక్షేమమును గోరి వారిని శిక్షించునట్లు భర్త తన మేలుకొఱకే తనమీఁద కోపపడెనని తలఁచుచు గదిలోనికిఁబోయి భర్తయొక్క రాకను ప్రతీక్షించుచు మంచముమీఁద పరుండి యామె నిద్రపోయెను. ఆచిన్నది వయస్సుచేత పెద్దదేయయినను నిర్దోషిత్వముచేత నిజముగా పసిబిడ్డయే యగుటకు సందేహము లేదు.

ఆమె మనోవైకల్యముచేత మేను మఱచి యలసి నిద్రపోయిన తరువాత ప్రభాకరుఁడు తన భార్యప్రాణములు తీయవలె నన్నపాప చింతతో దృఢనిశ్చయుఁడయి గదిలో ప్రవేశించెను. కాని యతఁడు పాన్పుచేరి సుఖనిద్ర పొందియున్న భార్యయొక్క మొగమును చూచి నప్పుడు పుష్పకోమలమయిన యామెసుందరకాయమును తన బాకుతో పొడిచి గాయపఱుప చేతులాడక, కొంతసేపు త్రొక్కటపడి, జారత్వ శంక యాతనినిగుండెను రాయిచేయఁగా పాపనిశ్చయుఁడయి కడసారి యొక్కముద్దు పెట్టుకొనెద నని యామెచెక్కులు ముద్దుగొని చిరకాల స్నేహము చేసిన దోషముచేత మరల జాలిగుండె గలవాఁడయి కన్నులనీరు జాలువాఱ పెద్దపెట్టున నేడ్చెను. ఆయేడుపుతోను ముద్దుతోను పద్మిని మేలుకొని ప్రాణనాథుని మొగమువంకఁ జూడఁగా నతఁడామెను కన్నులెఱ్ఱచేసి చూచి పండ్లు పటపటఁ గొఱికెను. ఆచూపపాయకర మని యెఱిఁగి భయపడి యాయుత్తమాంగన తత్తరపడు

చుండఁగా, ఈశ్వరునిప్రార్థించి చావునకు సంసిద్ధురాల వయి యుండ వలసినదని యతఁడు భార్య కాజ్ఞాపించెను. ఏదోషము నెఱుఁగని యాయిల్లాలు కరుణింపవలసిన దని వేఁడుచు తనదోష మేమో తెలుప వలసిన దని భర్తను ప్రార్థించెను. అంతట నతఁడు మిత్రపాలునిపేరు చెప్పి రుమాలు నతని కిచ్చినవార్త యేకరువుపెట్టి తననిర్దోషిత్వమును తెల్లముచేయుటకయి యామె యేమో పలుకఁబోవుచుండఁగా, ఆమాటలను విననొల్లక దురాగ్రహావేశముచేత నుచితానుచితవివేకము చెడినవాఁడయి యామెకంఠము రెండుచేతులతోను గట్టిగా పట్టుకొని మెడపిసికి చంపెను.

ఆనిమిషమునందే గాయమునుండి నెత్తురు కారుచుండఁగా మిత్రపాలుఁడు లోపలికి పరుగెత్తివచ్చెను. అతనినిపొడిచి చంపుటకయి దుష్టబుద్ధి తనసేవకుని నొక్కని నియమింపఁగా వాఁడాతని గాయపఱిచినను చంపుటకు శక్తుఁడు కాకపోయినందున తనదుర్నయము బయలఁబడునన్నభీతిచేత వానిని దుష్టబుద్ధి చంపివేసెను. ఘాతుకుఁ డయినయాసేవకుఁడు మిత్రపాలుని పొడిచి పరుగెత్తుచుండఁగా తొందరలో కొన్నికాగితములు వానిబట్టలలోనుండి జాఱి పడిపోయెను. అట్లు పడిపోయినయుత్తరములను చదివిచూడఁగా దుష్టబుద్ధియే దోషి యగుటయు మిత్రపాలుఁ డేపాపము నెఱుఁగని నిరపరాధి యగుటయు సందేహలేశ మయినను లేకుండునట్లు బట్టబయలయ్యెను; అప్పుడు ప్రభాకరునికి క్షమార్పణము చేయుటకొఱకును తన్ను చంపుమని దుష్టబుద్ధిని పురికొల్పుటకు తానేమి యపరాధము చేసెనో యడిగి తెలిసికొనుటకొఱకు మిత్రపాలుఁ డక్కడకువచ్చెను. ఆయుత్తరములు బయలఁబడినవార్తప్రభాకరుని హృదయమునకు శూలమువలెనాటి దుర్భరవేదనను గలిగింపఁ జొచ్చెను.

అప్పుడతనిదృష్టికి తనభార్య యణుమాత్రమునుద్రోహచింత యెఱుఁగని పరమపతివ్రత యగుటయు తానే క్రూరచిత్తుఁడయినస్త్రీహత్యా పాతకుఁడగుటయు స్పష్టముగా కానఁబడెను. అట్లు స్వదోష దర్శనము వలననయిన దురంతసంతాపముచేత నాతనికి ప్రాణధారణము మహాభారమయినందున భార్యనుపొడువవలెనని తెచ్చుకొన్న బాకుతో తాను పొడుచుకొని చచ్చిపడియున్న భార్యమీఁద పడి మందభాగ్యుఁడయిన యతఁడు ప్రాణములు విడిచెను.

ఆదంపతుల మరణమును విన్నప్పుడాద్వీపములోనివారందఱును తమ కుటుంబములోనివారు మృతులయినట్లు దుఃఖించి, వారి గుణసంపదను సహస్రముఖముల ఘోషించుచు, వారలమృతికి కారకుఁడయిన దుష్టబుద్ధినిపట్టి యధికారులకొప్పగించి యతనిని చిత్రవధ చేయుఁడని వేఁడుకొనిరి. అధికారులును క్రూరకిరాతుఁడయిన యాదుష్టబుద్ధి కర్హమయిన మరణదండనము విధించి, తమ సేనాధిపతి పరలోకగతుఁ డయినవార్తను దుష్టబుద్ధిశిరశ్ఛేదము చేయించిన వార్తను పాండ్యరాజునకు లేఖవ్రాసి మధురాపురమునకుఁ బంపిరి. దుష్టుల కుతంత్రములను నమ్మి యనాలోచితముగా చేయుసాహసిక కార్యములవలన నిట్టియనర్థములు ప్రాప్తము లగునని తెలిసికొని యెల్లవారును చింతిల్లిరి.

బాసు ముద్రాక్షరశాల, రాజమహేంద్రవరము—1950.

కథాత్రయి

(మూడవ భాగము)

గ్రంథకర్త:

శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగంపంతులు.

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీసమాజము

రాజమహేంద్రవరము.

వెల ౧[redacted]౦

(170)

కథాత్రయి

(మూడవ భాగము)

★ రఘుదేవరాజీయము.

★ కురంగేశ్వర వర్తక చరిత్రము.

★ శ్రీ చిత్రకేతు చరిత్రము.

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీసమాజము

రాజమహేంద్రవరము.

రఘుదేవరాజీయము.

గ్రంథకర్త:
కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు

ప్రకాశకులు:
హితకారిణీసమాజము
రాజమహేంద్రవరము
1950

ఈ కథయందు వచ్చు పాత్రములు

రఘుదేవరాజు—కళింగదేశపురాజు; ప్రభావతియొక్క భర్త.

కృష్ణగజపతిమహారాజు—ఓఢ్రదేశపురాజు.

నరసింహరాజు—రఘుదేవరాజుయొక్క మంత్రి.

ధనపాలుఁడు—కురంగేశ్వరపుర పరిపాలకుఁడు, కుటిలాలకభర్త.

రాజవాహనుఁడు—కొండవీటిసీమరాజు; రఘుదేవరాజుమామ.

మధుదాసుఁడు—రఘుదేవరాజుయొక్క భృత్యుఁడు.

జలవేగుఁడు—రఘుదేవరాజుయొక్క మోడలోని సేవకుఁడు.

ధన్వంతరి—ప్రభావతిని బ్రతికించిన ఘనవైద్యుఁడు.

వక్రచిత్తుఁడు—కుటిలాలకయొక్క పరిచారకుఁడు.

సుగుణప్రియుఁడు—బృందావనపురపరిపాలకుఁడు; సాగరికభర్త.

ప్రభావతి—రఘుదేవరాజుభార్య; రాజవాహనునికూఁతురు.

మంజుభాషిణి—ప్రభావతి పరిచారిక, సాగరికయొక్క దాది.

కుటిలాలక—ధనపాలునిభార్య.

సాగరిక—రఘుదేవరాజుకూఁతురు; సుగుణప్రియుని భార్య.

రఘుదేవరాజీయము

పూర్వకాలమందు రఘుదేవరాజను రాజోత్తముఁడు కళింగదేశమును పాలించుచుండెను. ఆకాలమునందు కళింగదేశపు రాజులు గజపతు లనఁబడెడి యోఢ్రదేశపు రాజులకులోఁబడినవారయి వారికి కప్పము కట్టుచుండిరి. రఘుదేవరాజుయొక్క రాజ్యారంభదినములలో దుష్టుఁ డయిన కృష్ణగజపతిమహారాజు ఓఢ్రదేశమునకు రాజుగా నుండెను. ఈకృష్ణగజపతిమహారాజు రహస్యముగాఁ జేసినయొక దుష్కృత్యమును రఘుదేవరాజు కనిపెట్టి వెల్లడిచేసినందున, ఆమహారాజా రాజుమీదఁ బట్టరానియాగ్రహము గలవాఁ డయి యాతనిని సుఖులయి యున్నయాతనిప్రజలను బాధించి నాశనము చేయవలెనని ప్రయత్నించుచుండెను. రఘుదేవరా జీవార్తను విని తాను మహాధైర్యశాలి యయి తనప్రాణములను లక్ష్యముచేయనివాఁ డయినను తనమూలమున నిష్కారణముగా తనప్రజలకు బలవంతుఁ డయిన దుష్టమహారాజువలన బాధ కలుగఁబోవుచున్న దని పరితపించి వారి రక్షణమునకు తగినవెర వాలోచించి, అప్పటికి తాను దేశమును విడిచిపోయి యాతనియాగ్రహము తగ్గువఱకును మఱియొకరాజ్యములో ప్రచ్ఛన్నముగా నుండి వెనుక వచ్చుట పరమోపాయ మని నిశ్చయించి, ప్రజలక్షేమమునిమిత్త మయి బుద్ధిపూర్వకముగా రాజ్యమును విడువఁదలఁచుకొనెను. ఇట్లు నిశ్చయముచేసికొని తన మనోనిశ్చయమును తనపినతండ్రి కుమారుఁడును మంత్రియు నయిన నరసింహరాజునకుఁ దెలిపి, తన ప్రవాససమయమునం దాతఁడు రాజ్యపాలనము చేయుచుండునట్లు నియమించి యెంతో కష్టముమీఁద నాతని నొడఁబఱిచి రాజ్యభార మంతయు సమర్థుఁ డయిన మంత్రి

మీఁదఁబెట్టి, ఆకాలమునందు వేగిదేశములో కాటకము సంభవించి యుండుట యెఱిఁగినవాఁడు కావునఁదానెక్కిన యోడనిండ ధాన్యము నెక్కించుకొని కళింగపట్టణమును విడిచి యోడలో సముద్రముమీఁద కురంగేశ్వరపురమునకు బయలు వెడలెను. ఇట్లు బయలువెడలి కొన్ని దినములలో ఆపట్టణమునందు దిగి, ఆపురజనుల సాహాయ్యమునిమిత్తమయి యీశ్వరునిచేతఁబంపఁబడిన దేవదూతయోయన్నట్లుయుక్త సమయమునఁబోయి, క్షామపీడితులయి యున్న పురజనులకు ధాన్యాదులు పంచిపెట్టి వేలకొలఁది జనులప్రాణముల కాపాడెను. అందుచేత కురంగేశ్వరపుర పరిపాలకుఁ డయిన ధనపాలుఁ డాతనియెడల మిక్కిలి గౌరవమును కృతజ్ఞతయు కలవాఁ డయి యాతని నెంతో యాదరముతో జూచుచుండెను. రఘుదేవరాజాపట్టణమునందు చిరకాలముండకమునుపే యాతఁ డక్కడ నున్నవార్త కృష్ణగజపతిమహారాజు తనచారులవలనఁ గనిపెట్టె ననియు, చారులావార్తను దెలుపఁగానే క్రూరాగ్రేసరుఁ డయినయామహారాజాతనిని జంపి వచ్చుట కయి విశ్వాసు లయిన తన భృత్యులను మాఱువేషములతో రహస్యముగా బంపియున్నందున నచ్చట నుండుట క్షేమకరము కాదనియు, తెలిపెడి యుత్తర మొక్కటి స్వదేశమునుండి వచ్చి చేరెను. ఆయుత్తర మాతఁడు చదువుకొని వెంటనే ప్రయాణ మయి తనదానమువలన లాభము పొందిన బీదజను లందఱును బహువిధముల దీవించుచు విలపించుచు వెంబడింప బయలుదేఱి మరల నోడనెక్కి దానిని దక్షిణపువైపునకు బట్టించి సముద్రయాత్ర చేయనారంభించెను. ఓడ సముద్రముమీఁద రెండుదినములు ప్రయాణముచేసినతరువాత దైవికముగా గొప్పగాలివానవచ్చి యోడ పగిలి గ్రుమ్మక్క రఘుదేవరాజుతప్ప నందున్నవారందఱును దేహములను సముద్రమున కొప్పగించి పరమ

పదమును బొందిరి. ఈశ్వరానుగ్రహమువలనరఘుదేవరాజుమాత్రము ప్రాణాపాయమును బొందక పగిలి తేలుచున్న యొకబల్ల చెక్కను పట్టుకొని యీఁది సముద్రతరంగములవలన దిగంబరుఁడై యొకయొడ్డు చేరెను. ఇట్లు తీరముచేరి తెన్నుగానక యే దేశమో యెఱుఁగకయిసుకలోఁబడితిరుగు చుండఁగాఁ గొంతసేపునకు చేపలను బట్టుకొనుటకయి వచ్చినబెస్తవాండ్రాతనిజూచి కనికరించి తమబట్టలలో నొకదాని నాతనికి కట్టుకొనిచ్చి తమయిండ్లకుఁ దీసికొనిపోయి యాతనికన్నముపెట్టిరి. భోజనమయి కూరుచున్నతరువాత చేపలవాం డ్రాతనితో తమది కొండవీటిసీమ యనియు, తమదేశపురాజుపేరు రాజవాహనుఁడనియు, జను లాతనిధర్మపరిపాలనమునుబట్టి యాతనిని కలియుగధర్మరాజని పిలుతు రనియు, చెప్పిరి. ఈప్రకారముగా సంభాషణము జరుగుచుండఁగా ప్రసంగవశమున వా రాతనితో తమరాజునకుగుణవతియు సౌందర్యవతియు యౌవనవతియు నయినప్రభావతియనియెడుకొమార్తె యొకతె గలదనియు, రేపటిదిన మామెస్వయంవరమహోత్సవము జరుగఁబోవుచున్న దనియు, అందునిమిత్తమయి నానాదేశములనుండి రాజులును శూరు లయినరాజపుత్రులును వచ్చుచున్నా రనియు బాహుయుద్ధమునం దందఱి నెవ్వఁడు గెలుచునో యామహాశూరుని నామె చెట్టపట్టు ననియుకూడఁ దెలిపిరి. ఈమాటలు వారు చెప్పనప్పుడు తనబాహువీర్యమును గనఁబఱుచుట కిది యొకమంచిసమయము తటస్థించినదిగదాయని సంతోషము కలిగెను. కానిదుర్భేద్యమయిన తన కవచము సముద్రములో పడిపోయినందునకయి మనస్సులోఁ గొంత వ్యథయుఁ గలిగెను. అయినను నతఁ డెట్లయిన రాజధానికిఁ బోయి తనయుద్ధపాండిత్యమును నైపుణ్యమును జూపవలెనని నిశ్చయించుకొని యందువిషయ మయి యాలోచించు చుండఁగా

మఱియొకచేఁపలవాఁడు వచ్చి తనవలలోఁ బడినదని యొకకవచము దెచ్చి యాతని కిచ్చెను. అతఁడు దానిని పరీక్షించి యోడ పగిలిపోయి నప్పుడు సముద్రము పా లయినతనయమూల్యకవచమే యది యగుట దెలిసికొని పరమానందభరితహృదయుండయి తనమేలుకొఱకు దైవమే మరల దానిని బంపె ననుకొని "ఓదైవమా ? నీకు వందనము చేయు చున్నాను. ఈకవచము నాతండ్రి ప్రియపూర్వకముగా నాకిచ్చినదగుట చేత దీని నెప్పుడును నేనెడఁబాయ కుండెడివాఁడను. ప్రాణపద మయినయీకవచమును కుపితుఁడయి యున్నప్పుడు సముద్రుఁడక్ర మముగా నపహరించియు, నిప్పుడు శాంతుఁడయి మరల నాకిట్లుపంపి వేసినందుకు నేనెంతయు కృతజ్ఞుఁడనయి యున్నాఁడను. నాతండ్రి నా కిచ్చిన యీయుత్తమధనము మరల నాకు లభించినందున నే నీయోడ పగులుట నొకయాపదనుగా భావింపను" అని తనలోఁదాను పలికెను.

ఇట్లతఁ డాదిన మంతయు సంతోషముతో నుండి రాత్రి సుఖ నిద్రచేసి మఱునాఁడు తెల్లవాఱినతరువాత లేచి సమయకృత్యములను దీర్చుకొని కవచమును ధరించుకొని తనభాగ్యమును పరీక్షించుటకయి రాజధాని యైనమోటుపల్లె యనుసముద్రతీరపట్టణమునకుఁ బోయెను. ఆవఱకే యక్కడ స్వయంవరమహోత్సవమునకు వలసిన సమస్తసన్నా హములును చేయఁబడెను; రాజపుత్రులు తమతమపౌరుషములను గనఁ బఱచుటకయి రంగస్థలమును సంసిద్ధము చేయఁబడెను. అప్పుడు నానాదేశములనుండి వచ్చియున్నరాజపుత్రు లందఱును రాజవాహ నుఁడు సభ తీర్చియుండఁగా రంగమధ్యమునందుఁ బ్రవేశించి ప్రభావతి సమక్షమున విలువిద్యయందుఁ గల తమతమనేర్పులను జూపసాగిరి. రూప గుణ శౌర్యాదులచేత నసమానుఁ డయినరఘుదేవరాజనువారి మధ్యను జొచ్చి తనబాణవిద్యాకౌశలమును సభవా రందఱును

నద్భుతపడునట్లుగాఁ జూపి యొక్కొక్కనినేతాఁకి యెల్లవారును మేలు మేలని మెచ్చ ద్వంద్వయుద్ధమునం దొకరితరువాత నొకరినిగా రాజపుత్రుల నందఱి నోడించి నిరుపమానబలశాలి యయి రణరంగమున సింహమువలె నిలుచుండెను. అతనిశౌర్య ధైర్యసౌందర్యముల కాశ్చర్యపడి తండ్రియనుమతితో సభామధ్యమునుండి లేచి భద్రగజయానముతో నడిచివచ్చి ప్రభావతి ధవళపుష్పములతోఁ గూర్పఁబడిన విజయమాల నాశూరపురుషునికంఠమునందు వైచెను. ఇట్లు కృత్రిమయుద్ధమునందు రాజపుత్రుల నందఱిని మించినతరువాతమాత్రమే కాక రణరంగమునఁ బ్రవేశించి నవ్వుమొగమును శాంతరూపమును జూపి నప్పటినుండియుఁ బ్రభావతిమన సాతనియందే తగిలి యుండెను. ఆమె సుందరవిగ్రహసందర్శన మయినప్పటినుండి రఘుదేవరాజున కామె మీఁద నపరిమితానురాగము కలిగెను. పరస్పరముఖావలోకనము వలనను గుణగ్రహణము వలనను నొండొరులకుఁ దమలో గలిగిన యవ్యాజానురాగమును గనిపెట్టియు, అతని బలశౌర్యాదుల కానందించియు, గుణసంపదను మెచ్చియు, ఆతనియొక్క కులగౌరవాదుల నెఱుఁగనివాఁడయినను రాజవాహనుఁడు తనకొమార్తెను శౌర్యాలంకారుఁ డయినయామహాపురుషున కిచ్చి వివాహము చేయుటకు నిశ్చయించెను. కృష్ణగజపతిమహారాజుయొక్క దౌష్ట్యమునకు వెఱచి రఘుదేవరాజు తనయున్నతపదమును జెప్పక మఱుఁగుపఱిచి తా నొక సామాన్యరాజపుత్రుఁడ ననిమాత్రమే చెప్పినను, తనకూఁతునకాతని యందుఁ గలిగిన దృఢానురాగమును గనిపెట్టి యాతని నల్లునిగా గ్రహించుటకు రాజవాహనుఁ డణుమాత్రమును వెనుకతీయ లేదు.

ఇట్లు వివాహ మయినకొన్నిమాసములకు తరువాత తనశత్రు వైనకృష్ణగజపతిమహారాజు చచ్చెననియు, తనచిరకాలప్రవాసముచేత

తనదేశములోని ప్రజ లత్యాతురులయి శీఘ్రకాలములో తమరాజు స్వదేశమునకు మరల వచ్చి రాజ్యభారమును వహింపనిపక్షమున నరసింహరాజును పట్టాభిషిక్తుని జేసి తమకు రాజునుగా గ్రహించెదమని తొందర పడుచున్నా రనియు, రఘుదేవరాజున కొకయుత్తరము వచ్చెను. నరసింహరాజునే సింహాసన మెక్కింపవలయునని జనులు సన్నాహపడుచున్నను, అతఁడు ప్రభుభక్తియు విశ్వాసమునుగలవాఁడు గాన తాను వారిప్రార్థనల నంగీకరింపక జనులయుద్దేశమును తనప్రభువయిన రఘుదేవరాజునకుఁ దెలిపి వెంటనేస్వదేశమునకు బయలుదేఱి వచ్చి రాజ్యపరిపాలనము వహింపవలసిన దని యుత్తరము వ్రాసెను. ఆయుత్తరములోనిసంగతులను విన్నతరువాత మామగా రయినరాజవాహనుఁడు తనయల్లుఁడు సామాన్యరాజపుత్రుఁడు గాక మూర్ధాభిషిక్తుఁ డయినమహారా జయినందున కపరిమితానందమును బొందెను. కాని తనయల్లుఁడు భార్యను వెంటఁబెట్టుకొని స్వదేశమునకు ప్రయాణము కాఁగా నతఁడు మహారాజుగాక తానింతవఱకును ననుకొనుచున్నట్లు సామాన్యరాజపుత్రుఁడే యయినపక్షమున నెంతో యనుకూలముగా నుండునుగదా యని యల్లునియొక్కయు కొమార్తెయొక్కయు వియోగమును తలఁచుకొని విచారింపసాగెను. అంతేకాక యప్పటికి ప్రభావతి గర్భవతియై యున్నందున చూలాలిని సముద్రముమీఁద పంపుట కిష్టము లేనివాఁడయి కూఁతును తనయొద్ద నుంచి పోవలసినదని రాజవాహనుఁ డల్లుని ప్రార్థించెను. రఘుదేవరాజును కడుపుతో నున్నభార్యను ఓడమీఁద దీసికొనిపోవుట కిష్టములేనివాఁ డయి ప్రసవమగువఱకును పుట్టినింటనే యుండవలసినదని భార్యతో బహువిధముల బ్రతిమాలి చెప్పెను. కాని యామె తనకు భర్తయందుఁ గల ప్రేమాధిక్యమునుబట్టి యాతని నొక్కనిమిష

మయిన విడిచియుండుట కిష్టములేని దయి తా న త్రింటనే నీళ్ళాడెదనని పట్టుపట్టి యెంతచెప్పినను వినక భర్తవెంట ప్రయాణ మయ్యెను. కొంతకాలహరణము చేసినపక్షమున భార్యమనసు తిరుగునేమోయని యాతఁడు మఱిరెండు మాసము లక్కడనుండియు భార్యయొక్క మనోనిశ్చయ మంతకంతకు మఱింత దృఢపడుచున్నందునను తనదేశ ప్రజల నిర్బంధ మెక్కువగుచు వచ్చినందునను తుట్టతుదకు నిండు గర్భిణియైయున్న భార్యను వెంటఁగొని మామగారి సెలవును పొంది రఘుదేవరాజు సముద్రముమీఁద స్వదేశమునకుప్రయాణ మాయెను.

ఇట్లు బయలుదేఱి యోడమీఁద కొంతదూరము పోయినతరు వాత పెద్దగాలి యారంభమయి యంతకంతకు హెచ్చి సముద్రమును అల్లకల్లోలముగాఁ జేయఁజొచ్చెను; సముద్రతరంగములు పర్వతోప మానములుగా లేచి యూరంతయోడను కొబ్బరిడొక్కవలె నల్లల లాడించుచుండెను ; ఆకాశము చిల్లిపడ్డట్లు సంతతధారగా వర్షము కురియ నారంభించెను. ఇటువంటి గాలివానలో దాదియైన మంజు భాషిణి గదిలోనుండి శిశువును చేతులతో నెత్తుకొనివచ్చి రాజును సమీపించి దీనముఖముతో "స్వామీ! రాణియైన ప్రభావతి యీ సముద్రక్షోభమునకు భయపడి మూర్ఛపోయి యీస్త్రీ శిశువును ప్రసవించి ప్రాణమును విడిచినది. పోయిన రాణికయి పరితాపపడక యామె తమప్రతిబింబమునుగా విడిచిపోయిన యీముద్దులకూఁతును జూచుకొని యూఱడిల్లుము" అని కన్నుల నీరు కార్చుచు పసిపాపను పాదములవద్ద పడవైచెను. భార్యయొక్కమరణవార్త చెవిసోఁకినప్పు డాతనికిఁ గలిగిన మనోవేదన యింతంత యని వర్ణించుటకు వేయినోళ్ళున్నవానికైనను శక్యము కాదు. అతఁడు కొంతసేపు నోట మాట రాక నివ్వెఱపడియుండి కొంచెము మాటాడుశక్తి రాఁగానే "ఓ

యీశ్వరుఁడా ! ఇట్టివంటియమూల్యవస్తువును నాకుదయచేసి ప్రాణ తుల్యముగా ప్రేమించునట్లుచేసి యింతలోనే యేల యెడఁబాపితివి?" అని బిగ్గరగా నేడ్వఁజొచ్చెను. అప్పుడు మంజుభాషిణి చల్లనిమాటలతో నాతని హృదయతాపము కొంత శాంతిల్లునట్లుగా "ఓరాజేంద్రా! ఊఱడిల్లుము. చనిపోయిన ప్రియురాలిచిహ్నముగా నిలిచియున్న యీచిన్నదానిముద్దు మొగమును జూచియైనను దుఃఖోపశమనము చేసికొమ్ము. నీప్రతిరూప మయినయీబాలికకొరకయినను ధైర్యము నవలంబించి నీమగతనము గనఁబఱుపుము. ఈమెదానివలె వావిడిచి విలపించుట నీవంటిపురుషరత్నమునకు తగునా ?" అని దుఃఖశమనము చేయుచుండెను. అప్పుడు రాజాశిశువును చేతులలోఁ బట్టుకొని "ఓపసిపాపా! నీవిట్టిసంక్షోభసమయమునందు పుట్టినను నీబ్రతుకు శాంత మయినది గా నుండునుగాక ! జన్మసమయమునందు రాజపుత్రిక కెప్పుడును సంభవింపని యనాదరము నీకిప్పుడు సంభవించినను, ముందయినను నీస్థితి కష్టరహితమును సుఖప్రదమును నగునుగాక ! నీవనుభవింపఁబోయెడుప్రపంచసుఖము లన్నిటిని అడఁచి వేయఁదగిన యీమాతృవియోగదుఃఖము నిన్ను సుఖహీనురాలినిగాఁ జేయకుండునుగాక !" అని యాశీర్వదించెను.

అతఁడీప్రకారముగా పుత్రికను ముద్దిడుకొనుచు పత్నీవియోగమునకు దుఃఖించుచుండఁగా నావికులు రాజువద్దకు వచ్చి, గాలివాన తగ్గక హెచ్చుగుచుండుటను రాజునకు నివేదించి, ఓడలో శవమున్నంతవఱకును గాలివాన తగ్గదన్నమూఢవిశ్వాసము మనసులో నుంచుకొని యాసంగతిని జెప్ప నోరాడక ఓమహారాజా ! మీరు ధైర్య మవలంబింపుఁడు. ఈశ్వరుఁడు మిమ్ము రక్షించునుగాక !"యని యూరకుండిరి. "నేను కావలసినంత ధైర్యమును పూని యున్నాను

ఈగాలివానకు నే నెంతమాత్రమును భయపడను. ఇది నాకుఁ జేయ వలసినహాని నంతను జేసినది. ఇఁక మ తేమి చేయఁగలను ? అయినను నేనీశిశువునిమిత్తమయి యీగాలివాన తగ్గవలె నని కోరుచున్నాను" అని యతఁడాపడవవాండ్ర కుత్తరము చెప్పెను. అందుమీఁద వాండ్రు "అయ్యా ! గాలి యంతకంతకు హెచ్చుచున్నది ? సముద్రతరంగము లాకాశము నంటుచు మేఘములలోనినీటితో వియ్య మందుచున్న ట్లున్నవి. మనయోడలోశవ మున్నంతవఱకును మనల నీజలసంక్షోభము విడువదు. కాఁబట్టి యేలినవారు దయచేసి మృతురా లయిన రాణిదేహమును సముద్రములో విడిచిపెట్టుఁడు" అని ప్రార్థించిరి. వాండ్రకుఁ గలమూఢవిశ్వాసము సహేతుక మయినది కా దని యెఱిఁగియు వాండ్రమనసు నొప్పింప నిష్టము లేనివాఁడయి యాలాగుననే చేయుద మని చెప్పి "ఓరాణీ ! నీ వెంత భాగ్యహీనురాలవు! అయ్యో! నీకు సముద్రముపాలు కావలసినయోగ మున్నదా?" అని తనలో పరితపించుచు, ఇఁక కడచూపు చూచి రావలెనని యాయె యున్నగది లోనికి పోయి మొగమువంక తేఱిపాఱఁజూచుచు "ఓప్రియురాలా ! రాజపత్నికి నీ కెంత దుర్దశ సంభవించినది! ఈపురిటింటిలో సామాన్య జనుల కుండెడుకుంపటియు మంత్రసానియునైనను నీకు లేకపోయెను గదా ? మనకు ప్రతికూలుఁడు గా నున్నయీవాయుదేవుఁడు దీపము లనుసహిత మార్పివేసినాఁడు. దహనసంస్కారమయినను చేసి నీఋణమును తీర్చుకొలేక నీసుకుమార మయినశరీరమును నేనిప్పుడు చేతులార సముద్రములో త్రోయవలసినవాఁడ నగుచున్నాను," అని నిమిషకాల మూరకుండి పరిచారిక యైనమంజుభాషిణిని జూచి, ఓ మంజుభాషిణీ ! ఈశిశువును పఱుపుమీఁద నుంచుము; నేనుచూచు చుండెదను. నీవుపోయి మధుదాసునితో కలమును కాగితమును పరి

మళద్రవ్యములను, నగలపెట్టెను దీసికొనిరమ్మని చెప్పు. ఓడపయిని గట్టియున్న దోనెలలో నొకదానిని దింపి సిద్ధముగా నుంచుమని జల వేగునితోఁ జెప్పిరమ్ము" అని యాజ్ఞాపించి దానిని పంపివేసెను. కొన్ని నిమిషములలో సేవకు లాతఁడు చెప్పినప్రకారముగా చేయఁగా దోనెలో నొకపట్టుపఱుపును వేసిప్రభావతి నందుమీఁద పరుండఁబెట్టి యామె దేహమునిండ పరిమళద్రవ్యములు వేసి యామెపయిని మంచి విలువగలపట్టుచీరను కప్పియొకప్రక్కనామె ధరించుకొనునగలపెట్టెను బెట్టి యొకకాగితముమీఁద నామెకులగోత్రనామములను సముద్ర మధ్యమున సంభవించినయవస్థను తెలిపి యీదోనె నెవ్వరయిన చూడ తటస్థించిన పక్షమున వారీనగలను పుచ్చుకొని యీమెకు దహన సంస్కారము జరపవలయునని వ్రాసి యాకాగితమును పెట్టెలోఁబెట్టి యాదోనెను స్వహస్తములతో త్రాళ్ళమీఁద మెల్లగా సముద్రములో దింపెను. వారు చూచుచుండఁగానే యాదోనె నీటిమీఁద తేలి పడ మటిదిక్కునకు కొట్టుకొనిపోవ నారంభించెను. అటుతరువాతకూడ గాలి విస్తారముగా నున్నందున కళింగపట్టణము చేరువ అకును గాలి దెబ్బకు సహించి యోడలో శిశు వుండలేదని యెంచుకొని పాలిప్పించి సంరక్షించుటకయి కురంగేశ్వర పురమునందు తనమిత్రుఁడయిన ధన పాలునియొద్దఁ దనపుత్రికను విడిచిపోవ నిశ్చయించి యోడ నాపట్ట ణమునకుఁ జేర్పుఁడని నావికుల కాజ్ఞాపించెను. ఇంతలో గాలివానయు శాంతించినందున వారాయోడను శీఘ్రకాలమున నేకురంగేశ్వరపురప్ రేవునఁ జేర్చిరి. అప్పుడురఘుదేవరా జొకచిన్నపడవలో తనపుత్రికను దాదియైనమంజుభాషిణినిఎక్కించుకొనిపోయి పట్టణముచేరి, తానప్పుడు కటువుసమయమునందుఁ జేసినయుపకారమును దలఁచి ధనపాలుఁడు ధనపాలుని భార్యయైన కుటిలాలకయు తల్లిపోయిన యీశిశువునుతప్పక

సంరక్షింతు రన్ననమ్మకముతో ధనపాలునియింటికిఁ బోయెను. ఆతనిరాకను విని ధనపాలుఁడెదురుగావచ్చి విశేషగౌరవముతో రఘు దేవరాజును పుత్రికాసహితముగా అంతఃపురములోనికిఁ గొనిపోయెను.

అప్పు డారాజు తనవివాహకథను సముద్రమధ్యమునఁ దనకు సంభవించిన మహావిపత్తును జెప్పఁగా, ధనపాలుఁడు మిక్కిలిఖేదపడి "నీరాణితోఁగూడ కలిసివచ్చి మాగృహపావనము చేయఁగా ధన్యుల మయ్యెడు భాగ్యము దేవుఁడు మాకు కలుగఁజేయకపోయెనుగదా." అని విచారింపఁ జొచ్చెను. అప్పుడు రఘుదేవరాజు 'ఓమిత్రుఁడా! దైవతంత్రమును తప్పించుట కెవ్వరికిని శక్యము కాదు. మనముమనసు నొచ్చునట్లుగా శోకించి దైవమును దూషించినందువలన నేమిప్రయో జనము కలుగును. మనము ముందుజరగవలసినకార్యమును చూచుకో వలెను. సముద్రములో పుట్టినందున నేనీచిన్నదానికి సాగరిక యని నామకరణము చేయుచున్నాను. ఈచిన్నదానిని నేనిప్పుడు మీావశము చేయుచు దీనిని మీారు పుత్రికావాత్సల్యముతో సంరక్షణ చేసి దీనికి రాజపుత్రిక కర్హ్వము లయినవిద్యాబుద్ధులను జెప్పింపవలయు ననిమిమ్ము వినయపూర్వకముగా ప్రార్థించుచున్నాను." అని కొమార్తెను ధన పాలుని కొప్పగించి సమీపమున నున్నకుటిలాలకవంకఁ జూచి 'అమ్మా! ఈచిన్నదానిని మీాపాలఁ బడవేయుచున్నానుగాన దీనిని మీారు పెంచి పెద్దదానిని జేసి నన్ను ధన్యుని జేయవలెను" అని ప్రార్థించెను. కుటిలాలక యామాటలకు సంతోషించి రాజుతో "ఓ మహారాజా! నాకును నొకకొమార్తెయున్నది. నాకడుపునఁ బుట్టిన యాచిన్నది, సహితము నీపుత్రికకంటె నాకు ప్రియతరు రాలుగా నుండదు. నావర్తనము ముందు మీాకేవిశద మగును." అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. ధనపాలుఁడును తనపత్నివలెనే మంచి

మాటలు చెప్పుచు "ఓరాజా! నీదాతృత్వమువలన క్షామసమయము నందు నాజనులకుఁ గలిగిన పోషణమును నే నెప్పటికిని మఱువను. ఈపట్టణపు ప్రజలు నాఁటనుండియు ప్రతిదినమును నీక్షేమము నిమిత్తము త్రికాలములయందును దేవుని ప్రార్థించుచున్నారు. నీ వప్పుడు చేసినపోషణ మంతయు ముందు నీవు నీబిడ్డయందుఁ జూచి సంతోషింపఁగలవు. ఒకవేళ నీపుత్రికవిషయమున నే ననాదరము చేసినను నీత్యాగమువలన దేహములు నిలుపుకొన్న యీప్రజలు నన్ను బ్రతుకనిత్తురా? అటువంటి కృతఘ్నునిఁజూచి దైవము సహించునా?" అని యనేకములయిన యుపచారవాక్యములు పలికెను. అంతట రాజు తనకొమార్తెయొక్క సంరక్షణము క్రమముగా జరుగునన్న ధైర్యముతో, ఆపసిబాలికను ధనపాలునకును కుటిలాలకకును నొప్పగించి వారియొద్ద దిగవిడిచి కొమార్తెయొక్క సంరక్షణము నిమిత్తము దాది యైనమంజుభాషిణినిగూడ వారియొద్దనే యుంచి, తాను మరల ప్రయాణమయి యోడలోనికి పోఁబోయెను. ఆతఁడు వారియొద్ద సెలవుపుచ్చుకొనునప్పుడు పితృవియోగదుఃఖము సాగరికకేమియుఁ దెలియదు గాని మంజుభాషిణిమాత్రము తనప్రభువు నెడబాయుటకు దుఃఖింపఁజొచ్చెను. రాజాపరిచారిక నోదార్చి "ఓమంజుభాషిణీ! ఇది యేడ్చుటకు సమయము గాదు.. ఈచిన్నదానిసంరక్షణ మేమఱకుందుము. ఈచిన్నరాణి ముందు మీపెద్దరాణిపోయిన లోపము లేకుండ నిన్నాదరించును" అని యుత్సాహము కలిగించి పరివారసహితముగా కదలిపోయెను.

ప్రభావతి దేహమును దోనెలో పెట్టివిడిచిపెట్టిన మఱునాఁడు ప్రాతఃకాలమున ధన్వంతరి యనుపేరుగల వైద్యశిఖామణియొకఁడు బృందావనపట్టణసమీపమున సముద్రతీరమునందు తనసేవకులతో

గూడ మందుల కక్కుఱకువచ్చెడి యొకవిధ మయినముత్యపుచిప్పల నిమిత్తమయి తిరుగుచుండెను. అప్పు డాతనిభృత్యులలో నొకఁ డొడ్డునకు సమీపమున నీటిలో నొకదోనె యుండఁగాఁ జూచి యజమానునితోఁ జెప్పఁగా, అతఁడు తనతక్కినపరిజనులనుకూడఁ బిలిపించి వారిసాహాయ్యముచేత దోనెను దరికి లాగించెను. దోనె నొడ్డునకు లాగించి, దానిలో దిగి చూడఁగా నకటులో నొకహంసతూలికాతల్పము మీఁద నున్న సౌందర్యవతి యగునొకయువతియొక్క దేహమును పక్క నొక్క పెట్టెయును గానవచ్చెను. అప్పుడతఁ డా పెట్టెకే తగిలించియున్న తాళపుచెవిని బుచ్చుకొని పెట్టె తాళము తీసి చూడఁగా దానిలో నమూల్యము లయినయాభరణములును మడచియుంచిన యొకయుత్తరమును గానఁబడెను. అతఁ డాయుత్తరమును విప్పి చదివి యామె కళింగదేశాధీశ్వరుఁ డయినరఘుదేవరాజురాణి యగుటయు సముద్రమధ్యమునం దాపత్తు సంభవించుటయుఁ దెలిసికొని యాశ్చర్యపడి, రఘుదేవరాజు నెడల మిక్కిలి జాలిపడినవాఁ డయి "ఓ రాజా! నీవు ప్రాణముతో నున్నయెడల నిటువంటి దివ్యసుందరవిగ్రహము గలరాణిని బోఁగొట్టుకొన్నందునకయి గుండెలు పగిలి యెంతపరితపించుచుందువో కదా! అని నిట్టూర్పు విడిచెను. ఇ శ్లాఘున వైద్యుఁడు క్షణకాలము విచారించి యామె మొగమువంకనిపుణముగా జూచి ముఖమునందు కళ తప్పియుండకుండుట కనిపెట్టి దేహములో ప్రాణ మున్న దేమో యని సందేహపడి "అయ్యో! వారు తొందర పడి యీ దేహమును సముద్రములో విడిచిరిగదా" యని వ్యాకుల పడుచు, భృత్యులచేత శవము నొడ్డునకు పట్టించి చితుకులు పోగుచే యించి సమీపమున మంటచేయించి దేహమును కాపించి శరీరము వయిని తనయొద్దనున్న యౌషధమును దేనినో రాచుచు, వేడుక

చూచుటకయి చుట్టును మూగిన భృత్యజనుల నందఱిని చల్లగాలి యామెదేహమున సోఁకునట్లు దూరముగా తొలఁగిపోవ నియమించి తాను చెంతఁగూరుచుండి మృదుమధురస్వరముతో కర్ణరసాయనముగా సంగీతమును పాడుచుండెను. ఇట్లు గడియసేపు చేయునప్పటి కామెకు కనుఱెప్పలు కొంచెము కదలి ముకుపుటములనుండి మెల్లగా శ్వాసము రా నారంభించెను. ఆమె భయముచేతను ప్రసవించినబడలికచేతను, మూర్ఛపోయినది గాని నిజముగా మృతినొందలేదు. ఆమె మూర్ఛను జూచి చేరువనున్నవా రందఱును మరణ మని భ్రమించి రాజును తొందరపెట్టఁగా నతఁడామెశరీరమును మహాదుఃఖముతో సముద్రమునందు ద్రోయవలసినవాఁ డయ్యెను. ఇట్లు ధన్వంతరిచేసిన శీతలోపచారములు మొదలయినవానిచేత ప్రభావతి తేఱుకొని మెల్లగా కన్నులు విప్పి చూచి “ఇప్పుడు నేనెక్కడనున్నాను? నాప్రాణనాథుఁడెక్కడ నున్నాఁడు ? ఇది యేలోకము ?” అనియడిగి మరల కన్నులు మూసికొనెను. నిమిషకాలములో నామె మరల కన్నులు తెఱచి ధన్వంతరివంకఁ జూడఁగా నతఁడు మెల్లమెల్లగా నామెకు సంభవించిన దుర్దశ యంతయు తెలియునట్లుచేసి, మరల మూర్ఛ మునుఁగకతాళఁగలదన్న ధైర్యముతోఁచినతరువాత రాజువ్రాసిన కాగితమును పెట్టెలోనుంచిన నగలను జూపెను. ఆమె యాకాగితమును మరలమరలఁ జూచి “ఇది నిశ్చయముగా నాప్రాణేశ్వరుఁడు వ్రాసినదే. ఓడలో నెక్కినసంగతి చక్కగా జ్ఞప్తియందున్నది. కాని నేనెక్కడ ప్రసవమయితినో నాబిడ్డగతి యేమయ్యెనో నాకు లేశమయినను తెలియదు. ఇఁక మరల నాప్రాణనాథుని ఈకన్నులతోఁ జూచెడుభాగ్యము నాకు సంభవింపనేరదుగనుక, ఈప్రపంచసుఖములను విడిచి నేను యోగిననయి యేదయిన నొకదేవతాసన్నిధానమునం దుండెదను.” అని

చెప్పెను. "అమ్మా! నీ విప్పుడు చెప్పినట్లుచేయుటకే నీమనోనిశ్చయ మయినయెడల, ఇక్కడకు సమీపమున నున్న బెజవాడయందలి కనక దుర్గయాలయములో నీవుయోగినివిగా నుండవచ్చును. నామేనకోడ లొకతె నాయాజ్ఞచొప్పున నీకక్కడ నుపచారము చేయుచుండును," అని ధన్వంతరి చెప్పెను. అతఁడు చెప్పినదాని కామె కృతజ్ఞతా పూర్వకముగా సంగీకరింపఁగా, ఆమె దేహము తిన్నగా స్వస్థతపడిన తరువాత నతఁడు ప్రభావతిని బెజవాడకుఁ గొనిపోయి కనకదుర్గ యాలయములో విడిచెను. ఆమె యక్కడ యోగిని యయి సర్వభో గములను పరిత్యజించి మృతుఁడయ్యె ననుకొనుచున్న భర్తనిమిత్త మయి దుఃఖించి కృశించుచు పారమార్థికచింతతో దినములు పుచ్చు చుండెను.

ఇక్కడ ప్రభావతి పతిభక్తితో కృశించి కాలము గడుపు చుండఁగా, అక్కడ రఘు దేవరాజు సురక్షితముగా స్వదేశమును జేరి మరల రాజ్యభారమును వహించి మరణము నొందిన దనుకొనుచున్న రాణినిమిత్తమయి లోపల విచారపడుచు మరల వివాహముచేసికొనక ప్రజాపాలనము చేయుచుండెను. ఒక్కసారియైనను తల్లి కనులార చూచి సంతోషింప నోచుకోని యాతనికూఁతురు కురంగేశ్వరపుర మునందు ధనపాలునియింట రాజపుత్రిక కర్హమయినరీతిగా పెరుఁగు చుండెను. ధనపాలుఁడు తనమిత్రునియందుఁ గలప్రేమాభిమానముల చేత మంచివిద్వాంసుల నియమించి మహాశ్రద్ధతో విద్య చెప్పించుచు వచ్చినందున, మేధావియైనసాగరిక పదుమూడు సంవత్సరముల ప్రాయము వచ్చునప్పటి కామె కాకాలములో నున్న పండితు లెవ్వ రును విద్యలో సమానులు కా రని జనులు చెప్పుకొనునంత పాండిత్య మును సంపాదించెను. నృత్తగానవిద్యలయం దప్సరస్త్రీ లామె వద్దనే

విద్య నభ్యసింపవలసినవా రని జను లనుకొందురు; వివిధవర్ణములు గల పట్టుదారముతో నామె బట్టలమీఁద కుట్టిన తీఁగలను పువ్వులను మృగపక్ష్యాదులను జూచి యవి నిజ మయిన లతాపుష్పాదులని చూచినవా రెల్లరు భ్రమించుచుందురు; ఆమెచేసిన పాకమును రుచి చూచినయెడల, అన్నహితముతప్పిన రోగులుసహిత మతిభోజనప్రియు లగుదురు. ఈప్రకారముగా నందఱు నద్భుతపడునట్లుగా నానావిద్యల యందును కళలయందును సుగుణసంపదయందును నిరుపమానురా లగుచువచ్చిన కొలఁదిని ధనపాలుని భార్యయైనకుటిలాలకయామెకుగర్భ శత్రురాలుకాసాగెను. కుటిలాలకయొక్క కొమార్తె సాగరికతోసమాన వయస్కురాలయినను సమానముగానేవిద్యాభ్యాసముచేయుచున్నను, ఈచిన్నదంత ప్రతిభావంతురాలు కాకపోవుటచేత శోభిల్లకుండుటయు నెల్లవారునుసాగరికనే శ్లాఘించుచుండుటయుఁజూచి కుటిలాలకయసూయాగ్రస్తురాలయి సాగరిక తనయింట నున్నంతకాలమును తన కొమార్తె శోభకెక్కదని తలఁచి యేలాగునన్నైనను సాగరికను వదలించుకొని తనకొమార్తెకు గౌరవమును ప్రసిద్ధిని తెప్పింపవలెనని నిశ్చయించుకొని యందుకుఁ దగినయుపాయము నాలోచించుచుండెను. ఈలోపలనే సాగరికను మిక్కిలి విశ్వాసముతోఁ బెంచుచున్నమంజుభాషిణి కాలము చేసినందున, కుటిలాలకకు మఱింత మంచియవకాశము కలిగెను. మంజుభాషిణినిమిత్తము బెంగ పెట్టుకొని సాగరిక విచారించు చుండఁగా కుటిలాలక తనకు మిక్కిలివిశ్వాసి యైనవక్రచిత్తుఁ డనుసేవకుని బిలిచి యేమిషమీఁద నయినను సాగరికనుదూరముగాఁ బిలుచుకొనిపోయి చంపిరమ్మని యాజ్ఞాపించెను. వాఁ డెంతటి నిర్దయుఁ డైన కఠినచిత్తుఁడైనను గుణరాశి యైనసాగరికను నిష్కారణముగా చంపుటకు మనసుకొలుపనివాఁ డయి అటువంటియుత్తమ

శ్లోకురాలి నెట్లు చంపఁగలనని యామెతోఁ జెప్పెను. అటువంటియుత్తమ చరిత్రగల దయినందుననే సాగరిక దేవలోకములో నుండఁదగినది గాని పాపభూయిష్ఠ మయినయీభూలోకములో నుండఁదగినది కాదని యామె వానిమాటకు త్తరము చెప్పి సమాధానపఱిచి తనయాజ్ఞను వెంటనే చెల్లింపనిపక్షమున నేమోచేయుంచెదనని బెదరించెను. వాఁడేమియు ప్రత్యుత్తరము చెప్పక యాలోచించుకొను చుండెను. అప్పుడు దాది యైనమంజుభాషిణి కొఱకు శోకించుచు సాగరిక యక్కడకు వచ్చెను. ఆమెరూపము కనఁబడఁగానే కుటిలాలకకు మఱింత కోపము వచ్చి, వానివంకఁ జూచి "నేను చెప్పినపనిని చేసెదవా చేయవా యొక్కమాటతోఁ జెప్పు" మని యామె వానిమీఁదతీవ్రపడి యడిగెను. వాఁడును చేసెదనని యుత్తరము చెప్పెను. ఇంతలో "పుట్టి నప్పుడే సడిసముద్రములో విడిచిపోయినతల్లివలెనే నీవును నన్నిప్పుడు దుఃఖసముద్రములో విడిచిపోతివా? ఓ మంజుభాషిణీ! నన్ను ప్రేమించువా రందఱు నొకరొకరే యీలోకమును విడిచి పోవుచుండుటచే నాకీప్రపంచము దుఃఖసాగరమువలెనున్నది; అనుకొనుచు సాగరిక యామెసమీపమునకు వచ్చెను. అప్పుడు కుటిలాలక తా నామెమీఁద నెంతో ప్రేమగలదానివలె నటించుచు "ఓసాగరికా! ఇది యేమి నీవొంటిగా విలపించు చున్నావు. నీసోదరి యిప్పుడు నిన్నువిడిచి యెక్కడకుపోయినది? మంజుభాషిణినిమిత్తము విచారపడఁబోకు. నేను జీవించి యుండఁగా నీకు మంజుభాషిణి లేనిలోప మెన్నఁడైనఁ గలుగునా? నీయేడుపుచేత చంద్రబింబమువంటి నీముఖము కంది రూపు చెడిపోయినది. ఈవక్రచిత్తునితోఁ బోయి నీవు కొంచెముసేపు సముద్రపుటొడ్డున చల్లగాలిలో తిరిగితివా నీమనోవ్యధ పోయి యుత్సాహము కలుగును. పోయిరమ్ము" అని పలికి వక్రచిత్తునివంకఁ దిరిగి

'ఓరీ! నీవిప్పు డీసాగరికను చేయి పట్టుకొని సముద్రతీరమునకుఁ దీసి కొనిపోయి కొంచెముసేపు త్రిప్పి రమ్ము" అని యాజ్ఞాపించెను. "అమ్మా! సముద్రతీరమునకుఁ బోవుట కిప్పుడు నామన స్సుల్లాసముగా లేదు" అని సాగరిక వానివెంట పోక నిలిచెను. అప్పు డేలాగుననైన సాగరికను వక్రచిత్తునివెంటఁ బంప నిశ్చయించి కుటిలాలక యామె చేయి పట్టుకొని "బిడ్డా! నీయందును నీతండ్రియందును మా కెంతో గౌరవము కలదు. నీతండ్రి యిక్కడకు నేఁడు వచ్చునో రేపువచ్చునో యని ప్రతిదినమును మేమెదురు చూచుచున్నాము. మే మీావలి కాయనకు నీవు సౌందర్యరాశి వగుచున్నావని వ్రాయుచున్నందున వచ్చునప్పటికి నీ వీలాగున వన్నెతఱిగి యుందువేని తప్పక యతఁడు నీసంరక్షణమును మేముతిన్నఁగా చేయుచుండ లేదనుకొనఁడా? నామాట విని సముద్రపుటొడ్డునకు పోయి వన్నె తఱిగి యున్నసీముఖ వర్చస్సు మరల నెప్పటివలె కలుగునట్లు చేసికొమ్ము." అని నొక్కి చెప్పెను. ఆమె యంత నొక్కిచెప్పుచున్నప్పు డామెమాటనుతీసి వేయ లేక సాగరిక "నామనస్సున కిష్టములేకపోయినను పోయివచ్చెదను" అనిచెప్పి వక్రచిత్తునివెంట బయలుదేఱెను. వారు కొన్ని యడుగులు నడిచినతరువాత కుటిలాలక వెనుకఁ దిరిగిపోవుచు వక్రచిత్తుని బిలిచి నేను చెప్పినమాట మఱచిపోకుమీా" అని హెచ్చరించెను. కాని యామాటల కర్థము సాగరికను చంప మఱవకు మనుటయని యాచిన్న దాని కణుమాత్రమును సందేహము కలుగలేదు.

సముద్రతీరమునకుఁ బోయి సముద్రమువంకఁ జూడఁగానే సాగరికకు తనజన్మకథ స్మరణకు వచ్చినందున, తాను జన్మించినప్పుడు గాలివానపట్టి సముద్రమల్లకల్లోలముగా నుండుటయు, తనతల్లిమర ణమునొందుటయు, తనతండ్రి ధైర్యమును విడువక పడవవాఁడ్ర

నుత్సాహపఱుచుటయు ఆమె తాను మంజుభాషిణివలన విన్నరీతిగా వక్రచిత్తునితోఁ జెప్పుచుండెను. అప్పుడాకూ్రరచిత్తుఁడామె చెప్పెడు కథను వినక నమ్మను నిలిపి యామెతో శీఘ్రముగా దేవుని బ్రార్థించు కొమ్మని చెప్పెను. ఆమాట వినఁగానే యామెకు లోపల భయము కలిగెను గాని యామాటలయర్థమునుమాత్రము తిన్నగా గ్రహింప లేక వానిని జూచి, "దేవుని నేల ప్రార్థింపుమనుచున్నావు?" అని యడిగెను. "నీకు దేవుని ప్రార్థింపవలెనని యున్నపక్షమున కొంచె మవకాశ మిచ్చెదను. దేవతలు నీప్రార్థనలనుశీఘ్రముగానే గ్రహింపఁగలరుగాన నీవుచేసెడు ప్రార్థనలను నిమిషకాలములో ముగింపుము. నాపనిని నేను వేగముగా నెరవేర్చెద నని శపథముచేసియున్నాను" అని యాకఠినహృదయుఁ డుత్తరముచెప్పెను. అందుమీఁద నామె మఱింత భయపడి "నన్ను చంపెదవా యేమి? నిష్కారణముగా నన్నేలచంపెదవు?" అని యామె మాటలు తడఁబడ పలికెను. "నాయజమానురాలిని సంతోషపెట్టుటకు" అని చెప్పి వాఁడూరకుండెను. "అయ్యో! నన్నామె యేలచంపింపవలెను? ఆమెకు నే నెప్పుడును రవ్వంతయు నపకారము చేసియెఱుఁగనే, ఎప్పుడును నే నామెవిషయమయి యొక్క చెడ్డమాటనయినను పలుకలేదు. ఆమెకే కాదు లోకములోని యేజీవజంతువునకును గూడ బుద్ధిపూర్వకముగా నెప్పుడును నే నణుమాత్రమును కీడు చేయలేదు. ఒక్కసారి మాత్ర మెఱుఁగక యొక్కపురుగునుద్రొక్కి తరువాత దాని నిమిత్తమయి యెంతో దుఃఖించినాను. అటువంటి నన్ను చంపించుట కయి యామెయెడల నేనేమి యపరాధము చేసితిని?" అనియామెపలుకుచుండెను. వాఁ డామాటలు చెవినిబెట్టక "ఇప్పుడు నాకృత్యము నాకు నియమించినపనిని వెంటనే నెరవేర్చుటకాని దానివిషయమయి

నీతో వాదమాడుట కాదు'' అని యామెను జంపుటకయి యొరలో నుండి కత్తిని పయికిఁ దీయఁబోవుచుండెను. ఈసమయములో నావలి కొక యోడలో వచ్చి యొడ్డున దిగి యున్న యోడదొంగ లాకస్మికముగా నక్కడకు వచ్చి తమ్ముఁజూచి భయపడి నిలుచున్న వర్తకచిత్తుఁడు చూచు చుండఁగానే సాగరిక నెత్తుకొనిపోయి తమయోడలో నెక్కించుకొని నిమిషములో తెరచాప లెత్తి పాఱిపోయిరి. సాగరిక నెత్తుకొని పోయిన యోడదొంగలు సముద్రములో మహావేగముసఁ బోయి బృందావనపురసమీపమునందలియొకపల్లెకు చేరువను దిగి యామెను బృందావనపురములోని యొకక్షత్రియునకు విక్రయించిరి. ఆమెను కొన్నయతఁడు విశేషధనికుఁడు గాక సామాన్యస్థితిలో నున్నవాఁడయినందున సాగరికయు తక్కువస్థితిలోనే యున్నను కొంతకాలములోనే యామెగుణసంపదయు సౌందర్యమును తెలివియు పట్టణమునందంతటను వెల్లడి కానారంభించెను. ఆమెయితర బాలికలకు సంగీతమును కుట్టుపనియు నేర్పి ధనమార్జించి తన్ను కొన్నయజమానునకును యజమానుని భార్యకును ఇచ్చుచువచ్చినందున వా రంతకంతకు ధనికులు కాసాగిరి. ఆమెప్రసిద్ధి యంతకంతకు విస్తారముగా వ్యాపించుచు వచ్చినందున బృందావనపురపరిపాలకుఁ డయిన సుగుణప్రియుఁ డనురాజుకుమారుఁడు తా నామెను జూచుటకయి స్వయముగా వారి యింటికి బోయి పురజనులస్తుతికి పాత్రమయియున్న యామెవిద్యాబుద్ధులను వినయమును సంతతోత్సాహశీలతను గనిపెట్టి సంతోషించి, ఆమెతోడి సంభాషణమువలన నపరిమితానందమును పొందినవాఁడయి, బీదవారిలో నంతవివేకమును విద్యాకౌశలమునుగల చిన్నది యుండుటకత్యాశ్చర్యపడి యామె యెవ్వారో యున్నతవంశసంభూతురాలయి యుండవచ్చునని మనసులో ననుకొని, ఆమెతో ''నీవింకముందుకూడ

నీయిప్పటిగుణసంపదను కర్మాభిరతిని విడువకుండెడుపక్షమున, నీ కిఁక మీఁదట నాయొద్దినుండి వచ్చెడుసందేశము నీమేలుకొఱకేయయి యుండును'' అని చెప్పి వెడలిపోయెను. అతఁడా మెవంశకథ నెంతమాత్ర మును తెలిసికోలేనివాఁడయినను రూపలావణ్యములయందు మాత్రమే కాక విద్యావివేకసౌజన్యాదులయందుఁ గూడ నామె నిరుపమాను రాలుగా నుండుటకని పెట్టి యామెను వివాహమాడి తనకు రాణినిగాఁ జేసికొనుటకు మనస్సులో సంకల్పము చేసికొనెను. తనవంశవృత్తాంత మునుగూర్చి యడిగినప్పుడెల్లను మౌనము దాల్చి కన్నుల నీరు పెట్టు కొనుచు వచ్చెనేగాని సాగరిక యొక్కసారియైనను తనతల్లిదండ్రులను గూర్చియు వంశమునుగూర్చియు నొక్కమాటయుఁ జెప్పినదికాదు.

ఇక్కడ కురంగేశ్వరపురములో వక్రచిత్తుఁడు తనరాణియైన కుటిలాలకయొక్క కోపమునకు భయపడి తానుసాగరికను చంపివేసెఁ గును సముద్రములో పాతిపెట్టివచ్చితినని చెప్పి యొకకోడినిచంపి దాని రక్తమును రక్తముతో తడసినకత్తిని దెచ్చి కుటిలాలకకుఁ జూపెను. అదుష్టాత్మురాలా క్రూరునికిరాతకృత్యమున కెంతో సంతోషించి వానికి బహుమానమిచ్చిపంపివేసి, సాగరిక యాకస్మికముగానంతఃపురములో పాముకఱచి చచ్చినట్లు ప్రవాదముకలుగఁజేసి తనభర్త నాటిమధ్యా హ్నము రాజకార్యముమీఁద గ్రామాంతరమునకుఁబోయి యప్పటికి రాకుండుట తనకు శుభసూచకముగా భావించుకొని మనస్సులో సంతోషించి, అదిమంచిసమయమని యారాత్రియే సాగరిక శరీరము నకు దహనసంస్కారము చేయించినట్లు విశ్వాసులయినవారిచేత రహస్యస్థలమునందు తంతునడిపించి, తానుమహాశోకాక్రాంతురాలయి యున్నట్లుగా లేనిదుఃఖమును నటించుచు నంతఃపురమంతయు మాఱు మోయునట్లుగా తెల్లవాఱినదాఁక పెద్దగొంతుతో రోదనముచేయు

చుండెను. తెల్లవాఱినతరువాత నామెభర్త యింటికి రాఁగా వారిద్ద ఱునుగలిసి యాచిన్నదానిగుణరూపాదులను దలఁచుకొని మరల క్రొత్తయేడుపున కారంభించిరి. సాగరిక కపరకర్మలు చేయించిదాన ధర్మములు చేయించినతరువాత నామెకు పుణ్యలోకములు కలుగుట కొఱకును తమ కామెయందుఁగల యనురాగమును లోకమున కెఱుక పఱుచుటకొఱకును వా రామె దేహమును దహనము చేసినస్థలమునం దొక దివ్యదేవాలయమును గట్టించిరి. ఇట్లుజరిగినకొన్నిమాసములకు రఘుదేవరాజు తనకొమార్తెను జూచి వెంటఁబెట్టుకొనిపోవుటకయి తనకు పరమవిశ్వాసియు మంత్రియు నయిన నరసింహరాజుతోఁ గలిసి యోడమీఁద కళింగపట్టణమునుండి బయలుదేఱి కురంగేశ్వరపురము నకు వచ్చెను. పుట్టినతరువాత ప్రథమమాసములోఁదక్క మఱియెప్పు డును జూడని ప్రాణాధికురా లయినజనితైకపుత్రి నెప్పుడు చూతునా యని యెంతో వేడుకపడుచు నతఁడు ధనపాలుని గృహముచొరఁగానే దంపతు లేడ్చుచు నెదురుగావచ్చి పిడుగువంటిసాగరికయొక్క మరణ వార్త నాతనిచెవులఁ బడవేసి తాము కట్టించిన దేవాలయమును జూపిరి. చిరకాలమునుండి చూడకున్నపుత్రికను జూచి యామెతోడి సల్లాపసౌఖ్యము ననుభవించి యెంతో సంతోషపడవలె ననుకొన్న యాతనియాశకు భంగమురాఁగా నతఁడొక్కనిమిషమయినను దుఃఖా వహమయిన యాపట్టణమునం దుండలేక భోజన మయినను జేయక దానే వెంటనే వెనుకమరలి దుస్సహదుఃఖముతో మరలనోడలో నెక్కి రామే శ్వరయాత్రనిమిత్తమయి దక్షిణమున కోడనడుపుఁ డని నావికులకాజ్ఞా పించెను. స్వభావముచేత నాతఁడెంతధైర్యశాలియైననుసముద్రతరంగ ములవలె లోపలినుండి పొరలిపొరలి వచ్చుచున్నదుఃఖమునాపుకొనుట కయి యతఁ డెంతప్రయత్నము చేసినను దుఃఖాక్రాంత మయియున్న

యాతని మనస్సుమాత్ర మాతనికధీనముగాక మతిచెడఁగొట్టి యాతని జడునివలెఁజేసెను. ఆయుత్తరక్షణము మొదలుకొని యతఁడు పరమాప్తుల నయినను కన్ను తెఱచి చూడలేదు; ప్రాణబంధులతో నైనను నోరువిప్పి మాటాడలేదు; తనదేహమున చీమ ప్రాఁకినను గోఁకికొన నెఱుఁగక దుఃఖపరవశుఁడయి యుండెను.

రామేశ్వరమునకుఁ బోవుదారిలో నావికులోడను బృందావన పురసమీపమున రేవులోఁ నిలిపి;- ఆహారపదార్థములను మంచినీళ్ళను తెచ్చుకొనుట నిమిత్తము చిన్నపడవలో పట్టణమునకుఁ బోయిరి. అప్పుడాపురాధీశ్వరుఁ డయిన సుగుణప్రియుఁడు విచిత్రరూపముగల సుందరమయిన యోడయొక్కటి రేవులోనికి వచ్చిన దనియు దాని నిర్మాణ మత్యద్భుతముగా నున్న దనియు విని దానిని చూచుటకయి తానువిహారార్థ ముపయోగించెడుచిన్ననావ యెక్కి యోడవద్దకుఁ బోయెను. నరసింహరాజు బృందావనపురపరిపాలకునిరాక విని యాత నిని తమయోడలో నెక్కించి యాదరించి, చూడఁదగినవింతలనాతనికిఁ జూపి యీయోడ కళింగపట్టణమునుండి వచ్చు చున్నదనియు కళింగ దేశాధీశ్వరుఁ డయినరఘుదేవరా జోడలోపల నున్నవాఁ డనియు, అతఁడు తనభార్యయొక్కయు పుత్రికయొక్కయు మరణముచేత శోక వివశుఁడయి యేడుదినములనుండి నిద్రాహారములు లేక యెవ్వరితోను మాటాడక యున్మత్తునివలె నున్నాఁడనియు, చెప్పి రాజున్నగదిలోనికిఁ దీసికొనిపోయి యాతనిని జూపెను. సుగుణప్రియుఁ డారాజుయొక్క దాతృత్వాదిసుగుణములను విన్నవాఁడు గాన మనస్సులో ఖేదపడి రాజుసమీపమునకుఁ బోయి యాతనిమీఁద చేయివైచి "దేవా! ఈశ్వరుఁడు మీకిప్పుడు చిత్తస్వాస్థ్యమును దయచేయునుగాక! దేవర వారి సందర్శనార్థమయి బృందావనపురపరిపాలకుఁడువచ్చియున్నాఁడు.

దేవర యొక్కసారి మాటాడి యాతనిని ధన్యుని జేయఁదగును" అని పలుకరించెను. ఆరాజు కన్నులు తెఱచి చూచుచుండెనుగాని సుగుణప్రియునిమాటలు విన్నట్లుగాని యాతనిరాకను గ్రహించినట్లుగానికనఁబడలేదు. అందుమీఁద నతఁడు సహజమృదుమధురస్వరముగల సాగరిక వచ్చి శిలలుకరగునట్లు గానముచేసియు తేనెలొలుకునట్లుగాసంభాషించియు తనప్రావీణ్యమును జూపినయెడలనితనికి మనస్స్వస్థతమరలఁ గలుగ వచ్చు ననుకొని, మంత్రియనుమతితో నామెను కొన్నిగడియల కాలములో నోడయొద్దకురప్పించెను. అక్కడనున్నవా రామెయొక్క దివ్యసుందరవిగ్రహమును వినయవచనములను జూచి సంతోషించి యామెయిప్పుడు తక్కువస్థితిలో నున్ననురాణి నాదరించినట్లాదరించి గౌరవముచేసిరి. చూచినవారందఱు నామెయోగ్యతను ప్రశంసించుచుండఁగా సుగుణప్రియుఁడు మనస్సులో సంతోషించి యామెగుణసంపదను తానుగూడ కొంతశ్లాఘించి, ఆమెయొక్కకులగౌరవము విశదమయి యుండినయెడల తా నీవఱకే యామె నిల్లాలినిగాఁ జేసికొనికృతార్థత నొంది యుండునని చెప్పెను. అయినను సుగుణప్రియుఁడామెకు గొప్పయింటఁ బుట్టినస్త్రీలకుఁ జేయఁదగినగౌరవమును చేయుచు, "ఓ సౌభాగ్యవతీ! ఈయోడలో నొకమహారాజు దుఃఖసముద్రములో మునిఁగి చిత్తస్వాస్థ్యము లేక యున్నాఁడు. నీనేర్పునంతను గనఁబఱచి యాతని నిప్పుడు స్వస్థచిత్తుని జేసి మరలఁ బ్రజలలోఁ బడవేయవలె" అని ప్రార్థించెను.

అందుమీఁద నామె తనచేతనైనప్రయత్నము చేసిచూచెదనని యాతనితోఁ జెప్పి, రాజున్నగదిలోతానును తనపరిచారికయుఁదక్క మఱియెవ్వరును లేకుండఁ జేయవలెనని వారిని ప్రార్థించెను. వారందున కంగీకరించి తా మందఱును గదిలోనుండి యీవలికివచ్చి

యొక్క యామెనుమాత్రము పరిచారికాసహితముగా లోపలికి బంపిరి. దుఃఖములో నున్నవారి కంతకంటెను దుఃఖకర మయిన యితరులకష్ట వార్తను జెప్పినపక్షమున కొంతదుఃఖశాంతి కలుగు నని యెఱిఁగిన దయి, శోచనీయ మయినతనవిపద్వార్తను రాజుచెవుల వేయఁదలఁచు కొన్న దయి అందఱిమునుదఱను పూర్వ మంతటిగొప్పదశలో జన్మించి మహాగౌరవముతో పెరిగినతనయొక్క యిప్పటిహీనావస్థను జెప్పుటకు సిగ్గుపడిన దయి వారి నందఱిని వెలుపల నుండ వేఁడుకొనెనేగాని వేఱు హేతువుచేతఁ గాదు. ఆమె రాజున కభిముఖురాలయి నిలువఁబడి మెల్లఁగా శ్రావ్యనాదముతో తాను జన్మించినది మొదలుకొని నేఁటి వఱకును తనకు సంభవించినకష్టపరంపరను వరుసగా జాలిపుట్టి రాయి వంటిమనసయినను కరఁగి పాఱునట్లుగా విన్నవింప నారంభించెను. ఆకష్టవార్తలు చెవిని బడినకొలఁదిని మనసు కరఁగుచువచ్చి యామె దుఃఖములో తనదుఃఖ మడఁగిపోవఁజొచ్చినందున రాజప్పుడు మూసిన కన్నులను దెఱచి యామెమొగ మొక్కసారి చూచెను. ఆమెముఖ మును జూడఁగానే యాతనిదృష్టి కామెముఖపద్మమునందు మృతురా లయినభార్యయొక్క ముఖలక్షణము లన్నియుఁ గానరాఁగా, అతఁడు "ఈకన్యయందు నాప్రియభార్యయొక్కరూపచిహ్నములన్నియునచ్చున పోసినట్లు కానవచ్చుచున్నవి. నేఁటివఱకును జీవించి యుండినయెడల నాప్రియపుత్రికయు నిట్టివంటిరూపరేఖావిలాసములు గలదియే యయి యుండును. విండ్లవంటి యీకనుబొమ్మలును, తామరరేకుల నపహా సించెడుయీవాలుగన్నులును, సంపూర్ణచంద్రబింబమును సిగ్గుపఱి చెడియీముద్దుమొగమును, అచ్చముగా నారాణియొక్కయంగములను బోలి యున్నవి." అనుకొని "ఓబిడ్డా! నీవాసస్థల మేది? నీతల్లిదండ్రు లెవ్వరు? నావలెనే నీవును కష్టముల ననుభవించినట్లును, నీకష్టములు

నాకష్టములకు తీసిపోవునవి కానట్టును, ఇప్పుడు చెప్పిన ట్టున్నావే ఇట్లు నిజముగా చెప్పితివా?'' అని యడిగెను. "అయ్యా! దుఃఖ పూరిత మయి యున్న నాహృదయము చెప్పనిచ్చినంతవఱ కట్టివంటికష్టవార్త లనే కొన్నిటిని దేవరముందర విన్నవించితిని'' అని యామె మాఱు పలికెను. అప్పుడు రాజామెవంకఁ దిరిగి "ఓ చిన్నదానా! నీకథను మరలఁ జెప్పుము. నాకున్నసహానములో వేయవవంతు నీ కున్నట్లు నాబుద్ధికి గోచర మయినయెడల, అబలవయ్యును నీదుఃఖములను నీవు పురుషునివలె ధైర్యముతో సహించితి వనియు నేనే యాడుదానివలె ధైర్యమును విడిచితి ననియు నొప్పుకొనెదను. నిన్నుఁ జూడఁగా నో ర్పంతయు రూపము వహించి నాయెదుట నిలుచున్నట్లు కానఁబడు చున్నది. ఓబిడ్డా! నీవే రెవరు? నిన్ను ప్రార్థించెదను నాచెంతఁ గూరు చుండి నీవృత్తాంతమును మరలఁ దెలుపుము'' అని దీనముగా వేడఁ జొచ్చెను. ఆమె తనపేరు సాగరిక యని చెప్పఁగానే యతఁడత్యద్భుత పడి, ఆపేరు లోకసామాన్య మయినది కాకుండుటయు సముద్రములో పుట్టిన దని సూచించుటకయి తనకొమార్తెనిమిత్తము తాను కల్పిం చిన దగుటయు తలపోసి యేమియు తోఁచక "ఓ దేవతలారా? నా మీఁద కోపము మీకింకను దీఱక నన్ను పరిహాసించుటకయి యిప్ప డీకన్యకను మీరు పంపితిరా?'' అని వెఱ్ఱిగా మాటాడసాగెను. "అయ్యా! మీరు శాంతత వహించి నేను చెప్పునది కడవఱకును విన వలెను. నడుమనడుమ మీరీలాగున తొందరపడెదుపక్షమున నాకథను జెప్పక నిలిపివేసెదను'' అని యామె యూరకుండెను. "ఓబిడ్డా! నడుమను త్రెంపివేయక నీకథ సాగనిమ్ము. నేను శాంతత వహించి వినెదను. నీపేరు సాగరిక యని చెప్పి నాకెంత యద్భుతమును కలి గించినావో నీవు తెలిసికోలేకున్నావు,'' అని యతఁడామెవృత్తాంత

మును వినుట కతికుతూహలుఁ డయి యుండెను. "నాకీపేరును రాజోత్తముఁ డయిననాజనకుఁ డనుగ్రహించి పెట్టెను." అని యామెకథ చెప్ప మొదలుపెట్టెను. "ఓబిడ్డ! నీవు రాజపుత్రికవా? నీపేరు సాగరిక! నీవు నిజముగా మనుష్యకన్యకవా? లేక మానవరూపమును ధరించిన దేవతవా? నీ వెక్కడ జన్మించితివో, సాగరిక యనుపే రేల వచ్చినదో; వేగిరము చెప్పుము" అని యతఁ డాత్రపడఁ జొచ్చెను. "సముద్రముమీఁద పుట్టుటచేత నాకు సాగరిక యనుపేరు వచ్చినది. నాతల్లి యొక్కకిరీటాధిపతి కూఁతురు; నన్ను కన్ననిమిషమునకెల్లను నాతల్లి లోకాంతరగతురా లయ్యెనని నాతో మంజుభాషిణి యెప్పుడును జెప్పి యేడ్చుచుండెడిది. నాతండ్రి నన్ను కురంగేశ్వరపురమునం దుంచెను. ధనపాలునిభార్య నన్ను హత్యచేయ యత్నించువఱకును నే నక్కడనే యుంటిని. కాని కొందఱు దొంగ లక్కడ కాకస్మికముగా వచ్చి నన్ను చంప యత్నించు చున్నక్రూరాత్ముని చేతిలోనుండి నన్ను విడిపించి నాప్రాణములు కాపాడి నన్ని బృందావనపురమునకుఁ దెచ్చిరి. అయ్యా! శాంతి వహించి వినుఁడు. మీరి ట్లేల కన్నుల నీరు పెట్టుకొనె దరు? నేను మిమ్ము మోసము చేయుచున్నా ననుకొనుచున్నా రేమో! నేను నిశ్చయముగా రఘుదేవరాజుకూఁతురను. ఆరఘుదేవమహారాజే యిప్పుడు జీవించి యుండినపక్షమున——" అని యామె చెప్పుచుండఁగా రఘుదేవరా జంతట సంతోషమును పట్టఁజాలక, దేహమంతయుపుల కించి కంప మొంద నాకస్మికసంతోషముచేత భయపడి, సాగరిక చెప్పిన కథ నిజ మగునా కాదా యన్నసందేహముచేత చిత్తము డోలాందోళన మొంద బిగ్గరగా "ఓ భృత్యులారా! నన్ను రక్షింపుఁడు" అని కేక వేసెను. తమరాజుమాటవినఁబడఁగానే పరమసంతోషమునుపొంది భృత్యు లందఱు నొక్కసారిగా రా జున్నగదిలోనికి పరుగెత్తుకొని

పోయిరి. రాజు వారిలో మంత్రివంకఁ జూచి "ఓనరసింహరాజా! నా వెన్ను చఱువుము ; నా దేహము నొప్పింపుము ; న న్నొక్క దెబ్బ కొట్టుము. లోపలినుండి సంతోషసముద్రము పొంగివచ్చి నాశరీరమును పగిల్చి వేయుచున్నట్లున్నది. సముద్రమున పుట్టి కురంగేశ్వరపురము నందు చచ్చి మరల సముద్రమునందు దొరకిన యోచిన్నదానా! ఇటు వచ్చి నన్ను కౌఁగిలించుకొమ్ము. ఓనరసింహరాజా! చేతులు జోడించి కృతజ్ఞతాభివ్యంజకముగా దేవునికి నమస్కారములు చేయుము. ఇది మనసాగరిక. ఓబిడ్డ! ఓదీర్ఘాయుష్మంతురాలా ! నాదీవన లంగీక రింపుము. ఓనరసింహరాజా! ఘాతకురా లయిన కుట్టిలాలకచేతిలో చచ్చి యుండవలసినదేకాని మనభాగ్యముచేత సాగరిక యక్కడ చావునకుతప్పి బ్రతికినది. ఇప్పుడు నీకు రాణియయి యున్న యీమెను చేతులు జోడించి సగౌరవముగా నీ వఱిగెదుపక్షమున ఈమె తనకథ యంతయు పూసగ్రుచ్చినట్లు చెప్పును" అని ఆచేరువ నున్నసుగుణ ప్రియుని జూచి "ఇతఁ డెవరు?" అని యడిగెను. "ఇతఁడు బృందావన పురాధినాథు డయినసుగుణప్రియుఁడు. దేవరివారియొక్క మనోవ్యాకు లతను విని దర్శనము చేయుటకయి యితఁ డిక్కడకు వచ్చినవాఁడు" అని నరసింహరాజు చెప్పెను. అప్పు డారాజు సుగుణప్రియుని జూచి "మిత్రుఁడా! నాయాలింగనముల నంగీకరింపుము" అని ప్రీతిపూర్వక ముగా పలికెను. అతఁడును సముచితసల్లాపము చేయు చుండఁగా రా జాకాశమువంకఁ జూచి చేతులు జోడించి "ఓ యీశ్వరుఁడా ! నా పుత్రికను దీర్ఘాయురారోగ్యవతినిగాఁ జేయుము" అని ప్రార్థించి నర సింహరాజును జూచి "ఈసంగీత మెక్కడిది?" అని యడిగెను. "నాకు వినఁబడలేదు." అని నరసింహరాజు మాఱుపలికెను. "ఇదిగో ఈదిక్కున స్పష్టముగా వినఁబడు చున్నది. ఆలకింపు" అని యతఁడు

చేయిచాపి తూర్పుదిక్కును చూపఁగా నరసింహారా జాలకించి యా దిక్కున సంగీతము లేకుండుట కనిపెట్టి, అపరిమితసంతోషముచేత మనసు చెదరి యుండుటనుబట్టి రాజున కట్లు తోఁచుచున్న దని యెఱిఁగి, అట్టిసమయమునందు కా దని మాట కడ్డుమాట చెప్పుట క్షేమకరము కా దని "అవును సంగీతము వినఁబడు చున్నది." అనితల యూఁచెను. అంతట రాజు కన్నులు మూతలువడ కునుకుపాట్లుపడుచు తనకు నిద్రవచ్చు చున్న దని చెప్పి దిండు తలక్రిందఁ బెట్టుకొని పరుపు మీఁద పరుండి గాఢనిద్రపోయెను. నాగరికయు తండ్రివద్దఁ గూరు చుండి పైటచెఱఁగుతో విసరుచు కనిపెట్టియుండెను. నిద్రపోవుచున్న కాలములో రాజున కొకవింతయైన స్వప్నమువచ్చెను. ఆకలలోనతఁడు తనకు బెజవాడ కనకదుర్గప్రత్యక్షమయితన్నా దేవాలయమునకురమ్మని యాజ్ఞాపించినట్టును, దేవాలయములో దేవతాసన్నిధానమున పీఠము ముందు నిలువఁబడి తనకష్టకథను భక్తిపూర్వకముగా విన్నవించిన పక్షమున గొప్పమేలు కలుగు నని యాదేవి యానతిచ్చినట్టును, తానట్టు చేసెద నని హస్తములు ముకుళించి మ్రొక్కుకొన్నతరువాత దేవి దీవించి యంతర్హితురా లయినట్టును, పొడగని మేలుకొనెను. ఆతఁడు మేలుకొని చూచునప్పటికి మనస్సులో నున్నపూర్వపువ్యసన మంతయు పోయి దేహము జవసత్వములుకలదగుటయేకాక మనస్సును మిక్కిలి యుత్సాహము కలదిగా నుండెను. అందుచేత నాతఁ డాయు త్సాహమున కంతకును కనకదుర్గయొక్క వరప్రసాదమే కారణ మని భావించుకొని యాస్వప్నవృత్తాంతము నంతను వారికిఁ దెలిపి తాను వెంటనే బెజవాడకు పోవ నుద్దేశించి యున్నా నని తనమనోనిశ్చయ మును వారితోఁ జెప్పెను.

అప్పుడు సుగుణప్రియుఁడు రెండుమూడు దినములు తనయింట నుండి యతిథిసత్కారమును పొంది గృహపావనము చేసి పోవలసిన దని రాజును ప్రార్థింపఁగా, రఘుదేవరా జాతనిప్రార్థన నంగీకరించి సపరివారముగా నొద్దునకు పోయి బృందావనపురములోమూడుదినము లాతని గృహమునందు విందుగానుండెను. ఆమూడుదినములలోనుబీద దశలో నున్నప్పుడుసహితము తా నెంతో ప్రేమించి గౌరవించుచుం డిన సాగరికయొక్కతండ్రి యైనరాజశ్రేష్ఠుని సంతోషపెట్టుట కయి సుగుణప్రియుఁడు ప్రతిదినమును వింతలయినభక్ష్యభోజ్యములను వివిధము లయిన వినోదములను బహువిధములయిన యుత్సవములను సమకూర్చెను. రా జాతనియభిప్రాయమును గ్రహించి దారిద్ర్య దశలోసహితము తనకొమార్తెను తిరస్కారభావముతోఁజూడకయాద రించిన యాసుగుణప్రియుని తన కల్లునిగాఁ జేకొనుటకయి సంకోచ పడకుండెను; అతని భర్తనుగా గ్రహించుట కయి సాగరికయు విము ఖురాలు కాకుండెను. కాని రఘుదేవరాజుమాత్రము వివాహనిశ్చ యము చేయుటకుముందుగా తా మందఱును గలిసి బెజవాడ కనక దుర్గయాలయమునకు పోవలయు ననియు తరువాత నేసుమూహూర్తము నిశ్చయింపఁబడు ననియుఁ జెప్పెను. అందుమీఁద వాఱందఱును మెట్టను ప్రయాణ మయి మూడుదినములలో సురక్షితముగా బెజవాడ జేరిరి.

బెజవాడకు పోయి రఘుదేవరాజు పరివారసహితముగా కనక దుర్గయాలయములో ప్రవేశించినప్పుడు రాజుభార్య యైనప్రభావతిని బ్రతికించిన వృద్ధుఁ డయిన ధన్వంతరి పీఠమునకు సమీపమున నిలు వఁబడియుండెను; యోగిని యయి యా దేవత కర్చకురాలుగానున్న ప్రభావతి పీఠమున కెదురుగా నిలుచుండెను; బహుసంవత్సరముల

నుండి భార్యనిమిత్తమయి వ్యాకులపడుచుండుటచేత రాజురూపము విస్తారముగా మాఱిపోయినను, ప్రభావతి దూరముననుండి చూచియే భర్తనానవాలుపట్టి యాతఁడు పీఠముసమీపమునకు వచ్చి మాటాడ నారంభించినప్పుడు కంఠస్వరమునుకూడ గురుతుపట్టి యాతఁడు చెప్పుచున్నమాటల నద్భుతప్రమోదములతోను శ్రద్ధతోను వినుచుండెను. అతఁ డప్పుడు దేవతానమస్కారముచేసి చేతులు జోడించి ఫాలతల మునఁజేర్చి దేవత కెదురుగా నిలువఁబడి "ఓమహాదేవీ! నీయాజ్ఞను చెల్లించుట కయి నే నిక్కడకు వచ్చియున్నాను. నాచరిత్రమును నీ సెలవుప్రకారముగా నీకు విన్నవించెదను. ప్రసన్నురాల వగుము. నేను కళింగదేశాధిపతిని. శత్రుభీతిచేత స్వరాజ్యము విడిచి దేశసంచారము చేయుచు మోటుపల్లెలో ప్రభావతియను సుందరిని వివాహమాడినాను. ఆమె సాగరిక యనుస్త్రీశిశువును ప్రసవించి సముద్రమధ్యమున నోడలో స్వర్గస్థురా లయ్యెను. ఆతల్లిలేనిబిడ్డ కురంగేశ్వరపురములో కుటిలాలకయొద్ద పెరుగుచుండెను. ఆమెకు పదునాలుగు సంవత్సరముల ప్రాయము వచ్చునప్పటికి కుటిలాలక యాచిన్నదానిని చంపింపఁదలచెను. కాని యామెపాలిటి భాగ్యదేవత యామెను బృందావనపురమునకుఁ గొని తెచ్చి విడిచినది. నే నాపురమార్గమున నోడలో సముద్రముమీఁద పోవుచుండగా నాభాగ్యదేవతయే యీ కన్యను మరల నేనున్న యోడలోనికిఁ జేర్చినది. ఈమె యచ్చట తనవృత్తాంతమునుజెప్పి తాను నాకూఁతు రగుట తెలియునట్లుచేసినది అని తన యావద్వృత్తాంతమును సంగ్రహముగా నేకరువుపెట్టెను.

ఆమాటలను వినుచున్న ప్రభావతి హృదయములోనుండి మేర మీఱి పొంగిపొంగివచ్చుచున్న సంతోషతరంగములలో మునిఁగిపోయి తిన్నఁగా మాటాడశక్తురాలుగాక గద్గదస్వరముతో "ఓరఘుదేవ

రాజా! నీవు నీవు—'' అని మూర్ఛపోయెను.'' ఈమె కేమియాపద వచ్చినది.? అయ్యో! ఈకాంత చచ్చిపోవుచున్నది! అన్నలారా! రక్షింపుడు'' అని రఘుదేవరాజు కేకవేసెను. ''ఓరాజా! నీవిప్పు డీ దేవతాసన్నిధానమున చెప్పినదంతయు నిజమయినపక్షమున, ఈమె నీభార్య'' అని ధన్వంతరి చెప్పెను. ''ఓపూజ్యుఁడా! కాదు కాదు. నాభార్యను నే నీరెండుచేతులతోనే యోడలోనుండి సముద్రములో విడిచినాను'' అని రాజు దృఢముగాఁ జెప్పెను. అప్పుడు ధన్వంతరి తానొకదినమున మందువస్తువులనిమిత్తమయి ప్రాతఃకాలముననే బృందావనపురసమీపమున సముద్రతీరమున తిరుగుచుండుటయు. అప్పుడొడ్డున కొకదోనె కొట్టుకొనిరాఁగా దానిలోఁ జూచినప్పుడు మూర్ఛితురా లయియున్న యువతిని నగలపెట్టెయు కానఁబడు టయు, తానామెను సజీవితురాలిని జేసి తెచ్చి యీదేవాలయములో నొప్పగించుటయు మొదటినుండియు జరిగినదంతయుఁజెప్పెను. ఇంతలో ప్రభావతి మూర్ఛ తేరి ''ఓ దేవా! మీరు రఘుదేవమహారాజులు కారా? మీరూప మాయనరూపమువలెనే యున్నది; మీకంఠస్వర మాయనకంఠస్వరమువలెనే యున్నది. గాలివాన, ప్రసవించుట,మృతి నొందుట, అన్నమాటలను మీ రిప్పుడు సెల వియ్యలేదా;'' అని యడిగెను.''ఇది మృతినొందినప్రభావతికంఠస్వరమా, అని యతఁ డద్భుతపడి చూచుచుండెను. ''అవును అమృతినొందినప్రభావతిని నేనే. నేను మృతినొందితిననియు సముద్రములో మునిఁగితి ననియు మీరు భ్రమ పొందినారు'' అని యామె సందేహనివృత్తి చేసెను. అప్పుడు రాజు మహాశ్చర్యమగ్నమానసు డయి యవ్యాజభక్తితో ఓకనకదుర్గా! నీ వెంత సత్యసంధురాలవు!'' అని చేతులుజోడించెను. ''ఓ. మహారాజా! మిమ్ము నేను ముందుగా గుఱుతుపట్టినాను.

మీా వ్రేలి నున్న యీా యుంగరము మనము మోటుపల్లెను విడుచునప్పుడు నాతండ్రి కన్నీరు విడుచుచు మీా చేతిని పెట్టినది'' అని యాముగుఱు తులు చెప్ప మొదలుపెట్టెను. ''ఇఁక చాలును. ఓ దేవతలారా! మీా రిప్పు డనుగ్రహించినమహోపకారమువలన వెనుకటియాపద లన్నియు వినోదకథలయిపోయినవి. ఓప్రభావతీ! ఇటువచ్చి నాగాఢాలింగనములలోను సంతోషసముద్రములోను నీ వీసారి నిజముగా మునిఁగి పొమ్ము'' అని భార్యను కౌఁగిలించుకొనెను.

అప్పుడు సాగరిక ''నాహృదయ మిప్పుడు తల్లికౌఁగిటఁ జేర నన్ను త్వరపెట్టు చున్నది. ఆహా! ఏమి నాభాగ్యము!'' అని వంగి దుర్గకు నమస్కారము చేయు చున్నది. ''ఓహృదయేశ్వరీ! సముద్రమధ్యమున నీవు వహించినభార మయి యుండి నీగర్భమునఁ బుట్టి నీ కండ మైనయీా సాగరిక యెట్లు దేవతాప్రార్థనము చేయు చున్నదో చూడు'' అని కొమార్తెను తల్లికిఁ జూపెను. ''ఓపుత్రీ! నీవుదీర్ఘాయుష్మంతురాల వగుము మనుము. ఇప్పుడు స్త్రీలలో నెల్ల నేను ధన్యతమురాల నయినాను'' అని కొమార్తెను చేతులుచాచి యక్కునఁ జేర్చి కౌఁగిలించుకొని ముద్దాడుచుండెను. ఈప్రకారముగా జనని కొమార్తెను కౌఁగిలించుకొని యానందబాష్పములలో తేలియాడు చుండఁగా, రఘుదేవరాజు పీఠమునకు సాష్టాంగ నమస్కారముచేసి ''ఓమహాదేవీ! మాయందు సంపూర్ణానుగ్రహ ముంచుము. నీవు చేసిన యీాపరమోపకారమును నే నెప్పుడును మఱవక నిత్యమును నిన్నారాధించుచుండెదను'' అని కృతజ్ఞతాపూర్వకముగా మరల మరల వందనములు చేసెను. ప్రభావతియు సాగరికయు కూడ పీఠమునకు సాగిలఁబడి తమకృతజ్ఞతను దెలిపిరి. దేవతా సమక్షమునందే యీా సంతోషసమయములో రాజప్పుడు ప్రభావతియొక్క యనుమతిని

పొంది సాగరికను సార్థకనామధేయుండయిన సుగుణప్రియున కిచ్చి వివాహముచేయుటకు వాగ్దానము చేసెను.

ఇట్లుసర్వజనసంతోషకరముగా చిరకాలవియోగము నొంది యున్న భార్యభర్తలును పుత్రికయు నొక్కచోట సమావేశ మయి యనిర్వాచ్య మయినసల్లాపసౌఖ్యము ననుభవింపఁ గలిగిరి. నీతియు సద్వర్తనమును గలవారికి నడుమ నెన్నియాపదలు వచ్చినను ధైర్య ముతోసహించి యీశ్వరానుగ్రహమునే నమ్ముకొని యున్నయెడల తుదకు కొండలవలె వచ్చి మీఁద పడినయాపద లన్నియు మంచు వలె విడిపోయి నిరుపమాన సుఖసంతోషములు కలుగునని చూపుచు లోకమునకు సహనమును సద్వర్తనమును నేర్పుటకు వీరొకదృష్టాంత భూతులుగా నున్నారు. నరసింహరాజు సత్యశీలతయు రాజభక్తియు విశ్వాసమును గలవారిలో నగ్రగణ్యుఁడుగానున్నాఁడు, అతఁడు ; తన కప్రయత్నముగా రాజ్యమురానున్ననునిరూపమానరాజ్యవైభవమును తృణప్రాయముగా నిరాకరించి ప్రవాసముపా లయియున్న రాజును వెదకి తెప్పించి సింహాసన మెక్కించుట యెంతశ్లాఘాపాత్ర మయిన ఘనకార్యముగా నున్నది! ప్రభావతికి ప్రాణదానము చేసినధన్వంతరియొక్కయద్భుతచర్యను విచారింపగా మనుష్యుఁడు ప్రపంచ తత్వవిషయమున సత్య మయినజ్ఞానము కలవాఁ డయియున్నపక్షమున లోకమున కెంతో యుపకారము చేయవచ్చునని తేలుచున్నది కదా ! అటుతరువాత వారందఱును బృందావనపురమునకుఁ బోయి సాగరికయొక్క వివాహమును మహావైభవముతో జరపిరి. అక్కడ కొన్నిమాసము లున్నతరువాత సాగరికనుభర్తయొద్దవిడిచి యారాజ దంపతులు స్వరాజ్యమును జేరి కళింగపట్టణమునందు చిరకాలము రాజ్యసంపదల ననుభవింపుచుండిరి. ఈలోపల కురంగేశ్వరపురము

నందు కుటిలాలక చేసినదుష్కృత్యము వెల్లడికాఁగా సౌమసమయ మునం దన్నదానముచేసి తమప్రాణములు కాపాడినమహోపకర్త యొక్కపుత్రికనునిష్కారణముగాఁ జంపించినందున కందలిప్రజలాగ్రహ పరవశు లయి యొకనాఁటిరాత్రి రాజమందిరమునకు చిచ్చంటించిరి. ఆయగ్నిసంక్షోభమునందు మహాపరాధిని యైనకుటిలాలకమాత్రమే కాక సహవాసదోషముచేత నిర్దోషు లయినయామెభర్తయు పుత్రి కయుకూడ కాలి దేహములు విడిచిరి. కొంతకాలము పనికివచ్చినను దుష్ప్రవర్తనము చిరకాలము సుఖప్రద మయినదిగా నుండనేర దని చూపుటకు కుటిలాలకను నిదర్శనముగాఁ జెప్పవచ్చును. కాఁబట్టి యీకథను జదువతటస్థించినవా రసత్యమువలనను మోసమువలనను దౌర్జన్యమువలనను తమ కొకవేళ సంపదకాని యితరలాభముకాని కలిగినను తాత్కాలికతుచ్ఛలాభముల కాసపడక యిహపరసుఖదాయక మయిన సద్వర్తనమును విడువక న్యాయమార్గముననే సుఖపడుటకు సదా ప్రయత్నింతురుగాక!

స ం పూ ర్ణ ము.

బాక్సు ప్రెస్, రాజమండ్రి—1950.